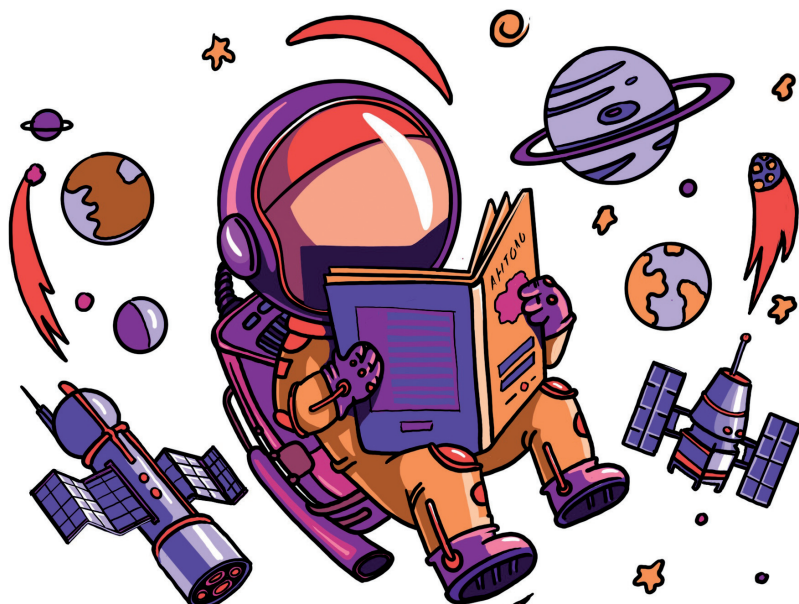

Посібник серії «Шкільна бібліотека»

АНТОЛОГІЯ

Фантастика й реальність

у шкільному курсі літератури

для **7** класу

Посібник серії «Шкільна бібліотека»

АНТОЛОГІЯ

Фантастика й реальність

У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЛІТЕРАТУРИ

Для 7 класу
закладів загальної середньої освіти

Укладачки:
Тетяна Качак
Оксана Тебешевська

РЕКОМЕНДОВАНО
Міністерством освіти і науки України

a|

Київ
Видавничий центр «Академія»
2020

УДК 82-93(082.2)

A72

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

(лист Міністерства освіти і науки України від 13.10.2020 № 1/11-7063)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

A72 **Антологія.** Фантастика й реальність у шкільному курсі літератури : посіб. серії «Шкільна бібліотека» для 7 кл. закл. заг. серед. освіти / уклад. : Тетяна Качак, Оксана Тебешевська. – Київ : ВЦ «Академія», 2020. – 224 с.

ISBN 978-966-580-610-3

Літературна фантастика є реальністю людської мрії, а те, про що пишуть письменники-фантасти, часто стає реальністю життя. Дивовижне й чарівне, які малює уява, можна побачити в буднях і святах, у загадкових явищах і вчинках людей. Саме такі взаємозв'язки фантастики й реальності розкривають твори цієї антології, дібрані відповідно до навчальних програм у шкільному курсі літератури для учнів 7 класу (української, зарубіжної, національних меншин). Вони покликані зробити захопливим і змістовним самостійне, позакласне читання і в такий спосіб доповнити зміст чинних підручників. А ще антологія знайомить із письменниками, спонукає поміркувати над прочитаним, дати волю своїй уяві й, можливо, відтворити її картини у власному творі.

УДК 82-93(082.2)

ISBN 978-966-580-610-3

© Качак Т. Б., Тебешевська О. С.,
укладання, передмова, 2020
© Штогрин В. М., дизайн-концепція,
палітурка, 2020
© Васильченко П. Ю., графічна робота, 2020

Світ меж і безмежних можливостей

Фантастичне — те, чого немає і що видається неможливим, та коли про щось пишуть, то реальними вже є думка про нього і твір. З часом реальними стають й описані об'єкти: наприкінці XIX століття людину-невидимку, яку зобразив Герберт Веллс, неможливо було уявити, а тепер уже є невидимі для радарів стелс-літаки. Кажуть, що є й невидимі танки.

Дитинство і юність — це світ таємничих уявлень, безмежний політ мрії, пориви проникати в незнане й протистояти злу. Хтось бачить себе визволителем від чарів Чорної пані, переможцем повелителя тіней чи духів, спішить на допомогу тим, хто опинився в біді, збився з дороги до краси й добра, проміняв спілкування з рідними на гаджет...

Мрія й уява можуть сягнути дуже далеко й побачити картини, які багато хто вважатиме дивними й нездійсненними. Такі енергії керують авторами творів наукової фантастики, сила яких — у відкритті ніким не баченого. Література це робить і в такий спосіб наближає до людей їхнє майбутнє, яке завжди належить молодим.

Антологія «Фантастика й реальність у шкільному курсі літератури» — чарівна нагода проникнути у твори, які запрошують у неймовірний світ, відчутти, наскільки описане співзвучне із власним баченням майбутнього й реаліями життя «тут і тепер». Це нагода поспілкуватися з охоронцями таємниць, воїнами світла, повелителями дивовижних країн, відвідати Місто Тіней і Королівство Золотих Веж... А комусь цікаво буде уявити роботу часу в зворотному напрямі, адже більшість із того, що нас оточує і чим ми користуємося тепер, століття тому здавалося не-реальним. Але й тоді в дітей були мрії, свій Щедрий вечір й усмішки рідних.

Таке читання — дивовижно цікава праця, яка робить вимріяне, далеке й недосяжне бентежно близьким, завдяки якій фантастика й реальність постають як два крила часу.

*Тетяна Качак,
Оксана Тебешевська*

Українська література

РЕАЛЬНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ

Степан Васильченко. Приблуда

Карпо Гулак. Перекличка

Михайло Стельмах. Щедрий вечір

Борис Харчук. Діана

Степан Процюк. Марійка і Костик

ФАНТАСТИКА В ЛІТЕРАТУРІ

Василь Королів-Старий. Потороча Хрипка

Анатолій Дімаров. Друга планета

Наталія Дев'ятко. Легенда про юну Весну

Олександра Дорожовець. Старий будинок

Мія Марченко. Місто тіней

Марина Муляр. Гра. Рівень перший: Синій Коридор

РЕАЛЬНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ

Степан Васильченко

1879—1932

Справжнє його прізвище — Панасенко. Народився на Чернігівщині. Після навчання в Коростишівській вчительській семінарії працював у сільській школі поблизу Канева. Вступивши згодом до Глухівського вчительського інституту, перервав навчання й учителював на Донбасі. Був арештований за участь у робітничих страйках. Повернувшись із Першої світової війни, працював у виховних і навчальних закладах Києва. Писав оповідання й повісті для дітей і про дітей.

Головний герой оповідання «Приблуда» — безпритульник Мишко, який, потрапивши в дитячий будинок, знайшов там серед дітей і дорослих справжніх друзів.

Приблуда

Із життя дитячого будинку

...Гу-гу! — трубить над ним вітер, бляхою гримить... Гу-гу!.. А осінь угорі темні хмари над ним у отару зганяє, хмари дощем його січуть холодним, хмари дощем його поливають. А кругом його — смітник, кругом бур'яни сухі свистять, кругом дереза.

І вікна биті в йому, перебиті, і дах латаний, перелатаний, і сам він увесь такий закурений, обідраний, сумний...

Гу-у! — вітер над ним...

Та — шелесь! бур'янами, та — брязь! вікнами, та — гур-гур! трухлими дверима. «Одчиняй!» — «А чого тобі, губатий?» — «Мчу із поля мале покотиполе... одчиняй!»

Курява, темрява, дим...

В ідальні коло дверей — натовп: діти, завідуюча, якась чужа людина в окулярах — чоловік. Змокріла стіна полупана; коло стіни стоять двійко дівчаток, зубами од холоду бринять — голісінькі! Чоловік і завідуюча люто змагаються, махають руками, кидають одне одному у вічі папірець. Діти сліdkують — уважні, зацікавлені.

— Нащо, кажу, ви з дітей одержу поздїмали? Ви дітей попростуджуєте.

— Це позичене. Ви мусите одягнути їх.

— Я вам сказала, що я не маю де їх діти! В будинок я не візьму їх.

— А я де їх діну? Де? — озвірівся чоловік. — Третій день вожуся з будинку в будинок... У мене сили вже немає.

— В наросвіту ведіть! — завідуюча.
— Ведіть уже самі — я водив!
— Слухайте сюди, ви можете що-небудь розуміти чи ні: будинок на тридцять душ — у мене їх дев'яносто. У мене заразні хворі. У мене по троє сплять на одному ліжку; у мене ні білизни, ні чобіт... У мене хліба — ні кришки!
— Про мене, хоч на вулицю їх повикідайте!
— І виведу! От голісіньких і випроваджу, та й побачимо, хто буде за це одповідати!

Дівчатка винувато і злякано переводили очі з одного на другого, почувши цеє, одна — в плач, друга — в плач. Завідуюча зирк на їх — позгиналися, аж по синіли, — не втрималась — у сльози!

Чоловік в окулярах, користуючи момент, папірець — на стіл, продерся поміж дітьми і, нашвидку витираючи на лиці піт, югнув у двері. Діти, що слідкували, — в регіт!

...Завідуюча, схлипуючи, одягає гостей у якесь шмаття й присягається ко-мусь: — Ні одного більше! Ні лялечки, хоч там що! Краще втечу.

Дівчата сміються, ляскають у долоні і дражнять хлопців — співають:

На городі качата —
Роди, боже, дівчата.
А хлопців не роди,
Бо то самі іроди...

За гомоном та стукотнявою — нічого не чути; за курявою — нічого не видно. В кутку коло груби — низка головок, як разок намиста. Аж мох на їх повставав — холодно. Губи сині, обличчя ніби борошном потрушені, а в борошно повтикані свіжі вишні — очі. Слухають казки, очима поблискують. Каже казку білоголовий хлопчик років десяти. Тихо. Пирскнув од сміху, другий — і цілий вибух реготу... Трохи згодом — другий, ще дужчий.

Підходять до гурту інші.

— Що таке?

— Ось коли б ви почули, що оцей хлопець казав.

Оглядають хлопця: марний, обідраний, босі ноги всі в грязі.

— Та що ж це за хлопець?

— Ай справді: у нас такого немає.

Слово, друге — на допит хлопця:

— Ти наш чи не наш?

— Ні, я чужий.

— А чого ж ти прийшов сюди?

— А я до вас гулять прийшов.

— Може, тут є в тебе товариш або брат?

— Ні, немає нікого.

Пильно придивляються до його, оглядають лахміття, виразки на ногах. З підозрінням:

— А ти ж не «голодающий» часом?

Хлопець швидко й злякано:

— Ні, ні! У мене є папа й мама. Тут ми недалеко й живемо — на Глибокій.

Не ймуть віри.

— А чого ж це ти босий, коли в тебе є папа й мама? Ви бідні?
— Ні, чоботи є в мене, тільки мама заховала, щоб я з дому не сходив. То я босий утік. І пальто в мене є, і шапка гарна — все мама поховала.

— А як тебе звать?

— Мишка.

Привітніше:

— Ну, то що ти, Мишко, казав тут, розкажи, і ми послухаємо.

Мишко заспокоївся, підтяг штани, очі засяяли, аж луна скрізь заблищала:

Ой, Морозе-Морозенку,
Ти славний козаче...

З усіх кутків так і сунули всі до гурту.

— І де ти, Мишко, так навчився? Чистий актьор!

— Ану ще!

Мишко знову гребінь із кишені, та як утне на йому губами: так і пориває до танку, і очі в усіх засяяли; прихитують та тільки зирк-зирк один на одного — шукають, хто б почав.

— Ну й Мишко!

Мишко тягне книжку із стола.

— Ти й читати умієш?

Мишко розгорнув книжку та як диякон у церкві:

— Братіє...

Та як почав, як почав...

Регочуть, аж хитаються.

— І де він там вичитав таке?

Хтось через плече зазирнув йому в книжку і знову — регіт.

— В його й книжка догори дригом.

— То ти не вмієш іще читати, Мишко?

— Цієї зими папа найме мені губернатку, буде вчить мене. І фортеп'яно купить... Я буду музикант. Усі серйозно Perezирнулись:

— Он як...

Далі й собі:

— А в нас, казала Параска Калістратовна, оцей буде професор, а цей — інженер, а оця і оцей — це будуть артисти.

Мало не всі в будинку, як визначала сама Параска Калістратовна, були майбутні великі люди. Всі, що на їх вказували, заклавши руки за спину, спокійно хитали головою, вважаючи, очевидячки, все, за їх сказане, за всім відому, непохитну істину.

Потім хвастались:

— Еге! У нас неабиякий будинок — ми й французьку-німецьку мову учимо!

Один витяг із-під шафи обдертий підручник, вибив об коліно пилюгу з його, почав розгортати:

— Ось дивися, Мишко, оце — дер шуль, а це...

...Почали вибивати кописткою у битий чугун — дзвоник мусить бути. Всі зразу кинулись, усе покидали і, як на галич, з вереском, з криком ринули в столову:

— Обідать!

Мишко стояв на порозі.

— Мишко, іди й ти до нас обідать!

Мишко затурбувався:

— Ні, я не хочу! Це я так, подивитись.

— Чому? У нас сьогодні на обід дер зуп — без хліба, без солі й без круп, а зате з кістками.

Коло великого щербатого казана стояла підтикана чергова з битим черепком замість ложки. З казана випирали костوماхи, ніби в той «der Surre» вперли цілий коров'ячий кістяк. Пара йшла, як із жлукта.

Кличуть:

— Іди, Мишко!

Мишко тихо:

— Я вже обідав.

Хтось цікавий:

— А що ж було у вас на обід?

— Борщ із м'ясом, і каша молошна, і чай з булкою в накладку і...

Мишко ковтнув слину й замовк.

...Обідали. Здавалося, парив дощ: шуміло, плюскотіло, тріщали кістки, торхтіли миски. Ніяких розмов: лусне десь по лобі ложка, хтось із малих кусне сусіда за ухо — короткий виск, і знову до роботи.

Мишко стояв, схилившись на одвірок, нахмурений. Все одхиляє убік голову, ніби на той обід і дивитись не хоче. Тільки в горлі у його кавкало, мовби глитав великі камінці.

Надворі завечоріло. Засвистів, заплакав у холодній грубі вітер, загрюкала на будинку бляха. Заторохтіли крупы у биті вікна. Зацокотіла малеча зубами...

— Грїться! — почали стрибати в довгої лози, в кобили.

Хлопці спершу, далі й дівчата.

Двоє з хлопців тягнули в кімнату кілька дощок із сусіднього паркану. Тут ж, на підлозі, пиляють, рубають, кришать на тріски...

Незабаром у панському напівзруйнованому каміні запалали дрова. Збилися до каміна, як циганчата.

Цілий день бігав Мишко з хлопцями, як свій; носив казаном воду од криниці, лагодив двері, підмітав, гомонів, сміявся. Стемніло — зажурився. Стоїть самотній коло вікна, смутно дивиться на темні вікна, мне свою брудну блаґеньку бундёнівку із зіркою.

А вітер: гу-гу-гу! за вікнами, аж мурашки поза спиною...

За гомоном про його було забули, далі хтось побачив:

— Гляньте, Мишко і досі в нас!

— Мишко! Як же ти додому підеш? Чуєш, що то надворі? Там десь, певне, твій папа та мама скрізь бігають та шукають тебе.

Мишко низько схилив голову. Один — ближче до його, придивився: котяться дві сльозини в Мишка, як той горох, по лицю.

— Еге-ге! Та він, сукин син, чи не голодающий! Мишко затулився драним рукавом і гірко заплакав:

— Я без-при-тульний...

Всі од каміна, обступили, дивляться:

— От тобі й папаша з мамашею!

— От тобі й каша з молоком, і чай у накладку з булкою.

Старші суворо до його:

— Чому ти зразу не казав цього, нащо брехав?

Мишко витер до сухого очі полою, насунув свою будьонівку на голову, важко зітхнув, мовчки пішов до дверей. Стало жаль:

— Куди ж ти, Мишко, ми ж тебе не виганяємо! Зажди...

— Що ж його робити?.. — почали щось між собою шепотіти.

Хтось із дівчат голосно запротестував:

— Хто його знає, що воно за хлопець, може, обікраде вночі, як той босяк Володькін, та й утече.

Один спалахнув:

— Та яке ти маєш право так на його казати? Ти докажеш?

Галя спохватилась:

— Та я ж не на його, я так тільки...

— «Так тільки»... «босяк»... А ми хто такі? Хіба ж ми не такі, як і він?

— Та я ж не на його казала, чого ти причепився?

У того вже загорівся якийсь жаль:

— «Босяк»... Та, може, він кращий за нас усіх у мільйон разів! Може, він артист-музикант буде! Розумієш ти, голова? Може, з його якась Моцарта вийде пролетарська? От що!.. Товариші! На раду!

На раду зібралися старші. В спальні, в темному кутку. Малеча — на варті. Радили на диво тихо, діловито й коротко. Вирішили — днів з скілька передержать Мишка потайки в будинку; далі, коли трохи покращає стан, улучити нагідний момент і всією бурсою прохати Параску Калістратовну прийняти хлопця до гурту. Сподівалися, що буде, як і раніш бувало, — покричить, посердиться, а далі заплаче й прийме. Вони вже добре знають її, реву.

— Ну, Мишко, тепер катай під ліжку, бо швидко, мабуть, вернеться наша плаксуха з міста.

Недовго вагаючись, Мишко тільки захурчав, куди показали. Далі вистромив голову, моргає весело, бадьоро:

— Товариші, пошамать би чого-небудь трошки!

— Нема ж, Мишко, нічогісінько, може, чого завідуюча привезе на вечерю, тоді принесемо.

Мишко:

— Мені що-небудь, аби не нудило. От, скажемо, у казані, я бачив, — дві кістки лежать.

Дівчата назбирали, принесли пелену кісток, принесли якесь шмаття:

— Ось тобі, Мишко, барахло — замотайся гарненько в його, бо холодно буде. Коли чого буде треба — гукни. Сам не вилазь.

— Товариші, коти з спальні: здається, шумить-гримить наша Параска!..

Висока, огрядна, в мужичих чоботях, голос, як труба, іде, як буря...

Зранку гасала по установах, змагалася, прохала, сварилась, аж схрипла. Приперла на плечах пудів зо два борошна і трохи пшона. Прийшла, мотається сюди-туди, забула, що вже дома, не говорить — кричить: не дурно, видно, досталося те борошно.

— Семенові промивали ногу? Валі міряли температуру? Та чому сміття не винесено? Вікно хто розбив? А книжка чого ото під столом? Староста! Староста!

Влетіла в спальню, світить каганцем:

— О, я так і знала: ліжка не заслані, кімната не провітрена, бруд, сморід... Черговий!

Спинилась посередині, дослухається. Далі люто:

— Черговий! Черговий! Скільки разів я казала, щоб не пускали собак у помешкання! Хто черговий?

Вбігає черговий.

— Вижени мені зараз собаку, і щоб було це в останній раз.

— Якого собаку? Тут собак немає у нас.

— Не базікай — роби, що велю! «Тут собак немає», — а ото ж хто кістку під ліжком гризе?

Черговий прикусив язика, почухав голову. Далі певніше:

— Та то вам, мабуть, почулось.

«Собака» якась була розумна — замовкла.

Один по одному — на допомогу черговому збігся гурт:

— То почулось! Почулося! То, може, так що...

— Та то, мабуть, пацюк! — догадався хтось.

Всі в один голос:

— Так і є! Пацюк! Учора Андрій убив одного черевином. Здорового-здорового! Дивиться на дітей, віри не діймає: чогось поблизкують тривожно очі.

— Хм...

Далі рішуче:

— А на лиш каганця, посвіти мені.

Нагнулась — до одного ліжка, до другого. Далі повертає суворе лице до дітей:

— Сором! А оце що лежить під ліжком? Візьми щітку, зараз мені вижени!

Змовкли. До чергового:

— Ну, кому я кажу?

Черговий не взяв щітки, нагнувся до ліжка, смутно:

— Вилазь, Мишко, засипались...

З-під ліжка висувалась біляста, нестрижена голова, червоне од напруги лице.

Параска Калістратовна плеснула в долоні, одступила:

— Що це?! Це вже нового знайшли!

Зразу, як по команді, оточили її з усіх боків: резонери, жалібниці, філософи:

— Параско Калістратовно! Параско Каліст... Це не простий хлопець! Це найкращий за нас усіх! Роботящий, слухняний...

І далі з жаром:

— Це буде Моцарта! Моцарта!

Дивиться:

— Яка Моцарта?

— Артист, музика... Якби почули, як співає! Як грає!.. Ми його як-небудь... долі...

Затулила уші, кричить:

— І слухать не хочу! Мене під суд! Мене в чеку за цеє! Ми тут кубло зарази розведемо! Мене живцем з'їдять за це!

Сіпають за поли, за руки:

— Та ви ж подивіться, який він марний, ось яке на йому шмаття! Гляньте!

Повертали хлопця на всі боки, демонстрували його лахміття.

Заплющила очі, одвернула голову:

— Не чую нічого й не бачу! — проте пильне її око щось загляділо.

Зразу:

— Ану, стій! — мовчки, поривчасто вхопила, розгорнула на хлопцеві шмаття, що його соромливо й старанно не давав він розгортати.

Під дрантям не було сорочки. Світились реберця. Схудле, марне тіло було порване, подряпане, скривавлене — живого не було на йому місця.

Крутнулась, як вихор, помчала в свою кімнату, грюкнула дверима, аж по всіх вікнах злісно брязнули биті шибки...

Стало тихо...

Десь іздалека мерехтить, догораючи, камін. Коло дверей завідуючої — гурт. Один щільно припав щокою до дверей, зазирає в щілинку. Всі дух затаїли — ждуть. Швидко одвів од дверей голову, очі блищать, радісний. Стиха:

— Не журися, Мишко, — діло, здається, буде: реве!

Всі нишком:

— Реве?

— Так реве, так реве, аж захлинається! Аж ніс її почервонів! Витре носа хусточкою та й знову!

Невтримана радість, мов на крилах, підняла всіх, завертіла, тихо, без гуку. Вихором закружило лахміття, довгі рукава, обірвані лацкани, обмотки на ногах. Один водить рукою по руці, як смичком по струнах, другий товче кулаком, як у бубон, у надуту щоку; той — у боки, той навприсядки. І тихо-тихо, як тіні, тільки хуркає вітер та шугають, як у метелиці, золоті блистинки — очі.

Пострибають, знову заніміють, слухають: чути за дверима ридання, виразне, безсумнівне.

І знову — вихор радощів — ще дужчий, ще буйніший. Хтось подав тривожний знак, і всіх видуло з коридора, як сухе листя.

Вийшла умита, спокійна. Голос твердий, як криця:

— Іди сюди, як тебе... Мов розв'язався мішок із гамором: крик, зик, пискотня...

— Мишко, сюди! Мишко, кличуть!..

Спинила всіх, зібрала кругом себе:

— Слухайте сюди — завтра має бути у нас ревізія: коли яка гава засиплеться, то дивіться...

Показала добрий-таки, м'язистий кулак. Всі з жаром, з огнем:

— Ніколи в світі!

— Ось нехай тільки бовтне хто!

— У-у!!

Замахали кулачками.

— Подивіться, дівчата, є там у нас у коморі хоч яке-небудь сухе шмаття?

Хлопці показували дівчатам носи, язика й басками співали:

На городі стовпчики, —
Роди, Боже, хлопчики,
А дівчат не роди,
Бо то — самі іроди...

Поскулювались, позамотувались, сплять. Усе — майбутні зорі нового життя. З темряви у биті вікна летять білі папірці — сніг.

Деренчать шибки, вітер над сонними ходить, лахміття торкає. Вскочить у трубу, прибере живого голосу, заводить, як по нотах:

Ой буде ж нас, не-не-не...

По го-ра-ах, по-о-о до-ли-нах...

Далі — дверима! Вікнами! Желізом на даху!

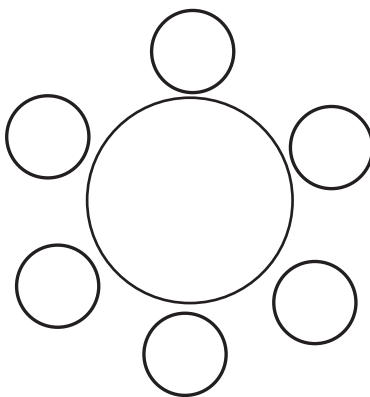
— Гу-гу-гу!..

Васильченко С. Чайка. Повісті та оповідання. Київ : Веселка, 1981. 279 с. Приблуда: С. 166—175.

Запитання та завдання

1. Уявіть вашу зустріч з Мишком. Про що б ви запитали його?
2. Створіть «Сонечко добра», записавши на промінчиках позитивні вчинки всіх персонажів твору.

3. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте відео про безпритульних дітей. Уявіть, що описані в оповіданні події перенесено в наш час.
4. Вам потрібно підготувати відеосюжет про Мишка і дітей з притулку — що б ви розповіли про них?
5. Наскільки актуальне це оповідання в наш час?

Тобі буде цікаво! Тема реальності життя, дитини і дитинства — провідна у творчості Степана Васильченка. Їй присвячені оповідання «Витрішки», «Неслухняний глечик», «Сирітське сонце», «Добрі очі» (цикл «Крилаті слова»), «Мужицька арихметика», «На чужину», «Циганка», «Приблуда». Про вчителів письменник розповів у автобіографічній повісті «Мій шлях», оповіданнях «Вечеря», «З самого ранку», «У панів», «Над Россю». Тогочасне шкільне життя описав у повістях «Авіаційний гурток», «Олив'яний перстень». Про дитинство Тараса Шевченка йдеться у творі «У бур'янах».

Карпо Гулак

1920–2011

Народився на Дніпропетровщині. Навчався в Новомосковській медичній школі, Слов'янському учительському та Запорізькому педагогічному інститутах. Працював учителем, директором дитячого будинку та середньої школи в Дніпропетровській області. Останні роки прожив у Ялті. Його твори – майже документальні свідчення про страшні часи Голодомору.

Герої оповідання «Перекличка» – школярі, які намагаються вижити в голодному 1933 році, тривожачись за рідних і друзів, що вмирають від голоду.

Перекличка

Чи то того, що тобі за сімдесят і ти ідеш не на ярмарок, а з ярмарку, чи пережите раніше взнаки дається, але ночами часто сняться тривожні, навіть кошмарні сни. А найбільше тривожить мене Ялешка Плакида: вона показує мені пухлого мізинця із зламанним нігтиком – прохає отакий мізерний шматочок хліба, якого в мене нема...

І коли онуки питають: «Дідусю, чого не спиш?» – відповідаю колись почутим жартом: «Наполеон казав, що чоловікові треба спати чотири години, жінці – п'ять, а дитині – шість. Отже, ви ще спіть собі на здоров'я».

Нащо їм знати, що мені сниться Ялешка (так ми в школі називали Єлизавету). Вона в нашому класі була завжди чистюлька, тому й була в класній санкомісії. І ніколи не казала: «А чого в тебе брудні руки?», а радила: «Добре помий руки споришемо після того, як нариєш черв'яків для своєї вудочки». Вона добре знала наші звички.

Я був старостою класу. Ще з першого класу наша вчителька Марія Іллівна Курило, білоруска, з трохи покопанним віспою обличчям, завела порядок: ще до її приходу, тільки пролунає дзвінок на уроки, староста робить перекличку. Наш «математик» Фадей Цибулько своїми чорними, як вуглинки, очима нишпорив по класу, виявляючи відсутніх.

– Говоруха Павло, – починаю називати прізвища.

– Не буде сьогодні Павла. Він пішов ловити жаб у Самарі, – сказав Фадей.

Дехто засміявся, але той недоречний сміх обірвався: всі знали, що Павло був дуже слабкий від голоду.

— Деркач Олекса.

— Він учора помер, — глухо сказала Оля Давиденко, висока білява дівчина. В класі притихли, хтось схлипнув.

— Покидайло Євмен.

— Євмен запізниться, він зайшов до батька на пошту, — каже Яша Стеценко (Євмен, як і його менший брат Гриша, вижив тоді, щоб потім згоріти в горнилі страшної війни).

— Онопрієнко Пилип.

— Помер учора, прийшовши зі школи, — сказала Настя Сосна, Пилипова сусідка (Пилип присів на загату відпочити та й не встав — помер).

Через парту мене штовхнув Євлампій Красножон, мовляв, читанка нам буде на трьох, як було до Пилипової смерті. А рівно через три дні, коли я робив перекличку, Настя Сосна сповістила, що Євлампій Красножон помер. Читанка тепер стала на двох. Добре, що Настя не користувалася нею одна. Її батько працював машиністом у паровому млині, тому часто добра дівчина рятувала від голоду «маторжениками» — спеченими з висівок та з різних трав'яних домішок коржиками.

Страшна бухгалтерія голоду: з 45 учнів В'язівської початкової школи у Павлоградському районі на Дніпропетровщині навесні 1933 року померло 25.

Про голод і мільйони померлих у нас довго мовчали. Мовчали письменники — «інженери людських душ», прославляючи «сизокрилого орла», що вилітав «із-за гір та з-за високих». Проте і в ті страхітливі роки була одна смілива людина — Михайло Зоценко. Він у книжці «Повернута молодість» хоч згадав про голод 1933 року. Розмови про нього перед війною та й довго після неї вважалися «ворожим випадом» проти радянської влади. Нам тлумачили про щасливе дитинство, про те, як нас, дітей, любить «вождь народів», який «на руки взяв Світлану, а згадав про всіх дітей...»

А я часто вночі чую слабкий голос Ялешки Плакиди, яка, умираючи, не прохала, запитувала мене: «В тебе немає хоч отакого шматочка хліба?» — і показувала пухлий мізинець із зламаним нігтикком. Як же хотілося допомогти симпатичній дівчинці, яка померла прямо в класі за партою.

Була вона голубоока, в міру кирпатенька, лагідна, в темно-жовтій спідниці, в біленькій вишитій кофтині. «Сама вишивала!» — хвалилася. Ще коли не було голоду, вона приносила яблуко, давала мені відкусити червоний його бік. «Смачне яблуко?» — запитувала.

А тепер її голівка стукнула об віко парти, рука впала мені на коліно під партою і на мене дивилися помутнілі очі. Стало моторошно, я покликав вчительку:

— Маріє Іллівно, щось з Ялешкою.

— О, Боже! Моя ж ти дитино, — заплакала вчителька, закриваючи очі дівчинці. ...А нічні спогади через півстоліття тривають.

— Іван Гарбуз.

У класі мовчання. Я забув, що Івана, мого сусіда, уже три дні, як не стало. Він став жертвою канібалізму. Зміст цього слова я узнав пізніше, коли у п'ятому класі прочитав «Робінзона Крузо». І не дикуни, танцюючи навколо вогнища, поїдали дистрофічні ноги Івана Гарбуза — канібалами стали його мати і старша сестра.

Доведений до відчаю голодом, я кинув свій четвертий клас і зайнявся риболовлю. У травні в нашій Самарі вода уже тепла, тому, закотивши повище холоші, я забродив далеко в затоку, яка звалася Гнилокишею. Оті маленькі окунці, краснопірочки, які потрапляли на гачки, врятували мене від смерті. Іван Гарбуз настільки ослаб, що не міг ловити рибу. А ще недавно ми разом бігали за м'ячем, грали у піжмурки. Я ловив рибу, викидав її на сухе місце, а Іван нанизував на низку з сурової нитки. Перед тим пощастило зловити чималого окуня. Я щось Івана запитав, але відповіді не почув. Коли повернув голову до берега, побачив, що Іван швидко втікав. На низці окуня не було.

— Ах ти ж, злодію, — крикнув я і кинувся доганяти Івана. Я замахнувся, щоб ударити його, але побачив обличчя хлопця, поколоте шипами окуня. Кров і сльози змішалися на обличчі.

— Ваню, хіба ж так можна? — лише вихопилося в мене.

Він протягнув над'їденого окуня.

— Що ти, Ваню, їж, я ще спіймаю собі, — сказав я і повернувся до річки.

Мабуть, у той час був дома Бог, а не в гостях, як у тому жарті: я спіймав більшого, ніж той окунь, головня. А через день Івана не стало. Коли його батько повернувся з Курської області, куди їздив добувати продукти, то з чималої сім'ї залишився тільки син Микола.

А перекличка продовжується. Уже не допомагав мені Фадей Цибулько — його засипали на кладовищі, поруч з меншим братиком. Наївся якихось пагінців молодих трав Фадей і загинув. На жаль, не всі люди знають, яка бадилина-трава корисна, а яка шкідлива. А ми паслися тієї весни на лободі, щавлі, грибах, дикому часникові, рогозі, очеретяних ріжках.

І ось нарешті сталися зміни. Згадали і про нас. В будинку купця другої гільдії Стадника відкрилась їдальня для учнів. На великій перерві ми одержували тарілку рідкуватого супу і по сто грамів жовтого, як віск, ясного, як небесне сонечко, кукурудзяного хліба. Я його ховав, щоб віднести матері. Не знаю, чим вона жила, але якось умудрялась, щоб той доважок з'їв таки я.

Отож, мабуть, помираючи, Ялешка просила в мене шматочок хліба, показуючи на пухлому мізинчику із зламаним нігтем: «Хоч би ось стілець хліба». Пізніше ми довідалися, що Марія Іллівна відламувала свою пайку хліба, щоб підтримувати нас.

Тепер перекличка проходила уполовину швидше. В останні дні травня нас всіх зібрали до школи. Марія Іллівна була сумна. Вона повідомила про переведення до п'ятого класу. Нам видали по кілька кілограмів сухарів на літо. Нещасний клас оживав. Драли яйця диких качок, стригли недостиглі колоски жита, вилускували з колосків зеленувате зерно і їли його...

1955 року, повернувшись з фронтів, я і Василь Іванович Федоренко зустрілися на учительській конференції із заслуженою учителькою Марією Іллівною Курило. Вона заплакала від радості, коли ми до неї підійшли, нівроку дужими, здоровими, обвішані орденами і медалями. Згадався і тяжкий 1933 рік.

— Не забувайте ніколи своїх товаришів, які загинули тоді від голоду! — сказала нам тоді вона.

Запитання та завдання

1. Складіть інсценівку за прочитаним твором, використовуючи прийом переклички.
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте «Десять фактів про Голодомор». Про які з них пише Карпо Гулак?
3. Чому Голодомор в Україні був геноцидом?
4. Напишіть есе «Нехай завжди на столі буде хліб».
5. Підготуйте презентацію «Твори про Голодомор».
6. Заповніть схему «Голодомор в Україні».

Голодомор в Україні

Факти:

1. _____;
2. _____;
3. _____.

Причини:

1. _____;
2. _____;
3. _____.

День пам'яті жертв Голодомору:

___ листопада

Роки Голодомору в Україні:

_____

Офіційне визнання Голодомору в Україні:

_____

Закон про «п'ять колосків» полягав у:

_____

Кількість жертв Голодомору:

_____ мільйонів українців

Тобі буде цікаво! Рідне село та історичне минуле Карпо Гулак описує у поезіях збірки «Ялтинські вечори», документальних оповіданнях збірок «Дикі груші», «Відлуння лихоліть», «Кров і сльози», «Дикуни», «Голод», «Тече річка невеличка».

Михайло Стельмах

1912—1983

Народився на Вінниччині. Дитиною самотужки навчився грамоти й багато читав. У сім'ї були одні чоботи на всіх, тому батько носив його до школи на руках. Після закінчення Вінницького педагогічного технікуму вчителював на Київщині. У роки війни був фронтовим кореспондентом. Багато років працював в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України. У літературі заявив про себе як поет, а найяскравіше розкрився — як прозаїк. Майже всі його твори про дітей — автобіографічні.

Повість «Щедрий вечір» продовжує розпочату в повісті «Гуси-лебеді летять» історію сільського хлопчика, який із захопленням подивом пізнає світ, природу і людей.

Щедрий вечір

(Уривок)

Я вискочив із шкоди, як горобець із проса: навіть мати не здогадалася, де сьогодні побувало моє галіфе. І хоч воно трошки посвітліло, та це не дуже велика біда: хіба в слушну хвилину не підфарбую бузиновим чорнилом? А його мені не позичати, бо ще з осені заготував цього дива аж повну гранчасту пляшку. Після такого виробництва тато з місяць не міг налюбуватися моїми руками і все казав, що вони стали схожі на облізлик кротів.

Але тепер, взимку, я розкошую, мов кум королю: маю чорнило і для себе, і навіть на обмін, — уже три пера виміняв — вісімдесят шостий номер, череватеньке — ложечкою — і рондо. Правда, я їх одразу ж програв хитрому Цибулі, проте за ними не так шкодував, як за тими, що купує тато аж у Літині.

Мені навіть трохи смішно стає, що ні батько, ні мама, проходячи повз моє галіфе, нічого підозрілого не помічають. А може, це тому, що вони зараз мають немалу турботу: готування до свят-вечора.

Заклопотана і варінням, і мастінням, і прибиранням, мати ткнула батькові й мені шапки в руки, очима показала спочатку на коцюбу, а потім на двері й ви-турила нас із хати:

— Ідіть, помічники, і до першої зіроньки не приходьте мені!

— Оце маю пошану від рідної жінки, — удавано зітхнув батько, натягаючи на вуха велику, мов стіжок, заячу шапку. Вона стає дуже гарною, коли з нею зустрічаються сонце й вітер: сонце надає їй полиску, а вітер мінить і мінить на ній кольори.

Ми з татом виходимо в клуню, де пахне примороженими снопами і сіном; біля засторонків, наче військо, в два ряди стоять золоті околоті, над ними з бантин звисають кетяги горобу, а над бантинами бавляться горобці, їм зовсім добре у нас — і їсти є що, і холод не страшний: як припече морозець, влітають у бовдур і вигріваються, скільки їм заманеться. Там на radoщах живкуни так вмашуються у сажу, що потім, коли вилітають на подвір'я, навіть коти розгублюються: яка це птиця з'явилася взимку?

— То як, сину? — косує батько на полицю, де лежать пила і сокира.

— Еге ж! — кажу я весело, бо тато страшенно не любить ні кисліїв, ні кислого слова.

— Хай пила замінить ковзанку?

— Хай! — безтурботно кажу, зиркаю на більшу галіфіну й чавлю у собі посмішку.

— Молодця! — хвалить тато й наводить на мене очі — одне примружене, з приплющеними бісиками, а друге з бісиками на повний зріст. Коли батько ось так погляне на когось, то неодмінно чекай каверзи. Дочекався і я її. Тато покравецьки зміряв мене від голови до ніг, а потім з ніг до голови, зиркнув на двері й тихенько запитав: — А злякався дуже?

— Злякався? Коли?

— Уже й забувся?

— Ви про що?

— Про те, як ти в ополонку вскочив.

— То ви знаєте? — несамохіть вирвалося в мене. Я з переляку внімів, знітився і облизавав уста, що одразу ж посмагли.

— Та знаю... Ну, чого став як мурований? — тато обома руками охопив мене, одірвав од току й притулив до себе. — Шануйся, шибенику, шануйся. Що б ми робили без тебе?

І тепер у батькових очах я побачив не бісики, а зажуру й теплінь.

— Ой таточку!..

— Ну, що? — сумно спитав і торкнувся устами моєї брови, отої, що все захирається на чоло.

— Нічого, — ледь прошепотів і з вдячністю тісніше притулився до батькових грудей. Я хотів щось гарне-гарне сказати йому, але не знайшов таких слів і тільки зітхнув.

— Ніщо в тебе не болить?

— Ні, таточку...

— У чоботях не квакають жабенята?

— О, звідки їм узятися взимку? — не второпав я зопалу.

— Питаю, чи не мокрі ноги, бо їх треба тримати в теплі.

— Не мокрі... А мама знає про це?

— Не знає. А то було б нам сліз і на свят-вечір, і на різдво. Шануйся ж тепер на своїх ковзанках... Постараємось мамі на дровця? — ставить мене на землю.

— Постараємось! — одходжу я, хапаюсь обома руками за сокиру, а тато бере пилку, й ми, двоє чоловіків, поважно йдемо робити ділечко... І аби ви тільки

знали, як сьогодні приємно бриніла-співала пилка, а ще приємніше перегукувалась із сокирою в саду луна.

От і вечірня зіронька стрепенулась за сусідським двором, де поскрипує і поскрипує над криницею журавель. Над хатами влягаються пахучі дими, на вулицях стає гомін і шарудіння саней, а снігами до кожної оселі бредуть фіюлети. З хатини в святешній хустці й сачку¹ виходить мати, на її обличчі уляглися урочистість, злагода і очікування казки.

— Де ви, господарі? — стиха, ласкаво гукає тата й мене і на піврозкритих устах тримає любов.

— А нащо ми тобі? — ніби дивуючись, озивається від дровітні тато.

— Просимо, дорогий муже, і тебе, сину, до хати, — з таким усміхом, з такою добротою вклоняється нам мама, що хочеться підбігти до неї і поцілувати руку.

— Кажеш: дорогий муже? А хто нещодавно страхав нас коцюбою? — удавано строго допитується тато.

— Це ж люблячи вас! А кого любиш — навіть коцюби не пожалієш, — грає мати розквітлим очима і дає нам дорогу.

— Ти диви! — похитує батько головою і, йдучи до хатини, чогось затримує материну руку в своїй. Чудні ці дорослі.

Хоч убога-убога наша хатина, та в цей вечір і вона покращала, побагатшала. Її бідність скрасили і вишиті рушники, і кетяги калини, і запашне сіно на покуті, й свят-вечірній стіл. На ньому зараз лежать три хлібини, грудка солі, височіє стос гречаних млинців і стоять з різними пісними стравами ті святешні мальовані полумиски, що бажать добрим людям і здоров'я, і щастя, і червоного цвіту.

Батько перший заходить за стіл, оглядає всі страви, від куті з маком до миски з бобом, і поглядом дякує матері за її старання... А який він поважний стає, навіть не посміхнеться, коли виносить корівчині покуштувати кожної страви, зготованої на свят-вечір. Ось він і бобу взяв у жменю та й з подивом сказав:

— Прямо не біб, а срібні карбованці.

Глянув я на миску — і справді лежав у ній біб срібними монетами.

Та найбільш урочиста хвилина прийшла тоді, як тато з бичем від ціпа став на порозі під гіллям ясенів, на які позліталися зорі. Ось він поглянув у засніжену далечінь, що горбилась за селом, і тихо покликав мороза:

— Морозе, морозе, іди до нас кутю їсти!

Я застигаю біля тата і не вірю, але трохи й вірю, що на дорозі, висвічуючи туманом борода, може об'явитися з мішком за плечима Дід Мороз і підійти до нас. А навколо так тихо, що чути, як у яеновому гіллі ворущаться зорі й обтрушують та й обтрушують срібну паморозь.

— Морозе, морозе, іди до нас кутю їсти! — вже голосніше покликав тато.

Але й після цього ні на вулиці, ні на городах не обізвалися кроки дідугана. Батько ще й втретє покликав його, та він, мабуть, забарився на якійсь лісовій чи степовій дорозі. І тоді тато уже грізно наказав йому:

— А не йдеш, морозе, то й не йди до нас, і не йди на жито-пшеницю, усяку пашницю: іди краще на круті гори, на моря, на ліси, нам шкоди не роби!

Далі батько кликав сірого вовка. Він теж не поспішав, маючи свій клопіт у лісах. Не квапились на кутю чорні бурі та злі вітри. І тато заклинав їх:

¹Сачок — короткий одяг прямого крою; піджак.

— А не йдете, чорні бурі і злі вітри, на вечерю, то йдіть собі в безвість, хліба не здувайте, полукіпків не валяйте, стріх не зривайте!

Потім тато навстіж відчиняє наші скрипкові ворота: а може, приб'ється яка добра людина з дороги, то й погріє душу теплою стравою. І тільки після цього ми йдемо вечеряти.

Тепер за столом я й не писну, прислухаючись до мови-сподівання батьків. Оті великі надії на хліб новий, на рій золотий, на щастя у дворі, на рогову й дрібну худобу в оборі сходяться і сходяться в нашій хатині, що й справді починаєш вірити: настане той час, коли господар на току буде зорі віяти, господиня в хаті золото прясти, а сиві срібноногі воли потягнуть за собою срібні плуги.

Аж ось на вулиці обізвалися колядники. Я перший вибігаю надвір. Колядники вже підійшли до хати тітки Дарки — звіздоноша, «береза» й міхоноша попереду, а «коза» й «дід» у страшній машкарі позаду. І чого тільки не виробляють ота «коза» й вертлявий «дід», лякаючи дорослих і дітей. Та ось задзвонив дзвонар — і всі при- тихли, з'юрмилися біля вікон, а зеленкуватими й синіми снігами, скільки світу вид- но, покотилися, задзвеніли молоді голоси, проганяючи недолю з вдовиною оселі:

А чи вдома, вдома та бідна вдова?
Нема вдома — пішла до Бога,
Бога благати — щастя прохати:
— Ой дай, Боже, два лани жита,
Два лани жита ще й лан пшениці,
Лан пшениці — на паляниці.
А ще гречки — на варенички...

Яка не є убога наша хатинка, а і їй колядники наспівали щастя, наспівали, що в нашому дворі будуть стояти і місяць, і ясна зоря...

Гай-гай, куди відійшли ті далекі роки? Вже одних колядників забрали війни, других — сира земля, треті стали дідами, а й досі віриться, що в твоєму дворі, біля тебе, стояли з одного боку місяць, з другого — ясна зоря...

По всьому селі порозходились колядники, до кожної хати звіздоносці прихил- ляли мальоване сонце, нагадуючи людям, що вже справжнє сонце змилостиви- лось над землею. А он біля Зарічки обізвалася сива давнина, коли хмари ворогів обкрадали наше сонце і землю:

То не з моря тумани,
То із коней пара...

Од чорної погоні з Туреччини, з Німеччини, з Татарщини летять, Дунай перелітають козацькі коні, перелітають, не вмочивши у воду ні свого копита, ні козацького стремена...

Іду я з вечерю до дядька Себастьяна, прислухаюсь, як за тинами підстрибує морозець, придивляюсь, як у тінях і дрімливих місячних калюжках заколисуються хати, вбираю в себе колядки, думками й очима добираюсь аж до тихого Дунаю, де гуляли козаки. І так мені добре та радісно стає на серці, наче і я з козаками ломив неволю, визволяв добрих людей, щоб верталися вони на тихі води, на ясні зорі.

А на шляху в цей час обізався передзвін зброї і стремен, загупали кінські ко- пита. Я в подиві оглянувся. В прозорій темряві імристо вималювались побільшені постаті вершників. І ось повз мене, пригнувшись до грив, пролетіли-промчали

на Літин червоні козаки, промчали тим старим Чумацьким шляхом, що спадає у місячний напівсон.

То не з моря тумани, то з коней пара обдала мене теплом. І хороше, і дивно, і радісно стає мені, малому, на цім світі. Я довго дивлюся услід червоним козакам, погойдую вечерею у вузлику і вже не знаю, звідки вони взялися — чи з тихого Дунаю, чи з-під синього Бугу, чи з-під зоряного пилу.

Отак і сходяться пісня і життя, присмерк давнини і світанок сьогодення. А наді мною вечір жменями засіває зорі, а біля мене арфами бринять підморожені верби, а під ногами голубі тіні бавляться з снігом, що іскриться зблизка і туманиться поодаль, як із коней пара. На леваді перегукнулися куріпки, — і вони поспішали в село на свій свят-вечір біля якогось стіжка чи клуні.

Задуманий і радісний, підходжу до подвір'я дядька Себастьяна. І тут ворота розчинені навстіж: а може, забреде погріти душу захожа людина?

Я дивлюся на поплямовану місяцем хату і вражено зупиняюся. Що ж воно робиться? На хаті, в засніженому кустратому гнізді, де літували собі лелека й лелечиха, тепер стоїть самотній лелека і дивиться на схід.

«Протри, чоловіче, свої очі, — кажу сам собі, — бо ж над тобою глумиться якась вечірня мана».

Я й справді протираю очі, знову косю на гніздо, а в ньому знову стоїть цибата птиця. Та де ж вона в таку пору взялася і як не загинула в холоднечу? Тихенько, щоб не сполохати птаха, скрадаюся мало не до самої призьби і тільки тепер догадуюся, що в гнізді стоїть дерев'яний лелека. Хіба ж і в цьому не пізнаєш вдачі дядька Себастьяна? Захотілося чим-небудь здивувати і порадувати людей, особливо дітвору, от і поставив птицю в гніздо; дарма що вона дерев'яна, а колись звеселить око і кине в душу хоч краплину весняного сонця.

І поки я собі люблюся птахом, поки перелітаю у весну, на ті лужки, де на латачі, м'яті, зіллі і сонці вибілюються полотняні стежки, мене тихенько окликає знайомий голос:

— Михайле, дитино, це ти?

— Авжеж, я, дядьку Себастьяне, — затремтів мій голос від радості і вдячності до людини, що першою, після мами, нахилила над моєю дорогою зорі, взяті чи то з неба, чи з доброго серця.

— От і добре, — виходить дядько Себастьян із сіней. — А я, чуєш, вдруге виходжу тебе виглядати.

— Е? — віриться і не віриться, і мені аж трохи лячно стає: за що оце шибенику перепадає стільки любові і від дядька Себастьяна, і від людей?

— Справді. Вже й на вулицю виходив: чи не напав на тебе, думаю собі, мороз чи сірий вовк.

Рослий, красивий, горбоносий, він підходить до мене, а я йому вклоняюся посеред того двору, де вітрець підмітає срібло, а дерев'яний лелека виглядає весну.

— Тато просили, мама просили і я вас прошу на вечерю, — кажу тихцем та й передаю чоловікові ув'язані в білу хустку горшки-близнята з теплим узваром і кутею.

— Спасибі, спасибі, дитино, — бере дядько Себастьян вузлик, а мене охоплює тією рукою, що все життя орудувала косою чи сокирою вдома, шаблею на війнах.

І робота, і скорбота вибили на ній знизу глибокі борозни і мозолі, а зверхувиліпили жили завтовшки з мої пальці.

— Це правда, що ти на льоду завалився?

— І ви знаєте?
 — Я вже й на ковзанку їздив, і хотів було до вас приїхати.
 — Ото б настрахали маму, — знову лячно стало мені.
 — Дивися ж, хлопче, дивись! — ще тісніше однією рукою притуляє мене до себе дядько Себастьян.
 — Буду дивитися, — вже веселіше кажу я і на інше збиваю думки чоловіка: — А де ви такого лелеку дістали?
 — Славний?
 — Славний.
 Дядько Себастьян задирає голову, дивиться на лелеку, розтулює уста й починає сміятися. Він дуже гарно сміється, назбируючи на вії, очі й зуби місячне сяйво.
 — Це мій друг вирізав лелеку із осики, а я вкрав його.
 — Ви вкрали? — жажнувся я.
 — А що було робити? Продати він не хотів, так я тихцем за лелеку — і в мішок. Постоїть у мене кілька днів, і завезу назад. Ходімо до хати.
 Біля сінешних дверей навсторч стояло дві камінні плити, їх не було ще кілька днів тому.
 — Що воно таке, дядьку Себастьяне? — нахилиюсь до плит.
 — Якась старовина. Ось бачиш, чиєсь життя вибите на них, — проводить рукою по напівстертих людях і конях, — їх один нерозумець, шукаючи скарби, викопав із старовинної могили та й поклав перед хатою витирати ноги. І досі не перевелись мастаки об чиєсь життя витирати ноги!.. Відібрав я ці плити — завезу до Вінниці: а може, згодяться вони добрим людям.
 Ми заходимо до хати — в теплі пахощі сіна, хліба і свіжих липових ложок.

Стельмах М. Гуси-лебеді летять...; Щедрий вечір: повісті. Київ : Веселка, 1975. 260 с.

**Запитання
та завдання**

1. Заповніть табличку «Знайомство з головним героєм».

Хто такий Михайлик?	
Які риси характеру властиві йому?	
Якими були стосунки Михайлика з батьком?	
Чим захоплюється хлопець?	

2. За покликанням, закодованим у QR-коді, послухайте про святкування Щедрого вечора аудіофрагмент книги О. Воропая «Звичаї нашого народу». Чи описано ці традиції в повісті?
3. Який пост у соцмережі ви б написали про святкування Щедрого вечора у вашій родині?
4. Створіть відеоролик, у якому поділіться своїми враженнями від прочитаного твору.

Тобі буде цікаво! Михайло Стельмах — автор поетичних збірок, автобіографічних повістей «Гуси-лебеді летять», «Щедрий вечір», романів «Велика рідня», «Кров людська — не водиця», «Хліб і сіль».

Борис Харчук

1931—1988

Народився на Тернопільщині. Його батько був одним із керівників ОУН у цьому краї, а мама — активісткою сільської «Просвіти». Закінчив Кременецький учительський інститут і Полтавський педагогічний інститут. Працював у літературно-меморіальному музеї Івана Котляревського в Полтаві, періодичних виданнях. Був першим редактором республіканського дитячого журналу «Малютко». З особливою проникливістю писав для дітей.

Повість «Діана» — трепетна розповідь про щире дружбу дівчинки та собаки.

Діана

(Уривки)

Цуценя привезли вдосвіта. Марта не бачила й не чула. Вона ще спала. А сон літнього світанку солодкий. Дівчинка зійшла з веранди — із-за гори Городище над Ясинецьким лісом сходило сонце. Велике, яскраве, купалося у синьому ставку, відбивалося і блищало в рясних росах на вишнях і, здавалося, викотившись на трасу, їхало селом. Небо палало, земля прокидалася.

Дівчинка зняла вгору руки, постояла. Ступила, й руки опустилися: вона мляво, якось непевно збочила на сивий зарошений спориш, залишивши на ньому свої сліди. В її очах ще досипав сон. Ні тепле червоне проміння, ні холодна роса, яка струсилася на ноги, не могли її пробудити. Скоцюрбилася і невтішно притулила руки ліктями до свого худого тіла, вклавши голову в долоні. Була в трусиках, у майці. Білі довгі коси, поплутані й нечесані, спадали на плеченята, пасма закривали обличчя. Марта не знала: коси чи сонячне проміння лізуть їй до очей?

Бабуся несла курям і сказала:

— А в нас цуценя.

— Де? — спитала-крикнула дівчинка.

Вона змахнула руками, крутнула головою, наче буцнулася із сонцем — з усім світом, і її сплутані коси затріпотіли, розсипалися.

— У гаражі,— відповіла бабуся й почала скликати курей.

У неї багато роботи. Вона, як завжди, квапилася.

Марта, стрибаючи східцями, кинулася до гаража. З грукотом відчинила двері. Тут захаращено, темно. Війнуло сирістю і затхлістю. Вона зупинилася на порозі й зірко кидала очима.

Зайшла в гараж. Під стіною стоїть скриня, посередині — стіл, на лаві мішки, діжка. Ще якісь стільці. Все старе, трухляве. Власне, то була комірчина. Як жив дідусь, тут стояв мотоцикл, але комірчину й досі називали гаражем. Марта шукала очима: бак і відро під столом, чемодан скринькою на столі, заплетена павутинням стеля... А його нема!

Забившись у куток, цуценя згорнулося клубочком. Хоч у ящику з-під яблук намощено старе дідусеве галіфе, але м'яке вельветове лігво йому зовсім не сподобалося. У ньому не лежалося й не сиділося. Цуценя довго вовтузилося, вибираючись з ящика. Зробити це було нелегко, адже йому ледве минув місяць. Воно викинулося з ящика спинкою на землю, полежало і пішло собі в куток. Мабуть, його щось лякало. Вклало мордочку в лапки, заплющило очі, сховалося. Тільки вуха стояли сторчма, видаючи, що крихітка з доброї вовчої породи.

Марта наглянула порожній ящик і розвела руками. В очах темніло пригасаючи. Виступили сльози.

«Певно, бабуся погано зачинила двері? — подумала вона. Її губи повніли, надувалися. — Певно!»

Дівчинка стріпнула галіфе. Закурів пил, а її довгий погляд пронизував комірчину, зачепився на павутинні, мовби цуценя справді могло повиснути десь під стелею.

Де ж воно? Хотілося бігти до бабусі, сваритися і вдвох шукати пропажу.

Злісно глянувши на порожній ящик, Марта обернулася на одній нозі. Вона рвучко ступила до порога — поривало крикнути, й водночас щось душило за горло. Дівчинка так хотіла мати собачку!

«Ото я дочекалася», — думалося їй. Було до болю кривдно. Вона ступила крок і завмерла.

У кутку, коло дверей, із-за старого горщика стирчали наструнені вуха. Приліпилися до горщика, і горщик став рогатий.

Дівчачі надуті губи розпливлися усмішкою. Обличчя паленіло, але то вже не був рум'янець болісної кривди: вії піднялися, очі заіскрилися. З них виступила й котилася блискуча сльоза. Вона скотилася Марті просто в рот, і від неї її усмішка стала ще втішнішою.

Дівчинка простягла руки до звірятка й покликала:

— Діано!..

Вона сама не знала, чому з її уст злетіло це ім'я. Воно, певно, злетіло так само, як скотилася з очей втішна сльоза, зросивши усмішку.

Марта присіла з простертими руками. Наставлені вуха здригнулися й заніміли. Вони не ворушилися, і горщик був рогатий.

— Не бійся, — сказала дівчинка.

Вуха не опускалися, виставлялися трішки вище, зводилися, як у великого равлика.

— Діано! — покликала ще раз так ласкаво, що звіряткові перехотілося ховатися за горщиком.

Сірий клубочок заворушився. З лапок виткнулася гостренька мордочка. Блиснуло двоє рудих очей — два блимливих вогники. Блиснули й погасли, не відчуваючи повної довіри.

— Діано...

Блимливі вогники з'явилися знову. Теплі і ясні — з темного кутка. Вони світилися знизу, тягнучись до синіх очей дівчинки, й ні разу не мигнули. У них сяяла чистота і щирість. І відверта беззахисність. Ці очі признавали Марту і своє ім'я — Діана. Цуценя перестало бути цуциком, безіменним собачам. З цієї хвилини це була Діана.

Дівчинка не озивалася до неї. Діана не стала на ніжки, а повільно, легко пересуваючись животом, тягнучи за собою хвостика, повзла до Мартиних рук. Марта ворушила пальцями — кликала Діану кожною своєю пучкою.

Та підповзла до рук, раптом боязко лизнула їх і, мружачись, стала полизувати дівчачі пальці своїм ніжним язичком, начеб аж посмоктуючи їх. Вони чомусь їй смакували. А може, вона була голодна?

Дівчинка зніяковіла. Вона засоромилася, що їй полизують порожні руки.

Не роздумуючи, миттю підняла одну руку. Марті не терпілося хоч чимось віддячити Діані за її ласку. Хіба погладити?

Але коли дівчинка підняла свою руку, Діана сховала язичок і пильно глянула на неї. Вона аж тепер збагнула, що дівчачі руки були порожні, що дівчачі пальці зовсім не смачні. В рудих оченятах проступив докір. Вони ніби сказали: «Он яка ти, дівчинко...»

Марта хотіла погладити звірятко, але Діана ще не розуміла людської ласки. Не знала, що це таке. Нависла рука, з якої їй не дали їсти, мовби чимось загрожувала їй.

Та рука не встигла опуститися, щоб погладити вуха, спинку: єдиний порух — і Діани як не було. Задкуючи, вона миттю шуснула назад у куток, ховаючись за горщик. Сірий клубочок здригався, і шерсть на ньому їжачилася вихорцем недовір'я.

Дівчинка простягнула руку, пальці торкнулися до нагорбленої спинки, відчувши м'яку вовнистість і боязке, невтримне тремтіння. Діана ще дужче забивалася у куток.

Мартині пальці теж затремтіли. Вони запам'ятали дивний трепет, коли звірятко лизнуло їх своїм ніжним язиком. Той трепет передався її серцю, щоб сповнювати його дивним дивом. Але, торкнувшись до Діани, дівчачі пальці запам'ятали не лише м'яку вовнистість пухких шерстинок, а й боязке, невтримне тремтіння. Сірий клубочок здригався, боронячи свою недоторканість.

Діана й не писнула. Як у цей час їй бракувало мами, яка б гавкнула своїм гучним голосом, гавкнула з риком, відігнавши дівчинку.

Марта сиділа навпочіпки. Рука простягнута. Ось-ось вхопить цуценя за карк, витягне на світ. Чого йому скніти за горщиком? Бажання вхопити й потягти було таке нестримне, що дівчинці відняло мову. Адже вона й не думала чинити щось погане. Тільки взяти на руки, тільки тулити до грудей, тільки пестити!

— Дуренька, — вмовляла Діану, і рука опускалася.

Що їй ухопити за ті сторчма вуха, як хапала, наприклад, кроликів?

Але дівчинка не встигла опустити руки. Звірятко ввинулося за горщиком, завернуло свою мордочку й показало біленькі ікла.

— А то що ти тут робиш? — налякала Марту бабуса.

Дівчинка не знала, що їй відповісти.

— Воно мале, а ти дівка. Тебе пориває його мучити? Ходімо, винесеш йому ліпше молока. Свого нема, але для цуценяти ми вже постараємося.

— Де те молоко? — різко спитала дівчинка.

Сердилася на бабусю, яка так невчасно відігнала її від Діани. Вона витягла б сіреньку з-за горщика. Хіба не краще годувати її на веранді, ніж нести молоко сюди, у той підсліпуватий гараж-комірчину?

Бабуся не здивувалася, що цуценя видерлося з ящика з-під яблук.

— Шукає маму... Мале... — сказала вона.

Почувши це, Марта випурхнула, помчала на веранду. Принести чимскоріше молока: Діана полизувала їй пальці — шукала маму. Як же вона сама не здогадалася, що треба принести молока?

Повна тарілочка стояла на кухонному столику. Дівчинка взяла її обіруч і швидко, боячись розхлюпати хоч крапельку, понесла. Вже уявляла собі, як поставить молоко, як Діана смакуватиме його, а вона стане собі й дивитиметься. Діана нап'ється молока, відразу піде до рук, вони подружаться і цілий день будуть разом. Ніхто їх водою не розіллє!

Дівчинка обережно поставила тарілку, покликала:

— На, на... — але сірий клубочок сидів за горщиком, і не було видно гостреньких вух.

Вона підсунула тарілку ближче, то відходила, то знову підходила до неї, упала коло Діани, називаючи її ласкавими словами: маленька, сіренька, миленька. Цуценя мовби й не чуло. А вона не мала зваги до нього доторкнутися.

Дівчинка засумувала. Чому Діана така відлюдькувата? Якби не бабуся, ткнула б силоміць її мордочкою у тарілку!

День для неї — не день. Так-сяк умилася, швидко розчесалася, а сніданок не ліз до горла.

— Нікуди те цуценя не втече! — сердилася бабуся. — Не набридай йому.

А вона крутнеться сюди, крутнеться туди — і до гаража. Молоко в тарілочці нечіпане.

Марта вирішила заглядати нечутно, підкрадатися навшпиньках. Підкрадалася багато разів. Дуже зраділа, коли нарешті побачила, що Діана виповзла й наближається до молока. Але помітивши дівчинку, звірятко миттю шмигнуло у свій куток.

Марта нечутно відійшла від дверей і не знала, що робити. Їй здавалося, що Діана так і не схоче пити молоко, помре з голоду, тому набридала бабусі: «Бабусю, зробімо соску!..» А бабуся лише всміхалася. Дівчинка купалася у ставку, обідала, а Діана й не брала молока в рот.

«Ну, якщо ти така, то я й не загляну до тебе!» — вирішила Марта. Їй важко було б утриматися, але бабуся забрала внуку з собою на город. Серед буйних грядок пахло кропом, вилежуючись, росли гарбузи. Там вони з бабусею пололи до вечора.

Втомлена, напечена сонцем, у косинці, як зів'ялий лопух, дівчинка непевно підступила до гаража. Тарілка була порожня. Діана не сховалася у куток. Протягла передні лапки, вклала на них свою голову. Очі заплющені, а вуха все одно стирчать. Мабуть, щойно пообідала й заснула.

Марта підкрадалася, час від часу спиняючись. Вона легко присіла і ще легше хотіла торкнутися до насторожених вушок. Діана якраз солодко примружила очі. Може, їй щось снилося? Дівчинка так і не торкнулася її вух, не погладила, хоч пальці аж тремтіли. Вона хапнула тарілку, а Діана, прокинувшись, скоком відплигнула за горщик.

«Десь-то я зла і недобра», — подумала про себе дівчинка.

Вона знову принесла молоко, поставила й нишком вийшла. Гірким здавався цей день. Їй не спалося.

«Ну чому, чому собачка мене боїться? — снувалося у голові. — Я ж назвала її таким гарним ім'ям — Діана! Хто ще так її назвав би, а вона не хоче іти до мене».

Бабуся сказала Марті, що собаки — мудрі, вони відразу відчують, чи людина добра, чи зла. Це й мучило дівчинку. Вона ще мало прожила, ніби нікому ніякого зла не заподіяла. Ні тут, у бабусі, куди приїхала на канікули, ні у великому місті, де мешкала. Лежачи в ліжку, згадувала, кому й де сказала недобре слово, коли кого й де не послухала, і думала, що буде кращою, що нікого ніколи не образить, тільки б Діана признала її і не боялася...

* * *

Дівчинка прокинулася вранці до сходу сонця. Схопилася з ліжка — як там Діана? Босоніж пролопотіла східцями.

Бабуся кришила гичку, а цуценя походжало, крутячись біля неї.

Марті здалося дивним, що Діана не боїться бабусі. Дівчинка метнулася вхопити собачку, нести собі в ліжку, але вона, блиснувши на Марту очима, відразу втекла в куток.

Дівчинка побігла по молоко. Несла, Діана знов крутилася коло бабусі. Марта до неї з молоком, а вона — за горщик.

І новий день починався, як учорашній. Правда, цуценя не могло довго відсиджуватися у кутку. Наодинці випило молоко, наодинці походжало гаражем, але приходила Марта чи з'являвся хтось із сусідів, воно зникало, ховаючись за горщик. Дівчинка не могла його нікому показати й похвалитися.

Так було до обіду. В обід Марта знову принесла молока. Не покликала Діану, навіть не обізвалася до неї. Поставила тарілку, а сама причаїлася за дверима.

Діана подумала, що Марти нема. Молоко дуже пахло, й цуценя накинулося на нього.

Дівчинка пронизливим оком спостерігала крізь шпарочку, як вправно і квапно працює рожевий язичок. Здається, що він лише полизує, а тим часом молока стає усе менше й менше. Вже воно на самісінькому денці.

«Ласунка!» — подумала Марта і виступила з-за дверей.

— Діано... — покликала тихо й ласкаво.

Цуценя нашорошило вуха, підняло очі, але не втікало. Змірявши дівчинку знизу й догори, згори й донизу, облизалося, ще раз глянуло на неї і нахилилося до тарілки. Там ще було молоко. Швидко впоралося з ним, а тоді повільно стало облизувати тарілку. Гляне на дівчинку й лизне язичком, знову гляне і знову лизне. А коли вилизало тарілку, наче вимивши, узяло її в лапки. Тарілка й перевернулася. Цуценя спробувало гризнути її — не гризеться. Йому хотілося гратися.

Дівчинка обережно взялася за край тарілки, обережно потягла до себе. Вони не могли поділити тарілку, не віддавали її одне одному.

— Віддай, — казала Марта.

— Гр-р-р... — відказувала Діана.

Дівчинка намагалася міцніше втримувати тарілку. Діана вчепилася у неї лапами, зубами, потягла й перекинулася. Але їй не вдалося видерти тарілку. Підхопившись, кинулася до неї. Дівчинка випустила її, і звірятко, забувши про тарілку, шуснуло дівчинці в руки. Воно заривалося в Мартині долоні, мовби хотіло сховатися, знайшовши в них найтепліший затишок.

Дівчинка підняла Діану. Вона тулилася до грудей, шукала захисту під пахвами, припадала до тіла, лащилася й лащилася, віддаючи дівчачим груденяткам і рукам усе своє тепло, тоненько попискуючи, мовби примовляючи: «Я буду тобі вірна. А ти?.. А ти?» — і вуха гостро стриміли вгору.

Марта мовчки гладила Діану, а та тягнулася до її шиї, ніби хотіла заглянути в очі. Коли опустила на землю, племінкі очі не відривалися від неї.

Дівчинка ступила — собачка за нею. Зупинилася перед кам'яними, крутими й вичовганими східцями: високі! Марта оглянулася. Цуценя нюхнуло сходинку і стрибнуло за нею. Передні лапи хвацько чіплялися за кам'яний виступ, підтягувало бочечкою животик: так Діана брала сходинку за сходинкою. Це була її перша стежка за дівчинкою, і вона долала сходинку за сходинкою, тикаючись мордочкою об камінь, втримуючись і кігтями, і мордою. Видерлася. Поплигуючи, бігла асфальтовою стежкою, застрибала перед верандою.

Дівчинка стояла на порозі, а Діана підплигувала до її рук. Вона підплигувала, як м'ячик, відриваючись од землі: лапки хотіли вчепитися за повітря, повиснути. Якби-то повітря було зі сходинок!

Собачці подобалося підскакувати. Від задоволення вивалила язика і не ховала його. Дівчинка опускала додолу руки. В долоні тицявся мокрий носик, руки підіймалися.

Так почалася дружба, стаючи з кожним днем дедалі зворушливішою.

Куди б Марта не бігла, Діана наздоганяла її. Дівчинка зупинялася, собачка вистрибувала навколо неї. Їх єднали невидимі неспалимі мости. Вони мостили не лише їх між собою, єднали з усім, що бачили очі: цегляною хатою, малим подвір'ям, вишнями під вікнами, стежкою на вулицю-трасу і небом над ними; з усім, що чули вуха: безугавним туркотом горлиць із садка, гомоном дороги, шумом води на шлюзі, плином річки. Мости мостилися далі й далі, куди текла долиною річка, на горби, де шумів темний ліс, вростаючи за обрій.

То був зв'язок, який не мав кінця. А виною вони були вдвох — білокосе створіння людського роду і сіре звірятко.

* * *

Діана сподобалася усім сусідам. Сусіди задивлялися на її вуха, які сторожко вловлювали найменші шерехи, на сіру лиску шерсть з чорненькою смужкою на хребті, на широченькі груди, на міцні лапи, які обіцяли сьогодні-завтра стати неймовірно дужими. Кого лише не манило взятися за її загривок, щоб відчутити туге, наструнене бриніння грайливих м'язів. Але вона цього страх не любила. Нікому не давалася до рук, крім Марти. До чужих відразу закидала свою вдовжену мордочку й показувала гострі зуби.

Та найкращими в неї були очі. Начеб підмальовані, підведені чи підперті блідуватими півмісяцями знизу і темними китицями брів зверху, вони виявляли чистоту і не знали найменшої скаламученості. З кожним днем блідувати

півмісяці повнилися, темні китиці розширювалися — в очах світився допитливий розум.

Собачка призвичаїлася до ящика з-під яблук, тепер вона вже не ночувала в підсліпуватому й вогкому гаражі-комірчині.

Бабуся любила бджоли. Дідусь залишив їй пасіку, і вона сама пасічникувала: роздмухувала димаря, брала ситечко. Та часто не користувалася цими речами. Димар стояв собі, курячись у траві, ситечко висіло на паколі. Так колись робив дідусь, так робила й вона. Бджоли її не кусали. Бабуся пахла городом, як грядка.

Вона не пошкодувала порожнього старого вулика: побільшувати пасіку, ставити нові пні — над її силу. Отож, у цьому вулику, якраз у лютку з дашком, і прорізано отвір для дверцят. Дашок залишився, і вхід у Діанину хатку був ніби з вирізьбленим ганком.

Вулика поставили на горбочку, навпроти веранди. Під дровітнею, повною хмизу, який заріс високою густою кропивою. З цинковим незаіржавілим дахом, цеглистого кольору, він гармоніював з бабусиною хатою. Вона теж нагадувала вулик.

Але Діані домівка не сподобалася, як колись і той ящик з-під яблук. Марта застелила хатку дідусевим галіфе, але собачка найбільше любила сидіти й лежати на голому цементному порозі перед верандою. Їй, певно, кортіло весь час бути ближче до дівчинки. А спалося їй охочіше під вікном.

Вона не злюбила нашійничка, хоч ніхто не мав і гадки її прив'язувати. Розцяцькований понікельованими блискітками-бляшечками поясок повісили на шию для прикраси. Дівчинка мала намір прив'язувати до кільця повідець, щоб водити на ньому свою вихованку, якщо вирушать колись далеко. Побоювалася, що без повідця відіб'ється й загубиться. Та не так воно сталося. Сіренька швидко розправилася зі своїм нашійничком, хоч його й було натягнуто туго.

Спочатку вона силкувалася скинути лапами. Пищала, перекидалася, але поясок тримався. Коло хати паркан. Діана встромила голову між штахети, крутила нею, крутила, аж поки нашійник не повис на паркані. Ніхто цього її не вчив. Як вона здогадалася? Не терпіла прикрас і любила волю.

Хоч днювала на порозі, хоч спала під вікном, за яким довго не вмовкав телевізор, а свою буду-вулик, виявляється, цінувала й берегла. Інколи Марта заганяла її силоміць, запихала, і сама встромляла туди голову. Діана поскімлювала. Та тільки-но дівчинка відступалася, собачка виплигувала із своєї домівки, як відпущена пружина.

Спровадивши з порога, заганяла її й бабуся.

— Ану, марш до буди! — гримала й тупала ногою. — Ти бач, чи в тебе своєї хати нема?

Діана всідалася на горбочку коло лави: хвіст на землі, передні лапи наструнко — дивилася мило й трішки насмішкувато.

Та коли сусідська ряба кішка зважилася з трьома біленькими в червонястих плямах кошенятами покрадьки забратися в її домівку, як зчинилася несусвітна веремія.

Лежачи на порозі, собачка очікувала дівчинку. Не лише до хати, на веранду вона ніколи не заходила. Поріг для неї був кордоном. Хтось у гості, дзвявуть з порога.

* * *

Довго ніхто не міг звикнути до її імені. Навіть бабуся.

«Як-як? — перепитувала онуку, недовірливо низуючи плечима. — Діана?»
А вона відразу прийняла його й ніколи не бігла, якщо бабуся кликала її інакше.

А ще вона не терпіла, коли на неї витрішкувато дивилися. Мовби знала, що в цьому є щось безсоромне. Одначе вони могли довго-довго дивитися одна на одну — дівчинка на неї, а вона на дівчинку. Звичайно, дозволяти дивитися на себе комусь одному, та й то, щоб ніхто не підглядав, бути тому одному вірним, а дозволяти позиркувати на себе всім, кому не ліньки, й не відвертатися, вживлюватися у підлесливість, виставляти себе напоказ і смішки-втішки, а продаватися, торгуючи усім, що в тебе найкращого: красою і вродою. Хіба це не безсоромно, не огидно?

Сиренька ніяково відверталася від набридливих очей, начеб їй ставало соромно за них, надокучливих і нахабних.

Такою ж була і дівчинка. Вона паленіла, згоряючи, коли на неї хтось надто задивлявся, знічев'я допитуючись, на кого це воно подібне? Відходила, утікала, коли про неї щось мовилося, особливо коли її хвалили.

Дівчинка з собачкою бігли собі до джерела. Діанина стежка за Мартою почалася зі сходинок від комірчини-гаража, по якій вона вигицувала, як з мостика на мостик. Куди, врослі у землю, ці камінці-сходинки її заведуть?

Харчук Б. Діана. Джерело: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3903>

Запитання та завдання

1. Продовжіть речення:
  - а) «Дружба Марти з Діаною розпочиналася з...»;
  - б) «Бабуся любила...»;
  - в) «Собака не любила...».
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, прочитайте матеріал Михайла Слабошпицького про Бориса Харчука.
3. Пригадайте відомі вам твори письменників про дружбу людей і тварин.
4. Використовуючи цитати з тексту, складіть опис собаки Діани. Як би ви розповіли про собаку Діану тому, хто не читав повісті?
5. Підготуйте буктрейлер до уривка з повісті «Діана» Б. Харчука.

Тобі буде цікаво! У творчому доробку Бориса Харчука — поезії, оповідання, нариси, повісті, романи. Діти — герої оповідань зі збіроч «Станція Настуся», «Зазимки і весни», «Горохове чудо», «Школа», «Діана». Елементи автобіографізму присутні в повісті «Йосип з гроша здачі». Реальне і фантастичне тісно переплетено в повісті-легенді «Планетник».

Степан Процюк

1964 р. н.

Народився на Львівщині. Закінчив Івано-Франківський пединститут й аспірантуру Інституту літератури НАН України. Викладав у Прикарпатському національному педагогічному університеті імені Василя Стефаника. Живе в Івано-Франківську. В одному з інтерв'ю він сказав, що кожен прозаїк пише власну біографію, кардіограму власної душі. І все-таки його твори для дітей і підлітків не є цілком автобіографічними.

Героям повістєвої трилогії «Марійка і Костик» («Марійка і Костик», «Залюблені в сонце», «Аргонавти») заздять і чинять перешкоди, їх не розуміють, але вони вірять у себе, своє кохання й борються за право бути собою.

Марійка і Костик

(Уривки)

Розпочався навчальний рік. Одразу стільки нової роботи, стільки клопотів! Та нічого. Костик упорається з усім. Недарма він так любить читати про подвиги золотошукачів Джека Лондона і козаків Андрія Чайківського. Сьогодні він знайде дівчину під час великої перерви. Часу буде достатньо. Якщо не вдасться довго поговорити, принаймні домовиться про зустріч.

Дзвінок! Велика перерва. Костикове серце несподівано закалатало так, мовби він відбігав два футбольні тайми без перепочинку. Ось її клас. Уперед, козаче! Або зараз, або ніколи!

Виходять його знайомі хлопці. Щось запитують. Костик відмахується: «Потім, потім...» Долоні його рук несподівано спітніли, ніби він щойно облив їх водою або вискочив із річки. Виходять кілька дівчат... Марійки немає. Може, вона у класі? Нарешті хлопець зважається і заглядає у двері 7-Б. Її немає!

...Напевне, вона захворіла. Батьки пішли на роботу, а вона лежить удома сама і не може встати, щоб напитися води. У неї висока температура. Може, їй страшно бути самій удома, бо висока температура — майже сорок! — народила у кімнатних кутках недобрих потерчат, які приходять до хворих. Потерчата чують, кому погано — і з'являються одразу ж, щоб скористатися людською слабкістю і забрати рештки енергії...

Нарешті він, між іншим, питає одного знайомого хлопця з Марійчиного класу, де можна побачити її, бо просили щось передати. Хлопець каже, що Марійку мама відпросила якраз на цей урок, а потім вона прийде. Ось тобі, Костику, і недобрі потерчата, скручені кімнатними кутами! Ото би потішилися всі, якби знали про твої страхи! Але, звісно, ти нікому і нічого не розкажеш...

Ще один урок тривав вічність. Однорідні члени речення («а чому не члениці або однорідні членкині?»)... між ними обов'язково ставиться кома («а чого не тире чи знак оклику?»)... так, записуємо приклади... Нарешті дзвінок. Ура!

Хоча... ще невідомо, Костику, чи варто «уракувати»...

Знову добродій із 8-А опиняється біля дверей 7-Б.

У голову лізуть якісь російськомовні нісенітниці: «А і Б сиділи на трубе, А — упало, Б — пропало, хто остался на трубе?». Швидко буде дзвінок до наступного уроку. Може, пацанчик збрехав? Іде!!!

Якби Костик був головою журі конкурсу «Міс Старомихайлівка», а ще ліпше «Міс Україна», він без роздумів віддав би Марійці перше місце. Точена голова і шия, якесь особливе, якесь його лице, ніби він бачив цей лик Мадонни-Марії у глибоких снах, ніби Марійка не з їхньої, Старомихайлівської середньої школи № 2, а звідкись іздалеку, з якого-небудь Львова, Києва чи Харкова...

— Марійко, привіт!

— Привіт! — захекавшись, скосила дівчина погляд на Костя.

— Я хотів з тобою поговорити... Але не тут, — хлопець не чув сам себе.

— А про що?

— Про любов! — раптом випалив Кость.

Марійка уважно глянула на нього, неначе все на світі стало мос: лани, гаї, сади¹ — і, нічого не відповівши, швидко зачинила за собою масивні двері 7-Б. Розпочинався наступний урок.

Слід сказати, що вона теж запам'ятала Костя після тієї практики. Але не через те, що він тоді забив два голи, якими так пишався. Дівчина звернула увагу на його обличчя. Воно світилося. Вона ще тоді подумала: дивно, мовляв, звідки в окремих людей береться ізсередини ця підсвітка, наче у них в животі або в голові високовольтна лампочка? Може, треба фізику краще вчити?

Фізики Марійка не любила, вважаючи її чоловічим предметом. Після того вона згадувала Костя декілька разів. Може, навіть і декілька десятків, хтозна? Адже ми насправді не можемо, як обліковці, підрахувати, наскільки часто думаємо про тих чи он тих людей. Ми лише знаємо, що про одних думаємо більше, про інших — менше, а про багатьох не думаємо зовсім...

Приміром, у пластунському таборі, коли хлопці грали у футбол, перед Марійкою кілька разів стояло Костеве обличчя: так виразно, мовби він був десь поруч. «Ось він зараз би краще зіграв, ніж Ігор». Одного разу Кость навіть снівся їй.

...Вона пішла на якісь танці. Це місто велике — і вона тут уперше. Її ніхто не запрошував, просто шалено захотілося танцювати. Великий зал із незнайомими обличчями. З ким же вона танцюватиме? Ані однокласників, ані знайомих пластунів чи пластунок... І ще — це ж треба такої халепи! — вона десь загубила свою ліву тупельку.

¹Цитата з вірша Т. Шевченка «Мені тринадцятий минало».

Тепер доведеться повертатися туди, де вона зараз тимчасово мешкає. Музика грає, пари кружляють у вальсі. Ніхто не звертає уваги на бідолошну дівчину, їй хочеться плакати. І тут... до неї підходить Кость, гарний такий, у темно-синьому костюмі з метеликом — і вручає їй загублену туфельку. Сміється, запрошує до танцю і...

Далі сон закінчився. Або Марійка не пам'ятала його. Або запам'ятала лише те, що хотілося. Хай там як, а цей сон належав до незабутніх. Вона нікому не розповіла про нього. Напевне, тому що такий сон був уперше.

Марійка була доброю спортсменкою. Приміром, у висоту стрибала один метр із солідним хвостиком, що коливався залежно від погоди, її настрою і фізичного стану. Загалом вона любила стрибати, бігати, навіть грати у футбол. І це було найпершою причиною того, чому вона так уважно спостерігала за матчем тоді ще 7-А і 6-Б. Через те побут у пластунському таборі їй сподобався. Певна жорсткість дисципліни, вечірні вогнища, патріотичні пісні з ліричним присмаком: «Наплічники готові, прощай, моє дівча», а не різні солов'їно-калинові сентименти. Хоч і проти них вона нічого не мала, але все ж уважала, що такі пісні більше пасують її батькам і дідусям із бабусями...

Марійчин батько часто їздив у Росію, але не на екскурсії, а на заробітки. У Марійки ще була на три роки молодша сестричка — і тато казав, що треба дочок поставити на ноги. Дівчина знала, що ці слова слід розуміти не буквально. Адже вона міцно стоїть на ногах, її ноги треновані і сильні. І взагалі, вона би хотіла стати спортсменкою. Кілька разів казала про це батькам, але вони чомусь без захоплення сприймали такий вибір. Тато лише віджартовувався: побачимо, мовляв, після твого заміжжя (Марійка постійно червоніла, коли чула це загадкове слово), чи не перехочеться тобі. А мама взагалі два рази навіть накричала на неї: «Звідки ми тобі наберемо грошей на спортивні секції? Звідки наберемо грошей?»

Дивні ті дорослі. Чому вони так часто думають про гроші? Сказав же Господь: «Будьте, як птахи небесні, що не сіють і не жнуть». Хіба людина не може себе прогодувати? Чому тато не працює на своїй землі? Хіба у нас тут мало роботи? Цілі заводи і фабрики стоять запустілими і покриваються товстою і ліною травою. Ні, вона ніколи не зможе збагнути цього дивного світу дорослих...

* * *

Але Костик не пам'ятав, що робилося на тому уроці. Він навіть забув, чи це була англійська мова, чи, приміром, алгебра.

Чому вона нічого не відповіла? Це добре чи погано? Чи наполовину добре, а наполовину зле? Кого спитати? Хлопців? Може, тата чи маму?

Після коротких роздумів він вирішив нікого про це не питати і нікому не розповідати. Судіть самі: хлопці почнуть сміятися і «підколювати», а тато чи мама... Може бути вибух зараз непотрібного для нього моралізаторства: «Уроки краще б учив, ти ще малий, щоб про таке думати». Ні-ні, це, попри всю любов до батьків, йому вислуховувати буде нецікаво. Може, вона злякалася? Або це було надто несподівано?

Цікаво, як би ти зреагував, Костику, якби до тебе під час однієї прекрасної перерви підбігла якась однокласниця чи трохи молодша школярка (бо старша, будемо реалістами, навряд чи таке зробить, старшокласниці люблять тих хлопців, які вже

позакінчували школу, а може, і стали солдатами чи єфрейторами) і сказала, що хоче поговорити про любов. Напевне ж, у перші секунди ти б не знав, що відповісти, чи не так? Марійка також не знала... Але що мав би означати той її погляд? Це всі жінки, навіть такі маленькі, як вона, так пронизливо дивляться, коли з ними починають розмову про кохання? Але той її погляд, як мимолітний позирок князівни, був надто прихильним до тебе, хлопче... Утім, як це можна знати запевне?

...Може, то був погляд безмежного здивування. Так дивилася колись селянська дочка Настя Нагрівна, коли дізналася, що її коханий Ярослав не є головним конюхом князівських стаєнь, за якого спочатку видавав себе, а князем Ярославом Осьмомислом — і в тому погляді було навіть більше, ніж здивування чи передчуття своєї трагічної долі, бо вона любила хлопця Ярослава і водномить зрозуміла, що любити одруженого князя їй не дозволять, незважаючи на його кохання до неї. Бо вона замахнулася на олюдження ролі богоподібного ідола, яким князя хотіли бачити посполиті...

...Може, то був погляд безмежного суму. Може, Марійка має якогось старшого хлопця — і їй стало на якусь хвилю шкода Костика і його перших любовних страждань? І вона теж нікому про це не розповість і поволі забуде. Лише колись, через багато-багато років, вона згадає хлопчика Костя, що став відомим на всю країну, і гірко заплаче біля свого подружнього ложа...

...Може, то був погляд безмежної радості. Бо Марійка теж ціле літо чекала на його слова і здогадувалася, хто телефонував до неї, хоча навряд чи тато, який якраз тоді короткочасно був удома, не забув про Костів дзвінок. Може, вона так само і думала про нього, і сумнівалася, і той погляд замежевої радості лише засвідчив її найоптимістичніші мрії. Бо ніхто не знає достеменно і не може стовідсотково пояснити, чому ми закохуємося саме в ту людину, а не в іншу...

Словом, Костикові роздуми нічого не прояснили. Десь із-під глибоких проваль його ества повільно наростала тривога.

* * *

А шкільні будні текли як зазвичай: іноді цікавіше, деколи надто сіро. Адже вчителі також різні, бо Господь навіть дерева у лісі створив неоднаковими. Одні цікавіше розповідають премудрощі власного предмету, інші — так, мовби несуть важкий мішок цегли чи цементу. Вони гадають, що учні не знають про це. Але то чергова вчительська ілюзія. Зрештою, завжди є чіткий проявник: якщо вчителя діти люблять, то зазвичай усе гаразд із його предметом. І навпаки... Інша справа, що і в педагогів, і в школярів вистачає власних турбот, щоб не зосереджуватися на тонкощах стосунків...

Сьогодні Кость не підготував уроки. І — це ж треба! — географічка спитала саме його. Він щось довго бурмотів, пробував відповідати. Але це виглядало настільки жалюгідно, що хлопець нарешті здався:

- Я не вчив на сьогодні.
- Чому? — голос учительки був навдивовижу спокійний.
- Бо не міг.
- Сідай.

Кость чекав незадовільної оцінки. Натомість Галина Дмитрівна лише попросила його підготувати урок наступного разу. І все: жодних настановчих реплік,

ніякого моралізаторства. Таке враження, що ця молода пані, наче досвідчений сибірський шаман, зрозуміла, що Костянтин Онишкевич, учень 8-А, сказав правду.

Бо він справді не міг підготувати уроки. Адже вчора, майже випадково (?), у коридорі наткнувся на Марійку. Вона зупинилася і мовчала.

— Марійко, підемо сьогодні після уроків трохи прогулятися? — його голос належав комусь відчайдушнішому, схованому всередині звичайного Костика.

— Я сьогодні не зможу, — Марійка вперше зверталася саме до нього.

— А завтра зможеш? — у хлопцевому голосі (бо він не актор і не блазень) виразно залунали нотки розпачу.

— Завтра зможу...

— То що, завтра о 15.00 біля входу до парку?

— Добре... Я побігла, — і Марійка прожогом кинулася кудись убік.

А тепер скажіть, чи ви б, опинившись на Костиковому місці, підготували географію для завтрашнього уроку? Отож...

Процюк С. Марійка і Костик. Київ : Грані-Т, 2008. 64 с.

Запитання та завдання

1. Уявіть розвиток сюжету: чи будуть Марійка й Костик разом?
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте презентацію трилогії в бібліотеці.
3. Назвіть твори, у яких порушується така ж проблема.
4. Якими кольорами ви б змалювали емоції Марійки й Костика? Чи відчували ви щось подібне?
5. Як ви уявляєте фільм-екранізацію повісті?

Тобі буде цікаво! Юним читачам Степан Процюк адресував збірку біографічних оповідань «Степан Процюк про Василя Стефаника, Карла-Густава Юнга, Володимира Винниченка, Архипа Тесленка, Ніку Турбіну», трилогію про кохання «Марійка і Костик» та повісті для старшокласників «Вітролами», «Полянами і хмарочосами», «Сорок цистерн любові», «Варвари».

ФАНТАСТИКА В ЛІТЕРАТУРІ

Василь Королів-Старий

1879—1941

Народився на Полтавщині. Навчався в Полтавській духовній семінарії, Харківському ветеринарному інституті. Працював ветеринарним лікарем, журналістом, редактором у видавництві. Один із засновників Української Центральної Ради. Був відряджений у дипломатичних справах до Чехії, де і залишився після поразки Української Народної Республіки — викладав в Українській господарській академії (м. Подебради). Писав здебільшого для дітей, мав багато літературних псевдонімів. Займався живописом та іконописом.

Казка «Потороча Хрипка». У ніч на Івана Купала один із привидів — Потороча Хрипка, щоб розвіяти погану славу про себе, розповідає на всесвітніх зборах нечистої невидимої сили, що відбувалися на київській Лисій горі, правду про свою суть і свої вчинки (збірка «Нечиста сила»).

Потороча Хрипка

Хрипка придбала собі це наймення з того самого часу, як стала Поторочою.

Мало хто знав її молодість, бо прийшла вона з чужої, далекої сторони. Сама ж вона була неговірка, як і всі Поторочі, й ніколи нічого не розповідала про себе. Та й не було кому щось розповідати, бо Поторочі живуть собі цілком окремо від іншої Невидимої Сили і майже не бачать інших створінь. Вони здебільшого сидять тихенько по старовинних руїнах, покинутих будинках, пожарищах, старих млинах та пустках. Ніхто до них не приходить, так само й вони ніколи не виходять поза межі свого житла. Живуть самотно, цілком одинокі й тільки по черзі з'являються під Івана Купала на Лису гору. Часом ще їх викликає до себе Біс, щоб дати наказ перебратися на нове сідло. Мовчки приймають вони ті накази й нечутно переходять до нового житла, де й лишаються до іншого наказу. Там вони справно виконують свою невелику повинність: не допускати живих створінь до життя в небезпечному помешканні...

Хрипку звали так через те, що коли вона озивалася, то мала занадто тихий, хрипливий голос. Навіть спочатку важко було розібрати, що Хрипка говорила. Тільки було чути сухий хрип, що нагадував шкрябання обережної миші в сусідній хаті або скрипіння пера по паперу. А як Потороча була дуже негарна з себе,

то ніхто з розмовників не підходив до неї близько, на далечінь же у Хрипки не вистачало голосу...

Була вона такого самісінького зросту, що здалеку виглядала, як школярка народної школи. Вона була дуже суха та кощава, з довжелезним носом, що аж затуляв їй верхню губу й майже сходився з її гострим підборіддям. Під носом росли темні, досить довгі, як на жінку, вуса. На підборідді ж з шести бородавок випиналися тверді, як у kota, білі куцки волосин. Сиві великі брови нависали над блискучими, меткими, чорними очима.

Вона завжди ходила в старому, темному рам'ї, підпираючись ключкою.

Одне слово, коли б ви її побачили, то безперечно помислили б, що то якась бідолашна, стара жебрачка.

Вже довго жила Хрипка в покинутій цегельні, що стояла осторонь великого міста. Ніколи ніхто туди не навідувався вночі, а через те мало хто й знав, що там живе Потороча. Цегельня обсипалася з часом, іноді падала мазка з стіни, старі черепиці летіли від важкого снігу додола, вітер обривав струхлявілі лати, а минулого року напровесні так навіть упала одна внутрішня стіна. Після того туди приходили якісь люди, оглядали будову й говорили поміж себе, що треба її доценту зруйнувати, поки вона не впала сама.

Хрипка стурбувалася, що їй доведеться переходити до нового житла, бо тут вона дуже звикла, знала кожен камінчик й ніхто її не турбував. Тут же були й єдині її приятелі — кажани та шестеро старих щурів, що невідомо чим жились, але ж рішуче хотіли дожити свого віку в ріднім гнізді, де минула їхня давня, весела молодість. Взимку часом сюди збиралося ночувати кілька безпритульних псів, що вдень блукали по сусідніх літніх дворищах.

Однак час минав, а ніхто не приходив руйнувати старої цегельні. Видимо, люди забули про неї знову, а Хрипка також забула про тих людей. Щовечора вона обходила цегельню зокола й зсередини, заглядала у всі щілини, вилазила й на горище. Потім, як вже ставало зовсім поночі, йшла до розваленої криниці, що з неї колись брали воду на цеглу, й пила, їла вона раз на добу — вночі. Їла дуже мало: кілька сухих корінців, переважно з квітки петрів батіг, що мала насушеними на горищі. Часом їла моркву.

Повечерявши, Хрипка залазила в розщелину над дверима й нерухомо сиділа там до ранку. Іноді лишалася там і на цілий день.

Вночі Хрипка дивилася, як над містом сяяла світляна заграва від безлічі ліхтарів, і слухала, як здалеку долітали до неї дзвінки трамваїв, часом — свищик автомобіля, іноді торохтіння возів. Дивилася також на шлях, що стелився перед нею. Бачила, як їхали тим шляхом селянські підводи: увечері — з міста, а вранці — до міста; як поспішали кудись поодиночі й цілими юрбами завжди заклопотані люди; перебігали пси; коли-не-коли марширували з музиками вояки...

Але все те, що було навколо її цегельні, її не зачіпало, не торкалося. Вона дивилася, бо мала очі; слухала, бо мала вуха, але ж здебільшого навіть про все те нічого не думала. Також ні про що вона не мріяла, нічого не чекала й не бажала від будучини; дуже нерадо згадувала й минувшину...

Виходило, що вона рухалась, їла, дрімала, виконувала свої повинності, але ж — властиво — не жила. Так, наприклад, як не живе годинник, дарма, що він цокотить, махає своїм вагадлом, пересуває стрілки, показує час, потребує, щоб його заводили, чистили, мазали...

І ось одної ночі трапилась пригода, що примусила Хрипку виявити життя. Та пригода не тільки розбуркала її нерушимий, незмінний спокій, а ще й лишила в ній згадку на довгий, дальший час...

Було вже перед північчю.

Давно спорожнів шлях, помалу темніло сяйво над містом, затихали дзвінки, свищики, гудки, торохтіння. Навколо тільки одноманітно падала мряка, подібна на дрібний дощ. Було вогко й холодно, бо стояв листопад, коли найгірше буває надворі.

Потороча напівока дивилася на шлях й майже дрімала. Коли це в імлі, в напрямі від міста, почала коливатися якась тінь. Хрипка враз впізнала людину. За кілька хвилин вона впізнала також, що то не був дорослий чоловік, а малий хлопчик. Він ледве волочив ноги й ніс під пахвою невелику скриньку, що здалеку випадала на малу катеринку.

Коли він наблизився, Хрипка розплющила очі й дивилася навіть з цікавістю. Вона знала, що діти самі бояться ходити вночі, а тим більше, ще так далеко за містом та в таку непогоду. Ще дужче вона здивувалася, коли помітила, що хлопчик звернув зі шляху й помалу почав наближатися до цегельні. Спочатку Хрипка одразу хотіла була вилізти зі своєї схованки й заступити хлопцеві дорогу до небезпечної будівлі, але стрималась, бо ж знала, що не скрізь в цегельні було небезпечно. Вона помітила, що в хлопчика було повне розпачу та відчаю обличчя. До того ж він був цілком знесилений; його очі застинали сльози, й він тихо хлипав чи стогнав, чого відразу не можна було розібрати.

І якесь незнайоме почуття зненацька заворушилося в Хрипчиному серці. Вона вчула жаль до дитини, якій, видимо, все на світі було байдуже. І їй мимохіть схотілося не тільки виконати свій обов'язок, а зробити бідолашному хлопчикові щось більш корисне. Тому вона чекала, що він буде робити в цегельні...

Тим часом хлопець пройшов всередину, полапав в одному кутку, потім в другому, махнув рукою, скинув з себе реміняку, на якій висіла скринька, й поклав її на землю. Постояв трохи, потім сів на скриньку й затулив обличчя брудними, замашченими в чорну й руду барву, рученятами. Так він сидів саме під діркою в даху, не рухаючись, без жодного звуку.

— Що ж таке? — міркувала Потороча. — Хоча б принаймні вибрав сухе місце або ж ліг. Тоді видно було б, що він не мав де переночувати чи ж шукає відпочинку в сухому місці. Такі сюди приходили. Але ж цей...

Вона нечутно вилізла зі своєї щілини й підійшла до хлопчика поза його спиною. Тут вона притулилась до темного муру, бо ж боялася налякати захожого своїм страшним виглядом. Подивилася на нього ще зблизька, побачила, який він наскрізь мокрий, як він увесь тремтить із холоду й, нарешті, наскільки вистачило у неї голосу, ласкаво промовила:

— Любий хлопчику! Не бійся мене й скажи, чого ти тут шукаєш?.. Говори зі мною щиро. Я — стара жінка й жодної шкоди тобі не зроблю.

Хлопчик підвів головку й прислухався.

— Ти чуєш? — спитала знову Хрипка.

— Чую, наче хтось говорить, але не зовсім розбираю що, — відповів захожий. — Хто ви й відкіль говорите?

— Я тут, за тобою. Але я дуже стара й не хочу, щоб ти мене злякався. Крім того, я не можу голосно говорити. Не бійся мене й скажи, чого тобі треба?

Хлопчик повернувся лицем до чорної тіні й також тихо промовив:

— Я не боюся вас, бабусю. Я вже нічого на світі не боюся, бо я прийшов сюди вмерти, — й він заривав.

Тоді Хрипка підійшла до нього, легенько його обняла й повернула до сухого кутка. Там посадила його на купу цегли, а сама сіла обіч з ним.

— Розкажи ж мені, синку, що з тобою трапалося. Може, я чимось тобі в пригоді стану?! Я — старчиха, нічого не маю, але ж, може, ти чув від старших, що вбогому завжди швидше допоможе вбогий, як багатий? Отож не плач і розповідай все, мій соколику.

Хлопчику стало тепліше на душі. Давно вже він не чув, щоб хтось озвався до нього ласкавим словом. Давно вже ніхто не обнімав його... Він ще трохи похлипав й почав розповідати.

З того оповідання Хрипка довідалася, що той хлопчик, Андрійко, був сирота. Батька свого він не пам'ятав зовсім, а ненька померла два роки перед тим, коли йому було всього сім літ. Коли мама дуже захворіла, то з останніх сил пішла з ним в місто. Привела його під двері дитячого притулку, наказала йому говорити, що він не знає, куди вона поділася, — а він справді того не знав, — поблагословила, поцілувала й пішла. Андрійко стояв довго-довго, аж поки його не спитали, чого він там стоїть. Тоді його прийняли до притулку. Швидко по тому переказали йому, що його ненька померла в лікарні, а перед смертю написала листа, хто він, як його прізвисько. Так він і лишився сам-самісінький на білому світі. Деякий час пробув у притулку, а потім його віддали в науку до шевця. Швець чоботарству хлопця не вчив, а дав йому скриньку з різними ваксами й посадив на вулиці чистити панам чоботи. Андрійко мусив приносити своєму господареві що кожного вечора найменше карбованця в літні місяці й сімдесят копійок тепер, восени.

Вліті він ще он як справлявся. Траплялося навіть, що приносив і більше. Однак швець завжди був незадоволений, за всяку дрібницю дуже бив ремнем його та ще двох хлопців, що були в його майстерні. Бо він вважав їх своїми безправними рабами. Годував погано й взагалі поводився так, як поводяться лихі люди з підкинутими цуценятами.

Андрійко по правді робив своє діло. Іноді він бував страшенно голодний, однак ніколи не втаїв жодної заробленої копійки. Він пам'ятав останні слова своєї неньки, що казала:

— Тільки одного не забувай, сину: як би тобі не було тяжко в житті, не зроби жодного недоброго вчинку. Ніколи не візьми нічого чужого, ніколи нікому не говори неправди. Знай, що як перетерпиш лихо, — буде добре.

І Андрійко увесь час слухав неньку.

Іноді траплялися такі добрі пани, що, коли він їм почистив черевики, не тільки не торгувалися, а ще давали йому більш як треба.

— Оце тобі за чищення, а це — на цукерки лиши собі!..

Тільки таких панів було дуже мало, а через те за два роки він не зібрав з тих грошей, що давано йому на цукерки, й десятих карбованців. Але він мріяв зібрати ще й потім перейти від свого господаря-чоботаря до школи, щоб навчитися там всяких добрих наук й зробитися розумним...

Та ж нині, восени, настали для нього найгірші часи. Коли люди мають трошки забруднені черевики, як от влітку, то вони радо їх дають почистити. Навпаки, якщо чоботи будуть дуже брудні, то ніхто чистити не хоче. Раз, що люди

завжди бояться й стидаються малого бруду, як великого, а по-друге, за цих днів, коли раз у раз йде дощ, ніхто не хоче спинятися на вулиці й зайвий час мокнути, поки він почистив би чоботи, що зараз знову стануть брудними. Через те вже кілька днів Андрійко майже нічого не виробив. Господар його безжально бив, і з кожним днем все дужче. Тоді хлопчик, щоб не терпіти нової муки та знущання, почав віддавати шевцеві по 70 копійок з тих грошей, що він заощадив.

А сьогодні з ним трапилось велике нещастя, на яке нема вже ради. За цілий день ніхто не дозволив йому почистити чобіт, і тільки аж увечері хлопчик побачив на другім боці вулиці пана, що стояв, чогось чекаючи. Андрійко знав, що такі пани, котрим доводиться чогось чекати на вулиці, знічев'я найчастіше дозволяють почистити їм чоботи. Отож він мерщій кинувся на другий бік й не вгледів, як підскочив під візника. Той штовхнув Андрійка голоблею. Андрійко впав у болото. Його скринька розчинилась, й відтіль повипадали не тільки всякі щіточки, вакси, масті, але ж і всі його гроші.

Болото було велике, перемішане з мокрим снігом. В тім місці вулиці було темно, й по ній увесь час неначе навмисне їхали візники, підводи з вагою, автомобілі... Отож, як не шукав Андрійко, але ж грошей майже не знайшов. Загинуло також багато й хазяйського майна: деякі шабатурки закотилися, на інші наїхали колесами підводи, побили пляшечки, потрощили коробочки та щіточки...

— Я знаю, що мій господар мене вб'є! — скінчив своє сумне оповідання Андрійко. — Мені краще вмерти з голоду... Я й пішов просто геть з міста. Тепер дійду до якогось лісу, ляжу там і лежатиму, поки не вмру або ж поки не з'їдять мене вовки...

Хлопчик промовив ці слова зовсім спокійно, без жодного ляку. Видно було, що йому байдуже до всього навколо.

Хрипка уважно слухала, а коли він замовк, запитала:

— Ти ж їв що сьогодні?

— Їв вранці бараболю. Але вже більше я не буду нічого їсти...

Потороча мовчки встала й десь зникла. За хвилику вона повернулася й принесла хлопчикові дві великі моркви та брукву.

— Не маю нічого ліпшого, — сказала вона. — Таж з'їж бодай це. Трохи підкріпишся, а потім ляжеш спати...

— Ні, ні! Я не буду їсти, бабусю. Це мені не допоможе. Нехай краще я швидше вмру! — сумно відповів Андрійко, хоча йому невимовно кортіло вп'ястись зубами в солодку моркву.

— Слухай сюди, синку! — поважно промовила Хрипка. — Може, ще й не так кепсько твоїй справі. Перебудь тут до рання, переспи. Мені здається, що вранці я зможу тобі чимось допомогти.

— Ні, це неможливо! — безнадійно похитав головою хлопчик.

Але ж Хрипка почала говорити з ним, як з дорослою людиною, й нарешті сказала:

— Хіба ж тобі твоя ненька не наказувала слухати старших?.. Я ж стара й, може, знаю більше за тебе. Чому ж ти не хочеш мені повірити, що твоєму горю можна зарадити?..

Згадка про неньку вплинула на Андрійка. Жадібно згриз він брукву й обидві моркви, а тим часом Хрипка принесла йому кілька оберемків сухої соломи. Хлопчик зарився в солому, згорнувся клубочком, поклав голову на свою скриньку й міцно заснув...

Ще перед світом він вчув, як хтось обережно взяв його за плече. Хлопчик протер очі й побачив перед себе страшну, маленьку бабусю. Зі сну не пам'ятаючи, де він є, Андрійко злякано скочив на рівні ноги.

— Опам'ятайся, моя дитино! Не жахайся. Я ж тобі ще вчора говорила, що я стара й негарна. Але вже час тобі вставати, бо швидко почнеться день.

Хлопчик пригадав, що було вночі, й заспокоївся.

— Ходи за мною! — сказала Потороча й пішла вперед.

Вона вивела хлопчика з цегельні й повела до глибокої ями, де колись брали на цеглу глину. Там, на самому дні, був довгий хідник, неначе льох або печера. В ньому було темно, як вночі.

Потороча взяла кілок й почала розгромджувати землю в стіні. Коли вона вивалила кілька цеглин, щось задзвеніло їй в руках.

— Візьми оце, синку, й вийди на світло, подивися, що то.

Андрійко ще в п'ятні вчув в своїй руці дві монети. Коли ж він вийшов з хідника, то побачив два блискучих золотих червінці.

— То — гроші! Великі золоті гроші, бабусю! — скрикнув він.

— Так. Я теж чула колись, що то — гроші. Так-от, дитино моя! Я тепер дам тобі аж десять таких золотих грошей. А далі ти будеш приходити сюди у п'ятницю увечері кожного тижня й будеш мати за те по два таких кружальця. Тільки послухай мене й зроби так. Насамперед заплати все своєму шевцеві, а потім йди до школи. Скажеш там, що є в тебе бабуся, яка обіцяла тебе удержувати. Тільки не говори нікому, де та бабуся живе.

Хлопець засяяв щастям. Тепер він міг здійснити свою мрію: вчитися й стати розумним!.. Він почав дякувати добрій бабуні.

— Ну, синку, тим часом йди. Будь щасливим та не забудь про п'ятницю...

— Але ж чим я вам віддяду, бабусенько? — промовив хлопчик.

Мимоволі, по своїй звичці, він поглянув на бабині черевики. В неї були старі, зашкарублі, руді шкарбани. Не можна було й пізнати, якої вони були барви.

— Так дозвольте ж мені принаймні почистити ваші черевики! — попросив дозволу хлопчик.

Може, вперше в житті усміхнулася Потороча. Вона погладила Андрійка по голівці, сіла, як він їй сказав, на купу цеглин й поставила ногу на його скриньку. Спочатку він довго дивився, не знаючи, яку брати на ті черевики масть: чорну чи жовту? Нарешті вибрав найкращої рудої вакси й вичистив Хрипчині черевики так, що вони засяяли, як люстро. Потім подивився їй на підбори, знайшов дві жовті гумки найкращої фактури й прикрутив їх до черевиків.

Коли Хрипка підвелася, вона ступала так тихо, неначе в повстанках.

— Це — добра річ! — промовила вона задоволено. — Тепер я назавжди буду мати про тебе пам'ятку, мій любий хлопчику! Я ходжу мало, то мені вистачить цього на все життя...

— Але ж, бабусенько, я буду вам чистити черевики що кожної п'ятниці! — радісно відказав Андрійко. Ще раз подякував їй і, щасливий, з червінцями в кишені, він бігцем подався до міста...

Майже два роки щоп'ятниці вночі приходив до старої цегельні бідний хлопчик. А Хрипка, що раніш була така байдужа до всього на світі, тепер нетерпляче дожидалася свого гостя. Вони зустрічалися так радісно, як рідні. І не те радувало й тішило Хрипку, що хлопчик приносив їй з міста всякі ласощі, а найбільше

раділа вона з того, що є на світі принаймні одна душа, яка її не боїться, яка її навіть щиро любить. І вона залюбки слухала, як щебетав їй Андрійко, розповідаючи, що трапилось з ним за минулий тиждень, чого його навчають в школі, які казки прочитав він у книжках...

Одної ночі, прийшовши до цегельні, Андрійко не впізнав такого знайомого йому місця. Будову було зруйновано... Лежали тільки купи старої цегли...

У хлопчика стислося серце невимовним жалем. Він радий би був віддати всі ті гроші, що йому давала бабуся, аби тільки її побачити. Так міцно він прив'язався до Хрипки за ті два роки. Тепер вона не видавалася йому ні страшною, ні навіть негарною. Це ж була єдина істота, яка щиро його кохала та яку й він так само полюбив. А коли кого міцно любиш, той завжди видається гарним, найкращим на світі...

Андрійко якийсь час стояв між купами цегли, і йому з очей капали сльози. Але зненацька блиснула думка: заглянути в печеру на глинищі. Бігом кинувся він до ями, — а там біля хідника його зустріла Хрипка.

— Яка я рада, що ти прийшов! — привітала вона його. — Я навмисне ще й сьогодні лишилася тут, хоча мені ще позавчора треба було йти. Більше вже ми не побачимось, милий мій хлопчику! Я мушу йти далеко відсіля, на нове місце...

Андрійко тої ночі не повернувся до міста. Він просидів до самого ранку з своєю бабусею. А вранці, попрощавшись, вона віддала йому лишок скарбу — повну торбинку золота...

Гірко плакали вони обоє, прощаючись, як почало світати...

Минуло багато років...

Андрійко добре вчився, перейшов до вищої школи й вивчився на інженера. Він став заможним, мав свій дім в Києві, мав власні коні, а на Дніпрі — гарного моторного човна... Дуже він любив їздити Дніпром на своєму човні, коли було дозволя...

Якось одного тихого вечора, у п'ятницю, він поїхав вниз по річці. Швидко летів його човен по рівній, як скло, воді. Був чудовий вечір, їхати було так гарно, й він незчужся, як надійшла ніч... Вийшов місяць й посріблів все навколо своїм зеленкуватим сяйвом.

Скрізь панувала повна тиша.

Інженер зупинив човна й задивився на воду, на місяць... І зненацька він зачув з берега, немовби хтось пошепки покликав його:

— Андрійку! Любий Андрійку!..

Він оглянувся довкола. Скрізь було безлюдно. На освітленому місяцем піщаному березі так само не було нікого. Під берегом стояв старий, напіврозвалений водяний млин. Але ж і там не було жодної живої душі...

Однак, дарма, що Андрійко вже давно відзвичаївся, щоб його хтось так звав, дарма, що навколо ніде не було нікого, — те шепотіння видалося йому таким знайомим, таким близьким, що він навіть увесь затремтів...

Постояв він ще якийсь час серед річки, а потім глибоко зітхнув й пустив човна...

Тільки ж серце чує близьку істоту й без мови... Тим-то, сам не знаючи чого, згадав Андрійко своє дитинство, згадав, як йому було тяжко, як ішов він до лісу помирати... Згадав потім і страшну малесеньку старчиху, що звала його «любим Андрійком», до якої щоп'ятниці ходив він уночі майже два роки... Вдячно згадав і те, як вона врятувала йому життя й зробила його чоловіком... Він став на човні на рівні ноги й повним голосом проказав:

– Спасибі тобі, бабусенько мила!..

Сказав те й не знав, що з того розваленого млина смутними очима дивилася на нього й чула його слова байдужа до всього на світі, крім свого «любого Андрійка», Потороча Хрипка...

Вперше в житті в той сумний листопадовий вечір, коли хлопчик прийшов зі своєю скринькою до розваленої цегельні, почувла вона те миле слово «бабуня», вперше пізнала вона в своєму серці щось тепле, нове, незнане... І до самого свого кінця вона не згубила того почуття... Сьогодні вона враз впізнала Андрійка на моторному човні. Хотіла була покликати його до себе, але ж подумала, що він може її не впізнати, злякається Нечистої Сили, буде її проклинати, тікатиме від неї, як всі люди...

І вона не вийшла з тіні, коли він оглядався й шукав, хто так ніжно, пошепки покликав його серед порожньої великої річки. А коли вчула його ласкаві слова, в неї не вистачило голосу йому відповісти.

Так і не призналася вона йому. Не призналася так само, як нікому іншому: ні з видимих істот, ні Невидимій Силі не призналася вона в своєму почуванні...

І ніколи Андрійко не довідався, що зробила його чоловіком «Невидима Нечиста Сила»...

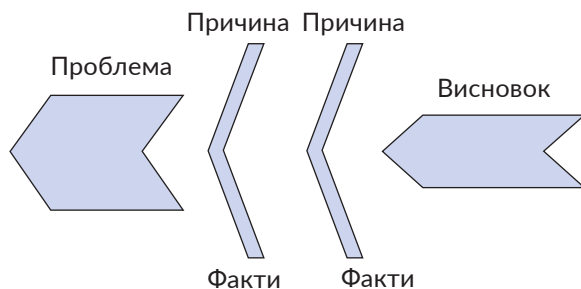
Королів-Старий В. Нечиста сила: казки. Київ : Веселка, 1990. 208 с.

Запитання
та завдання

1. Застосовуючи прийом «Фішбоун», проаналізуйте оповідання «Потороча Хрипка».

2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте презентацію про життя і творчість Василя Короліва-Старого.
3. Поміркуйте про настанови мами Андрійкові: «Як би тобі не було тяжко в житті, не зроби жодного недоброго вчинку. Ніколи не візьми нічого чужого, ніколи нікому не говори неправди. Знай, що як перетриши лихо, – буде добре».
4. А якими настановами керуєтесь в житті ви?

Тобі буде цікаво! Василь Королів-Старий – автор роману «Чмелик», збірок казок «Нечиста сила», оповідань «Милосердний самарянин», казок для дівчат «Чарівне намисто», п'єси-казки «Русалка-жаба», книги спогадів «Згадки про мою смерть».

Анатолій Дімаров

1922—2014

Народився на Полтавщині. Вимушено жив не під своїм прізвищем (справжнє — Гарасюта): після розкуркулення родини батьки, щоб уберегти дітей, розлучилися; мати, змінюючи документи, вказала, що чоловік помер, і дала дітям прізвище самотнього сільського вчителя, якого перед тим не стало. Пережив Голодомор, солдатом пізнав війну, був у партизанському загоні. Навчався у Львівському педагогічному інституті, працював журналістом на Волині та Львівщині, головним редактором видавництва в Києві. Колекціонував мінерали, не любив нудної літератури, «рвучи серце і стікаючи кров'ю», писав прозу («історії») про дивовижних людей.

Юні герої фантастичної повісті «Друга планета», потрапивши на Венеру, борються зі злом і рятують друзів від лютих орангів (людиноподібних істот).

Друга планета

(Уривки)

Ми живемо на двісті сорок другому поверсі, а місяць тому жили на двадцять першому. Але мама вважає, що час од часу ми повинні дихати висотним повітрям, і тоді прилітає гелікоптер і піднімає нашу п'ятикімнатну квартиру під самісінькі хмари. В мене щоразу аж холодок пробіга поза спиною, хоч татко і твердить, що не було ще випадку, щоб гелікоптер упустив квартиру донизу. Він зависає навпроти вільної секції, спрацьовують надпотужні магніти, і квартира наша намертво приростає до металевій башти.

Такі башти, на сотні тисяч квартир кожна, стоять зараз всюди, доволі далеко одна від одної, на величезних лапах-опорах, що глибоко забиті в землю. Крім квартир, тут є і школи, і театри, і спортивні зали, і сади, і магазини, — чого тільки немає! — а під землею заховані фабрики й заводи, щоб не займали місця й не отруювали біосферу. Так що довкола тільки ліси, річки й озера та ще поля, де ростуть багатолітні культурні рослини, що засвоюють азот прямо з повітря. Це ми вже вивчали у школі і, крім того, не раз бували в музеї, де дізналися, як жили наші предки. В музеї дуже цікаво, тільки я люблю все

роздивлятися сам, тож намагаюся кожного разу одстати від гурту. Дивлюся на той чи інший експонат з двадцятого, наприклад, століття і думаю: а що, якби ті далекі предки враз ожили та й побачили, якою стала сучасна пшениця чи фруктові дерева? Що, коли б потрапили в сад, де груші чи яблуні самі обережно струшують дозрілі плоди в підставлені кошики? Або побачили сучасну пшеницю, яка не боїться ні бурі, ні зливи: одразу ж лягає на землю, а розпогодиться — зводиться, мовби нічого й не сталося. І сіють її раз на десять років. А тітка Павлина каже, що її колеги хочуть сконструювати пшеницю столітню: посіяли... і сто років знай тільки збирай!

Або про комарів, які не кусають ні людей, ані тварин. Як прочитаєш про колишню мошву, то аж дивиєшся: як ті предки її терпіли? Це ж ні роздягнутися, ні скупатися, ні на сонці полежати! А тепер хоч усю ніч ходи голяка.

Я раніше, коли ще не все розумів, дивувався: чому їх просто не знищили? А тепер уже знаю: добре, що комарі лишилися. Бо що б їла риба? А птахи? Та й ґрунти стають од них родючішими...

Або Венера...

От якби ожили ті предки — чи впізнали б вони сучасну Венеру?

Про Венеру я весь час думаю, бо незабаром на неї полечу. І ще тому, що татко якось сказав:

— Напиши мені все, що ти знаєш про Венеру.

— Навіщо?

— Бачиш, мені треба підготувати лекцію про цю планету, ось ти мені й допоможеш.

Після цього я одразу ж погодився: хто ж іще з моїх друзів писав нотатки до лекції! Пішов у бібліотеку, поважним голосом попросив підібрати усе, що написано про Венеру.

* * *

— Багатенько ж ти написав! — сказав насмішкувато татко. — Аж дві неповні сторінки!

Прочитав надруковане, поклав до папки.

— Ну, біжи, відпочинь, роботяго!

Я пішов, трохи ображений. Цим дорослим ніколи не вгодиш.

Зайшов до своєї кімнати, взяв махольот, виніс на лоджію. Лоджія в нас величезна, більша за всі кімнати, разом узяті, і вся геть заросла травою, кущами, деревами, квітами: щоразу виходиш наче у парк. І метелики літають, і бджоли, є навіть дві ящірки: Кузя і Тузя; коли жили нижче, то часто прилітали синиці. Одна пара навіть гніздо в нас звила — минулого року. Так мама мені до того гнізда заборонила й підходити: боялася, що я пташенят налякаю. І Джека не пускала на лоджію, навіть квіти поливала сама.

Якось тітка Павлина, гостюючи в нас, запропонувала посадити дещо з отих, нею виведених, але мама рішуче відмовилася:

— Бракувало іще, щоб мене квіти ловили за поли! Або отого твого жакхливо-го кактуса!

Тітка Павлина щиро образилася. І довгенько нас не провідувала. А потім вони помирилися, і тепер ми гуртом летимо на Венеру...

Я підійшов на край лоджії, глянув через бильця донизу. Ух-х... Наче над прірвою — аж голова пішла обертом. От звідки б стрибнути! Але я не наважуюся, хоч і знаю, що махольот не підведе: він сконструйований так, що весь час підстраховує того, хто ним користується. Для цього й живлення пристебнуте збоку: акумулятори.

Зараз увесь наш наземний транспорт — на акумуляторах. Під'їхав до станції, поміняв акумулятор — і котися хоч за тисячу кілометрів. А літаки й гелікоптери — ті на водневих двигунах. І всі підземні заводи та фабрики — електрика й водень.

Несу махольот до швидкісного ліфта. Натискаю на двадцятий поверх знизу: там стартовий майданчик.

На майданчику порожньо. Лише якийсь малюк вовтузиться біля свого махольотика. Аж сопе, бідолаха!

— Що, не виходить? — підійшов я до нього.

Малюк глянув на мене і засопів іще дужче.

— Ти ж не на ту кнопку натискаєш! Треба ось на цю.

Малюк аж одвернувся од мене. І знову став тицяти в ту ж кнопку, що й перед цим.

От дивак! Ну, хай потицяє, доки набридне.

Я натиснув на жовту кнопку — і махольот випустив крила. Величезні, легкі, опушені синтетичним пір'ям, точнісінько такі, як у птаха. У журавля чи в орла. Натиснув ще на одну кнопку, тепер уже червону, щоб пересвідчитись, чи все гаразд з рушійними пристроями. Махольот одразу ж ожив, задзижчав по-осиному, крила напружилися, махнули раз, вдруге — мене так і одірвало від підлоги... Вимкнув, пішов на край майданчика. Перед тим, як стрибнути, оглянувся на малюка: той і далі тицяв так само в одну і ту ж кнопку.

Просунув руки у спеціальні петлі під крилами, заплющив очі, стрибнув. Вірніше — не стрибнув, а ліг на крила. Вони одразу ж підхопили мене, понесли над лісом. Було таке відчуття, наче в мене вже не руки, а крила, як у птахів, я майже відчував, як туге, пружне повітря обтікало кожну пір'їну. Хотілося піднятися вище і вище, аж під оті он хмари, де кружляло кілька спортсменів, але мені поки що не можна, в мого махольота крила не червоного, а білого кольору, а це означає, що мені заборонено одриватися од землі вище ніж на сто метрів. Ну, нічого, не довго лишилося чекати. Ось складу норми на кандидата у майстри і теж літатиму під хмарами.

Піді мною внизу, при самій землі, ширяють зовсім уже малюки: крила їхніх махольотів розмальовані всіма кольорами веселки. Наче метелики.

* * *

Отже, так. Я прилетів на Венеру два тижні тому і за цей час уже побачив дуже багато цікавого. Ми зупинилися в спеціальному науковому центрі, де живуть лише вчені, не менш видатні, аніж у нас на Землі. Усі вони носять білі костюми, бо в чорних тут можна спаритись, так пече сонце. І ще ж рятує захисний екран, що довкола Венери, а то температура могла б піднятися до ста градусів: вода стала б кипіти, й усе живе загинуло б. Навіть рослини.

А рослини тут незвичайні, я таких на землі й не зустрічав. Ось хоча б будяк. У нас він виростає по поясу... ну, по плечі людині... А тут наче дерево. Стовбур —

не обхопиш руками. А дерева — справжні гіганти на двісті метрів заввишки! Росли б, мабуть, і вищі, але перешкоджає тяжіння: не витримували б стовбури.

Ми вже звикли до яблук, що важать десятки кілограмів, до метрових огірків і помідорів завбільшки з відро: принесеш такий помідор і їси цілісінький тиждень.

А на кавуни страшно й дивитися: однією скибкою можна нагодувати десяток людей.

Взагалі мені тут дуже цікаво, аби не було так жарко. В перші дні коли виходив з приміщення, то ледь ноги волік. І надівав спеціальний шолом з холодильним пристроєм. А тепер уже обходжуся без шолома: ношу бриль з біотканини.

А Жорка бігає голомозий. І хоч би що! Та воно й не дивно: він же народився тут, на Венері, і якби потрапив на Землю, то, мабуть, мерз би. Кумедний він, Жорка: і хвилини не посидить спокійно. І все, про що не подумає, так на пиці й написано. А побачили б ви, як він лазить по деревах! Перелітає з гілки на гілку — аж дух забиває! От мені б так навчитися!..

Він перейшов у восьмий клас, як і я. І мій татко якось сказав, що у Жорки блискучі математичні здібності.

А ще тут страшні грози. Особливо восени і взимку. Хоч зими тут не буває, Жорка й уявлення не має, що таке сніг, а кригу бачив тільки в холодильниках, але взимку температура все ж трохи нижча, аніж улітку, і без кінця переїщать зливи. А що таке венеріанська гроза, я вже бачив не раз. Хмари наповзають такі, що аж страшно дивитися, — чорні-чорні і весь час перемішуються... І аж палахкотять од блискавиць. І не одна блискавиця чи дві, як у нас на Землі, а кількасот одночасно. Тріск такий, мов ось-ось кінець світу. І все повітря довкола починає світитися, а з пальців, до чого не доторкнися, так іскри й сипляться. А волосся на голові аж палахкотить од іскор. Дерева ж, як по команді, опускають листя й гілки — стирчать лише стовбури, а ми забиваємося в приміщення. Застукає злива на вулиці — потонеш умить!..

Щойно говорив по відеофону з тіткою Павлиною: питала, як татко. Тітка Павлина вчора полетіла в інший науковий центр, на конференцію.

— Як там вони?

Я дивлюся на карту й бачу дві іскорки, що вперто занурюються в джунглі.

— Рухаються! — кричу тітці Павлині.

— Скоро рушимо й ми... Твоя матуся, сподіваюся, не заперечуватиме?

Відповідаю, що хай тільки спробує!

— Молодець! — хвалить мене тітка Павлина. — Я теж такою в твої роки була.

— А можна взяти Жорку? Він хлопець на п'ять!

Тітка Павлина каже, що можна: Жорку вона вже знає.

Ще спитав тітку, чи довго триватиме ота конференція. Потім тітка Павлина передала привіт моїй мамі, й екран погас. А я сів і записав нашу розмову до щоденника. Хоч і не знаю, чи все треба записувати. Ну, хай татко потім розбирається, коли буде читати.

* * *

З учорашнього дня ми з мамою не знаходимо собі місця: щось сталося з татком. Ось уже минуло чотирнадцять днів, як татко й Ван-Ген мандрують джунглями,

і ми щовечора виходимо на радіозв'язок: розмовляємо із ними по півгодини. Мама щоразу допитується, що вони їдять, бо їй усе здавалося, що вони голодують, татко ж її весь час заспокоює. Концентратів у них вистачить на кілька місяців. До того ж Ван-Ген щодня знаходить у джунглях якісь поживні плоди, іноді дуже смачні й незвичні.

— Глядіть, ще потруїться!

Татко відповідав, що не потруяться.

— А тих жахливих істот не стрічали?

Татко відповідав, що не стрічали. Бачили тільки їхні сліди, одного разу наткнулися навіть на багаття, яке ще тліло, — було таке враження, що оранги, помітивши їх, зникли. Іще в татка таке відчуття, наче за ними хтось пильно стежить.

— Бережіться, щоб вони вам не заподіяли чогось лихого!

— Якщо не заподіяли досі, то вже не заподіють, — відповідає безтурботно татко.

Мама лише головою похитує на таткову легковажність.

— Дай трубку Ван-Генові! — каже вона. — Ван-Гене, ви ж там глядіть, будьте обережні! — мама чомусь вважає, що у Ван-Гена більше здорового глузду, аніж у татка. — Чуєте, Ван-Гене!

Ван-Ген заспокоює маму, як тільки може.

— Я знаю, що ви людина мудра, — лестить мама Ван-Генові. Кладучи ж трубку, додає: — Обоє вони якісь легковажні, — мама твердо переконана, що всі чоловіки трішки того...

Я, наприклад, в її очах зовсім із «привітом». Але я не ображаюся: уже звик.

Після кожної розмови із татком мама стає веселою й дуже доброю. Проси в неї, що хочеш...

А учора з ними щось сталося. Я перший помітив, зовсім випадково. Збирався саме взяти щоденник і по дорозі до столу глянув на карту: два вогники, що досі трималися купи, чомусь розлетілися. Один тремтів на місці, наче до карти приклеєний, а другий метався по колу.

Ось він теж застиг, а потім став рухатися зигзагами, тикаючись то в один бік, то в другий, наче осліп.

Охоплений тривоگوю, я покликав маму...

Відтоді ми з мамою не відходимо од карти. Нам уже повідомили, що в той район вилетіла пошукова група. Група та змушена була незабаром вернутися назад: наближалась гроза. Треба було перечекати, поки проясниться, а тоді вже вести пошуки далі. І ми з мамою чекали й дзвонили щогодини, чи не вилетіли ще гелікоптери.

Врешті нам повідомили: вилетіли.

Та ми уже й самі бачили, що вилетіли: десятки вогнів одірвалися од нашого висілка, посунули в бік джунглів. Ось вони перевалили через гірський хребет, облетіли велетенське озеро, а потім розбилися: одна група рушила в бік замерлого вогника, а друга стала полювати за іскоркою, що безладно металася по карті.

Наздогнали, накрили.

То був не татко, не Ван-Ген, а пелікан. І браслет з пеленгатором висів у нього на шиї.

Другий же браслет зняли з ноги антилопи. Чимось дуже налякана, вона метнулася стрімголов уперед і потрапила в смертельні обійми держи-

дерева. Поки долетіли, від антилопи лишився лише кістяк та браслет з пеленгатором.

Про все це нам розповів командир пошукової групи. І ще він сказав, що вдалося розшукати те місце, де відбулася зустріч татка й Ван-Гена з орангами. Вони обстежили широку галявину, на якій татко й Ван-Ген зупинилися, щоб перепочити. Саме на тій галявині оранги на них і напали...

— Напали? — блідне мама.

— Ну, не напали, а забрали з собою, — уточнив командир пошукової групи. — Зустріч, мабуть, була досить мирною, бо ми не знайшли жодних слідів боротьби. Адже ваш чоловік саме й прагнув потрапити до орангів. От він свого і добився...

— А пеленгатори? Чому вони зняли пеленгатори?

На це запитання у командира теж є готова відповідь. Ті істоти насамперед дбають про те, щоб їх не вистежили. І перше, що вони роблять, — це знімають із своїх бранців пеленгатори й чіпляють їх на спійманих тварин або птахів. Або закидають у річку чи озеро...

* * *

Ми висадилися під гірським кряжем, бо держи-дерево стрічається переважно на узгір'ях, на висоті тисяча метрів над рівнем моря. Тут уже кінчалися джунглі з майже непрохідними лісами та болотами, з вічнозеленими деревами, які так густо сплітаються кронами, що внизу завжди стоять сутінки. А ще коли додати товстелезні, з людський тулуб ліани, які обвиваються навколо стовбурів, та колючі, з широчезним листям кущі, то лишається тільки дивуватися, як татко з Ван-Геном отакими джунглями й продирались.

Перед нами були височезні гори із скелями червоного кольору, а нижче простяглася вузька смуга лісостепу: зелена по пояс трава, поодинокі, схожі на бабаби дерева. Тітка Павлина якнайсуворіше наказала, щоб ми від неї й на крок не одходили, бо в такій траві й ховається держи-дерево: підстерігає легковажну жертву. Сама ж вона несла мачете: гострий, як бритва, меч, щоб одрубати хоч трохи того держи-дерева, якщо ми на нього натрапимо.

— Намагайтесь ступати там, де щойно пройшли антилопи, — повчала нас тітка Павлина. — Ось бачите, яку вони протоптали стежку!

Антилопи виднілися повсюди: деякі паслися, ті дрімали, збившись у невеликі табунці, інші з цікавістю розглядали нас. І не боялися ніскілечки: підпускали майже впритул. Тут, як і в нас, на Землі, на диких тварин полювання суворо заборонене.

Ми довго брели травою, але на держи-дерево так і не натрапили. Тітка Павлина зривала то ту квітку, то іншу, щоб потім покласти в гербарій, а нам із Жоркою стало вже нудно. Нас так і тягнуло до скель, що височіли поряд: видертися хоча б на одну, подивитися згори.

Врешті й тітці Павліні набридло збирати квіти, і вона сказала, що, так тому й бути, підемо до скель.

— До он тієї найближчої.

Ми з Жоркою наввипередки помчали до скелі. Жорка весь час одставав, бо ноги у нього коротші, ніж у мене, а руки довгі, аж за коліна.

Зате коли ми почали видиратися на скелю, Жорка одразу ж опинився попереду. Тут уже жоден альпініст не міг би з ним позмагатися. Я ще не добрався й до середини, а він уже на вершечку. І аж стрибає од радості, що мене обігнав.

— Жоро, зірвешся! — гукає тітка Павлина.

Жорка застрибав іще дужче.

Видерлися, перевели подих, роздивляємося довкола.

Ох, і краса, я вам скажу! Внизу, куди оком не кинь, — джунглі, як море. А прямо під нами — трава, де-не-де дерева і повно тварин. Антилопи, жирафи, зебри, а он і леви!

— Де? Де? — питає мене Жорка.

— Он, біля дерева!

Всі ці звірі були колись завезені з Землі, ще до того, як появилися венеріани. І птахи також.

А ще раніше були завезені рослини — живі фабрики кисню.

І риб також завезли. Бо води на Венері хоч одбавляй...

Позаду нас здіймаються скелі. Дедалі вищі й вищі — до самого неба. А небо срібне-срібне — аж засліплює, коли на нього довго дивитися. То захисний екран довкола Венери. Без нього тут усе спеклося б на шашлик...

При згадці про шашлик мені захотілося їсти.

Тітка Павлина розв'язує рюкзак, дістає величезні бутерброди, тюбики з різними пастами, еластичний термос з гарячою кавою. І мені здається, що я ще ніколи не їв такої смачнятини.

— Не квапся, бо ще вдавишся! — зауважує тітка Павлина.

І тут Жорка, як ніс бутерброд до рота, так і завмер:

— Гляньте, що то таке!

Я повернувся в той бік, куди дивився Жорка: внизу, майже під скелею, на якій ми сиділи, побачив невелику антилопу. Антилопа спокійненько паслася, я хотів був уже спитати в Жорки, що він там побачив таке незвичайне, як нараз тітка Павлина ухопила мене за лікоть:

— Держи-дерево!

Антилопа підняла голову, насторожилась: до неї, мабуть, донісся вигук тітки Павлини. Постригла, постригла вухами, потім знову заходилася біля паші.

Тут і я, придивившись пильніше, помітив якийсь рух у траві. Якесь велике темне коло, що поступово стискалося довкола тварини, якесь наче гілля, що повзло, підминаючи під себе траву. Сантиметр за сантиметром, невпинними конвульсивними рухами просувалося те гілля вперед, і щось у тому рухові було таке невблаганне, таке жорстоке, що мені аж похололо у грудях.

— Тікай! — закричав Жорка щосили.

Схопився на ноги, замахав на тварину руками.

Антилопа різко стрибнула вбік, завмерла, судомно поводячи боками. Вона ніяк не могла зрозуміти, звідки той вигук.

— Тікай, дурна! — закричав і я, а Жорка, вхопивши камінь, кинув донизу.

Антилопа зірвалася з місця, помчала од скелі. Та вже було пізно: не встигла вона пробігти й кількох метрів, як перед нею піднялася зелена стіна і тисячі довгих, увінчаних колючками гілок захльоскали в повітрі. Антилопа сахнулася, помчала в інший бік, але й там наткнулася на рухливу стіну, — скрізь, куди вона не кидалася, виростала ота страхітлива стіна, вимахуючи колючими батогам.

Ми кричали, кидали в держи-дерево каміння, намагаючись хоч чимось допомогти нещасній тварині, та колюче гілля невблаганно посувалося вперед і зелена висока стіна стискала коло.

Ось антилопа зовсім вибилася з сил, зупинилася. Вона вся тремтіла, мокрі боки її ходили ходором, а колюча стіна підступала все ближче й ближче, і тисячі гнучких, довгих гілок тяглися до нещасної тварини.

— Одверніться! — сказала тітка Павлина.

Та ми все одно дивилися, хоч нам було й страшно. Ось перші гілки дістали тварину, вп'ялися у неї колючками — антилопа відчайдушно рвонулася й одразу ж обм'якла, впала на коліна. Держи-дерево зарухалося ще швидше, навалилося на антилопу, огорнуло її суцільним рухливим клубком. Клубок аж запульсував, щосили стискаючись, потім швидко покотився од скелі.

— Все, — сказала тітка Павлина.

— Давайте наздоженемо! — вигукнув Жорка: його аж тіпало.

— Не наздоженемо. Поки ми спустимося, за держи-деревом і слід прохолоне. Воно тепер не скоро тут появиться: заб'ється в хащі й кілька днів буде перетравлювати свою жертву.

— Ми так його й не розшукаємо? — запитав я розчаровано: після того, що побачив, мені дуже закортіло зустрітися з держи-деревом.

Віч-на-віч. З мачете в руках. Я його рубав би, аж ошмаття летіло б!

— Знайдемо! — сказала тітка Павлина. — Не це, так інше, а знайдемо!

Ну, хай воно мені тільки попадеться!..

* * *

Ми із Жоркою, який спустився з дерева, швидко нарвали трави, наносили цілі оберемки. Тітка Павлина вимостила постіль, кращої й не треба!

Полягали рядком. Лише зараз відчув, як натомився. Тіло болить, м'язи судомлять. Хочеться спати, а заснути не можу. Тільки очі заплющу, так і бачу то болото, то воду. Отой скажений потік.

Крутився, вертівся — ліг прямо на спину.

Небо високе-високе і все наче з срібла. Сяє — не видно й зірок. Я вже звук до нього, а спершу було якось аж дивно. Велетенські дерева обступають з усіх боків галявину — ніде й не шелесне. Довкола усе мов вимерло. Та й хто в болотах оцих житиме?

Хотів запитати тітку Павлину, чи довго ще нам вибиратися, та й незчувся, як заснув...

Нам так і не пощастило добратися до гір: наступного дня, десь опівдні, нас захопили в полон.

Ми саме обходили велике болото, грузнучи в густій грязюці по пояс.

— Це вже останнє, — втішала нас тітка Павлина. — Джунглі незабаром скінчаться.

Хоч мені особисто здавалося, що джунглям не буде кінця-краю: з самісінького ранку ми продиралися ними. Через плечі несли по дві «ковбаси», бо не знали, де ще трапиться їжа.

Тож ми обходили саме болото, коли ліворуч, у зелених сутінках, я помітив якісь чорні постаті. Я так і завмер. Постаті сунули в тому ж напрямі, що й ми,

вони то зникали за стовбурами, то появлялися знову. Рухалися вони швидко й безшумно, мов приви́ди.

Тітка Павлина теж їх помітила: вона сховалася за стовбур і застеречно махала мені рукою. Я метнувся до найближчого дерева, обережно висунув голову.

Постаті вже не рухалися: збилися до купи, завмерли. Вони, мабуть, помітили, як я перебігав до дерева, і дивилися, здається, у наш бік.

Ось вони розсипалися віялом, рушили прямо на нас.

Прикипівши до стовбура, я не зводив із них очей.

Постаті наближались. Уже виразно видно, що одні з них великі й масивні, а другі набагато менші, дрібніші, й оті, дрібніші, снують поперед масивних, як мисливські собаки, зазирають за кожен стовбур. У руках у них не видно зброї, а ті, що сунуть за ними, озброєні важкими палицями й луками.

Тут я пригадав про орангів. Про татка й Ван-Гена, які вирушили на пошуки здичавілого племені та й зникли безслідно у джунглях. Мені стало так страшно, що я не витримав: кинувся до тітки Павлини.

І тільки-но я виткнувся з-за дерева, як оті низькорослі істоти, що снували попереду і були дуже подібні до венеріан, заверещали й побігли на мене. Вони рухалися так швидко, що перехопили мене на півдорозі до тітки, оточили, вцепилися в руки і ноги. Вони аж вищали од радості і тягли мене вглиб, до отих похмурих істот, що, наставивши луки, помалу підходили, але тут на них вихором налетіла тітка Павлина.

Аж тепер я на власні очі побачив, що таке карате: в тітки Павлини враз наче вирросло сто рук і сто ніг. Залишивши мене, істоти накинулися на тітку Павлину і зустріли такий град ударів, який, мабуть, ще не стрічали ніколи. Вони одлітали од неї, мов м'ячі, котилися в болото, верещали од болю, і невідомо, чим би скінчилася сутичка, якби не підоспіли оранги.

Тут уже безсила була й тітка Павлина. Могутні лапи і ноги, товсті, наче дерева, тулуби, важкі щелепи й низькі надбрів'я, ще й страхітливі палиці й луки. Я боявся, що тітка згарячу встряне в сутичку з ними і вони її одразу ж уб'ють, але тітка Павлина вже, мабуть, і сама зрозуміла, що нічого проти них не вдіє: обхопила тільки мене за плечі, притисла до себе.

Один із тих велетнів, мабуть, старший, щось коротко буркнув. З нас одразу ж позривали браслети, закинули в болото. Потім пов'язали за спиною руки, погнали вперед. Вони знову вишикувалися в похідну колону: попереду, до всього приглядаючись та приножуючись, бігли дрібніші істоти, за ними важко виступали оранги, а позаду рухалися ми: я і тітка Павлина. Та ще два охоронці, які не спустилися із нас похмурих очей.

Де ж подівся Жорка? Що із ним сталося?

Я даремно крутив навсібіч головою: Жорки не було видно. Спитати ж у тітки не наважувався: а раптом оранги розуміють нашу мову!

Крадькома до них приглядався. Всі вони, окрім отих істот, на яких метлялися коротенькі фартушки, були зодягнені в якусь чудернацьку одіж: грубезні черевки й краги з чорної шкіри, чорні мундири, чорні картузи. Луки й сагайдаки із стрілами, теж пофарбовані в чорне, висіли у них за плечима, а в товстих волохатих руках — важезні палиці з чорного дерева.

І в кожного на грудях — величезна блискуча бляха: на білому тлі — волохата рука, що стискає за горло венеріанина, а нижче якийсь чудернацький знак,

сплетений із колючок держи-дерева... Я десь його бачив, оцей знак, схожий на дві павучі ноги, покладені одна на одну...

— Свастика, — каже тихо тітка Павлина.

Їй таки дісталось в сутичці: котрась із істот ухопила за ногу зубами, і тепер із рани біжить кров. Але тітка Павлина не звертає на неї уваги: з цікавістю приглядається до орангів. Вона вже ніби задоволена, що попала у полон.

Аж тепер я пригадую, де бачив оцей знак: в одній книжці на фото. І що нижче, під отією свастикою, написано, теж можу сказати.

«Ми запануємо над світом», — от що там написано.

Дімаров А. Друга планета. Київ : Веселка, 1980. 269 с.

**Запитання
та завдання**

1. Знайдіть послідовність сюжетних подій:

- а) «Ми висадилися під гірським кряжем, бо держи-дерево стрічається переважно на узгір'ях»;
- б) «Пішов у бібліотеку, поважним голосом попросив підібрати усе, що написано про Венеру»;
- в) «Нам так і не пощастило добратися до гір: наступного дня, десь опівдні, нас захопили в полон»;
- г) «Я натиснув на жовту кнопку — і махольот випустив крила».

1	
2	
3	
4	

2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, дізнайтеся цікаві факти про Венеру.
3. У творах яких письменників змальовано Венеру?
4. Складіть свій фантастичний текст чи комікс за повістю «Друга планета».
5. Якими кольорами ви б намалювали держи-дерево та планету Венеру? Чому?

Тобі буде цікаво! Дітям і юнацтву Анатолій Дімаров адресував книги «Блакитна дитина», «На коні і під конем», «Про хлопчика, який не хотів їсти», «Для чого людині серце», «Тирлик», фантастичні повісті «Друга планета», «Три грані часу».

Наталія Дев'ятко

1983 р. н.

Народилася в Дніпропетровську. Навчалася в Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара. Працювала журналісткою, редакторкою. Викладає у Дніпровській академії неперервної освіти. Пише прозу. Любить подорожувати книжковими світами і відшукувати дива в житті. У її творах – світ фентезі й дивовижних несподіванок.

Повість «Легенда про юну Весну». Знайшовши дітей, які втекли з табору відпочинку, щоб зустріти світанок на березі моря, вожатий розповідає їм про неймовірні події, які відбувалися в місті Дайран, і про дівчину Вею-весну.

Легенда про юну Весну

(Уривки)

Здавалося, відлуння наказу королеви Тінтірлат ще не стихло.

Христина дивилася на вогонь багаття, яке вони склали, щоб відігнати ніч. Влад натягав гілок і водоростей найбільше за всіх, і тепер діти просто підкладали сухі гілочки, підживлюючи полум'я. Валентин відмовився залишати їх самих, допоміг розпалити вогонь, і це було першим кроком до їхнього порозуміння, а ще казка про кохання і двобої.

Маленьке, проте живе вогнище затьмарювало яскраві зірки. І ввижалося, ніби не у казковій оповіді, а тут, під цим оксамитовим небом, зупинила королева двобій, що мав скінчитися смертю.

Але такі думки надто неймовірні...

– А мені більше подобається Явконд. Він крутий, – Христина здригнулася від слів Влада. – Я б його раз! Раз!

Хлопчик показав, як би він розмахував мечем. Анжела притулилася до дорослого, позіхнувши крадькома: все ж не дурні люди визначили час відбою.

Вожатий всміхнувся.

– Не сумніваюся. Проти тебе він не протримався б і п'яти хвилин.

– Тю! Лаолант його перший поранив, – Митьку зовсім не хотілося спати. – Явконд – шахрай. Він у червоне вирядився. Владе, коли додому повернемось, я твою футболку візьму, коли піду Жоркину пику бити!

— Хто тобі її дасть! — пирхнув Влад. — У тебе в самого червона майка є!
— А мені більше подобається королева Тінтірлат, — Христина відвела погляд від полум'я, та полум'я не залишило її очей.
Ім'я королеви пролунало мелодійно, ніби саме було втіленням чарівництва.
— Вея краща. Вона так танцює... — Анжела знову солодко позіхнула, вожатий погладив її по голові, як улюблену доньку.
— А хто вам більш за всіх подобається? — запитала Христина у дорослого.
— Мені важко судити, я ж бо знаю, що було далі.
— І ми хочемо знати, що буде далі, — відгукнулась Анжела, пообіцявши собі, що не засне, доки не дослухає легенду до кінця.
— Далі... — замислено повторив Валентин.
У багатті луснула товста гілка, і струменем злетіли золоті жарини.

* * *

Лаолант видужав швидко, бо про нього піклувалася Вея. Поцілунки завжди кращі від ліків: так вважали і він, і вона.

Обидві родини схвалили союз, і незабаром зіграли весілля.

Друзі ще не бачили ні Лаоланта, ні Вею такими гарними, вони неначе випромінювали кохання і віру в щасливе майбуття. Мов білосніжні лебеді, закохані схилилися перед батьками, присягалися в вірності і цілувалися, тепер вже не потай.

Щастя... Один з найщасливіших днів. Сонячний, безхмарний і не по-літньому прохолодний.

Здавалося, цей день неможливо забути і зрадити...

Здавалося...

Але сьогодні закохані купалися в радості, а на білому вбранні поки не залишило слідів розчарування. Плями, які не змити ні прощенням, ні каяттям.

Вея і Лаолант поїхали у Дайран на наступний бал вже як чоловік і дружина. Заручені темною ніччю, вони дякували королеві Тінтірлат і Королеві-Ночі.

Й обидві королеви оберігали їхнє щастя.

В ясну днину весілля Лаоланта і Веї Явконд не бачив сонця. Світло дня не торкалося його обличчя вже багато днів.

В'язниця. Глухі стіни чи відсутність вітру — що гірше для того, хто не знав неволі?

Королева Тінтірлат сувора. Та вбивство не відбулося, а в дуелі ніхто не роздивився підлості. Засудивши дуелянта на мовчазну самотність, королева не відміряла строк покарання, принаймні не сказала про нього Явконду.

Втративши лік часу, Явконд марив Веєю. Дівчина йому снилася, зводила з розуму, кликала за собою, вабила і зникала.

Він прокидався у темряві, тільки капала мертва вода, що не знає часу і жалю. Текла, як життя. Як його життя, яке минало поза стінами темниці. Без нього.

Нагорі свята змінювали бали, нові юні серця запалювалися коханням і билися в такт. А в серці Явконда кохання переродилося в пристрасть, в чорну жагу, перегоріло, стаючи отрутою.

Сонце могло випарувати отруту, поки вона не настоялася, та сонце не зазирає під землю.

Лаолант і Вея оселилися в маленькому будиночку в тихих володіннях чоловіка. Вони весь час проводили разом, здавалося, вони не розлучаються ні на хвилину.

Ставши світлом один для одного, вони освітлювали світ спокоєм і благодаттю, наповнюючи його чарівництвом.

Посаджені закоханими квіти, коли їх зрізали, не в'яли тижнями і пахли так, наче щойно принесені з саду. Хмари, обтяжені градом, не закривали небеса, а дощі, сильні і недовгі, дзвінко били по листю.

Диво йшло разом із закоханими, залишаючи непомітні легкі сліди. Варто тільки прислухатися, замовчати, відволіктися від буденних думок, і світ звучав дзвіночками в лугових травах, сопілкою в світлих дібровах, барабанами в пухканні спілих грибів-дошовиків.

Чари жили в пір'ї птахів й осипалися з хутра звірів, залишаючи на землі золотавий пил. Та зібрати це золото ніхто не прагнув. Не викувати перстень з такого золота, та ступаючи по ньому, не пам'ятаєш зла, і навіть зло не вірить у власне існування.

Лише дітей поки не давало сонце молодяткам. І подеколи Лаолант діставав суху квітку, схожу на щербате серце. Задумливо дивився на неї, поринаючи у єдину таємницю, якою не поділився з коханою.

Скінчилася осінь, королівство пережило м'яку зиму. Прийшла весна.

Двері темниці відчинилися перед Явкондом у час барвистого цвітіння тюльпанів.

Ніхто не зустрів його, ніхто не вітав, ніхто не став для нього вісником волі.

Явконд пішов з Дайрану пішки, не озираючись. Він ще не знав, що частина його багатств безслідно щезла, як і деякі, кого він вважав вірними друзями.

Колишній кращий дуелянт королівства ішов в бік сходу, до своєї фортеці.

Він ненавидів сяюче світило, що дивилося на нього, як на нікчому, застилало очі злими сльозами. Ненавидів Лаоланта, який виявився слабким супротивником. Ненавидів королеву Тінтірлат за добро, поставлене понад власний закон. І навіть Вею ненавидів, хоча ще більше жадав зустрічі з нею.

Природа оживала, прокидаючись від солодкого прохолодного сновидіння, та Явконд не бачив різнобарв'я. Біле марево відчаю застеляло погляд.

Мелодійний голос покликав його на ім'я, і марево вмить злетіло. Явконд ледь не захлинувся світом, що виплеснувся на нього.

Голос повторив його ім'я. Жінка, що з'явилася нізвідки, обходила спантеличеного чоловіка колом.

Королева Грейж. Висока, струнка, овіяна льодистою, нелюдською красою. Жінка, про яку говорили більше, ніж про всі бали королеви Тінтірлат. Тому що боялись.

— Здрастуй, — привіталася королева Грейж.

— Здрастуй, — відповів Явконд, спокійно, дивлячись їй в очі.

— Я можу повернути, як було, — вона посміхнулася.

Явконд мовчав, розуміючи, що лише чари Грейж не дають відчаю вчепитися в нього знову.

— Побори мене.

Чаклунка зірвала дві травинки, в її руках стебельця вирости, стаючи гострішими за метал. Смарагдові мечі увіткнулися в землю.

Безумство... Навіть до ув'язнення він би не зміг перемогти королеву Грейж. Людина не може здолати чаклунку...

Явконд витяг ближчий меч.

* * *

— Не треба! Не розповідай далі!

Анжела тремтіла, дорослий обійняв дівчинку, заспокоюючи.

— Але ж ще нічого жахливого не сталося, — трохи здивувався оповідач.

— А королева Грейж — добра фея? — розлютилася Христина. — Нащо вона в цій історії?

Вожатий печально подивився на Христину.

— Без неї не було б про що оповідати. Лише коли всі, кому судилося стати частиною історії, сходяться, — лише тоді струмочки стікаються в море, і воно може змінити світ.

Діти не зрозуміли дорослого, та слова дивно відлунували в темряві, тому вони не заперечили, не засміялися. Справжнє море безтурботно перекочувало гальку.

— Але ж Явконд переможе, так? — дещо боязко запитав Влад.

Вожатий зітхнув.

— Мені шкода засмучувати тебе, Владе, але Явконд не переміг. Місяці ув'язнення без сонця і свіжого повітря, отрута ненависті... Двобій чарівними мечами, що відгукуються на кожний рух душі... Улюбленою зброєю королеви Грейж! Можливо, єдиною, яка могла її поранити...

Бо чаклунка завжди билася по-справжньому, — дорослий замислився. — Явконд не міг виграти, та королева Грейж не взяла з нього ані слова, ані клятви. Накинула переможеному на плечі прозорий плащ і перенесла Явконда до брами його фортеці. І залишила, щезнувши.

Він знову замислився, і діти чекали, притихло навіть море.

— Але я б хотів розказати зараз не про Явконда, — знову поринувши у думки, натхненно мовив Валентин.

* * *

Вея і Лаолант жили в злагоді, не даючи приводу для тихих злих розмов. Та дедалі частіше діставав Лаолант засохлу квітку, яка майже втратила колір, вдихав примарний духмян і згадував золоторогого оленя.

Мрія про дивовижного звіра затьмарювала золото чистої любові, полонила розум і пам'ять. І одного весняного дня він прокинувся досвіт, узяв лук, поцілував кохану, що посміхалась уві сні, і пішов шукати золоторогу тварину.

Вея спала так солодко, що лише зітхнула, відпускаючи чоловіка у безстрокову подорож.

Лаолант їхав лісами і луками, залишаючи королівство позаду. Дихали холодом гори, але подорожній не збирався дряпатись стрімчастими засніженими схилами.

Іноді йому здавалося, наче тінь оленя майорить попереду. Лаолант прищипував коня, намагаючись наздогнати звіра. Та лише стукіт копит приносив безтурботний вітер.

Далеко від дому, ніким не впізнаний, Лаолант забував рідний край і навіть жодної вістки не надіслав Веї.

Шлях привів його на круті прибережні скелі чужої країни.

Однак не чув голосу моря Лаолант, стукіт копит золоторогого красеня бився в причарованому мрією людському серці.

Вея прокинулась раптово, щойно світанкова тінь чоловіка зникла за пагорбом. Босоніж вибігла на подвір'я, та сонце, що сходило, не говорило до неї, мовчали птахи, мовчали трави.

Похнюпившись, ішла покинута дружина у спустошений дім. Такий холодний і чужий. Вея тоді не знала, наскільки крижаним стане її гніздечко, яким шаром снігу воно вкриється, як не витримає об'ємів зими.

Дівчина гуляла улюбленим садом, ловила рожеві сніжинки яблуневих пелюсток. Вона чекала на повернення коханого. Чекала день, чекала два, чекала, коли осипався яблуневий цвіт і розквітав бузок.

Поза очі її називали вдовою, та ніхто не засуджував Лаоланта. Бо ніхто не бачив його з тої пори.

Птахи прилітали в сад, що шелестів сумом, але чари більше не жили в їхньому пір'ї, і золото не осипало траву іскристими зірочками.

Королева Тінтірлат надсилала листи, але Вея спалювала їх, не відкриваючи. З'явитися на балу одній здавалося зрадою.

Вея відчувала під серцем дитину і дарувала любов тій, яка ще не народилася, сподіваючись, що дитя буде схоже на Лаоланта.

Явконд одним з найперших дізнався про зникнення суперника. Лютий на тих, хто його зрадив, він не зустрічався навіть з вірними, не впевнений, що вони не злякаються гніву королеви, спроможного зачепити і їх ненароком.

Сова ухкала у нього за вікнами замість співів солов'я.

Одне ув'язнення змінило інше, і покарання, накладене на самого себе, було ще жорстокішим.

Явконд повертав втрачену майстерність, не помічаючи, як змінюються його очі. І прислужникам здавалося, неначе іноді звичайний меч хазяїна перетворюється на смарагдовий, а за його спиною яскравіють чарами червоні крила.

Жах вселяла присутність Явконда, що став безжальним і підступним. Краса його не вмерла, але назавжди змінилася, а молодість залишилася поза часом.

Якщо раніше він вбивав лише на дуелях, то тепер життя, як і біль, перестали мати значення. Пошкрябаний смарагдовим мечем чаклунки, Явконд перестав відчувати і свій біль, і чужий. Різнокольоровий світ перевернувся, впав, залишивши цілісним єдиний уламок минулого — пристрасть до Веї.

І коли в палаці з невагомими шпильями гриміло нове свято, білявий вершник мчав до будиночка Веї, щоб вкрати дівчину.

Сова летіла за ним.

* * *

Валентин задивився на полум'я і втратив нитку оповіді. З найближчого дерева злетіла, ухнувши, тінь. Діти здригнулися.

— Несправедливо це, що Лаолант поїхав, — прослідкувала за тінню Христина.

— А вам не здається, що його причарували? — запитав Влад, кинувши на вожакого благальний погляд, щоб підтвердив здогадку.

— Вірно, Лаоланта причарували, — всміхнувся Валентин. — Але ж не обманом, хіба ні? Чи він не сам обрав, з ким залишитися: з коханою чи з колишнім вільним життям мисливця?

— Для нас це надто складно, — але Анжела подумала, перш ніж відповісти. — Хай Христина каже, вона найстарша.

— На два дні старша від Влада, — ухилилася від відповіді подруга.

— А я їсти хочу, — втрутився Митько.

Діти розсміялися, але дорослий замислився.

— Ходімо, пошукаємо, — він підвівся.

— Як чайки, будемо дохлу рибу жерти? Чи гладку чайку підсмажимо? — Влад струсив з шортів сухі водорості.

— Не смій так говорити! Чайки — це душі загиблих моряків, мені тато розповідав!

Христина штовхнула друга, але не розрахувала силу, і якби не дорослий, Влад би всівся у багаття.

— Обережно, діти, — вожатий суворо подивився на дівчинку.

— Ти що, здуріла! — налякано оцирився Влад.

Христина зніяковіла: вона не бажала, щоб так сталося.

— Вибач, я не навмисно. Владе?..

Хлопчик відвернувся. Незрозумілий розбрат опалив його крилом сильніше, ніж міг підпалити справжній вогонь.

— Ходімо до моря, — занепокоївся Валентин, прямуючи до води.

Діти знайшли ще живу рибу, яка застрягла між каменями. З неї справили скромну пізню вечерю. Хліба не було, а ось солі скільки завгодно — море поряд, саме повітря сіллю насичене.

Дмухаючи на ароматну рибу і перехоплюючи гарячі шматочки, діти слухали голос Валентина, ідучи по ньому, наче крученою стежиною, все далі і далі.

* * *

Явконд, звісно ж, вкрав Вею і, наче вітер, домчав здобич у свою фортецю. Пропажу виявили лише на ранок, як і кров на підвір'ї.

Двоє заступилися за господиню, але тепер не могли розповісти, хто винен в нічному злодійстві.

Чутки поповзли по королівству, Явконду приписували зникнення Лаоланта. Але брама негостинної фортеці залишалася зачиненою для цікавих очей, а ризикувати життям і свободою заради пліток не вистачало сміливості.

Вея жила, неначе королева, вбрана у шовк. Найчастіше в червоний, який так любив Явконд. Посміхаючись вдень, вона ридала вночі. Господаря фортеці

дівчина бачила лише за обідом та ще як стояла біля вікна, коли він їхав на цілі дні.

Явконд залишав домівку все частіше. Птахи збиралися в зграї, готуючись до перельоту на південь, раніше цього року, ніж зазвичай.

Вея здіймала руки до лякливих зграй, благаючи взяти її з собою, але птахи не підлітали до вікна, а думки про дитину не дозволяли зробити крок вниз.

Віднедавна Вея перестала вірити в легенди та чарівний порятунок.

Що ж трапилось з Лаолантом? Море заступило йому шлях, обіцяючи загибель, якщо він підніметься на корабель. Море знало про минуле і майбутнє більше, ніж люди. І кораблі-привиди нерідко кидали якорі в його гаванях. Народжували жах, та не прокльони і стогони, як могли б, якби море не потопило справжні фрегати і бригантини разом з їхніми капітанами.

Лаолант приходив на скелі три дні і три ночі, і коли третьої ночі зійшов місяць, він побачив на березі жінку з ніжним та холодним поглядом чаклунки.

— Ти шукав мене, — сказала королева Грейж.

— Я шукав золоторого оленя, — заперечив мисливець.

Королева Грейж дзвінко засміялась.

— Але це мій олень, і квіти, що ростуть під моїми вікнами, схожі на щербаті серця. Ти шукав мене, Лаоланте.

Чаклунка підійшла до нього і поцілувала, напуваючи серце холодом, та не віднімаючи волю і пам'ять.

— Бажаєш повернутися до коханої чи спочатку побачити золоторого оленя? — запитала вона, відпускаючи Лаоланта.

Мисливець згадав, як давно він не бачив Вею. Вона ж не знає, що з ним і де він. Але мрія була так близько, лише простягни руку...

— Я хочу побачити оленя, — відповів мисливець.

Море звелось, обливши їх роз'яреними бризками. Чаклунка плеснула в долоні, і водне полотно вкрилося кригою.

Темні глибини звільнилися за мить, та, взявшись за руки, двоє зникли раніше.

Такого шторму, як тієї ночі, не пам'ятали навіть сиві діди — жодний човен не повернувся додому.

Палац чаклунки сильно відрізнявся від палацу в Дайрані. Захований в квітучій долині, у буянні дивовижних рослин, він і сам здавався квіткою, що розпускається. Чудесні тварини, що ходили стежками зачарованої долини, не боялися чоловіка: вони рідко зустрічали людей і не знали, що мисливці можуть заподіяти їм зло.

Трохи наляканий Лаолант слухняно ішов за чаклункою. Він захоплювався чарівною долиною і якимось чином знав, що може залишитися тут на довгі роки, майже навечно, не втрачаючи молодості.

Сяюче павутиння лягало на його одяг, створюючи неповторний візерунок. Золоторогий олень покірно схилив голову перед людиною.

По листю вдарили перші краплини дощу, загравши, мов кришталеві дзвіночки.

Краса Грейж більше не здавалася крижаною. Ніжні риси, тонкі брови, ясний погляд. Серце затремтіло, наче невагомі шпилі Дайранського палацу дотягнулися і сюди.

Лаолант сам поцілував чаклунку.

Вже зжали золотий хліб, а в зачарованій долині не пожовтів жодний листок.

Лаолант жив, як мед пив. Полював на золоторогого оленя, і, торкаючись хутра звіра, стріли оберталися на багряні, майже чорні троянди. Чоловік Веї складав букети з цих троянд і дарував господині долини.

Навіяний з дитинства жах перед чарівництвом іноді нагадував про себе, та згодом чари здолали і його. Жах відступив перед їхньою красою.

Він бажав, і бажання одразу збувались. Йому було добре, тож Вею не кликав у мріях нерозумний мисливець. Ні, він не забував про кохану, та серце не відгукувалося хвилюванням на спогади про неї. І чомусь Лаолант побоювався, що дівчина, схожа на дитя, зустрінеться йому на одній зі стежин зачарованої долини.

Блукаючи серед лісу, Лаолант набрів на озеро, біля якого сиділа королева Грейж. У непорушній воді відбивалося небо, але не чаклунка і не людина.

— Ти вродлива і незвичайна, та я не кохаю тебе, — сказав Лаолант, опускаючись на траву поряд із чаклункою.

— То йди, — вона була спокійніша від водяної гладі. — Ніхто, навіть я, не затримає тебе, якщо ти захочеш залишити долину.

Лаолант не відповів, на воду впав поїдений жовтизною листок, пішли легкі кола. Листок потонув.

— Чому ти не йдеш? — запитала королева Грейж, озирнувшись.

— Як я можу повернутися до Веї після того, як я її зрадив, покинув, не сказавши навіть, чому поїхав?.. — та ні гіркоти, ані ненависті не відчувалося в його мові. — І кохання тут ні до чого.

Чистий, холодний погляд чаклунки дістав до самих глибин душі Лаоланта.

— Якщо так, то я дам тобі владу, Лаоланте. Велику владу, якої у тебе ніколи не було. І дам мету. Величну мету, варту легенд. Але приставши на мою пропозицію, ти не зможеш відмовитись, а засумнівавшись, загинеш. Краще повертайся до Веї. Вона любить тебе і зможе загоїти рани від мого гострого погляду й твоєї отруйної зради.

Та Лаолант не повернувся до коханої, не зміг... Він заповнив порожнечу зради метою і владою, обіцяними чаклункою.

Але не лише слово Лаоланта зберігала в пам'яті королева Грейж. Явконд теж присягнув їй, погодившись на таку саму пропозицію. Тому так часто їхав він зі своєї фортеці, слідуючи за совою.

Дивний птах вів його крізь марево, приводячи у країни, де розмовляли іншими мовами. Повертаючись назад, Явконд не міг без крилатого провідника знайти пройдені недавно стежки.

Чаклунка називала його королем, а чужі народи стали його підданими. Він називав чаклунку богинею і Посланницею Світла, Дочкою Місяця.

Явконд мав створити для Посланниці Світла армію, зробивши воїнів не чуттєвими до благань, викоренивши жалість з юних сердець. Бо лише юні з ясними очима вбиралися в кольори, обрані Дочкою Місяця.

Ще вчора вони складали пісні, а тепер малювали шедеври на піску не пензлем, а вістрями мечів. Але їхня рука мала не схибити.

Явконд вчив їх, ділячись із молодими творцями тим мороком, який спізнав сам.

Знову Валентин дав слово морю. Діти стояли біля води, узявшись за руки, бо так було менш страшно. Хоч трошечки...

Влад пробачив Христині. Анжела вчепилася в Митька, їй здавалося, що по воді лине примарний корабель з подраними вітрилами.

— Так не буває. Скажіть, що так не буває. У казках так не буває!

Христина теж дивилася на море, але тіні і хвилі являли їй інший малюнок, ще більш моторошний, ніж загиблій корабель.

Дев'ятко Н. Легенда про юну Весну. Харків : Мачулин, 2015. 92 с.

Запитання та завдання

1. Ідучи за текстом, дайте поради головним героям, як зробити правильний вибір у житті.
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте буктрейлер до повісті.
3. Використовуючи кола Венна, охарактеризуйте Леоланта, Явконда та Вею.
4. Чи можливо пробачити зраду? Як правильно вчинити з людиною, яка зрадила?
5. Створіть власний буктрейлер до повісті.

Тобі буде цікаво! У творчому доробку Наталії Дев'ятко — психологічна проза, фантастика, фентезі, пригодницькі казки для дітей та юнацтва: збірки «Поміж світлом і темрявою», «Три кроки до світанку», «Казки Країни Сновидінь», пригодницько-фентезійна трилогія «Скарби примарних островів», роман у стилі фольк-реалізму «Злато Сонця, синь Води», фентезійна пригодницька повість «Легенда про юну Весну».

Олександра Дорожовець

1981 р. н.

Народилася в м. Умань на Черкащині. Після навчання в Києво-Могилянській академії працювала юристкою й шукала себе в інших справах: почала створювати ілюстрації до книг, а у 2015 році дебютувала як письменниця. Любить розповідати казкові історії.

Зіткнувшись із неймовірними таємницями і загадковими пригодами, дванадцятирічна героїня зворушливої повісті «Старий будинок» Софійка знаходить яскраві підтвердження важливості для людей любові й добра.

Старий будинок

(Уривок)

Ця історія трапилася в маленькому місті, яке можна перейти з кінця в кінець за дві години. Тут панує тиша і росте багато-багато дерев. А ще тут трапляються старі будинки, в яких давно ніхто не живе. Або майже ніхто...

Квітник Чорної Пані

Софійка прокинулася, кілька разів непевно кліпнула очима і роззирнулася. Щось було не так. Її оточувала незнайома кімната з білими стінами у дрібний сірий візерунок. У Софійки зовсім не така кімната. Де поділися веселі шпалери з ведмедиками? А ось такі занавіски з намиста вона вже десь бачила... Все здавалося дуже великим. Стільці й крісла під стіною гігантські, як будинки, а вазонки на вікні — просто як дерева з джунглів. Та й саме вікно — не вікно зовсім, а справжнісінькі ворота. І що це за дивні стовпчики всюди натикані?

Але це дрібниці. Щось було по-справжньому не так... Ось, зрозуміла! Все чорно-біле. Куди поділися кольори?!

У голові крутилися уривки спогадів.

Якась розгнівана жінка у чорній сукні та чорному капелюшку з вуаллю кричить щось про зламаний паркан, а потім розмахує руками — і з кінчиків її пальців на всі боки розлітаються фіолетові іскри.

Потім згадався Іван. Він плакав, просив вибачення і чомусь пхав їй під носа мисочку із зерном. Дурниця яка! Краще приніс би ще трохи імбирного печива.

Пригадувався також сірий смугастий кіт. Той самий, що підморгував у саду. Він нібито сидів на столі й довго вмивався, а потім вискочив у вікно.

«До чого б це все?» — подумала Софійка.

— Є тут хто-небудь? — гукнула вона. Тобто хотіла гукнути... А вийшло «Цвінь-цвірінь!».

Дівчинка з переляку потягнулася руками до горла, але нічого не вийшло. Рук не було. Замість них знайшлися два золоті крила, які й до горла не піднесеш, тому що вони не вигинаються так, як людські руки. Софійка опустила голову і побачила замість ніг дві ніжно-рожеві пташині лапки з білими напівпрозорими кігтками.

Дівчинка ще раз роззирнулася, уважно вивчаючи тонкі зелені стовпчики навколо. Зачекайте-но, вгорі стовпчики сходяться, як купол. На щось це схоже... На щось невловимо знайоме. Точно! Це не просто стовпчики! Це ж ґрати, а вона — у клітці!

— Е-ге-гей! Випустіть мене! Що зі мною? — знову хотіла закричати Софійка, але вийшло саме цвіркотіння.

У кутку клітки дівчинка побачила дзеркальце, прикручене до ґратів уламком мідного дроту. Вона підбралася ближче й обережно зазирнула. Із дзеркальної поверхні на неї переляканими очима дивилася маленька Золота Пташка.

Софійка закричала. Весь будинок наповнився дзвінким мелодійним пташиним співом. Звичайній людині цей спів видався б радісним і безтурботним, як і всі пташині пісні в лісі, проте справжній знавець із легкістю зміг би розрізнити в ньому відчай і страх Золотої Пташки.

На спів у кімнату через вікно заскочив сірий смугастий кіт. Він вигнув спину, потягнувся, пройшовся підвіконням, потім усівся з того краю, де було більше сонця, і витріщився на Золоту Пташку круглими бурштиновими очима. Якийсь час кіт із цікавістю споглядав, як пташка б'ється в клітці. Потім йому, схоже, набридло. Він підвівся і сказав низькуватим, владним голосом:

— Годі репетувати.

Кіт, який говорить, був такою несподіванкою, що Софійка на мить замовкла. Але вже наступної миті їй у голову прийшла думка про те, що вчені коти все ж не більша несподіванка, ніж перетворення на Золоту Пташку, і Софійка приготувалася закричати знову.

— Помовч, — велів кіт, ніби він підслухав думки дівчинки. — Подумаєш, стала пташкою. Чого так кричати? — він байдуже позіхнув і додав: — Там Іван тобі чарівного зерна приніс. Подзьобай і зможеш говорити. Твоє цвірінькання втомлює.

Сказавши це, кіт згорнувся клубочком на підвіконні, спиною до клітки. Софійка здивовано розглядала смужки в нього на спині. Сіра, чорна, сіра, чорна, сіра, чорна... хвіст.

— Усе бачиш чорно-білим? — запитав кіт не озираючись. — Це нормально, птахи не розрізняють кольорів.

«Оце так халепа», — промайнуло в Софійчиній голові. Вона нерішуче потупцяла до мисочки із зерном і заходилася уважно розглядати кожну зернинку (з

погляду малої пташки зернинка завбільшки з добрячий пиріжок, між іншим. І як тільки птахи її заковтують не прожовуючи?).

— Дзьобай швидше! — кіт нетерпляче повів вухом. — Я у справі прийшов, поговорити з тобою хочу.

Із незвички Софійка довго примірялася до зерна. Непросто дзьобати, коли до того у більшості випадків звук послуговуватися ложками або виделками. Та й у меншості випадків їжу з тарілки ротом не хапав, а культурно брав руками. Десь із третьої спроби їй нарешті вдалося захопити і проковтнути одне зернятко. А що? Дуже навіть непогано! І Софійка за якусь хвилину змела все, що було у мисочці.

— Хм-хм. А-а-а-а, — спробувала вона голос. — Прийом, прийом...

— Прийом? — перепитав кіт. Він так здивувався, що перестав демонструвати свою спину і нарешті повернувся до Софійки мордою. — Ти перетворилася на Золоту Пташку, дивом отримала можливість розмовляти, і перше твоє слово — це «прийом»?

— А що не так?

— Та ні, нічого, — кіт відвів очі з таким виглядом, ніби Софійка зробила найбільшу в світі дурницю, а він занадто вихований, щоб про це говорити.

— То що в тебе за справа? — змінила тему дівчинка.

Кіт вигнув спину і потерся об віконну раму, потім витріщився на Золоту Пташку своїми бурштиновими очима і запитав:

— Хочеш знову стати людиною?

— Звісно! — Софійка сіпнулася до кота, але стукнулася об ґрати клітки. Невже зараз цей кошмар припиниться і він її врятує?

— М-рррр. А Чорна Пані тебе так просто не відпустить, — протягнув кіт. Серце дівчинки впало. Ну от, він просто дражниться. Кіт тим часом вів далі: — Маєш їй щось запропонувати.

— Чорна Пані? Це та жінка, що кричала? Тітка Івана?

Кіт пхикнув:

— Ніяка вона не тітка! Вона господиня і повелителька всього!

— Всього-всього? — з недовірою перепитала Софійка.

— Ну, можливо, не всього-всього, але багато чого, — поважно кивнув котисько.

— Навіщо вона мене зачарувала?

— Звичка в неї така, — байдуже промуркотів кіт. — Бачить людей і перетворює на тваринок.

— А що, є ще хтось?

— Ага. Старі чапля і білка в саду. Ну і ще дехто...

— А Іван? — з надією запитала Софійка. — Може, він мене звільнить? Він, схоже, шкодує, що так вийшло...

— Іван? — кіт фиркнув. — Цей тільки й уміє, що різні зіллячка готувати. А тут потрібні висококласні чари.

Кіт перескочив з підвіконня на стіл, притулився мордою до ґратів клітки і таємничо зашепотів:

— Між іншим, май на увазі: тепер ти звідси не вийдеш, доки Чорна Пані не зніме з тебе чари.

— Що ж мені робити?

Кіт задоволено помружився і потерся боком об клітку.

— Запитай мене, — промуркотів він.

— Та я ж запитую!

— Ввічливо запитай. М-ррррр.

— Будь ласка? — припустила Софійка.

— Запропонуй Чорній Пані доглядати її квітник, — діловито заговорив кіт, але Софійка його перебила:

— Що-що?

— Що саме ти не зрозуміла? — обурився смугастий.

— Як я це зроблю?

— Вона скоро прийде, — зверхньо пояснив кіт. — Чорна Пані щодня приходять і всіх навідує. Потім починається у себе в кабінеті й працює, а потім гуляє у квітнику. Я часто буваю там і чую, як вона тяжко зітхає, що немає кому глядіти квіти у її відсутність. Ці квіти чомусь дуже важливі, але зараз не про це. Запропонуй їй доглядати квітник, і вона знову зробить тебе людиною. Не дзьобом же тобі бур'яни полоти.

— Але я не вмію доглядати квіти, — розгубилася Софійка.

— Дурниці, — кіт усівся на краю столу, звів хвоста і став спостерігати, як той погойднується з боку в бік. Намилувавшись удосталь, він обернувся до дівчинки й промуркотів: — Я тебе навчу.

Софійка замислилася. Вартувало спробувати. Головне — знову стати людиною, а там вона якось утече і ніякий квітник глядіти не доведеться.

— Дякую, — сказала вона котові. — Дуже люб'язно з твого боку допомогти мені.

— Ото ще! — фиркнув кіт. — Я ж не просто так стараюся.

— Тобто?

— Тобто за те, що я так гарно навчив тебе повернути собі людський вигляд, ти пустиш мене у кошачу м'яту в квітнику.

— Але ж я повинна буду доглядати квітник, а ти там усе потопчеш, — не зрозуміла Софійка.

— Вирівняти траву після мене — частина догляду, — зауважив кіт повчально.

— А якщо я не погоджуся?

— Тоді я не навчу тебе доглядати за квітами, ти зіпсуєш квітник, і Чорна Пані зробить з тебе не Золоту Пташку, а бридкого таргана!

Софійка замислилася знову. Затримуватися тут вона все одно не збиралася, тож і втрачати їй нема чого. Пустить kota разочок до його м'яти, а далі нехай квітник росте собі, як хоче, без неї. А може статися й так, що спосіб втекти вона знайде одразу, щойно перетвориться на дівчинку. Тоді залишиться цей пихатий котисько без своєї м'яти.

Доки Золота Пташка розмірковувала, кіт ретельно вилизував ліву лапу. «Гості будуть», — подумала Софійка.

— То як? Ми домовилися? — поцікавився кіт. Він випустив кігті, вчепився в найбільший зубами й почав його обгризати.

— Так, звісно, — погодилася Золота Пташка.

— От і чудово, тому що Чорна Пані вже заходить до будинку.

Кіт відгриз шматочок кігтя, що йому заважав, вискочив на підвіконня і зник у саду. За якусь мить звідти почулося:

- Між іншим, мене звать Федір.
- А я Софійка.
- Приємно було познайомитися, — промуркотіло знадвору й затихло.

Тим часом із сусідньої кімнати почувся стукіт підборів, занавіски зашурхотіли й розкрилися. На порозі завмерла струнка висока жінка в чорній сукні й чорному капелюшку. Її обличчя приховувала густа вуаль, з-під якої виднілися лише губи. У чорно-білому світі Золотої Пташки губи Чорної Пані мали такий виразний і насичений сірий відтінок, що Софійка раптом зрозуміла — вони яскраво-червоні.

Раніше Софійка навіть не підозрювала, як багато можуть сказати зімкнені уста. Губи Чорної Пані були міцно стиснені, а лівий куточок дещо роздратовано припіднімався догори. «Вам мене не вразити і не здивувати», — повідомляли губи світу, доки Чорна Пані мовчки роздивлялася Софійку.

Золоту Пташку охопив жах, вона заплющила очі, щоб не бачити страхітливу посмішку, і, не замислюючись про наслідки, щосили закричала:

— Я доглядатиму ваш квітник! Я прибиратиму будинок і чиститиму ваші черевики! Тільки зробіть мене знову людиною!

Негайно із саду прилетіли дивні хрипливаті звуки, ніби хтось кашляє, щоб приховати нестримний сміх.

Вуста Чорної Пані здивовано округлилися. Запала тиша. Софійка слухала, як калатає її серце, і відчайдушно тремтіла. Очі вона так і не розплющила. Чорна Пані гойднулася на підборах вперед-назад і різко розвернулася. За її спиною стояв Іван.

— Ти дав Золотій Пташці чарівне зерно? — запитала Чорна Пані, нахилившись до хлопчика. Голос у неї був дзвінкий і холодний, як удари залізним прутиком об металеве перило у сонячний та морозний зимовий день.

Іван ствердно хитнув головою. Чорна Пані повернулася і попрямувала до столу, де у клітці сиділа Золота Пташка. Іван швиденько підбіг і відсунув стільця для неї. Чорна Пані сіла і повільно підняла вуаль.

— Можеш розплющити очі, Пташко. Страшніше вже не стане.

Про всяк випадок Софійка відкрила лише одне око і подивилася на Чорну Пані. Перед нею сиділа зовсім не стара жінка із пронизливо-ясними очима. Якимось чином Золота Пташка відчула, що очі сині, як осіннє небо. Молодою цю жінку також не назвати. Ні стара, ні молода, а така, що якраз поза віком. І красива, і некрасива. Така, що якраз поза красою.

Чорна Пані помилилася, тому що Софійка злякалася ще дужче і швидко заплющила око назад, щоб заховатися від пронизливого синього погляду.

— Як ти дізналася про квітник? — запитала Чорна Пані. — Знову Іван?

Софійка мовчала. Вона не знала, чи варто розповідати про договір з Федором. Тиша затягувалася, і Чорна Пані почала вже роздратовано перебирати пальцями по столу, коли несподівано озвався Іван:

— Так, це я. Зробіть її знову людиною, господине.

Із цими словами хлопчик припав на одне коліно і поцілував руку Чорної Пані. «Середньовіччя якесь», — подумала Софійка. Вона здивовано зиркнула на Івана, а той підморгнув їй нишком, доки Чорна Пані роздивлялася Золоту Пташку.

— Ну що ж, — вимовила вона холодно, — ти доглядатимеш мій квітник. Щодня, коли годинник у великій залі битиме восьму, ти ставатимеш людиною і

працюватимеш у саду до дванадцятої години дня. Потім знову перетворюватимешся на пташку. І так щодня. Почнеш завтра. Якщо загине хоч одна квітка, зачарую в жабу. Назавжди.

Чорна Пані встала і пішла до виходу. Вже в проході вона озирнулася й додала:

— Не забувай вилітати з клітки перед восьмою. Людиною тобі там буде... — тут вона підняла тонку руку і поклацала пальцями у повітрі, ніби шукаючи потрібне слово, — тіснувато. Іване, ходімо! У нас ще багато справ.

Чорна Пані задоволено посміхнулася і вийшла з кімнати. Щойно вона зникла за занавіскою, як Іван швиденько кинувся до клітки, відчинив дверцята й прошепотів:

— Ти молодець! Тепер я зможу показати тобі тут усе-все: і будинок, і сад! — він посміхнувся на прощання і побіг наздоганяти свою господиню.

Софійка почекала трохи і вийшла з клітки. Вона пройшлася столом туди-сюди і прийняла дорогою важливе рішення: потрібно щось робити.

Чорна Пані дала їй лише чотири «людські» години на день, і це не дуже добре, — розмірковувала Софійка. З іншого боку, клітка тепер відчинена, її ніхто не тримає і не пильнує. А раптом чари за межами цієї садиби взагалі не діють? Що коли за парканом вона одразу стане дівчинкою, якою й була? У серці Софійки затеплилася надія дуже скоро втекти з цього дивного місця. Було б добре, якби батьки навіть не помітили її відсутності. Дивна і неприємна вийшла б розмова, якби довелося пояснювати мамі з татом, де ж вона так затрималася. А реакцію бабусі на історію про те, як дівчинка ходила до напівпокинутого будинку, годі й уявити. У всіх аптеках міста не вистачить валер'янки з валідолом, щоб її заспокоїти.

Негайно потрібно спробувати!

Найперше слід якось дістатися паркана. Золота Пташка підійшла до краю столу і обережно зазирнула униз. Височенько... Цікаво, як користуватися крилами? Потрібно спочатку вчитися літати, чи вона вже вміє? Золота Пташка кілька разів махнула крилами, але не піднялася в повітря ні на півсантиметра. Може, зіскочити зі столу, як пташенята вискакують з гнізда, щоб полетіти вперше? Софійка ще раз зазирнула у прірву, що відкривалася за краєм столу. Від кутка до підлоги спускалася гігантська ніжка, поступово тоншала, віддаляючись, і тоненькою волосинкою впиралася в підлогу далеко-далеко вниз. «Неймовірно страшно, — зізналася Софійка сама собі, дрібно вистукуючи дзьобиком. — Але іншого шляху звідси, здається, немає».

Золота Пташка розігнала, скочила з краю столу і шалено затріпотіла крильцями. О диво! Вона висить у повітрі! Дуже добре. А тепер спробуємо полетіти вперед... тепер ліворуч... тепер праворуч... Як просто!

Одразу ж вона вилетіла через вікно у сад. Навколо панувало несподіване літо, на деревах саме достигали яблука. Софійка полетіла до ґанку, а звідти — до хвіртки, якою вона заходила до садиби. Літати виявилось напрочуд легко, ніби вона все життя тільки цим і займалася. Золота Пташка розігнала і набрала висоту, щоб перелетіти паркан. Тепле повітря лоскотало крила, сонце ніжно гріло дзьоба, Софійка замружилася, насолоджуючись невідомим раніше почуттям польоту. Та раптом: бац! Пташка об щось ударилася і впала на землю. Вона покрутила головою, одночасно розганяючи темні кола перед очима і розшукуючи несподівану перепону, — але попереду не було нічого, лише прозоре повітря. До паркану залишалось менше метра. Що ж її стукнуло?

Із куців м'якою кошачою ходою вийшов Федір:
— А я попереджав, що ти вийти не зможеш. Чорна Пані чаклує першокласно, від неї не втечеш.
— Ти, схоже, радієш, — огризнулася Золота Пташка.
— Я приймаю речі такими, як вони є, — філософськи відповів кіт, вдивляючись у далину. — До того ж, я можу звідси виходити, коли мені заманеться.
Він встав і потрусив до хвіртки.
— Але чому? Це несправедливо! — закричала услід Софійка.
Кіт озирнувся.
— Не знаю чому, — промуркотів він. — Можливо, Чорна Пані впевнена, що, на відміну від тебе, я повернуся?

Дорожовець О. Старий будинок. Київ : Фонтан казок, 2015. 192 с.

Запитання та завдання

1. Уявіть, що ви потрапили до старого будинку із Софійкою. З ким ви там познайомилися?
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте відеоанонс про повість.
3. Складіть короткий poradnik Софійці «Як звільнитися від чарів?».
4. Організуйте ток-шоу «Старі речі: викинути чи реставрувати?».
5. Поділіться враженнями про повість з ровесниками в соцмережі.

Тобі буде цікаво! Олександра Дорожовець — авторка оповідання для дітей «Сусідки» і повісті для підлітків «Старий будинок».

Мія Марченко

1983 р. н.

Народилася в Києві. Навчалася в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Захистила кандидатську дисертацію з філології. Пише фентезійну прозу. Перекладає з англійської та французької мов.

Роман-фентезі «Місто тіней». Марта боляче переживає смерть матері, єдина її розрада — янгол Серафін. Знайомство з Дані та прогулянка вуличками Старого міста відкривають їй нову казкову історію: Марта потрапляє в Місто тіней, щоб відновити справедливість і перемогти зло, в чому їй може допомогти Золотий король, який тільки на Різдво виконує чийсь бажання.

Місто тіней

(Уривок)

Марта, відколи приїхала, ніколи ще так чудово не проводила час. Дані виявився просто неймовірним приятелем. Він справді знав у Старому місті всі цікаві місчинки та провулки. Вони побували біля Північних воріт, полазили по рештках міських мурів, роздивилися будинки-брати та напіврозвалений замок Білокам'яний. Побували й усередині Кам'яного собору, де дівчинка довго витріщалася на велетенський зчорнілий флюгер у вигляді півня — попередник того, що сьогодні сяяв високо на шпилі будівлі.

Виявилось, що лицаря на Ратушній площі звать Роландом. Хлопець пояснив, що його меч — це меч правосуддя, а сам пам'ятник символізує право міста на самоврядування.

— А що то за Золотий король? Яка про нього легенда? — поцікавилася Марта, коли вони саме йшли до річки. Хлопець хотів показати їй набережну.

— Ой, та то радше казка, ніж легенда, — зневажливо пирхнув Дані. — Типу колись у нашому місті правив Золотий король, і при ньому навколишні землі зробилися дуже багатими і процвітаючими, аж настільки, що скрізь про це пішов поголос, мовляв, люди тут купуються у золоті. Ті стародавні бовдури ще не придумали державної таємниці. Тож дуже скоро у місто прийшли загарбники, суворі лицарі з хрестами на грудях, і вбили короля. Але скарбів вони не отримали, натомість їх заскочила у місті люта зима. Ладії, на яких вони припливли, побило льодом, і вони опинилися у пастці.

— А далі що? — поцікавилася Марта, адже хлопець, вочевидь, не збирався продовжувати.

— Та нічого, — низав плечима Дані. — Це така казка, про жадібність. Ходімо. Он уже Дюна!

Емма звеліла їм повернутися до гільдії о пів на п'яту й відвела до маленького яскраво освітленого кафе на шість столиків. Там було тепло, приємно пахло помаранчами та корицею.

Пити чай з Еммою та Дані виявилося набагато приємніше за будь-який похід до ресторану з Алексом та Інґе. Художниця замовила їм млинці з варенням, апельсиновий кекс і печиво у формі зірок та півмісяців, — усе це Інґе неодмінно оголосила б шкідливим для травлення й фігури.

— Як тобі у Старому місті, Марто, подобається? — запитала Емма, коли від кексу залишилися самі крихти.

— Дуже! — радісно кивнула дівчинка. — Дані мені стільки всього показав!

— Її лише вежі розчарували, — засміявся хлопець, затуляючи рукою набитого рота. — Марта думала, що вони мають бути золотими.

Дівчинка докірливо покосилася на нього.

— Справді? — підняла брови Емма. — Чому, Марто?

— Гадає, наше місто схоже на Королівство Золотих Веж, — знову бовкнув не-вгамовний Дані.

Марта пнула його під столом ногою.

Казку про Королівство Золотих Веж, де живуть веселі гноми, що люблять ремесла, їй розповідала мама. У тій казці гноми-ковалі кували дзвінки підкови, гноми-пекарі вигадували нові рецепти смачнющих булочок, гноми-ювеліри різьбили по бурштину та створювали з нього прикраси, яких не бачив світ. Вони так любили свою справу, що очі майстрів сяяли з утіхи і набували бурштинового кольору. Ця простенька казка припала до душі маленькій Марті. Ввечері, у ліжку, вона видумувала крихітним гномам усілякі пригоди. Саме ці свої фантазії вона згадала, коли побачила височенні мури біля Північної брами і їхню цеглу сірувато-жовтого кольору.

Проте зараз дівчинка вже шкодувала, що розп'яткала про це Дані. Однак, на її превеликий подив, Емма поставилася до ідеї про Королівство цілком серйозно.

— Яка чудова назва! — захоплено вигукнула вона. — До речі, нічого смішного. Колись воно так, напевно, і було, бо цегла, з якої будували Старе місто, здебільшого має пісочний, золотавий колір, і тільки з часом його втратила. Тепер, звісно, вона більше схожа на чорну. Колір можна відновити, та це недешева процедура. Та й веж лишилося не так уже й багато. Проте ідея мені знайома. Це ж, здається, твій батько придумав.

— Ні, — швидко заперечила дівчинка.

— Дивно, — підняла брови Емма. — Мені здавалось, я пам'ятаю в нього такий малюнок. Навіть цілу серію.

— То не він, — уперто повторила Марта і заходилася дмухати на чай.

— Ой, я ж обіцяла розповісти тобі про Золотого короля, — раптом згадала художниця.

— Дані мені вже розказував, — пробурмотіла дівчинка, у якої раптом зіпсувався настрій. — Про лицарів і все інше.

— І про бажання теж?

— Та ну, то ж для туристів казочка, — пирхнув Дані, тягнучись по печиво. Емма жартома плеснула його по руці.

— Хоч трохи гості лиши, ненажера.

Хлопець прибрав руку.

— Якщо цьому всьому вірити, — насмішувато продовжив він, — у нас у місті все виконує бажання. І ліхтар на головній площі, і фонтан, і пам'ятник чайнику. Якщо я стану і скажу, що мій ніс теж щасливий, туристи підходять до нього і терти і фоткатись. Між іншим, гарний бізнес. Тільки носа шкода.

— Ото вже бізнесмен, — розреготалася Емма, лагідно куйовдячи волосся синові.

— А що то за бажання? — все ж таки зацікавилася дівчинка.

— Розумієш, вважалося, що раз на рік під Різдво Золотий король мав силу виконувати будь-чий найпалкіші бажання.

— Типу золотий Санта такий, — докинув Дані.

— Ба кращий за нього, — заперечила йому мати. — Адже король, звісно, міг начарувати дитині іграшкового човника або купу солодоців, проте наділяв й іншими дарунками. Наприклад, дарував любов або мир душі. Будь-яке бажання, аби воно було справжнім, від самого серця.

— І ви в це вірите? — скептично наморщила лоба Марта.

— Хтозна, — загадково усміхнулася художниця. — Проте легенда твердить, що король мав саме таку силу. А ти маєш найпалкіше бажання, Марто?

Дівчинка байдужо стелула плечима.

— Ну добре, — не наполягала Емма. — Принаймні до Різдва в тебе є час усе обмірковувати.

— А я точно знаю, що загадав би! — палко вигукнув Дані. — Купу грошей, от що! Щоб аж у кімнату не вважали!

— О, Господи! — вдавано жажнулася його мати. — І як би ми тоді спали? Під порогом?

— Ніяк, — буркнув хлопець. — Купили б окремих дім з майстернею для тебе, і щоб Магнуса там і близько не було.

— Добре, добре, фантазере, — швидко урвала його Емма і навіть озирнулася. — Ти чому не їси печиво, Марто? — художниця простягнула дівчинці запашну брунатну зірочку. — Це печиво ти просто маєш скуштувати.

Марта слухняно відкусила шматочок.

— Ой! Воно пече!

— Так і має бути, — знову засміявся невблаганний Дані. — Це ж піпаркукіс, печиво з перцем. Ніколи не їла?

— Так, хіба батько тобі не привозив? Це ж місцевий різдвяний сувенір, — теж здивувалася Емма.

Дівчинка похитала головою. Алекс, звісно, привозив їй подарунки, проте з ними завжди було щось не так. На чотири роки — розвиваючий ноутбук з літерами, коли вона вже вміла читати. Потім картонний будиночок — такий величезний, що вони з мамою ледве заходили до нього у єдину кімнату їхньої квартири і більше ніколи не збирали. А потім почалася ера неймовірно дорогих колекційних Барбі. Ляльки так виблискували у своїх коробках, що Марті було навіть лячно доторкнутися до них.

— Слухай, Марто, у мене ідея! — зненацька пожвавішала художниця. — Якщо тобі до смаку Старе місто, хочеш, я побалакаю з твоїм батьком? Гадаю, Алекс не буде проти, якщо на канікулах ви з Дані будете гуляти разом. Що скажеш? — подивилася художниця на дівчинку. — Справді, нудно сидіти вдома на Різдвяні свята. Твоя мама дозволяє тобі самій гуляти з друзями?

Чашка, яку дівчинка ставила на блюдце, вискочила з рук. Чай широко вихлюпнувся на стіл.

— Вибачте, — Марта почервоніла по самі вуха.

— Нічого, нічого. Це ж тільки чай, — заспокоїла дівчинку Емма, швидко витираючи стіл серветкою.

— То як? Гадаєш, твоя мама не буде проти? Якщо треба, я їй теж можу за- телефонувати.

— Мам, годі, — встряг Дані, нервово зиркаючи на Марту.

— Чого це? Це ж п'ять хвилин, — відмахнулася Емма.

Дівчинці раптом здалося, що кекс ожив у животі і вперто відмовляється там залишатись. Змушена була втупитись у стіл, аби трохи притлумити це відчуття.

— Щось не так, Марто? Тобі недобре?

— Ні, все гаразд.

— То як гадаєш? Що скаже твоя мама?

— Нічого, — врешті спромоглася вичавити з себе дівчинка. — Вона померла.

На кілька секунд за столом стало дуже тихо.

— Вибач мені, будь ласка, — зрештою розгублено мовила художниця, — Алекс мені нічого не сказав, тож...

— Він нікому не каже, — Марта підчепила з тарілки останнє розмокле печиво і змусила себе його жувати, не відчуваючи смаку. — Йому байдуже.

Емма кілька хвилин мовчала — мабуть, усе ще шокована, а потім підкреслено жваво заходилася розповідати щось про різдвяну виставку з аукціоном, на який Алекс порадив їй виставити картину.

— Зазирнеш на виставку, Марто? — знову звернулася художниця до дівчинки. — Які у тебе різдвяні плани?

— Ніяких, — стенула плечима дівчинка. — Ми, здається, їдемо. Кудись у гори.

— Круто! — позаздрив їй Дані. — На лижах кататимешся!

Нарешті всі допили чай. Поки Емма розраховувалася, хлопець нетерпляче вовтузився на стільці і весь час питав: «Скільки там? Скільки вийшло?», аж доки мати, доволі роздратовано, не звеліла йому замовкнути.

На зворотному шляху художниця зупинилася на Ярмарковій площі біля ятки й купила їм по гарно прикрашеному медянику у вигляді півня з золотим хвостом.

Це на випадок, якщо ти заздалегідь вирішиш щодо бажання. Досить повідомити бажання Гайлісові — тобто півневі, — і король дізнається. Ти, мабуть, бачила півня на шпилі Кам'яного собору? Так от — це міський охоронець. Його робота: знати все, що діється в місті, ось чому в нього так багато заступників, — художниця натхненним жестом обвела ятку, кожен сантиметр якої був забитий медяниками.

Дані одразу здер обгортку зі свого півника і заходився завзято жувати. Марта запхала свій медяник до кишені. Їсти більше не хотілося.

— Нащо ви це робите? — зненацька запитала вона.

— Що саме?

Слова наче самі злітали з губ, а тому вийшли набагато гарячіші, ніж дівчинці хотілося:

— Малюєте його. Золотого короля. Адже насправді його немає.

— Чому немає? — здивовано перепитала художниця. — Золотий король — це легенда. А я вірю, що всі легенди колись були правдою. До того ж, на Різдво часто трапляються дива. Хіба ти не знала?

— Справді? — голос дівчинки бринів гіркотою. — Це ви про подарунки?

— Загалом так, — трохи спантеличено відказала Емма, — але є й інші речі...

— Це ж які? Які саме дива? З вами таке бувало? З вами хоч колись траплялося справжнє диво на Різдво?

— Може, й ні, — Емма все ще усміхалася, проте обличчя в неї стало зовсім невеселе. Очі побільшали, наче вона дивилася не на яскраво освітлену площу перед собою, а кудись дуже далеко. — Та не чекати на диво ще гірше, як на мене.

— І що з того чекання? Ненавиджу Різдво, — пробурмотіла Марта собі під ніс, та Даніна мати, здається, таки почула.

Художниця з сином провели дівчинку до дверей батькової роботи — офісної будівлі на вулиці Ремесел, за квартал від Малої Гільдії.

— Ось, — художниця відчинила для неї перші важкі двері. — Другий поверх, а там спитаєш батька. Впораєшся?

Марта кивнула.

— Приходь завтра знову, — нагадав Дані, пританцьовуючи на місці від холоду. — Ми ще не були у Пороховій вежі. Там є така електронна штука, можна стріляти ядрами зі справжньої гармати!

— Спробую, — невпевнено пробурмотіла дівчинка. — Якщо Алекс дозволить.

— Гадаю, дозволить, — ствердно заявила Емма. — Тим паче о третій тебе запрошено до нас на чай. Прийдеш?

Марта власним вухам не вірила. Знову опинитися у Старому місті, та ще й прийти до «Engeli»?

— Прийду. Дякую.

Даніна мати ласкаво поклатла руку дівчинці на плече.

— Перекажуй батькові вітання, — попросила вона. — І Марто... Ти, здається, сердита на нього. Проте, знаєш, інколи люди мовчать, бо говорити надто боляче.

Марта ледь стрималася, аби не смикнути плечем.

Заспокійлива долоня Емми нестерпно дратувала.

— Ну, до побачення, — художниця прибрала руку. — Гарного тобі вечора.

— Дякую вам дуже, — змусила себе сказати дівчинка. — За чай і за подарунок.

— Будь ласка, люба. Ти ще приходь, — кивнула Даніна мати.

Хлопець на прощання мовчки помахав Марті рукавом куртки, у якому ховав замерзлу долоню.

Вони пішли, а дівчинка лишилася на вулиці, споглядаючи, як повільно віддаляються їхні постаті. Дані збирав сніг з огорож та найнижчих карнизів будинків, ліпив нетривкі сніжки й підкидав їх угору. Сніжна заметіль вкривала обох. Алекс за таке насварився б на неї, та Емма тільки сміялася. Потім вона лагідно обтрусилася синові куртку й пригорнула його. Вони звернули за ріг, до Ярмаркової площі, й зникли з очей.

Марті цієї миті чомусь раптом забракло повітря і дуже запекло очі. Мусила зціпити зуби і добре примружитись, аби це припинити. Дівчинка витягнула з

кишені Серафіна, сподіваючись, що їй стане краще. Де там! Навіть заспокійлива присутність янгола у руці сьогодні чомусь не допомагала.

Хідник на вулиці Ремесел був вузький, слизький від талого снігу, тож перехожим довелося проштовхуватись повз неї. Вони ступали в коло світла від ліхтаря і майже одразу зникали, прагнучи якнайскоріше потрапити додому; сміялися, розмовляли по мобільних, несли барвисті різдвяні пакунки.

Дівчинка задерла голову, намагаючись не дивитися на них, та навіть ліхтарі й гірлянди на вулиці стали якись дивні, розпливалися в неї перед очима великими променистими плямами. Марта ще дужче стисла в руці Серафіна, попестила його довгі витончені крила.

— Якби це була правда, — тихо спитала вона янгола, — здійснив би король моє бажання, як гадаєш? В неї з усього маху врізався якийсь перехожий.

Дівчинка заточилася і мало не впала, з несподіванки випустивши янгола з рук.

— Вибач, — забідкався незграба, нахилиючись і швидко піднімаючи фігурку. — Благаю, вибач мені, дитя.

Був він дивний, у чорному вбранні, старовинних чоботях з довгими носами та крилатому капелюсі. Так, бува, вдягаються актори, що їх наймають грати сажотрусів біля кав'ярень.

Стривай, та вона ж його бачила, цього дядька...

— Нічого. Все... нормально, — повільно відказала Марта, ошелешено оглядаючи знайомця, адже щось із ним було не так. Може, очі, що нервово позирали на неї з тіні капелюха, — винувато, та водночас насторожено. Це спантеличило дівчинку, тож вона дещо запізно простягнула руку, сподіваючись, що зараз перехожий віддасть янгола. Проте чоловік чомусь почав задкувати від неї. Перш ніж Марта спромоглася відкрити рота, аби його зупинити, він зненацька розвернувся й кинувся навтьоки через вулицю.

— Ні! — розпачливо крикнула дівчинка, кидаючись навздогін. — Віддайте! То не ваше!

Вона мерщій перебігла вулицю, проштовхуючись серед щільно запаркованих машин. Після сутінків вузької вулички ярмарок на мить приголомшив її вогнями та скупченням людей. Марта зупинилася, розгублено озиралася, — аж ось за ближньою яткою чорною плямою майнув капелюх. Дівчинка кинулася навпростець, крізь запорошений сквер, сподіваючись перехопити крадія у кінці площі, та він, мабуть, помітив її маневр, спритно змінив напрямок і скочив на відкриту терасу ресторану. Бильця протилежного боку тераси були зовсім близько. Марта теж вистрибнула нагору, незважаючи на якусь статечну компанію, що обурено закричала, коли вона врізалася в їхній стіл, збивши кілька бокалів. Якимось дивом прослизнувши під рукою офіціанта, що кинувся її ловити, вона зіскочила з тераси саме вчасно, щоб побачити, як худорлява постать крадія зникає за рогом Ковальської вулиці, що вела до Даніного будинку.

— Чекайте! Будь ласка! — крикнула Марта, розштовхуючи людей, які щось невдоволено горлали їй у спину.

Вона опинилася за рогом не набагато пізніше за злодія, проте на вулиці було порожньо. Найближчий ліхтар блимав, байдужо освітлюючи кучугури снігу. Куди тут можна податися? Марта відчайдушно закрутила головою. Ліворуч уздовж вулиці тягнулася цегляна стіна, залишок старовинних укріплень міста, праворуч — самі зачинені під'їзди будинків.

Аж раптом згори долинув легенький шурхіт. Лець помітна проти темного неба фігура спритно дряпалася на вершечок укріплень. То крадій скористався пожежною драбиною, якою вони з Дані спустилися сьогодні донизу! Ще трохи, і він вилізе на дах, а там, якщо бути спритним, можна добре заховатися. Дівчинка згадала про переплетіння димарів та горищних віконниць, що тягнулися аж до площі перед Кам'яним собором. Якщо вона зараз випустить з очей цього нахабу, янгола їй більше ніколи не бачити.

Марта кинулася до драбини. Перша сходинка була зависоко, проте, вистрибнувши вгору, дівчинка спромоглася доволі швидко підтягнути себе на неї, добряче обідравши коліна об стіну та водостік. Драбина загрозово захиталася, коли Марта почала лізти вгору, щосили чіпляючись за вкриті кригою металічні рейки. Сажотрус рвучко озирнувся, замахав до неї рукою і крикнув:

— Не треба! Повертайся, дитя! Не ходи за мною!

— Віддайте янгола! — аж захлинулася обуренням Марта і почала лізти швидше.

Вона видряпалася нагору саме тоді, коли він уже перестрибнув по той бік муру, на верхівку старої дерев'яної ґалереї, а тоді чомусь перестав тікати. Спокійнісінько відсапувався, упершись руками в коліна, наче чекав її на даху, і чомусь страшенно здивувався, коли вона також стрибнула на ґалерею і щосили вхопила його за куртку. Сажотрус мало не впав, намагаючись втриматися на слизькій покрівлі, і одночасно виштовхати Марту назад на стіну. Врешті йому вдалося вхопити її за комір.

— От бісове дівчисько! — засапано вигукнув він. — Негайно іди геть! Кажу ж тобі, тут небезпечно!

— Віддайте янгола! Він не ваш!

— І не твій!

Він раптом відпустив її, за кілька стрибків здолав мур і стрибнув на дах «Янголів». Коли дівчинка туди дісталася, на даху було порожньо. Нікого й нічого. Не лишилося навіть слідів, наче загадковий крадій раптом злетів у повітря біля самісінького димаря Даніного будинку.

— Віддайте! — скільки стало сил, гукнула Марта у темряву. — Я дам вам багато грошей! Все, що хочете! Верніться!

Тиша. Пустка.

— Віддайте, прошу! Будь ласка! Де ви? Поверніться! — репетувала Марта у паніці, роззираючись на всі боки, не в змозі змиритися, що втратила янгола назавжди. І все ж якоюсь часткою душі відчуваючи, що це вже сталося.

Жодної відповіді.

У дівчинки підкосилися ноги.

— Будь ласка, — прошепотіла вона, безпорадно осідаючи на коліна на вершечку даху, і раптом усвідомила, що плаче. Вперше за весь цей рік. Ридає, звертаючись до темряви і порожнечі.

Химерна картина.

— Я ж більше нічого не маю... — схлипувала вона, затуляючи руками обличчя і сама дивуючись власним словам, наче їх промовляли чужі вуста. — А ви... Ви ж сильний і вправний. У вас, напевно, багато друзів. Навіщо він вам? А в мене... У мене ж нічого... Нікого більше в світі немає. Без нього я... просто помру.

— Я теж, дитя, — видихнули поряд.

Марта підвела голову і відняла руки від обличчя. Він сидів на колінах навпроти неї. Незчулася, як підійшов.

Кілька довгих хвилин вони дивилися одне на одного — дівчинка і сажотрус. Аж потім він дуже повільно розкрив долоню, і янгол знову опинився поряд з нею. У темряві кістяне тіло Серафіна світилося яскравіше за сніг — здавалося, янгол сяє власним внутрішнім світлом.

Марта потягнулася до фігурки, лише на мить глянувши в обличчя своєму супротивнику. Сажотрус також дивився на янгола — дивився, наче людина, в якій виймають серце. Пальці дівчинки затремтіли і завмерли на півдорозі.

Цієї миті все було скінчено.

Чи, навпаки, саме тоді все й почалося.

З верхівки димаря каменем шугнула на них обох крилата скреготлива тінь.

Все сталося дуже швидко.

Сажотрус голосно скрикнув, впустивши янгола. Він ледь встиг відкотитись убік, щоб уникнути кігтів.

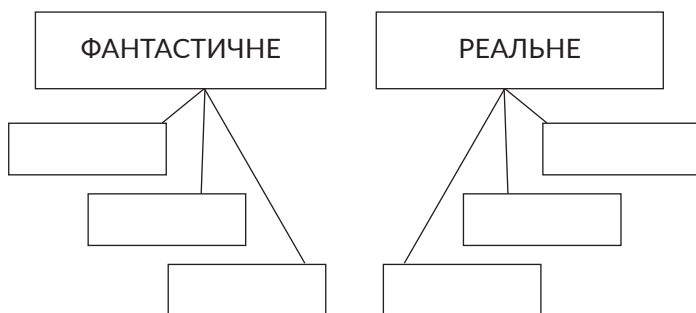
Марченко М. Місто тіней. Київ : Фонтан казок, 2016. 360 с.

Запитання та завдання

1. Уявіть себе екскурсоводом у Старому місті. Що б ви розказали про нього туристам?
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте відео, де Мія Марченко відповідає на вісім запитань про повість.
3. А які ви маєте запитання до авторки? Напишіть їй повідомлення у соцмережах.
4. Відтворіть сюжетну послідовність зображених подій і заповніть схему.

5. Якими враженнями про «Місто тіней» ви поділилися б, якби рекомендували цю книжку читачам бібліотеки?

Тобі буде цікаво! Дітям Мія Марченко адресує оповідання «Сором'язливий Сальватор», а підліткам — роман-фентезі «Місто тіней».

Марина Муляр

1971 р. н.

Народилася в Києві. Закінчила історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Ведуча й авторка програм Українського радіо. Уміє відчувати, розуміти підлітків і творить для них. Її уяві піддатливий таємничий світ привидів, тому пише фентезі. А ще любить створювати й розповідати захопливі історії про людей та книги.

Юні герої повісті «Гра. Рівень перший: Синій Коридор» живуть на астероїді зі штучною травою, штучним небом і мріють про життя, сповнене фантастичних пригод. Після знайомства з прибульцями з паралельного світу вони опиняються в Королівстві на Скелях, де на них чигають небезпеки.

Гра. Рівень перший: Синій Коридор

(Уривки)

А неба тут не було. Тобто було, але штучне, приємно-блакитне вдень, чорне з блискітками вночі, ніжно-золотаве вранці й приглушено-синє ввечері. Хороше таке, якісне небо, тільки не справжнє. А про справжнє годі було й мріяти, бо шар повітря над астероїдом надто тонкий, а якби хто зазирнув крізь товсту зовнішню оболонку в чорні глибини космосу, то жодних зірок він би там не побачив, лише змазані світлові смужки.

Схована всередині астероїда центрифуга оберталася дуже швидко, аби створити звичне для людей тяжіння, аби можна було ходити, сидіти, їздити великом, лізти під стола по маркер, що впав. Як завжди. Як на Землі. На Землі, котрої вже нема. Ось тому небо було штучним. Навіть існував почесний і доволі ризикований фах — мийники неба. Ними ставали тільки міцні спортивні люди, що не боялися висоти.

Аг не боялася висоти, вона боялася уявити справжнє небо, глибоко під ногами, боялася побачити розпливчастий коловорот нескінченного чорного простору, де, ніби дрібні уламки, розкидано такі самі астероїди, важко обжиті, тісні і штучні притулки переселенців з планети, якої нема. Тобто є, але вона ще менш придатна для життя, ніж ці уламки.

Аг народилася тут, на астероїді, і її батьки, і навіть бабуся. Тільки дід пам'ятав Землю. Щоправда, він був не з останньої хвили переселенців. Найзатятіші чіплялися за безплідний ґрунт і отруйне повітря ще кількадесят років.

Наприклад, зовсім молода вчителька хімії, панна Ерїона, полетіла з Землі разом з батьками маленькою дівчинкою. Аг давно помітила, що переселенців останньої хвили завжди можна впізнати. Вони такі, ніби думали про щось своє, а їх зненацька гукнули чи смикнули за руку. А чого вже думати, коли не повернеш? Аг часто хотілося сказати про це панні Ерїоні, та було боязко: панна Ерїона легко гнівалася, а коли гнівалася — непедагогічно гримала низьким владним голосом, як на підлеглих, як на війні.

Був ранній вечір. Небо, як йому і належало, починало потроху синіти. Аг сиділа на сходах свого будинку й чекала батьків, що подалися до приятелів на кухню синтетичного пива. Очікування намічалось доволі довге, бо пиво — штука скінченна, а от цікаві розмови... Аг не встигла закінчити цю філософську думку, коли її штурхонули гостреньким ліктиком у бік. Гостреньким нахабним ліктиком у ядучо-рожевому рукаві з рюшечками.

— Привіт! Нудишся? А я й знала, що ти зараз нудишся. Твої предки, разом з Манчіні й Сидоренками, скверик розносять. Дарма що пиво без градуса! Вони так кричать, ніби не статтю якусь обговорюють, а скарби ділять! А твій татусь!..

— Фано, замовкни.

— Чого це?

— Бо вечір. І ми не в скверику. Навколо житлові будинки. У сусідів мала дитина.

— То й що? Я ж не в них під вікнами!

— Тебе чути на всю вулицю.

— Та тю! Я ж не просто так базікаю! А знаєш що?

— Гадаю, зараз дізнаюся. Тільки можна трохи зменшити гучність і вповільнити темп? Я погано сприймаю ультразвук.

— Ти бубука і нечема.

— «Бубука» — це нелітературно, а «нечема» — це не про мене, а про тих, які вдираються на чужу веранду і штурхаються ліктями, а потім ляцають у вуха.

Насправді Аг була рада бачити Фану, свою однокласницю й подругу. Балакуча, безтурботна Фана часто розраджувала її у сумні хвилини. Це було добре. Це й тепер добре.

— Що то ти притягла?

Фана перекидала з долоньки в долоньку ігрову консоль.

— Наче в тебе інша була? Нова?

— Ні. У дядька стягла. Він на ній нову гру тестує. Зранку тестував, а тоді на дивані лишив і на засідання кафедри подався. Досі немає. А я вгледіла і стягла.

— Навіщо нариватися? Переписала б тихенько, і всі щасливі.

— Ну, ти мене геть за дурепу маєш! Пробувала. Не переписується. Дядько захист приробив, геній консервований. Один був мені шлях — поцупити.

— А воно того варте? Мені вже з тих іграшок зуби ломить. Така нудь. І що більш стрибує, стрілює, монструє — то нудотніше.

— Так зануді ж і дихати набридає, і цукор прогірк. Ти глянь лише — яка краса! Графіка! Тут тобі й гори, і скелі, й вітер видно. Кожна гілка там, де треба, хитається! А яке море! Ото б і не грала! Сиділа б та дивилася на хвили.

Аг пильно поглянула на подружку. Це ж чи не вперше Фана починала не з поєдинків та красунчиків-принців та з довгокосих полонянок у похмурих вежах, одне слово, не зі своєї звичної романтичної лабуди, в яку гралася всі вихідні, а з пейзажів, та ще й з такими подробицями, як відчуття вітру. Варто глянути.

— Вмикай вже, на великого екрана, він відкритий.

Красунчики-принци, щоправда, скоро віднайшлися, проте на ворожому боці. Герой, звичайний хлопчик, потрапляв у захопливий, проте похмурий світ високих скель, могутніх хвиль, прадавніх лісів, чаклунів та безжальних завойовників.

Квест у хлопця був напрочуд простий — вижити й повернутися додому. Та похмурий, дикий світ кишів чудовиськами й розбійниками, а слідами юного чужинця йшли чорні тіні, лиховісні володарі Королівства на Скелях. Володарів було троє. Всі вони називалися принцями і дивним чином не повбивали один одного за одноосібну владу. Може, секрет такого братолюбства полягав у різних магічних здібностях, які разом давали володарям велику чарівну силу. Принц Вигук, найстарший, володів магією звуку: пошепки звергав каміння, а криком зсував гори. Його молодші брати, Морок та Спалах, відповідно до імен, мали силу темряви та світла. Морок насилав глуху ніч, збивав зі шляху, лякав нічними страхіттями. Спалах засліплював нестерпним світлом, цілив смертельними блискавками. Непривітні такі принци. Бррр!

Аг насилу відірвалася від споглядання величних гірських хребтів, зелених пагорбів, самотніх замків на узвишсях, охайненьких, дуже переконливих селищ у долинах та коло річок. Фана сказала правду: гратися було необов'язково, навіть якось недоречно. Хотілося піти в ті пагорби, здертися на одну зі скель над морем чи верхів'ям великої річки і сидіти, дивлячись на обрій.

— Ну, де ключі? Де артефакти? — Аг знехотя потицяла кнопки.

Мабуть, Фанин дядько й справді геній програмування, як про нього кажуть. Переконлива, дуже переконлива графіка.

— Ну, то де? Ти ж знаєш уже!

Фана самовдоволено посміхнулася:

— Сама знайди. Ти ж розумна, а я дурепа.

— Я вперше тримаю цю консоль в руках і вперше бачу цю гру, а ти поцупила її у розробника і, значить, маєш чіт-коди до кожного кроку. Аби знайти їх у тестовім екземплярі, мало вистачити навіть твоїх талантів.

— Хе! Чіт-коди їй? Невразливість, невидимість, неперemoжність, абсолютна безкарність! Це неспортивно, панночко. Ну гаразд. Тим більше, що артефакти дебільні. Ти сама за п'ять хвилин додумаєшся. На Спалаха є «чорний смолоскип» — така смердюча димовуха. Розмахуєш у нього перед носом. Тільки треба підпустити поближче, радіус дії є... Просто кажучи — впритул. А ще до Спалаха не підходь без темних окулярів. От. Морока ганяють звичайним ліхтариком. Він від нього сліпне і дезорієнтується. На Вигука діє ідіотська пісенька. Наспівувати не буду. То гратимеш? Чи дуже чесна: почекаєш, поки дядюсь її в серію запустить?

— Та я знаю? Покажи фінальний епізод рівня, де поєдинок з принцями.

Фана, переможно світлячи великими блакитними очима, взяла у неї консоль і знайшла потрібне місце:

— На, насолоджуйся.

Аг короткозоро примружилася:

— Так. Це ж у нас хто, Спалах? Іди, іди сюди! Де тут наші темні окуляри?

Фана фиркнула. Аг промазала пальцем повз кнопку і завмерла, відкривши рота:

— Хвилиночку. Це не...

Стрімка, загрозлива постать чітко вимальовувалась на тлі неба. Чорний шкіряний мундир, чорний важкий плащ на плечах. Різкий вітер грає сліпучо-білим волоссям. Брови та її теж білі, ніби вкриті памороззю. А очі... Аг відсахнулася, ніби то був не екран консолі. Зіниць не розгледіти, важка, суцільна темрява, бездонні провалля.

— Вимкни. Я все одно програла. Це Морок.

— То давай і на решту подивимось, бо образяться.

Аг мовчки кивнула.

Спалах виявився чорнявим і спритним, рухи — як блискавки: хоч круть, хоч верть, а не втечеш. Справжні блискавки принц кидав з яскравих срібних очей і з кінчиків пальців, точніше зі срібних кігтів на них. Аг програла вдруге.

Вигук був найменш яскравий з-поміж братів, блідий, з тьмяним, чи то синім, чи то сивим волоссям, проте йому вистачило шепоту, аби завалити Аг кам'яними брилами.

— Годі. Забирай свій, точніше дядюсиків, «креатифф». Нехай у таке наш Темний Лорд грається. Я визнаю свою цілковиту неспроможність.

Темний Лорд був їхнім однокласником, що не міг визначитися, який хист у ньому більший — до хакерства чи до геймерства, а поки що робив однакові успіхи в обох напрямках. Хакер з Аг був ніякий, та, власне, й не надто кортіло, а от геймерська слава Темного їй спокою не давала. Та що поробиш: таланту не відбереш і не позичиш.

— Неси свою покражу додому, поки дядько не помітив, бо вскочимо в халепу.

— А ми неповнолітні.

— Фано, правда, не наривайся. Ходімо, і я з тобою прогуляюсь. Може, як повертатимуся, своїх інтелектуалів зі скверика заберу. Давай, давай — виходь! — Вона рішуче простягла руку, аби вимкнути великий екран, що освітлював зовсім темну веранду.

Коли Фана вже збиралася від'єднувати від нього консоль, сталося щось дивне. Екран раптом спалахнув сліпучою синявою, а посередині закрутився темний вир, протятий білими зблисками. Фана верескнула, Аг сахнулася від тієї моторошної картини, але все скінчилося, екран згас, консоль вимкнулась.

— Що то було? — чомусь пошепки спитала Фана. Аг поборолла напад страху і знизала плечима:

— Хтозна, може, дядьків захист спрацював, і тепер він матиме високоякісні фото переляканих порушників авторського права.

— Тю! — махнула на неї рюкзаком Фана, але обличчя в неї зробилося стурбоване. — Справді, ходімо вже.

Нічна дискотека за три вулиці волала і виблискувала світломузикою так, що хотілося затулити і очі, й вуха.

— Обійдемо дворами, — ніяково попросила Аг.

— Боїшся? — зловтішно заскакала навколо неї Фана.

— Не боюся. Старші хлопці чіплятимуться. Ти ж знаєш — не люблю.

Фана й далі зловтішалася:

— А ще мене принцесочкою дражнить! Та сама ти принцесочка: «На дискотеку не піду, повз дискотеку не піду, хлопців соромлюся!»

Проте, дражнячись і кривляючись, вона таки завершила за риг, і дискотечні шуми почали віддалятися. Після всього того сяяння та блимання звичайна темрява штучної ночі здалася важкою й глибокою. В кінці провулка самотньо світився білий ліхтар. У його рівному, матовому світлі чітко вимальовувалися три темні постаті. Були вони неприродно громіздкі у своїх важких чорних плащах. Аг відчула, що Фана вже хапнула досить повітря для потужного вереску, і сильно затисла їй долонею рота. За секунду вона відняла руку, і дівчата обережно відступили в тінь ближнього будинку. Три віртуальні злеці, тепер реальні — від важких військових чобіт до різноколірних голів, чорної, синьої й білої — стояли під самотнім ліхтарем на задвірках дискотеки.

* * *

— Ну й хто?.. — почав був Спалах, але замовк і став роздратовано озиратися. Морок знизав плечима і відступив далі від світла. Вигук стояв під ліхтарем, схрестивши на грудях руки і суплячи брови:

— Навряд чи це Володар Синього Коридору. Він мав попередити. Може, щось пішло не так? Гаразд, нехай сам нам усе пояснить.

Вигук дістав з-під плаща невеличку чорну кульку і підняв на розкритій долоні. В глибині кульки світилися три маленькі білі цятки і одна яскраво-червона. Фана штовхнула Аг ліктем:

— Що то в них?

— Маячок. Такі дітям дають, щоб не губилися. Парний, мабуть, у того, кого вони шукають.

— А кого?

— Тихо.

Аг знову зробила рух затиснути Фані рота, та вона й так замовкла, бо принци почали рухатися. Попереду пішов Вигук із маячком, за ним брати.

— А хто такий Володар Коридору? — видихнула Фана Аг у вухо, обережно скрадаючись від тіні до тіні будинку.

— Скоро дізнаємось, — похмуро буркнула Аг.

Так вони проминули кілька кварталів. Раптом Фана зупинилася:

— Аг!

— Замовкни!

— Та що — замовкни? Диви, куди вони заходять!

Лише тут Аг збагнула, що напівскляні двері під веселим блискучим дашком надто вже знайомі.

— Це ж твій будинок.

— Ото. А ти на мене цікаєш.

— Пробач, — недбало кинула Аг, стежачи за принцями, що вже зайшли до незамкненого передпокою.

— Аг, мені страшно.

— То, може, вимкнемо?

— Що вимкнемо?

— Отож-бо, що?

Фана відкопилила губу і скривилася, та раптом втерла ще сухого носа і всмінулася:

— Слухай! За домом є прибудова, ми там велики ставимо. Як вилізти на дах, можна зазирнути одразу в три вікна: до батьків, на кухню і до дядька. Давай! Там тільки на руках підтягтися.

Захоплена несподіваним Фаниним азартом, Аг теж зірвалася з місця і, прильотом проскочивши освітлений двір, кинулася за будинок.

Кухня була темна, у батьків затишно блимав телевізор.

Дівчата проповзли дахом ще трохи і обережно зазирнули до третього вікна.

Геній програмування сидів біля столу. Його невеличка постать у розтягнутій смугастій майці здавалася ще меншою на тлі високої шкірзамінникової спинки чорного крісла. В товстих лінзах окулярів примарно відблискував зелений вогник настільної лампи. У другому кріслі, так само схрестивши на грудях руки, сидів принц Вигук. Зморшка тривоги й роздратування прорізала його бліде чоло. Спалах уместився на підвіконні. Дівчата бачили його спину й кучеряву чорну потилицю. Морок підпірав стіну в кутку, мружачись на світло лампи.

— Ми вимагаємо пояснень.

Тихий Вигуків голос кресав іскри з напруженої тиші. Аг здалося, що від того голосу навіть шибки жалісно тьохкають.

Фанин дядько випростався в кріслі. Блиск з товстих мінусових лінз зійшов, і за ними стали помітними гострі й холодні сірі очі.

— Пояснення, принце, доволі просте. У мене викрали гру, випадково відкрили Синій Коридор і з'єднали наші світи. Я так само не готовий до цього, як і ви. Я розробляв гру так, аби виграш був неможливий, тобто переможцями зрештою завжди опинялися ви. Це мало зробити вашу магію тут, у моєму світі, підсиленою в рази й рази. Завдяки вашій силі і моїй технології ми вирішили б усі наші проблеми, точніше, ви — свої, а я — свої. Та плани завжди руйнуються раптово.

Цей закон, на жаль, діє і у вас, і в нас. Маємо, що маємо. Перший гравець, замість додати вам сили, просто відкрив портал і примусово доправив вас сюди. Будемо шукати помилку. А передусім — шукати злодія, що потягнув мою консоль з мого кабінету. Маю підозру...

Вигук спохмурнів ще більше:

— Ви запхали наш світ до якоїсь дурної гри?

Фанин дядько дратливо смикнув кутиком рота:

— Не ваш світ, а лише вашу особисту магію. Решта — ілюзія, гарно відмальовані картинки. Дякую, що дали мені змогу подивитися на оригінал. Цілий світ нікуди неможливо запхати, крім людської голови. А загалом, принце, ви не праві: усі світи — чийсь іграшки.

Тут Морок припинив мружитись. Темні безодні його очей широко розчахнулися, білі вії ледь здригнулися, подаючи сигнал братові. Спалах різко озирнувся, штовхнувши плечем віконну раму. За мить рука зі страхітливими срібними кігтями втягла до кімнати перелякану Фану. Морок криво посміхнувся:

— Я добре бачу в темряві.

Фана зіщулилась на підвіконні. Спалах міцно тримав її за плечі. Запала тиша. Нічний метелик, останнє досягнення мікроелектроніки, бився об скляний абажур лампи. Мамин подарунок милій Фаночці був гарненький, малиново-перламутровий, з крихітним вимикачем між крильцями.

Звичайно ж, мила Фаночка регулярно забувала його вимикати, і метелик пурхав будинком від лампи до лампи. Зараз він відірвався від зеленого скла і націлився просто в сяйливі Спалахові очі. З несподіванки принц коротко зойкнув і затулив долонями обличчя. Тієї ж секунди Аг випростала з-за підвіконня руку і різко смикнула подругу назад, на дах прибудови. Ще за мить вони скотилися з велосипедного стійла і понеслися темною вулицею геть.

* * *

Троє принців, один по одному, зіскочили з прибудови і побігли слідом за дівчатами. Важко летіли за ними чорні плащі. Геній програмування провів їх очима до рогу й тут почув, як у нього за спиною прочиняються двері кімнати. На порозі постав геніїв розгніваний старший брат, тобто Фанин батько.

— Відколи це твої друзі не вітаються заходячи і не прощаються йдучи, та ще й відбувають крізь вікно?

— Пробач, більше жодних непорозумінь не виникне, — холодно відказав молодий чоловік в окулярах, повертаючись поглядом до вікна. Якби старший брат міг перехопити той погляд, побачив би, що жодних вибачень в нім немає, лише зверхність і холодний переможний блиск.

Позаду чувся тупіт переслідувачів. Принци були в непоганій формі, Аг вже почала засапуватися. Попереду заблимав веселими вогниками кеб, з чемністю автомата пригальмовуючи перед потенційними пасажирами, за ним, метрів за десять, сунув другий, обидва порожні. Аг притримала Фану за руку:

— Чекай. А це ідея.

Вони вскочили до кабіни першого, і машина почала розганятися, на екрані керування висвітилося запрошення вказати кінцевий пункт. Переслідувачі, незнайомі з місцевою системою транспорту, звичайно, зробили ривок і перехопили другий кеб. Уловивши сенсорами наявність пасажирів, той теж наддав швидкості. Фана потяглась було до панелі задати координати будинку Аг, але та ляснула її по руці й тицьнула навмання кудись у дальній бік карти.

Керовані автопілотом кеби хутко наздоганяли вервечку машин, що прямувала до центру міста, але коли до неї лишалося кількадесят метрів, Аг різко натиснула на панелі «зміна маршруту» і вказала першу-ліпшу годящу бічну вуличку.

Кеб слухняно відстрибнув убік, загальмував, завернув і зупинився. Наступний, з принцями, промайнувши на повній швидкості, влився до вервечки. Дівчата посиділи ще кілька хвилин, очікуючи, поки він зникне з очей, а тоді спокійно ввели потрібні координати і оглядовий режим. Машина рушила плинно, як на прогулянці, оминаючи швидкісні магістралі.

Фана зацікавлено роздивлялася посиніле коліно з червоною подряпиною крізь дірку в рожевих бриджах.

— Дуже болить? — спитала Аг, прикладаючи до подряпини бактерицидну серветку.

Фана зробила міну, яку вони між собою називали «качечка-бьяка», потім пирснула:

— Якщо змогла так бадьоро звідти вшитися, то не дуже. Я про інше думаю: куди мені тепер? Не додому ж? Раптом вони повернуться і знов засядуть у дядька?

Аг роздратовано відмахнула з очей жорсткі темні пасма, заздрісно глянула на Фанині ніжні біляві кучерики, зібрані на маківці у пухнасту пальмочку. Навіть такої напруженої миті подумки зауважила, яка ж Фана гарнюня. Ніщо їй не псує: ні пилюка, що в ній вивозилась на велосипедному гаражі, ні вчорашня пляма від морозива на комірці блузки. Стоп. Чого це вона — про пляму, про морозиво, про Фанині кучері, коли треба геть про інше.

— Слухай, зараз доїдемо до мене. Сподіваюся, предки вже вдома. Скажемо, що загулялися. Мій тато — не лише інтелектуал та горлодер, а ще й джентльмен. Ми з ним разом проведемо тебе додому. Там є твої предки. Нічого страшного, просто не лишайся з дядьком наодинці, і все.

— А консоль? Ми ж не можемо її повернути. Ти чула: дядюсь усе так прилаштував, що кожна нова гра додаватиме сили цим ко... коронованим особам. Отже, її не можна запускати в серію. Згадай! З самої гри ясно, що буде далі. Ці принци мають прорватися за героєм до нашого світу і підкорити його, разом з усіма новітніми технологіями, зброєю, ну й усе таке. Якщо гра з цієї консолі не переписується, то це прототип, її більше ніде нема. Зараз втоплю у фонтані і...

— І троє коронованих осіб залишаться нашими добрими співгромадянами назавжди. Блискучий план!

— То вигадай кращій!

— Чекай. Тут поки що не вигадувати треба, а розгадувати. По-перше, підсилення чиєсь там особистої магії, чи не знаю чого, через електронну гру — це повна дурня. Твій дядюсь брехав їм просто в очі. Подруго, він — не та людина, яка забуде тестовий екземпляр свіжої розробки на дивані у вітальні. Він навмисне лишив консоль там, де ти могла її знайти. Він знав, що ти її стягнеш і побіжиш гратися негайно.

— А-аг.

Фана дивилась подрузі в очі й удавала, що зосереджено накручує на пальця свій білявий кучерик. Насправді вона відверто крутила тим пальцем біля скроні:

— Ти, бува, детективів не обчиталася? Для чого дядькові такі складнощі? Він міг просто попросити мене протестувати гру, якщо потребував дурепи, яка неодмінно програла б!

— Для того, щоб мати відмазку перед принцями! Це не він їх сюди витяг, це прикра випадковість.

— А для чого?..

— Не знаю, для чого вони йому тут потрібні. Не знаю, як він їх знайшов. Не знаю, як нам вдалося їх викликати і чи взагалі ми це зробили. Точно знаю одне: твій дядюсь грає нечесно, і він нацькував принців на нас через цю консоль. Вони, Фаночко, так само, як ти, вірять, що на ній — єдиний екземпляр тієї гри.

— А насправді?

Аг зітхнула:

— Ну подумай. З чогось же він її робив. У нього лишився архів. Навіть якщо припустити, що це справді єдиний, тестовий екземпляр, маючи вихідняки, він збере ще один за кілька хвилин. Може, вже зібрав.

— Зажди, зажди, зажди!

Тепер Фана вже не маскувала образливого жесту, а по-справжньому крутила і смикала свої кучері. Так їй краще, головне швидше, думалось:

— Нам підкинули гру. Ми бігаємо з нею. Принци бігають за нами, а дядюсик тим часом спокійно збирає наступний екземпляр. Як там вони його називали? Володар Синього Коридору? Він збере гру і знову відкриє портал. Як — не питай, і я тебе не питатиму. Може, принци й проривалися у наш світ, але дядько точно збирається прорватися у їхній. Він дурить їх і тримає тут, аби не заважали! А нам же що робити?

Аг дивилася на одно- й двоповерхові будиночки рідного міста, що пропливали за вікнами.

— Дядюся ми все одно спинити не встигаємо. Як кажуть журналісти: будемо стежити за розвитком подій.

Далі їхали мовчки, відчинивши вікна, вдихаючи квіткові аромати. Родючий ґрунт на астероїді лежав тонким шаром, отож і росла на ньому всіляка дрібноста: низенькі кущики, коротенька трава, а ще квіти. Їм того ґрунту цілком вистачало, вони цвіли скрізь: на клумбах, у палісадниках, просто вздовж вулиць, цвіли і пахли гостро, печально, особливо вночі.

Муляр М. Гра. Рівень перший: Синій Коридор. Київ : Прудкий равлик, 2012. 104 с.

Запитання та завдання

1. Складіть короткий словничок «Герої повісті».
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, ознайомтеся з матеріалом «Комп'ютерні ігри та користь від них».
3. Чи можуть комп'ютерні ігри бути корисними? Якщо так, то які?
4. Чому важливо жити у справжньому, а не вигаданому світі?
5. Запропонуйте порадики юним геймерам «Як уникнути залежності від ігор».

Тобі буде цікаво! Юним читачам Марина Муляр адресує фантастичні книги «Гра», «Гра. Рівень перший: Синій Коридор», «Гра. Рівень другий: Світ легкий, світ важкий», «Гра. Рівень третій: Хто мене кличе?», «Гра. Рівень четвертий: Війна з Півночі».

Зарубіжна література

РЕАЛЬНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ

Луїза Мей Олкот. Маленькі жінки

Люсі Мод Монтгомері. Енн із Зелених Дахів

Курт Воннегут. Брехня

Ернест Міллер Хемінгуей. Кішка на дощі

Агата Крісті. Таємниця Індіанського острова

ФАНТАСТИКА В ЛІТЕРАТУРІ

Герберт Джордж Веллс. Машина часу

Клайв Стейплз Льюїс. Подорож Досвітнього мандрівника

Анна Філіппа Пірс. Том і опівнічний сад

Філіп Пуллман. Магічний ніж

Йон Колфер. Артеміс Фаул. Місія в Арктику

РЕАЛЬНІСТЬ У ЛІТЕРАТУРІ

Луїза Мей Олкот

1832—1888

Американська письменниця. Народилася в письменницькій сім'ї. Освіту здобула вдома. Сім'я жила бідно, тому в дуже юному віці їй довелося працювати (гувернанткою, вчителькою, швеєю). Тоді почала писати оповідання, казки, п'єси. Писала також, будучи медсестрою під час громадянської війни між Північчю й Півднем. Була активною в громадському житті, однією з перших жінок узяла участь у виборах.

Надзвичайно популярний роман «Маленькі жінки» дотепер захоплює історією чотирьох сестер, які, дорослішаючи, долають всілякі негаразди, знаходять кохання, переживають втрати й просто живуть.

Маленькі жінки

(Уривок)

— Перше червня! Кінгі завтра їдуть на море, і я вільна. Попереду три місяці канікул — яка ж я щаслива! щаслива! — вигукнула Мег, прийшовши теплого дня додому й побачивши, що Джо лежала, розпростерта на канапі у незвичному для себе стані цілковитої знемоги, а Бет тим часом знімала з неї запилені черевки; Емі ж готувала освіжаючий лимонад для всього товариства.

— Тітонька Марч сьогодні поїхала — ура! — сказала Джо. — Я страшенно боялася, що вона візьме мене із собою. Якби тітонька виявила таке бажання, то я б почувалася просто зобов'язаною поїхати з нею. Але ви ж знаєте, що в Пламфільді весело, як на цвинтарі, тому я й воліла не їхати. Ми поспіхом збирали стару леді в дорогу, і я здригалася щоразу, коли вона зверталася до мене. Мені так не терпілось якнайскоріше її спровадити, що я була незвично послужливою та люб'язною. І навіть почала боятися, що вона не захоче зі мною розлучитись. Я тремтіла аж до того моменту, поки тітонька Марч не сіла в екіпаж, і коли вона вже рушала, то таки висунула голову з віконця і спитала:

— Джозефіно, ти б не...

Я зробила вигляд, що не почула її слів і кинулася навтьоки. Справді побігла і відсапалася аж за рогом будинку — лише там відчувши себе в безпеці.

— Бідолашна Джо! Вона влетіла в будинок так, наче за нею гналися собаки! — сказала Бет, з материнською ніжністю обіймаючи ноги сестри.

— Тітонька Марч — справжній сапфір, правда? — зауважила Емі, скептично куштуючи свій напій.

Вона хотіла сказати «вампір», а не «сапфір», але це не має значення.

— Надто спекотно, щоб копирсатись у словах, — пробурмотіла Джо.

— Що ви робитимете на канікулах? — запитала Емі, тактовно змінюючи тему розмови.

— Спатиму допізна й нічого не робитиму, — відповіла Меґ звідкілясь із глибин крісла-гойдалки. — Усю зиму я вставала рано, цілісні дні працюючи на інших, отож, тепер маю намір відпочити та сповна насолодитися життям.

— А мені дрімотний спосіб відпочинку не підходить, — озвалася Джо. — Я відібрала собі купу книжок і збираюся використати свої найкращі години, сидячи на гілці старої яблуні та читаючи — якщо не вставатиму для пустощів разом із ж...

— Ти ж не скажеш із «жовторотиками»? — благально промовила Емі, відплачуючи за зневажливе правлення її «сапфіру».

— Тоді скажу — з першими півнями, тобто разом із Лорі! Так сказати цілком пристойно й достойно, бо він так майстерно виспіває!

— Ти ще скажи — із півнями-розбишаками! — єхидно додала Емі.

— Тоді скажу — з «солов'ями». Так мовити абсолютно прийнятно. Чим Лорі не співочий птах — він так майстерно вміє виводити трелі!

— Не вчімо жодних уроків хоча б якийсь час — лише граймося й відпочиваймо, як інші дівчатка, — запропонувала Емі.

— Я не проти, якщо Мармі не заперечуватиме. Я б хотіла розучити кілька нових пісень, та й мої ляльки потребують того, щоб трохи ними зайнятися. Вони жакливо занедбані, і їм просто необхідний новий одяг.

— Ти дозволиш, любя мамо? — запитали вони в місіс Марч, котра сиділа за шитвом у так званому «куточку Мармі».

— Поекспериментуйте тиждень — і побачите, чи це вам сподобається. Гадаю, що вже до наступної суботи зрозумієте, що суцільні розваги без роботи — так само погано, як робота без відпочинку.

— Боже ж мій! Звісно, що ні! Я впевнена, що це буде просто прекрасно! — вдоволено сказала Меґ.

— Пропоную тост, який зазвичай виголошує «мій друг і партнер» Сара Ґемп¹: «Вік веселімося й ніколи не журімося!» — вигукнула Джо, піднімаючи склянку з лимонадом.

Вони весело випили й уже того ж дня розпочали експеримент. Зранку Меґ ніде не було видно аж до десятої. Їй не дуже сподобався сніданок на самоті, а кімната видалася порожньою і занехаяною, бо Джо не поставила квіти у вазі, Бет не витерла пилкуку й довкола валялися книги Емі. Усюди було брудно й непривітно, за винятком «куточка Мармі», в якому все залишалось як завжди. Там і сіла Меґ — «читати та відпочивати», що на ділі означало позіхати та мріяти про

¹Сара Ґемп — персонаж роману Ч. Діккенса (1812–1870) «Життя та пригоди Мартіна Чезлвіта» — медична сестра-доглядальниця, корінна жителька Лондона з недоладною манерою висловлюватися. Постійно згадує свою неіснуючу приятельку міссіс Гарріс, її сім'ю та дітей.

гарненькі сукні, які вона придбає на свою платню. Джо провела ранок на річці разом із Лорі, а після обіду, сидючи на гілці яблуні, читала, ридючи над «Широким, широким світом»¹. Бет почала день із того, що повикидала все зі стінної шафи, де зберігалися речі її чималої лялькової сім'ї, але, втомившись, облишила все на півдорозі — й залишила все, як є, догори дном, та пішла займатися музикою, радіючи, що їй не треба мити посуд. Емі навела порядок у своїй альтанці, одягла найкращу білу сукню, пригладила локони й сіла малювати під жимолостю, сподіваючись, що хтось її побачить та спитає, хто ця юна художниця. Але так ніхто й не з'явився, крім допитливого павука, котрий з цікавістю оглянув її роботу; отож, вона вирушила на прогулянку, потрапила під дощ і прибігла додому, змокнувши до нитки.

За вечерею вони обмінялися враженнями, і всі погодилися, що це був чудовий, хоча й напрочуд довгий день. Меґ, котра по обіді пішла за покупками, придбала «премилий блакитний муслін», але коли розрізала тканину на полотнища, то з'ясувала, що її не можна прати, і це дещо зіпсувало їй настрій. Джо спалила шкіру на носі, катаючись на човні, й у неї розболілася голова від надто довгого читання. Бет була стурбована безладом у шафі, а також тим, що не може вивчити три-чотири пісні відразу. Емі дуже засмутилася через свою відсутність сукню, бо наступного дня мала бути вечірка у Кеті Браун, але тепер і в неї, як у Флорі Мак-Флімзі, «зовсім нічого було одягнути».

Але це були суцільні дрібниці, й вони запевнили маму, що експеримент триває якнайкраще. Вона лише посміхнулася, нічого не сказавши, й за допомогою Ханни навела лад у занехаяному будинку, тож дім знову набув привітного вигляду, і домашнє господарство покотилося звичними рейками. Дивовижно, який винятковий незатишок може запанувати усюди лише від того, що хтось просто «відпочиває та мріє», насолоджуючись неробством. Дні ставали дедалі довгими і довгими, погода — дуже мінливою, так само, як і настрої дівчат, й усіх охопило незадоволення, але, як відомо, дідько завжди знайде роботу для бездіяльних рук. У розпал розкошування Меґ відклала убік шитво, і в неї виявилось стільки вільного часу, що вона почала різати та псувати свої сукні, намагаючись перекроїти їх «а ля Моффат». Джо читала доти, доки перевтомлені очі не відмовились їй коритися і її не почало нудити від книжок. Вона стала такою невгамовною, що навіть добродушний Лорі змушений був з нею посваритись, і настрої Джо зіпсувався настільки, що вона вже шкодувала, що не поїхала з тітонькою Марч. У Бет усе було прекрасно: постійно забувала, що тепер їй треба «лише гратися», й вона час од часу поверталася до своїх старих занять. Але щось в атмосфері дому зачіпало також її, і не раз спокій Бет був потривожений — і то так, що якось вона почала трясти бідну Джоанну, обізвавши її «страховиськом». Найгірше велось Емі, бо її можливості були обмежені, й коли сестри полишили дівчинку розважатися на самоті, вона невдовзі виявила, що її таке важливе й освічене «я» — великий тягар для неї ж самої. Емі вироста з ляльок; казки її не цікавили; і не можна ж малювати з ранку до ночі! Цьому не могли зарадити й вечірки; не під силу таке було й пікнікам — хіба що дуже добре спланованим та організованим. «От якби мати прекрасний дім, де повно

¹«Широкий, широкий світ» (1860) — роман американки Сьюзен Ворнер, випущений під псевдонімом Елізабет Ветерелл; його вважають першим американським бестселером.

хороших дівчаток, чи можна було б подорожувати, то це справді було б чудове літо; але залишатися вдома з трьома егоїстичними сестрами та дорослим хлопцем — справжнє випробування, яке не витримав би навіть святий, — поскаржилася міс Перекручені Слова (вона ж міс Малапроп¹) після кількох днів розваг, роздратування та нудьги.

Жодна з дівчат не хотіла визнавати, що втомилася від експерименту, але під вечір п'ятниці кожна з них зізналася собі: рада тому, що тиждень нарешті закінчився. Для того, щоб урок був дієвішим, місіс Марч, яка мала неабияке почуття гумору, вирішила завершити випробування відповідним чином — тому дала Ханні вихідний і дозволила дівчаткам сповна відчути результати гри.

Коли вони суботнього ранку встали, на кухні не побачили вогню, в їдальні не виявили сніданку... та й матері ніде не було видно.

— Господи Боже! Що сталося? — закричала Джо, у відчаї роззираючись довкола.

Меґ побігла нагору і невдовзі повернулася; на обличчі її читалося полегшення, але водночас і подив упереміжку зі соромом.

— Мама не хвора — тільки трохи втомлена і каже, що хоче тихо пролежати у своїй кімнаті весь день — і щоб ми хазяйнували самі. Дивно, що вона так робить — це зовсім на неї не схоже. Але вона каже, що минулий тиждень був дуже важким для неї, і ми не повинні ремствувати — тож мусимо подбати про себе самі.

— О, це зовсім не складно, і мені навіть подобається така ідея. Страх як уже хочеться щось робити... тобто, ви ж розумієте... прагнеться якихось нових розваг, — швидко додала Джо.

Насправді це було для них величезне полегшення — хоч щось почати робити, і всі вони радо взялися до діла, однак невдовзі цілком усвідомили правдивість Ханниних слів: «Домашнє господарство — то вам не жарт». У коморі було повно провізії, і, поки Бет та Джо накривали на стіл, Меґ й Емі готували сніданок, дивуючись при цьому, чому слуги вічно скаржаться, що то — важка робота.

— Я віднесу щось і мамі, хоча вона й каже, щоб ми про неї не турбувалися, бо сама про себе подбає, — мовила Меґ, котра головувала за столом і почувалася за чаєм справжньою матроною — очільницею сімейства.

Отож, перед тим, як усі сіли снідати, нагору матері була віднесена таця з їжею та побажаннями «смачного!» від кухарки. Переварений чай виявився дуже гірким, омлет — підгорів, а сухе печиво все в крупинках солі. Місіс Марч подякувала за сніданок і від душі посміялася, коли Джо вийшла.

— Бідолашні! Боюся, що нині їм доведеться несолодко, але шкоди від того не буде — лише користь! — мовила вона, дістаючи їстівніші харчі, припасені заздалегідь, і непомітно позбавляючись принесеного сніданку так, щоб не образити почуттів дочок — маленькі материнські хитрощі, за які вони були їй вдячні.

Численними були скарги за столом унизу і великим — горе головного кухаря з приводу невдач.

— Нічого, обід приготую я, і сама ж прислугуватиму за столом, а ти будеш хазяйкою: сидітимеш, склавши ручки, розважатимеш товариство та віддаватимеш розпорядження, — сказала Джо, котра зналася на кулінарії ще менше, ніж Меґ.

¹**Малапроп** — неправильне або гротескне вживання слів; заміна одного слова іншим, схожим за звучанням.

Ця люб'язна пропозиція була радо прийнята, і Маргарет пішла собі до вітальні, в якій покvapно навела лад, змахнувши пил під диван й запнувши штори, аби не витирати меблів. Джо, цілковито впевнена у своїх силах і охоплена бажанням помиритися з Лорі, негайно віднесла на «пошту» записку із запрошенням на обід.

— Ти б глянула, що в тебе вийде, перш ніж запрошувати гостей, — сказала Мерґ, дізнавшись про цей гостинний, проте надто поспішний жест.

— О, є солонина і багато картоплі; а ще я куплю спаржі та омара — «щоб поласувати», як каже Ханна; і ще приготуємо салат-латук. Я, правда, не знаю, як, але нам допоможе кулінарна книга. І подам бланманже та полуниці на десерт, а для повного шику — ще й каву.

— Не затівай так багато, Джо, бо з їстівного ти ж умієш готувати лише імбирні пряники та іриски з патоки. Щодо мене, то вмиваю руки, бо це ти запросила Лорі на обід під власну відповідальність — тож сама ним і опікуйся!

— Я нічого від тебе й не вимагаю — лише будь із ним ввічливою та допоможи мені приготувати пудинг. Ти ж даси пораду, якщо піде щось не так? — запитала Джо дещо ображено.

— Еге ж, але я сама не дуже багато знаю, хіба що трохи про хліб та ще дещо. Ліпше б ти запитала маминого дозволу перед тим, як щось купувати, — завбачливо запропонувала Мерґ.

— Звісно ж, так і зроблю; бо ж не дурна! — і Джо пішла геть, роздратована тим, що сумніваються в її кулінарних здібностях.

— Купуй, що хочеш, але не турбуй мене. Я сьогодні обідаю в гостях, тому не зможу подбати про твій обід, — сказала місіс Марч, коли Джо звернулася до неї. — Мені ніколи не подобалося господарювати вдома, а нині взагалі хочу взяти вихідний, щоб читати, писати, ходити у гості й трохи розважитися.

Доволі незвичайне видовище вічно зайнятої матері, котра зі самого ранку вихитується в кріслі-гойдалці з книжкою в руках, змусило Джо почуватися так, наче вона зіткнулася з надприродним явищем, адже затемнення, виверження вулкана чи землетрус навряд чи видалися б їй дивнішими.

— Чомусь усе розладналося, — сказала вона сама собі, спускаючись сходами. — От і Бет плаче, а це ж точний знак: у сім'ї щось не так. Якщо то справа рук Емі, то вона в мене заробить!

Сама чуючись не в собі, Джо поспішила у вітальню і побачила, що Бет ридає над Піпом, своїм канарком, котрий лежав мертвий у клітці, патетично випроставши лапки, немов благаючи про їжу, від нестачі якої й загинув.

— Це моя провина: я геть забула про нього; тут нема ні зернини, ні краплі води! О Піпе, Піпе! Як могла я бути такою жорстокою до тебе? — ридала Бет, тримаючи його в руках і марно намагаючись оживити.

— Джо заглянула в напівзаплющені очі канарка, помацала тільце й, відчувши, що той уже холодний і задерев'янілий, сумно хитнула головою і запропонувала свою коробку з-під доміно як труну.

— Поклади його в духовку — можливо, він ще відігріється й оживе, — сказала Емі з надією.

— Канарок і так голодував, тож не треба його тепер, коли він помер, ще й запікати. Пошию йому саван, поховаю у саду, але ніколи не заведу іншу пташку — ніколи! О Піпе! Я не гідна того, щоб мати іншу пташку, — пробурмотіла Бет, сидячи на підлозі з улюбленим канарком у руках.

— Похорон відбудеться сьогодні після обіду, й ми всі на нього підемо. А тепер не плач, Беті. Дуже шкода, що цього тижня все пішло не так, і на долю Піпа припала найгірша частина експерименту. Зроби саван та поклади бідолаху в мою коробку, а після обіду ми влаштуємо славний маленький похорон, — сказала Джо, відчуваючи, що вона й так уже багато зробила.

Полишивши інших утішати Бет, Джо пішла на кухню, в якій панував неабиякий безлад. Начепивши на себе великий фартух, вона взялася до роботи і поскладала тарілки гіркою, готуючись їх перемити, але виявила, що вогонь у пічці загас.

— Оце так перспектива, — пробурмотіла Джо, різко розчачхнувши дверцята пічки та енергійно орудуючи в ній кочергою, намагаючись розворушити вуглинки, що ще тліли. Знову розвівши вогонь, вирішила сходити на ринок, поки вода нагріється. Прогулянка повернула їй хороший настрій, і Джо подумки привітала себе з тим, що зробила вельми вигідні покупки, придбавши дуже молодого омара, дуже стару спаржу та дві коробки кислої полуниці. Поки перемила посуд, була вже обідня пора, і пічка розпеклася до червоного. Напередодні Ханна залишила підходити тісто на хліб; зранку Меґ замісила його і поставила на краю теплої пічки підійти вдруге, але забула про нього. Меґ саме розважала Саллі Гардінер у вітальні, коли двері відчинились і в кімнату влетіла вся у борошні, закопчена, розпашіла й розтріпана фігура та ядуче запитала:

— Послухай-но, то хліб уже «підійшов», якщо вилазить із форми?

Саллі розсміялась, а Меґ лише кивнула і звела брови так високо, що хліб всадився у піч без будь-яких подальших розпитувань. Місіс Марч пішла у гості, попередньо заглянувши всюди, аби дізнатись, як справи, й сказавши утішливе слово Бет, котра саме загортала в саван свого улюбленця, що лежав у коробочці з-під доміно. Дивне відчуття безнадійності охопило дівчат, щойно сірий капелюшок зник за рогом будинку, й відчай заволодів ними через кілька хвилин, коли з'явилася міс Крокер, сказавши, що прийшла на обід. Це була худа й жовта стара діва, з гострим носом та допитливими очима, котра підмічала кожну дрібницю, а потім пліткувала про те, що бачила. Дівчатка її не любили, але їх привчили бути до неї добрими — просто тому, що вона стара та бідна і в неї мало друзів. Отож, Меґ запропонувала їй зручний стілець і намагалася розважити розмовою, поки та все розпитувала, усе критикувала й розповідала різні історії про своїх знайомих.

Словами не передати всі хвилювання, випробовування та зусилля, яких доклала Джо того ранку, але все-таки обід, який вона подала, ще довго залишався предметом жартів у сім'ї. Більше не наважившись звертатися за порадами, вона робила все, що могла, самотужки і виявила: для того, аби стати хорошим кухарем, потрібно щось більше, ніж просто енергія і бажання. Спаржу варила впродовж години й була згорьована, виявивши, що голівки повідлітали, а стебла стали ще твердішими, ніж були до варіння. Хліб згорів на головешку, бо приготування соусу до салату так її роздратувало, що вона облишила усе інше, поки не переконалася, що таки не зможе зробити салат їстівним. Омар став справжньою загадкою для неї, і вона довго дубасила по ньому та колупала його, аж поки зняла панцир, і вбогі форми не були поховані в масі салатного листя. З картоплею мала поквартитися, щоби спаржа не чекала, і бульба не доварилася. Бланманже виявилось грудкуватим, полуниця — зовсім не такою стиглою, як виглядала, бо найспіліші ягоди були підступно викладені зверху.

— Ну, вони можуть поїсти солонину та хліб з маслом, якщо голодні; але це справді образливо — витратити увесь ранок на казна-що, — подумала Джо, коли зателенькала у дзвіночок на півгодини пізніше узвичаєного часу і тепер стояла — розпашіла, червона, втомлена та пригнічена, озираючи бенкетний стіл, який накрила для Лорі, котрий звик до вишуканих страв, та для міс Крокер, чиї зацікавлені очиці помітять усі прорахунки і чий довгий язичок розплеще про це всій окрузі.

Бідна Джо ладна була сховатися під стіл щоразу, коли страви одна за одною куштували та відставляли убік. Емі хихотіла, Меґ виглядала пригніченою, міс Крокер стиснула губи, а Лорі багато говорив та голосно сміявся, щоби створити веселу й святкову атмосферу за столом. Сильною стороною Джо видавалися фрукти, бо вона добряче їх підсолодила і щедро полила вершками. Її розпашілі щоки трохи охололи, й дівчина змогла нарешті перевести подих, коли були роздані гарненькі скляні креманки і всі прихильно глянули на маленькі рожеві островці, що плавали в морі вершків. Міс Крокер покуштувала першою, скривилась і швидко запила водою. Джо, котра відмовилась їсти десерт, боячись, що всім не вистачить, — після того, як вона перебрала ягоди і стиглих виявилось мало — глянула на Лорі, котрий мужньо поїдав свою полуницю, не піднімаючи очей од тарілки, хоча й у нього залягла зморшка навколо рота. Емі, котра обожнювала цей делікатес, набрала повну ложку, ледь не вдавилася, схвала обличчя в серветку і вилетіла з-за столу.

— Що таке? — вигукнула Джо, здригаючись.

— Сіль замість цукру і вершки кислі, — відповіла Меґ трагічним жестом.

Джо застогнала й відкинулася на спинку стільця, згадавши, що в останній момент притрусила ягоди з однієї з двох баночок, що стояли на кухонному столі; до того ж, зранку забула поставити молоко в холодильник. Вона побагряніла і вже ладна була розплакатися, коли зустріла погляд Лорі, в очах якого іскрилися веселощі, незважаючи на всі його героїчні зусилля впоратись із неїстівним десертом; й увесь комізм ситуації зненацька відкрився їй. Вона розсміялась — і сміялася доти, доки сльози не потекли її щоками. І так зробили всі, навіть Ропуха, як між собою називали стару леді дівчатка, й нещасний обід завершився вельми весело — хлібом з маслом, оливками і жартами.

— Я не можу зараз прибирати зі столу, тож давайте трохи охолонемо, провівши похорон, — сказала Джо, коли всі встали з-за столу, і міс Крокер зібралася йти, згораючи від нетерпіння оповісти про все побачене за обіднім столом іншим друзям.

Вони таки заспокоїлися й споважніли — заради Бет. Лорі вирив могилку в тіні папороті в гайку, куди й поклали маленького Піпа; немало сліз пролила його м'якосердна хазяйка; могилку прикрили мохом і поставили надгробний камінь, з якого звисав віночок з фіалок і курячої сліпоти, на котрому красувалась епітафія. Її склала Джо, поки героїчно боролася з обідом:

Піп Марч похований тут,
Він сьомого червня помер,
Тепер — час горя і смут,
Вічна пам'ять йому тепер.

Після завершення церемонії Джо пішла у спальню, переповнена емоціями та омаром, але й там не знайшла місця для відпочинку, бо ліжка були неприбрані.

Але вона відчула, що її горе поменшало від того, що збила подушки та порозкладала речі на місця. Потім Меґ допомогла Джо прибрати залишки бенкету, що зайняло в них увесь післяобідній час, і врешті вони так натомилися, що вирішили вдовольнитися грінками з чаєм замість вечері.

Лорі повіз Емі кататись, і це був справжній акт милосердя, бо прокислі вершки страшенно зіпсували їй настрої. Повернувшись після обіду додому, місіс Марч застала трьох своїх дівчаток за роботою, і побіжний огляд комори дав їй уявлення про успіх завершальної частини експерименту.

Але до того, як домашні господарки змогли відпочити, їх ще навідали кілька знайомих, і слід було поспіхом причепуритись, аби прийняти гостей. А ще ж треба було подати чай, залагодити ряд дрібних справ і в останню хвилину дещо зашити. Щойно запали сутінки — тихі й росянисті, — як дівчата одна за одною повиходили на ганок, де пречудово квітнули червневі троянди, й, сідаючи на сходи ганку, кожна із сестер стогнала або зітхала — від втоми чи турбот.

— Який це був жахливий день! — почала Джо, котра завжди зав'язувала розмову.

— Він був коротшим, аніж зазвичай, але якимось неприємним, — зауважила Меґ.

— І це зовсім не нагадувало дім, — вставила Емі.

— А це і не може бути домом без Мармі й малого Піпа, — зітхнула Бет, дивлячись очима, повними сліз, на порожню клітку над головою.

— А ось і ваша мама! Люба, ти хоч завтра отримаєш нову пташку, якщо захочеш!

Промовляючи це, місіс Марч підійшла й зайняла своє місце серед дівчат, і вигляд мала такий, немов і її вихідний був не набагато приємнішим за їхній.

— Чи задоволені ви експериментом, дівчатка, і чи не хочете продовжити його ще на тиждень? — запитала вона, поки Бет вмощувалася коло неї, а інші повернули до матері прояснілі обличчя — мов квіти, що повертаються до сонця.

— Я — ні! — рішуче вигукнула Джо.

— Ми також проти! — приєднались інші.

— То ви згодні, що все ж краще мати певні обов'язки і жити не лише для себе, а й для інших?

— Байдикування й забави нічого не варті, — підсумувала Джо, крутнувши головою. — Я втомилася від всього цього і маю намір негайно чимось зайнятися.

— Припустимо, ти навчишся готувати найпростіші страви: це корисне вміння, що придасться кожній жінці, — сказала місіс Марч, усміхнувшись про себе та пригадуючи званий обід Джо, бо дорогою вона зустріла міс Крокер і вислухала детальний звіт про її недавнє прийняття.

— Мамо, то ти пішла геть і залишила все, як є, лише тому, щоб побачити, як ми з того виплутаємося?! — вигукнула Меґ, в якій були такі підозри увесь день.

— Так, я хотіла, аби ви зрозуміли: комфорт усіх залежить від того, наскільки сумлінно кожна з вас виконуватиме свою частку роботи. Поки ми з Ханною працювали за вас, вам було добре, хоча й не думаю, що ви стали від того щасливішими чи добрішими; отож, я вирішила: невеличкий урок доведе вам, що буває, коли кожен думає лише про себе. Невже ви не відчували, що набагато приємніше допомагати одна одній і терпляче виконувати свої щоденні обов'язки, аби вільний час був солодким, дім затишним та приємним для нас усіх?

— Так, ми зрозуміли це, мамо! — вигукнули дівчатка.

— Тож дозвольте мені порадити вам знову перебрати власні невеличкі ноші, бо хоча вони й видаються часом заважкими, це корисно для нас, і цей тягар стає все легшим у міру того, як ми навчаємося його нести. Робота зцілює, і її достатньо для кожної; вона оберігає нас від еннуї¹ та пустощів; праця також корисна для здоров'я тіла та духу й дає відчуття сили і незалежності більше, ніж гроші чи модний одяг.

— Ми трудитимемось, як бджілки, й любитимемо свою роботу — от побачиш! — запевнила Джо. — Я постановлю собі навчитися за канікули готувати, і мій наступний званий обід буде дуже успішним!

— А я шитиму сорочки для тата замість тебе, Мармі. Вмію це і зроблю, хоча й не в захопленні від шитва; до того ж, це краще, ніж псувати власний одяг, який і без того гарний, — сказала Мег.

— Я щодня вчитиму уроки, а не проводитиму весь час за піаніно та з ляльками. Я — неосвічена дівчинка, і мені слід вчитись, а не гратися, — таким було рішення Бет, й Емі наслідувала її приклад, героїчно заявивши:

— А я навчуся обкидати петлі й нарешті вивчу значення слів, які вживаю!

— Дуже добре! Отже, я задоволена експериментом і гадаю, що нам не доведеться його повторювати, тільки не впадайте в інші крайнощі й не надривайтесь, не перепрацьовуйте. Відведіть час і для роботи, й для відпочинку; нехай кожен ваш день буде і корисним, і приємним; доведіть, що цінуйте час, використовуючи його раціонально. Тоді юність стане прекрасною, і в старості мало про що шкодуватимете, а життя стане щасливим та успішним, навіть незважаючи на бідність.

— Ми запам'ятаємо це, мамо!

І вони таки запам'ятали.

Олкот Луїза Мей. Маленькі жінки / пер. І. Бондаренко.
Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2017. 408 с.

Запитання та завдання

1. Випишіть цитати з твору, які характеризують героїнь. Поясніть свій вибір.
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте трейлер фільму, знятого за мотивами роману. Які мрії мають дівчата?
3. У чому полягав експеримент, який вирішили зробити дівчата? Чи вдавалися ви коли-небудь до такого експерименту?
4. Складіть інсценівку «Урок матері донькам».
5. Подискутуйте. Цей твір може зацікавити усіх чи лише дівчат?

Тобі буде цікаво! Продовженням роману «Маленькі жінки» Луїзи Мей Олкот є роман «Хороші дружини». У творчому доробку письменниці також збірка оповідань «Байки про квіти», романи «Маленькі чоловіки», «Діти Джо».

¹Ennuï (фр.) — нудьга.

Люсі Мод Монтгомері

1874–1942

Канадська письменниця. Народилася на Острові Принца Едварда. Рано залишилася без матері. Навчалася в коледжі та університеті. Працювала вчителькою, журналісткою. На острові, де вона народилася, є хутір-музей «Зелені дахи» — там можна зустріти персонажів її романів і навіть відвідати шоколадну крамничку, в якій колись купувала цукерки сама Люсі Мод. Творчість Люсі Мод Монтгомері надихнула Астрід Ліндгрэн на написання історій про «Пеппі Довгупанчоу».

Доля героїні повісті «Енн із Зелених Дахів» Енн Ширлі, яка рано залишилася без батьків, багато в чому подібна на біографію авторки й життя інших дівчаток.

Енн із Зелених Дахів

(Уривки)

Виховання Енн розпочинається

З якихось причин, відомих тільки їй, Марілла аж до пообіддя наступного дня не казала Енн, що лишить її в Зелених Дахах. Зранку, загадавши дівчинці різної хатньої роботи, пильно за нею стежила, а вже до полудня переконалася, що Енн тямуща, вправна, слухняна й беручка до праці. Дорікнути їй можна було хіба за схильність поринати в мрії, кинувши всі справи на півдорозі, і забувати про них, аж доки на землю її вертала якась халепа чи суворе зауваження. Після обіду, перемивши посуд, дівчинка глянула Маріллі у вічі з рішучим виразом людини, готової почути найгірше. Вона вся аж тремтіла, обличчя розпашілося, очі стали майже зовсім чорні. Вона молитовно склала руки перед собою й почала впрошувати:

— Панно Катберт, благаю, скажіть — ви мене відішлете? Чи ні? Я цілий ранок намагалася бути терплячою, але зараз відчуваю, що більше не переживу цього незнання. Це так жахливо. Скажіть мені, будь ласка.

— Енн, ти не виполоскала ганчірки в окропі, як я наказувала, — незворушно відповіла Марілла. — Спершу зроби це, а тоді будеш розпитувати.

Тож Енн пішла й виполоскала ганчірку. Тоді повернулася до Марілли й знову глянула на неї із благанням.

— Ну, — мовила Марілла, що більше не могла знайти приводу й далі зволікати з поясненням, — добре, я тобі скажу. Ми з Метью вирішили тебе залишити — звісно, якщо ти будеш чемною вдячною дівчинкою. Що з тобою, дитино?

— Я плачу, — збентежено відповіла Енн. — Не знаю чому. Я тішуся, так, як тільки це можливо. Ні, «тішуся» — це зовсім неправильне слово. Я тішилася Білому Шляхові Зачудування й вишневому цвіту, але тепер! Ні, тепер я така щаслива! Я дуже-дуже старатимуся бути чемною. Це, напевно, буде страшенно тяжко, пані Томас завжди стверджувала, що я невихована. Але я дуже старатимуся. А ви можете мені пояснити, чого я плачу?

— Мабуть, тому, що ти собі душу розбурхала, — несхвально відказала Марілла. — Сядь на отой стілець і заспокойся. Боюся, тебе аж надто легко проймає і сміх, і плач. Так, ти залишишся тут, а ми постараємося, щоб тобі добре в нас жилося. Ти ходитимеш до школи, але не зараз, бо через два тижні почнуться канікули, тому зачекаєш до вересня.

— А як мені вас кликати? — спитала Енн. — Тільки панною Катберт, і все? Можна «тітонькою Маріллою»?

— Ні, кажи просто «Марілла». Я не звикла, щоб мене кликали панною Катберт, і дуже цього не люблю.

— Але просто Марілла — це ж так нечемно, — заперечила Енн.

— Як на мене, то буде чемно, коли ти говоритимеш із повагою. Усі в Ейвонлі — і старі, й молоді, — кличуть мене Маріллою... окрім пастора. Він каже «панна Катберт», якщо згадує про це.

— А було б чудово називати вас тітонькою Маріллою, — скрушно відповіла Енн. — Я ніколи не мала тітки і взагалі ніяких родичів, навіть бабусі. А так би я відчувала, що справді ваша. Будь ласка, можна я казатиму «тітонька Марілла»?

— Ні. Я тобі не тітка і не розумію, нащо кликати людей тими, ким вони не є.

— Але ми могли б уявити, що ви моя тітка.

— Я не могла б, — відрубала Марілла.

— Хіба ви ніколи не уявляєте речей не такими, як насправді? — широко розплющивши очі від подиву, спитала Енн.

— Ні.

— Ох! — зітхнула дівчинка. — Ох, панно... Марілло, ви так багато втрачаєте!

— Не треба нічого уявляти інакшим, ніж воно є, — відказала Марілла. — Коли Господь створював усе таким, то не для того, щоб ми собі уявляли щось інше. До речі, я пригадала... Енн, піди до вітальні — тільки витри ноги як слід і не напусти мух — і принеси мені картку, що стоїть на камінній полиці. Там надрукована молитва «Отче наш», і сьогодні по обіді ти витратиш вільний час на те, щоб завчити її напам'ять. Таких молитов, як я чула вчора ввечері, більше не має бути.

— Так, то, мабуть, і справді була незграбна молитва, — вибачливо сказала Енн, — але, розумієте, я ж цього ніколи не вчилася. А хіба можна вимагати від людини, щоб вона одразу почала правильно молитися? Коли я вчора вляглася, то придумала собі дуже-дуже гарну молитву, як і обіцяла. Майже таку довгу й поетичну, як у пастора. А коли прокинулася вранці, то все забула. Жодного

слова не могла згадати, ви повірите? А нової такої ж гарної молитви я, боюся, уже не придумаю. Чомусь із другого разу ніщо не виходить так само гарно, як із першого, ви не зауважували?

— Енн, ось що ти повинна зауважити. Коли я велю тобі щось робити, мусиш слухатися одразу, а не стояти й виголошувати промови. Іди й зроби те, що я сказала.

Енн швидко рушила до вітальні через передпокій, проте не повернулася; марно дочекавши десять хвилин, Марілла із сердитим виразом обличчя подалася на пошуки. Енн улякла перед картиною, що висіла на стіні між вікнами, і дивилася на неї замріяним поглядом. Біло-зеленаве світло пробивалося в кімнату поміж листя яблунь і в'юнкого плюща й падало на маленьку фігурку, відсторонену від усіх буденних справ, — а вона мовби променіла неземним сяйвом.

— Енн, про що ти думаєш? — суворо гукнула її Марілла.

Енн отямилася.

— Про це, — відповіла вона, вказуючи на картину, доволі яскраву репродукцію під назвою «Христос благословляє дітей», — уявляю, що я одна з них — ота дівчинка в блакитній сукенці, що стоїть сама-самісінька в кутку, зовсім нікому не потрібна. Геть як я. Вона така сумна й самотня, правда? У неї, мабуть, немає ні мами, ні тата. Але вона теж хоче благословення, а стала тихенько позаду всіх і сподівається, що ніхто її не помітить — окрім Нього. Я впевнена, що знаю, як вона почувалася. У неї серце тріпотіло, а руки похололи — як у мене, коли я спитала, чи ви мене залишите. І вона дуже боїться, що Він її не помітить. Але ж Він помітив, правда? Я тут стояла й намагалася уявити собі все це — як вона боязко підходила ближче й ближче, аж доки опинилася зовсім поряд з Ним, і як потім Він подивився на неї й поклав їй руку на голову, і яка радість її тоді охопила! Тільки дарма художник намалював Його таким печальним. Він на всіх картинах такий, ви помічали? Але я не вірю, що Він і справді був такий — інакше Його б усі діти боялися.

— Енн, — мовила Марілла, дивуючись, як вона досі не урвала цього монологу, — не можна такого казати. Це нешанобливо, зовсім нешанобливо.

Очі Енн округлилися від подиву:

— Але я відчуваю таке благоговіння! Я не хотіла бути нешанобливою.

— Певна річ, але не слід говорити про це так фамільярно. І ще одне, Енн, коли я прошу тебе щось принести — вертайся одразу, а не фантазуй перед картинами. Затям собі це. Бери картку й ходімо назад до кухні. Сядь отам у куточку і вчи молитву напам'ять.

Енн притулила картку до глечика, у якому стояли квітучі яблуневі гілочки — ними вона прикрасила обідній стіл; Марілла тільки скоса глянула на те, нічого не сказавши, — поклала підборіддя на руки й кілька хвилин мовчки вчила.

— Мені подобається, — заявила вона через якийсь час. — Дуже гарно. Я й раніше вже чула цю молитву, її проказував директор недільної школи в сиротинці. Але тоді мені не сподобалося. У нього був такий рипучий голос, і молився він страшенно тоскно. Ніби виконував неприємний обов'язок. Це не поезія, але в мене такі самі відчуття, як від поезії. «Отче наш, що є на небесах, нехай святиться ім'я Твоє». Наче музика. Дякую, що дали мені це вивчити, панно... Марілло.

— Прикуси язика і вчи, — коротко відповіла Марілла.

Енн нахилила глечик із яблуневим цвітом до себе, ніжно поцілувала рожевий, схожий на чашечку, пуп'янок і ще з півхвилини сумлінно вчила молитву.

— Марілло, — запитала вона згодом, — а я знайду собі сердечну подругу в Ейвонлі, як ви думаєте?

— Яку подругу?

— Сердечну, щиру подругу, знаєте, рідну душу, якій можна було би звіряти все найпотаємніше. Я все життя мріяла її зустріти. Ніколи й не надіялася, що справді зустріну, але зараз у мене здійснилося одразу стільки найсолодших мрій, що хтозна, може, і ця теж здійсниться. Як ви думаєте, це можливо?

— Діана Баррі живе в Садовому Схилі, і вона приблизно твого віку. Дуже хороша дівчинка, можливо, коли вона повернеться додому, ви з нею будете гратися разом. Вона зараз гостює у тітки в Кармоді. Але тобі доведеться стежити за своєю поведінкою, бо пані Баррі — дуже вимоглива жінка. Вона не дозволить Діані мати невихованих, нечемних товаришок.

Енн глянула на Маріллу крізь яблуневі гілочки; очі її палали від цікавості:

— А яка вона, Діана? У неї ж волосся не руде, правда? Ох, сподіваюся, ні. Я знаю, яке це горе, коли в тебе самої руді коси, і своїй сердечній подрузі такого не бажатиму.

— Діана дуже гарненька дівчинка. У неї чорні очі й волосся, і рожеві щічки. А ще вона тямуща й слухняна, а це значно краще, ніж бути просто гарненькою.

Марілла любила мораль, як Герцогиня з «Аліси в Країні Чудес», і була твердо переконана, що її повинна в собі містити кожнісінька заувага, звернена до вихованки.

Проте Енн легковажно відкинула мораль, ухопившись лише за дивовижні можливості, що цій моралі передували.

— О, я така рада, що вона гарна! Коли маєш вродливу сердечну подругу, то наче й сама стаєш гарною, хоча для мене це нездійсненна мрія. У пані Томас, коли я в неї жила, стояла у вітальні книжкова шафа зі скляними дверцятами. Там не було ніяких книжок, тільки найкраща китайська порцеляна пані Томас і варення, коли воно в неї було. І одна стулка була розтрощена — якось увечері пан Томас трохи напився й розбив. Але інша була ціла, то я дивилася на своє відображення в склі й уявляла, що це не я, а інша дівчинка, яка живе в шафі. Я назвала її Кеті Моріс, і ми з нею дуже потоваришували. Я часто приходила трохи з нею поговорити, особливо в неділю, і все-все їй розповідала. Кеті була єдиною розрадою й утіхою в моєму житті. Ми уявляли, що шафа зачарована, і якби я знала таємне закляття, то могла б її відчинити й побачити кімнату, де жила Кеті Моріс, а не полиці з порцеляною та варенням. А тоді Кеті взяла б мене за руку й повела в прекрасне місце, де сяяло б сонце, росли квіти й танцювали феї, і ми б там жили довго й щасливо. А коли я пішла жити до пані Геммонд і довелося покинути Кеті, у мене просто серце краялося. І в неї теж, я знаю, бо вона плакала й поцілувала мене на прощання крізь скло. У пані Геммонд не було книжкової шафи. Але там, біля річки, недалеко від будинку, простягалася зелена долина, і в ній мешкала пречудова луна. Вона повторювала за мною кожнісіньке слово, навіть якщо я проказувала щось тихенько. То я уявила, що це — дівчинка на ім'я Віолетта, і з нею ми теж потоваришували, я її любила майже так само, як Кеті Моріс — не зовсім так, але майже так само, розумієте? А ввечері на-

передодні мого від'їзду до сиротинцю я прийшла попрощатися з Віолеттою, і вона теж сказала мені «прощай», таким сумним-сумним голосом. Я так до неї прив'язалася, що не могла собі уявити сердечної подруги в сиротинці, навіть якби там був простір для уяви.

— Я думаю, добре, що його там не було, — сухо відказала Марілла. — Я таких речей не схвалюю. Здається, ти сама вже повірила в ці свої фантазії. Тобі корисно буде знайти справжню живу подругу й викинути з голови дурниці. І не смій розказувати пані Баррі про всіляких Віолетт і Кеті Моріс, а то вона вважатиме, що ти вигадуєш.

— Не буду. Я взагалі майже нікому про них не розповідаю — ці спогади надто священні. Але вам захотіла розповісти. Ой, погляньте, а із квітки на яблуневій гілочці щойно вилетіла велика бджола. Як чудово, мабуть, жити у квітці, правда? Як гарно там спиться, коли гілку розгойдує вітерець. Якби я не була людиною, то хотіла би стати бджолою й жити поміж квіток.

— Учора ти хотіла бути птахом, — пирхнула Марілла. — Як на мене, ти дуже непостійна. Я веліла тобі мовчки вчити молитву. Але, здається, ти взагалі неспроможна мовчати, коли поблизу є хоч хтось, здатний тебе слухати. Тому йди до своєї кімнати й учи молитву там.

— О, я майже всю її вивчила — крім останнього рядка.

— Байдуже, роби, що я кажу. Іди до своєї кімнати, вивчи молитву як слід і лишайся там, аж доки я покличу тебе допомогти готувати чай.

— А можна взяти із собою яблуневі гілочки? — попросила Енн.

— Ні, я не хочу, щоб ти засмічувала кімнату квітами. Тим паче їхнє місце на дереві.

— Я теж так подумала, — мовила Енн. — Не варто було вкорочувати їхнього чудесного життя й зривати їх; я сама не хотіла би, щоб мене зірвали, якби була квіткою. Але спокуса була нездоланна. А що ви робите, коли вас огортає нездоланна спокуса?

— Енн, ти чула, що я наказала тобі йти до своєї кімнати?

Енн зітхнула, повернулася до кімнатки нагорі й усілася на стілець при вікні.

— Ну от, молитву я знаю. Вивчила останній рядок, поки піднімалася сходами. Тепер уявлятиму різні речі в цій кімнаті — і хай вона такою й буде завжди. На підлозі лежить білий оксамитовий килим у рожеві троянди, а на вікнах висять шовкові рожеві фіранки. На стінах — золоті й срібні парчеві гобелени. Меблі з палісандра. Я ніколи не бачила палісандра, але це так розкішно звучить. Тут диван, а на ньому скрізь пишні шовкові подушки — рожеві, блакитні, малинові й золоті — і я сиджу, так граціозно зіпершись на них. Дивлюся на своє відображення в отому прегарному великому дзеркалі, що висить на стіні. Я висока й велична, у довгій білій мереживній сукні. У мене оздоблений перлами хрест на грудях і перли у волоссі. Моє волосся чорне, як ніч, а шкіра біла, мов слонова кістка. Мене звуть леді Корделія Фітцджеральд. Хоча ні — такого я собі уявити не можу.

Танцюючи, вона підбігла до маленького дзеркальця, звідки на неї глянуло власне веснянкувате личко із серйозними сірими очима.

— Ти лише така собі Енн із Зелених Дахів, — суворо сказала вона собі, — і я бачу тебе такою, яка ти є, навіть коли намагаюся уявити, що я — леді Корделія. Проте в мільйон разів краще бути Енн із Зелених Дахів, аніж Енн нізвідки, правда?

Вона нахилилася, ніжно поцілувала своє відображення в люстерку й підійшла до відчиненого вікна.

— Доброго дня, люба Снігова Королево. Доброго дня, милі берізки в долині. Доброго дня, сірий будиночку на пагорбі. Цікаво, чи стане Діана моєю сердечною подругою? Сподіваюся, так, і я дуже її любитиму. Але нізачо не можна забувати Кеті Моріс та Віолетту. Вони тоді образяться, а я не хочу кривдити нічийх почуттів, навіть дівчинки із книжкової шафи чи дівчинки-луни. Мушу щодня їх згадувати й слати їм поцілунок.

Кінчиками пальців Енн послала два повітряних цілунки в бік квітучих вишень, а тоді, поклавши підборіддя на руки, вирушила в мандри морем солодких мрій.

* * *

Радощі очікування

— Енн уже мала би повернутися й шити, — зауважила Марілла, зиркаючи на годинник, а тоді на подвір'я, де в золоте серпневе пообіддя все немовби заціпеніло в дрімоті під спекотним сонцем. — Вона гралася з Діаною на півгодини довше, ніж я відпускала, а тепер іще й розсілася на колоді, базікає з Метью: він їй слово — вона йому десять, хоча добре знає, що мусить уже братися до роботи. А він вуха розвісив і слухає, аякже! Ніколи не бачила, щоб чоловік настільки втрачав голову. І що більше й дивніше вона говорить, то більше він тішиться. Енн Ширлі, іди сюди негайно! Ти мене чуєш?

І вона кілька разів енергійно постукала по віконному склі. Енн підлетіла до неї — очі сяяли, щічки ледь порожевіли, розплетені коси стікали по спині рудою блискучою зливою.

— Ох, Марілло, — вигукнула вона, захекавшись, — наступного тижня недільна школа влаштовує пікнік на луці пана Гармона Ендрюса, це просто біля Озера Осаяйних Вод! Пані Белл, дружина директора, і пані Лінд приготують морозиво, подумайте лиш, Марілло — морозиво! Ох, Марілло, можна я теж піду?

— Енн, поглянь на годинника, якщо твоя ласка. О котрій годині я веліла тобі повернутися?

— О другій... але ж правда, Марілло, пікнік — це так чудово? Можна мені піти, прошу вас? Я ще ніколи не була на пікніку, я дуже-дуже мріяла, що колись побуваю, але...

— Так, я веліла тобі повернутися о другій. А вже за чверть третя. Енн, поясни, чому ти така неслухняна?

— Я дуже хотіла бути слухняною, Марілло! Але ви навіть не уявляєте, як зачаровує наша Господа Бездіяльності. А потім я ще мала розказати Метью про пікнік. Метью такий уважний слухач. Прошу вас, можна буде мені піти?

— Мусиш навчитись опиратися чарам цієї Господи... як там її? Коли я велю тобі повернутися о котрійсь годині — це означає саме тоді, а не на півгодини пізніше. І дорогою не треба зупинятися й розмовляти з уважними слухачами. А на пікнік, звісно, можеш піти. Ти учениця недільної школи, і коли всі інші дівчата йдуть, я не буду тобі забороняти.

— Але... але... — завагалася Енн, — Діана каже, що всі мають узяти кошики з їжею. Ви знаєте, Марілло, я не вмю готувати їжу і... і вже навіть змірилася, що доведеться йти на пікнік без пишних рукавів, але піти без кошика мені буде страшенно соромно. І я цим дуже мучуся, ще відколи Діана мені сказала.

— Не мучся. Я тобі все зготую.

— Ох, любя Марілло! Ох, яка ви хороша й добра! Ох, я вам дуже-дуже вдячна!

Так наохкавшись, Енн кинулася в обійми Марілли й захоплено поцілувала її блідо-жовтаву щоку. Це вперше в житті дитячі уста із власної волі торкнулися її лица. І знову Маріллину душу сколихнуло раптове відчуття надзвичайної солодкої приємності. Потай вона дуже втішилася цією поривчастою ніжністю і, мабуть, саме тому різко відповіла:

— Ну, ну, годі цих дурниць. Ліпше б ти робила те, що тобі кажуть. А щодо приготування їжі — я почну вчити тебе найближчими ж днями. Але ти така роззява, Енн, тож навчися зосереджуватися й бути терплячою. Коли готуєш, не можна ширяти думками невідомо де. Ну, а тепер візьми свою ковдру й приший до неї ще один клаптик, а тоді питимемо чай.

— Не люблю я цього, — скорботно зітхнула Енн, витягаючи кошика для рукоділля й примощуючись біля купки червоних і білих клаптиків. — Мабуть, інколи шити й буває приємно, але пришивання клаптиків дає так мало простору для уяви. Один, тоді ще один і ще, і здається, що кінця цьому немає. Та звісно, краще бути Енн із Зелених Дахів, яка пришиває клаптики, ніж Енн хтозна-звідки, яка тільки те й робить, що бавиться. От було б добре, якби час на пришивання клаптиків збігав так само швидко, як тоді, коли ми граємося з Діаною. Ох, Марілло, нам удвох так цікаво й весело! Звісно, уявляти все зазвичай мушу я, та мені не важко. Зате в усьому іншому Діана просто бездоганна. Знаєте невеличке поле по той бік струмка, поміж нашою фермою й фермою пана Баррі? Воно належить пану Вільяму Беллу, і там у правому кутку ростуть білі берізки. Це таке романтичне місце, Марілло! Ми з Діаною зробили там собі будиночок для ігор. Він називається — Господа Бездіяльності. Правда, це надзвичайно поетично? Але будьте певні, я не одразу вигадала цю назву. Перед тим усю ніч заснути не могла. А коли вже засинала, вона прийшла, мов небесний дарунок. Діана була в захваті, коли почула. Ми все там дуже гарно облаштували. Ви мусите прийти й подивитися, Марілло, ви ж прийдете? У нас там є такі величезні камені, усі вкриті мохом, — це стільці, а дошки між деревами — це полиці. І на них ми ставимо посуд. Звісно, він весь щербатий, але це ж дуже легко — уявити, що він цілий. У нас там є одна особливо гарна тарілка, на ній намальований пагін жовто-червоного плюща. Вона стоїть у нашій вітальні, і ще там є Чарівне скельце. Воно казково прекрасне. Діана знайшла його між дерев за їхнім курником. Воно все в райдужках, таких маленьких райдужках, які ще не встигли вирости; Діанина мама їй сказала, що то скалка від їхньої старої підвісної лампи. Але так гарно уявляти, що його загубили феї, коли в них був бал, то ми назвали його Чарівним скельцем. А Метью зробить нам стола. Ох, а ще ми назвали той маленький ставок у полі пана Баррі Купіллю Верболозу. Я взяла цю назву із книжки, яку Діана давала мені прочитати. Надзвичайно захоплива книжка, Марілло! Там у героїні було п'ятеро женихів. Мені й одного б вистачило, а вам? А ще вона була дуже вродлива, і їй судилося багато страждати в житті. Вона могла дуже легко знепритомніти. Я теж хотіла б уміти непритомніти, а ви, Марілло? Це так

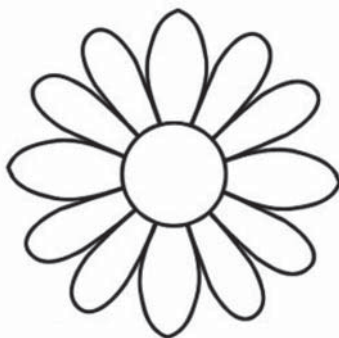
романтично. Але я для цього надто здорова, хоча й така худюща. Та я вже на-
чебто посправнішала. Вам так не здається? Я щоранку, як прокидаюся, оглядаю
свої лікті — раптом на них уже є ямочки? А в Діани — нова сукня — з рукавами
до ліктя. Вона вбере її на пікнік. Ох, я сподіваюся, що наступної середи буде
гарний день.

Монтгомері Люсі-Мод. Енн із Зелених Дахів : роман /
пер. Анни Вовченко. Львів : Урбіно, 2014. 320 с.

Запитання
та завдання

1. Заповніть пелюстки «Квітки мрій та захоплень Енн».

2. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте мультфільм,
знятий за мотивами роману. Порівняйте екранізацію з текстом.
3. Дайте розгорнуту відповідь на запитання: які риси характеру Енн
вам сподобалися?
4. Порівняйте образ Енн з іншими героями-дівчатками відомих вам
творів.
5. Розкажіть про свої враження від прочитаного у відеовідгуку.

Тобі буде цікаво! У творчому доробку Люсі Мод Монтгомері — ро-
мани, оповідання, вірші, щоденники. «Енн із Зелених Дахів» — пер-
ша і найвідоміша книжка письменниці. Реалістична пригодницька
історія Енн розгортається в серії романів, в основу яких покладено
спогади авторки з власного дитинства. Героїня дорослішає, події з її
життя описано в наступних романах — «Енн із Ейвонлі», «Енн із Ост-
рова Принца Едварда», «Енн із Шелестких Тополь», «Енн у Домі Мрії»,
«Енн із Інглсайду», «Діти з Долини Райдуг», «Ріллі з Інглсайду».

Курт Воннегут

1922–2007

Американський письменник німецького походження. Народився в штаті Індіана, батько був архітектором. Школярем редагував щоденну шкільну газету. Навчаючись на хімічному факультеті Корнелльського університету, підробляв у редакції газети. Під час Другої світової війни солдатом американської армії потрапив у німецький полон. Після звільнення навчався в Чиказькому університеті, працював репортером, учителем, торговим представником, піарником. Як типовий американець, намагався іронією, сміхом реагувати на найскладніші проблеми, під натиском яких багато хто зривався на сльози, — такими є сюжети й герої його прози. «Найсмівливіші жарти виростають із найглибших розчарувань і розпачливих страхів», — це його слова.

«Брехня» — повість про те, до яких непоправних наслідків призводить життя в неправді.

Брехня

(Уривки)

Весна тільки-тільки почалася. У холодному ще сонячному промінні торочки давньої паморозі здавалися зовсім сірими. Вербове віття було вкрите золотистим серпанком пухнастих сережок.

Чорний «ролс-ройс» мчав з Нью-Йорка Коннектікутським шосе.

За кермом сидів Бен Барклі, чорний водій.

— Не перевищуйте швидкості, Бене, — сказав доктор Рімензел. — Деякі обмеження швидкості справді безглузді, але краще дотримуватись їх. Квапитись нічого — у нас часу достатньо.

Бен відпустив педаль газу.

— Навесні вона сама так і рветься вперед, — пояснив він.

— Ну, то не давайте їй волі, добре? — сказав доктор.

— Слухаюсь, сер, — відповів Бен і додав уже тихіше, звертаючись до тринадцятирічного хлопчика, що сидів поруч з ним, — до Елі Рімензела, докторового сина: — Бо ж навесні не тільки люди та звірі радіють. На машини теж шал находить.

— Угу, — озвався Елі.

— Усі радіють, — вів далі Бен. — Адже й ти радієш, хіба ні?

— Радію, звичайно, — сумно мовив Елі.

— Ще б пак! Ти ж у таку чудову школу їдеш, — сказав Бен.

Цією чудовою школою була Уайтхіллська школа для хлопців, приватний навчальний заклад у Норт-Марстоні в штаті Массачусетс. Туди і їхав «ролс-ройс». Елі мали зарахувати до списків учнів, які розпочинали заняття з осені, а його батько, випускник 1939 року, мав бути присутній на засіданні опікунської ради школи.

— Щось хлопчик не дуже радіє, докторе, — сказав Бен.

Він говорив, аби говорити. Така собі весняна балаканина.

— Що таке, Елі? — неухважно запитав доктор.

Його увагу поглинули креслення тридцятикімнатної прибудови до дортуару Пам'яті Елі Рімензела, названого так на честь його прапрадіда.

Доктор Рімензел розклав креслення на відкидному горіховому пюпітрі, вмонтованому в спинку переднього сидіння. Це був кремезний статечний чоловік, лікар, цілитель в ім'я полегшення страждань, бо він народився багатшим за перського шаха.

— Тебе щось непокоїть? — запитав він Елі, не відриваючись від креслень.

— Нічого, — сказав Елі.

Сільвія, чарівлива мати Елі, сиділа поруч з доктором і читала проспект Уайтхіллської школи.

— Це якби на мене, — звернулася вона до Елі, — то я б аж нетямилась від захвату. Адже скоро почнуться чотири найкращі роки твого життя.

— Угу, — відповів Елі.

Він не обернувся до неї, і мати говорила йому в потилицю з шорсткою щіточкою каштанового волосся над твердим білим комірцем.

— Цікаво, скільки Рімензелів навчалося в Уайтхіллі? — сказала.

— Ну, це все одно, що запитати, скільки покійників на кладовищі, — зауважив доктор і сам відповів на цей давній жарт, а разом і на запитання Сільвії: — Геть усі.

— Якби пронумерувати всіх Рімензелів, що навчалися в Уайтхіллі, то який номер був би в Елі? Ось що я хотіла б знати, — пояснила Сільвія.

Ці слова викликали у доктора Рімензела легке роздратування.

В них відчувався несмак.

— Таке якось не заведено рахувати, — сказав він.

* * *

«Ролс-ройс» порівнявся зі стареньким «шевроле», у якого задні дверцята були для певності закріплені міцною вірьовкою для білизни. Доктор Рімензел ковзнув поглядом по людині, що сиділа за кермом тієї таратайки, і раптом, радісно вигукнувши, наказав Бенові Барклі їхати поряд з «шевроле». Потім він перехилився через Сільвію, опустив шибку і крикнув:

— Томе! Томе!

Старезний «шевроле» вів уайтхіллський однокласник доктора.

На ньому була уайтхіллська краватка, і він весело помахав нею докторові на знак привітання. А тоді показав на симпатичного хлопчика, який сидів поруч з ним, і, гордо усміхаючись та киваючи, дав зрозуміти, що то його син, і везе він

його в Уайтхілл. Доктор Рімензел показав на їжакувату потилицю Елі і з допомогою сяючої усмішки пояснив, що він їде туди ж і мету має ту саму. Перекрикуючи свист вітру, вони домовились пообідати разом в «Гостролісті» — готелі, який обслуговував переважно відвідувачів Уайтхілла.

— Ну гаразд, — сказав доктор Рімензел, звертаючись до Бена Барклі. — Поїхали.

— Знаєш, — мовила Сільвія, — кому-небудь треба було б написати статтю... — і, обернувшись до задньої шибки, вона подивилася на стару машину, яка тряслася вже далеко позаду. — Справді, треба.

— Про що? — спитав доктор.

Він помітив, що Елі попереду згорбився.

— Елі! — сказав він різко. — Сиди прямо! — і знов повернувся до Сільвії.

— Чомусь заведено вважати, що приватні школи — це притулок снобізму, що в них можуть навчати своїх дітей тільки багаті люди, — пояснила Сільвія. — Але ж це неправда!

Вона погортала проспект і прочитала:

— «Уайтхіллська школа виходить з таких передумов: неспроможність оплатити повну вартість уайтхіллської освіти нікому не повинна бути перешкодою для вступу в школу. Згідно з цим принципом приймальна комісія відбирає щороку приблизно з 3000 кандидатів 150 найздібніших і найдостойніших учнів, незалежно від того, чи можуть їхні батьки внести всі 2200 доларів, які складають плату за навчання. І ті, хто потребує фінансової допомоги, одержують її в належних розмірах. У деяких випадках школа навіть оплачує одяг і транспортні витрати учня».

Сільвія похитала головою.

— По-моєму, це дивовижно. Та як мало людей усвідомлюють те, що син вантажника може вступити в Уайтхілл.

— Якщо він достатньо здібний, — сказав доктор.

— І цим він завдячує Рімензелам, — гордо промовила Сільвія.

— А також багатьом іншим, — додав він.

Сільвія знову почала читати вголос:

— «У 1799 році Елі Рімензел заснував нинішній Стипендіальний фонд, подарувавши школі земельну ділянку в Бостоні площею сорок акрів. Дванадцять акрів цієї ділянки досі належать школі й оцінюються у 3 000 000 доларів».

— Елі, — сказав доктор. — Сиди як слід! Що це з тобою?

Елі випростався, але тут-таки знову почав осідати, немов снігова баба на пекельній сковороді. У нього була вагома причина на те, щоб осідати, коли вже ні вмерти на місці, ні щезнути він не міг. А пояснити, в чім річ, у нього не ставало духу. Осідав він тому, що його не прийняли в Уайтхілл. Він провалився на вступних іспитах. Батьки нічого про це не знали, бо Елі перший побачив серед ранкової пошти конверт з жахливим повідомленням і подер його на дрібні клаптики.

Доктор Рімензел і його дружина й на мить не сумнівалися, що їхнього сина приймуть в Уайтхілл. Вони просто не могли собі уявити, що він там не вчитиметься, отож їх не дуже цікавило, як він склав іспити, і, не діставши повідомлення про наслідки, вони не звернули на це уваги.

— А в чому, власне, полягає процедура зарахування? — спитала Сільвія, коли чорний «ролс-ройс» перетнув межу Род-Айленда.

— Не знаю, — сказав доктор. — Мабуть, вона тепер украй ускладнилася з усіма цими анкетами, що їх треба заповнювати в чотирьох примірниках, пер-

фокартами, бюрократами... Та й вступні іспити — це теж нововведення. За моїх часів досить було бесіди з директором. Директор дивився на вступника, ставив йому два-три запитання і казав: «Цей хлопчик підходить для Уайтхілла».

— А він коли-небудь казав: «Цей хлопчик не підходить для Уайтхілла»? — спитала Сільвія.

— Ну звісно, — сказав доктор Рімензел. — Коли хлопчик був надто вже тупий чи з якихось інших причин. Мають бути певні вимоги. Так завжди було і буде. Ці африканські хлопчики повинні відповідати таким же вимогам, що й решта, їх прийняли зовсім не тому, що державний департамент побажав зробити дружній жест. Ми з самого початку поставили питання саме так: ці хлопчики повинні в усіх відношеннях відповідати вимогам школи.

— Ну, і виявилось, що вони їм відповідають? — спитала Сільвія.

— Гадаю, що так, — відповів доктор Рімензел. — Наскільки мені відомо, їх усіх прийняли, а вони складали ті ж іспити, що й Елі.

— А іспити були дуже важкі, любий? — спитала Сільвія у Елі.

Їй аж тепер спало на думку спитати про це.

— Угу, — буркнув Елі.

— Що? — перепитала вона.

— Важкі, — сказав Елі.

— Я рада, що в них високі вимоги, — пояснила вона й тут таки зрозуміла, що це звучить досить по-дурному. — Ну, звичайно, вимоги мають бути високими. Через те ця школа й знаменита.

Через те всі, хто потрапляє туди, і роблять згодом блискучу кар'єру.

Сільвія знову поринула в проспект і розгорнула вклеєну карту Лужка, як за традицією називали територію Уайтхілла. Вона вимовляла вголос назви, які увічнювали Рімензелів: «Пташиний заказник Сенфорда Рімензела», «Каток Джорджа Макгеллана Рімензела», «Дортуар Пам'яті Елі Рімензела». А потім вона вразно прочитала строфу, надруковану на верхньому ріжку карти:

Коли над зеленим лужком
Нічна западає пільма,
Уайтхілле, любий Уайтхілле.
З тобою в нас доля одна.

— Знаєте, — сказала Сільвія, — шкільні гімни здаються страшенно незграбними, якщо їх просто читати. Та коли я чую, як хор хлопчиків дружно співає ці слова, вони стають навдивовижку прекрасними, і мені хочеться плакати.

— Гм, — гмукнув доктор Рімензел.

— А гімн написав Рімензел?

— Не думаю, — сказав доктор Рімензел і раптом додав: — Ні... Стривай. Це ж новий гімн. Його написав не Рімензел, а Том Хілер.

— Отой, у старій машині, яку ми випередили?

— Авжеж, — сказав доктор Рімензел. — Його написав Том. Я пам'ятаю, як він його писав.

— Його написав хлопчик, що вчився на грошову допомогу, еге ж?

— Його батько був простим автомобільним механіком у Норт-Марстоні.

— Чуєш, у якій демократичній школі ти вчитимешся, Елі? — сказала Сільвія.

Через півгодини Бен Барклі зупинив «ролс-ройс» перед «Гостролистом» — непоказним готелем, колишнім сільським заїжджим двором, який був на двадцять років старший за Американську республіку. Готель стояв на краю уайтхїллського Лужка, а з його вікон було видно шкільні дахи і шпилі, що здїймались над доглянутою гущавиною пташиного заказника Сенфорда Рїмензела.

Бена Барклї відїслали на півтори години, і він поїхав, а доктор Рїмензел повїв Сїльвію та Елі у знайомий свїт низеньких стель, олов'яного посуду, старовинних годинників, чарївних дерев'яних панелей, поштивих слуг, вишуканих страв і напоїв.

Елі, вимучений страхом перед майбутньою катастрофою, зачепив лїктем високий годинник, що стояв на підлозі, аж той застогнав.

Сїльвія на хвилинку їм залишила, а доктор Рїмензел з Елі подався до обїднього залу. На порозї з ними, як з добрими знайомими, привїталася старша офіціантка. Вона провела їм до столика під портретом одного з тих трьох випускників Уайтхїлла, які згодом стали президентами Сполучених Штатів. Портрет був намальований олією.

Зал швидко наповнювався. За столики сїдали цілі сім'ї, і в кожній обов'язково був хлопчик приблизно того самого віку, що й Елі. Майже на кожному був уайтхїллський светр — чорний з облямівкою і з уайтхїллською печаткою, вигаптуваною на нагрудній кишені. Кїлька хлопчиків, як і Елі, ще не мали права носити такі светри і тїльки мріяли сподобитися цієї честї.

Доктор замовив мартїні, потїм обернувся до сина й сказав:

— Твоя мати певна, що тобі тут належать деякі привїлеї. Сподїваюсь, ти нічого такого не думаєш?

— Ні, сер, — мовив Елі.

— Ти поставив би мене у вкрай незручне становище, — велично сказав доктор Рїмензел, — якби менї довелось почути, що ти намагався використати прїзвище Рїмензел так, нїби Рїмензел — це щось особливе.

— Я знаю, — тоскно сказав Елі.

— І чудово, — підсумував доктор.

Більше він не вважав за потрібне говорити про це. Він привїтався з кїлькома знайомими і оглянув довгий стїл, накритий біля стїни. Очевидно, для прїїжджої легкоатлетичної команди, вирїшив він. З'явилася Сїльвія, і довелось пошепки сердито зауважити Елі, що треба вставати, коли до столу підходить дама.

У Сїльвії було безлїч новин. Довгий стїл, сповїстила вона, приготовлено для тридцяти хлопчиків з Африки.

— Б'юсь об заклад, тут за весь час, поки їснує цей готель, не їло стїльки кольорових, — додала вона, стишивши голос. — Як швидко все мїняється в наші днї.

— Справдї, все мїняється швидко, — сказав доктор Рїмензел, — але щодо кїлькостї кольорових, які тут їли, ти помиляєшся. Свого часу в цьому мїсці була одна із станцій «підземної залїзниці»¹.

— Невже? — сказала Сїльвія. — Як цікаво! — вона огледїлась довкола, попташиному нахиливши голову. — По-моєму, тут усе надзвичайно цікаве. От якби на Елі ще був светр!

¹«Підземна залїзниця» — загальна назва таємних організацій противників рабства у США, які допомагали невїльникам-темношкірим тікати в Канаду.

Доктор Рімензел почервонів.

— Він не має права його носити.

— Я знаю, — сказала Сільвія.

— Мені здалося, що ти маєш намір попросити в кого-небудь дозволу негайно надіти на Елі светр, — промовив доктор.

— Мені й на думку таке не спало б, — Сільвія трохи образилась. — Чому ти весь час побоюєшся, що я поставлю тебе в незручне становище?

— Не будемо говорити про це. Пробач мені. Забудь, — сказав доктор Рімензел.

Сільвія знову повеселішала, поклала руку на лікоть Елі і спрямувала сяючий погляд на людину, що з'явилася в дверях.

— Ось кого я люблю найбільше за всіх у світі, якщо не рахувати мого сина й чоловіка, — промовила вона, маючи на увазі доктора Доналда Уоррена, директора Уайтхіллської школи.

Худорлявий і благовидний доктор Уоррен, якому йшов сьомий десяток, стояв у дверях з управителем готелю, перевіряючи, чи все готове до прийому африканців.

Нараз Елі зірвався з-за столу й прожогом кинувся геть із залу, намагаючись урятуватися від близького кошмару, відтягти його, наскільки можливо. Він грубо проскочив повз доктора Уоррена, хоча добре знав того, хоча доктор Уоррен погукав його на ім'я.

Доктор Уоррен сумовито подивився вслід Елі.

— Хай йому біс, — промовив доктор Рімензел, — що з ним таке?

— Може, йому й справді стало недобре, — сказала Сільвія.

Та у Рімензелів не було часу гадати й домислювати, бо доктор Уоррен побачив їх і швидко рушив до їхнього столика. Він привітався, не зумівши приховати здивування від зустрічі з Елі.

І попросив дозволу сісти за їхній столик.

— Ну звичайно, сідайте, — радісно сказав доктор Рімензел. — Нам буде дуже приємно. Ну, Боже мій!

— Ні, їсти я не буду, — мовив доктор Уоррен. — На мене чекає обід за довгим столом з новими учнями. Але мені хотілося б поговорити з вами, — він помітив на столі п'ять приборів. — Ви ждете когось?

— Ми випередили на шосе Тома Хілера з сином, — сказав доктор Рімензел. — Вони мають ось-ось над'їхати.

— Чудово, чудово, — неуважно кинув доктор Уоррен.

Він повернувся і глянув на двері, за якими зник Елі.

— Томів син з осені вчитиметься в Уайтхіллі? — запитав доктор Рімензел.

— Що? — сказав доктор Уоррен. — А... так, так. Вчитиметься.

— На стипендію, як і його батько? — поцікавилася Сільвія.

— Про це не заведено питати! — суворо зауважив доктор Рімензел.

— Перепрощую, — вибачилась Сільвія.

— Ні-ні, про це тепер можна говорити вільно, — сказав доктор Уоррен. — Ми більше не зберігаємо такі відомості в таємниці. Ми пишаємося нашими стипендіатами, і в них є всі підстави пишатися собою. Томів син дістав такі високі бали, яких у нас на приймальних іспитах не одержував ще ніхто. Ми вважаємо честю, що він буде нашим учнем.

— Ми так і не дізнались, які бали одержав Елі, — сказав доктор Рімензел, — ладен добродушно змиритися з тим, що Елі не надто показав себе.

— Я гадаю, загалом цілком задовільні, — сказала Сільвія, виходячи з оцінок Елі в початковій школі — від задовільних до жахливих.

Доктор Уоррен був здивований.

— Хіба я не повідомив вам його балів?

— Ми ж не бачилися після екзаменів, — зауважив доктор Рімензел.

— А мій лист... — сказав доктор Уоррен.

— Який лист? — запитав доктор Рімензел. — Ми мали одержати листа?

— Мого листа, — сказав доктор Уоррен з дедалі більшим здивуванням. — Найважчого листа в моєму житті.

Сільвія похитала головою:

— Ми ніякого листа від вас не одержували.

Доктор Уоррен засмучено відкинувся на спинку стільця.

— Я сам укинув його в скриньку, — сказав він, — два тижні тому.

Доктор Рімензел знизав плечима.

— Пошта Сполучених Штатів, — промовив він, — звичайно нічого не губить, але немає правил без винятків.

Доктор Уоррен стиснув долонями скроні.

— Боже мій, Боже мій, — проказав він. — Я розгубився, побачивши Елі. Мене здивувало, що він захотів приїхати з вами.

— Але він приїхав не милуватися краєвидами, — сказав доктор Рімензел, — він приїхав учитися.

— Я хочу знати, що було в тому листі, — промовила Сільвія.

Доктор Уоррен підвів голову і зчепив руки на колінах.

— У листі йшлося ось про що, писати це мені було дуже важко. «Виходячи з його успіхів у початковій школі і з балів, одержаних на вступних екзаменах, я мушу повідомити вас, що ваш син і мій давній приятель Елі не здатен виконувати те, що вимагають від учнів Уайтхілла, — голос доктора Уоррена став суворіший, як і його погляд. — Прийняти Елі, сподіваючись, що він зуміє засвоїти навчальну програму Уайтхілла, означало б учинити нерозумно й жорстоко».

У зал увійшло тридцять африканських хлопчиків у супроводі вчителів, представників державного департаменту і співробітників посольств їхніх країн.

А слідом за ними в залі з'явилися Том Хілер і його син. Не підозрюючи, якого жахливого удару зазнали Рімензели, вони привіталися з ними і з доктором Уорреном так весело, ніби життя було прекрасне й безхмарне.

— Ми поговоримо про це згодом, якщо хочете, — сказав доктор Уоррен, звертаючись до Рімензелів, і підвівся. — Зараз я мушу йти, але потім... — і він швидко відійшов від столика.

— Я нічого не розумію, — сказала Сільвія. — Нічогісінько.

Том Хілер і його син сіли. Хілер подивився на меню, яке лежало перед ним, і плеснув у долоні:

— Ну, що тут знайдеться добренького? Дуже їсти хочеться, — потім додав: — А де ж ваш син?

— Він на хвилинку вийшов, — рівним голосом пояснив доктор Рімензел.

— Треба його знайти, — сказала Сільвія чоловікові.

— Не горить, — буркнув доктор Рімензел.

— Цей лист... — зітхнула Сільвія. — Елі знав про нього. Він його побачив і по-дер. Ну звичайно ж! — вона заплакала, зрозумівши, в яку страшну пастку Елі сам себе спіймав.

— У даний момент мене не цікавить, що зробив Елі, — оголосив доктор Рімензел. — Зараз мене куди більше цікавить, що зроблять деякі інші люди.

— Ти про що? — запитала Сільвія.

Доктор Рімензел велично підвівся, сповнений гніву й рішучості.

— А ось про що, — сказав він. — Я збираюсь перевірити, наскільки швидко ці люди здатні змінити своє рішення.

— Стривай, — сказала Сільвія, намагаючись притримати його, заспокоїти. — Насамперед нам треба знайти Елі. Це головне.

— Головне, — промовив доктор Рімензел, підвищуючи голос, — добитися, щоб Елі прийняли в Уайтхілл. Після цього ми його знайдемо і приведемо сюди.

— Але, любий... — почала Сільвія.

— Ніяких «але»! — перебив її доктор Рімензел. — Тепер у цьому залі перебуває більшість членів опікунської ради. І кожен з них або мій близький друг, або близький друг мого батька. Коли вони скажуть докторові Уоррену, що Елі прийнято, то Елі буде прийнято. Тут знайшлося місце для всіх цих, то для Елі знайдеться тим більш.

Він сьогнистою ходою попрямував до сусіднього столика, важко опустився на стілець і заговорив з красивим статечним стариганом, який там обідав. Це був голова опікунської ради.

Сільвія вибачилася перед розгубленим Хілером і подалася шукати Елі.

Запитуючи всіх зустрічних, вона знайшла сина. Елі сидів самотній на лавці під бузком, на якому почали бубнявіти бруньки.

Елі почув материну ходу на доріжці, але й далі сидів, скорившись неминучому.

— Ти знаєш? — запитав він. — Чи мені треба тобі розповісти?

— Про тебе? — мовила вона м'яко. — Що тебе не прийняли? Доктор Уоррен нам сказав,

— Я розірвав його листа.

— Я розумію, — провадила вона. — Ми з батьком завжди говорили тобі, що ти повинен вступити до Уайтхілла, що про якийсь інший варіант навіть мови не може бути.

— Мені тепер легше, — сказав Елі. Він спробував усміхнутися і виявив, що для цього не треба докладати ніяких зусиль. — Зовсім легко, бо все вже позаду. Я хотів розповісти тобі, але не міг. Якось не виходило.

— Це я винна, а не ти, — зітхнула вона.

— А де тато? — спитав Елі.

Сільвія так поспішала втішити Елі, що геть забула про чоловіків намір, але тепер вона згадала, де він, і зрозуміла: доктор Рімензел робить жахливу помилку. Елі зовсім не треба вступати до Уайтхілла — це справді було б жорстоко.

У неї не вистачило духу пояснити хлопчикові, що задумав тепер його батько, і вона відповіла:

— Він скоро прийде, любий. Він усе розуміє, — а потім додала: — Почекай тут, я піду по нього і зараз вернусь.

Але їй не довелося йти по доктора Рімензела. У цю хвилину він сам вийшов з готелю, побачив дружину й сина і попрямував до них. Вигляд він мав приголомшений.

— Ну? — запитала Сільвія.
 — Вони... вони всі сказали «ні», — відповів доктор Рімензел невпевнено.
 — Тим краще, — сказала Сільвія. — У мене наче гора з плечей звалилася.
 — Хто сказав «ні»? — запитав Елі. — І що «ні»?
 — Члени опікунської ради, — відповів доктор Рімензел, відводячи погляд. — Я просив їх зробити для тебе виняток — переглянути рішення і прийняти тебе.
 Елі підвівся, на його обличчі здивування змішувалося з соромом.
 — Ти... що? — сказав він, сказав, як дорослий. І, спалахнувши від гніву, кинув батькові: — Ти не повинен був так робити!
 Доктор Рімензел кивнув головою:
 — Мені це вже сказали.
 — Так не роблять! — говорив Елі. — Який жах! Як ти міг!
 — Твоя правда, — знічено мовив доктор Рімензел, приймаючи докір.
 — Ось тепер мені соромно! — вигукнув Елі, й це підтверджував увесь його вигляд.
 Доктор Рімензел геть розгубився й не знав, що сказати.
 — Я прошу пробачення у вас обох, — видушив він із себе нарешті. — Це було гидко.
 — Тепер уже не можна говорити, що жоден Рімензел ніколи нічого не просив, — сказав Елі.
 — Мабуть, Бен ще не вернувся з машиною? — запитав доктор Рімензел, хоча це було ясно й так. — Ми почекаємо його тут, — додав він. — Я не хочу зараз туди вертатися.
 — Рімензел попросив чогось... нібито Рімензел — це щось особливе, — похнюпився Елі.
 — Я не думаю... — почав доктор Рімензел. І не доказав.
 — Що ти не думаєш? — здивовано спитала його дружина.
 — Я не думаю, — сказав доктор Рімензел, — що ми коли-небудь ще сюди приїдемо.

Воннегут Курт. Брехня / пер. з англ. Юрій Попсуєнко.
 Американська новела. Київ : Дніпро, 1978. С. 393—405.

Запитання та завдання

1. Опишіть уявну зустріч з родиною доктора Рімензела. Які враження справили на вас члени родини?
2. Прослухайте пісню «Брехня» у виконанні гурту «Бумбокс» за покликанням, закодованим у QR-кодi. У чому її зміст суголосний зі змістом оповідання?
3. Чи доводилося вам у житті стикатися з брехнею? Як ви діяли?
4. Створіть порівняльну таблицю «Родина Рімензела / Родина Хілера».
5. Напишіть свої поради Рімензелам щодо покращення сімейних стосунків.
6. Кому б ви рекомендували прочитати цей твір? Чому?

Тобі буде цікаво! Курт Воннегут — автор фантастичних, сатиричних творів «Магічне піаніно», «Сирени Титана», «Колиска для кішки», «Сніданок чемпіонів, або Процавай, чорний понеділку», «Часотрус».

Ернест Міллер Хемінгуей (Гемінгвей)

1899–1961

Американський письменник. Народився в передмісті Чикаго в сім'ї лікаря та музикантки. Мати змушувала його співати в церковному хорі та грати на віолончелі, а він рвався до свободи, на природу й до дітей з індіанського селища. Дев'ятнадцятилітнім пішов добровольцем (після кількох спроб) на Першу світову війну («Італійський фронт»). Був тяжко поранений. Багато часу провів у Парижі й Лондоні, в Іспанії та на Кубі. Трагічно пішов із життя (м. Кетчум, США). Усе життя письменника — сюжет пригодницького роману, бо його завжди вабили «гарячі точки». Він любив котів, бокс, гірськолижний спорт, кориду й сафарі, був яхтсменом, мисливцем, снайпером, військовим кореспондентом, заходив у клітки з левами, ловив акул.

«Кішка на дощі» — оповідання про молоду американку, яка, перебуваючи з чоловіком в Італії, намагається прихистити кішку, що ховається від дощу під столиком на вулиці.

Кішка на дощі

Американців у готелі було тільки двоє. Вони не знали нікого з тих, кого зустрічали на сходах, ідучи зі свого номера чи повертаючись до нього. Їхній номер був на другому поверсі й виходив на море. З вікна було видно й громадський парк та пам'ятник героям війни. У парку росли великі пальми й стояли зелені лави. За доброї погоди там завжди сидів якийсь художник з мольбертом. Художникам подобалися пальми та яскраві фасади готелів, звернені до парку й моря. Італійці приїздили здалеку поглянути на той пам'ятник. Він був бронзовий і блищав на дощі.

Ішов дощ. З пальм капотіло. На посипаних жорствою доріжках стояли калюжі. Морська хвиля довгою смугою котилася на берег і розбивалась, тоді відпливала назад і знову накочувала довгою смугою й розбивалась, а дощ ішов, не вщухаючи. На площі коло пам'ятника не залишилося жодного автомобіля. На протилежному боці у дверях кафе стояв офіціант і дивився на безлюдну площу.

Американка стояла біля вікна й дивилася надвір. Там, під самим їхнім вікном, під одним з мокрих зелених столиків, з яких капотіла вода, зіщулившись, сиділа кішка. Вона намагалася зібгатись у клубочок, щоб на неї не капало.

— Я піду візьму ту кицю, — сказала американка.

— То, може, я піду? — озвався з ліжка її чоловік.

— Ні, я сама. Бідолашна киця, як вона кулиться під столиком, щоб не змокнути.

Чоловік узявся читати далі, відхилившись на дві подушки, покладені в ногах ліжка.

— Тільки не намокни там, — мовив він.

Американка спустилася вниз, і власник готелю підвівся і вклонився їй із своєї контори. Стіл його стояв у глибині контори. Власник готелю був старий чоловік, дуже високий на зріст.

— Il piove¹, — сказала американка.

Їй подобався власник готелю.

— Sì, sì, signora, brutto tempo². Дуже погана погода.

Він стояв за столом у глибині своєї напівтемної кімнатки. Американці він подобався. Їй подобалось, як уважно вислуховує він усі нарікання. Подобалась його спокійна гідність. Подобалось його бажання прислужитися їй. Подобалось усе його поведження як власника готелю. Подобалось його важке старе обличчя й великі руки.

З цим почуттям прихильності до нього вона відчинила двері й визирнула надвір. Дощ припустив ще дужче. Якийсь чоловік у гумовому плащі йшов через безлюдну площу до кафе. Кішка мала бути десь праворуч. Можливо, вдасться пройти попід карнизом. Коли вона вже ступила за двері, позад неї розкрили парасольку. То була покоївка, що прибирала в їхньому номері.

— Щоб ви не намокли, — усміхнувшись, мовила вона італійською.

Напевне, її послав власник готелю.

У супроводі покоївки, що тримала над нею парасольку, американка пройшла доріжкою під вікно свого номера. Столик був на місці, вимитий дощем до ясно-зеленого, але кішка зникла. Американка враз посмутніла. Покоївка глянула на неї.

— Ha perduto qualche cosa, signora?³

— Тут була кішка, — мовила молода американка.

— Кішка?

— Sì, il gatto⁴.

— Кішка? — засміялася покоївка. — Кішка на дощі?

— Так, — відказала вона, — отут під столиком. — А потім: — Мені ж так хотілось її взяти. Так хотілося киці.

Коли вона говорила англійською, обличчя покоївки напружувалось.

— Ходімо, синьоро, — сказала вона. — Треба повертатись. А то змокнете.

— Та певно, — сказала молода американка.

Вони рушили доріжкою назад і повернулися до готелю. Покоївка затрималась за дверима, згортаючи парасольку. Коли молода американка поминала контору, radrone⁵ вклонився їй з-за свого стола. І щось у ній наче стислося в

¹Дощить (італ.). ²Так, так, синьоро, погана погода (італ.). ³Ви щось загубили, синьоро? (італ.). ⁴Так, кішка (італ.). ⁵Хазяїн (італ.).

маленький тугий клубок. Padrone змушував її почувати себе зовсім маленькою і водночас по-справжньому значною. Ось і тепер вона на якусь мить ніби піднялася на недосяжну височінь.

Вона зійшла сходами нагору й відчинила двері свого номера. Джордж лежав на ліжку й читав.

— Принесла свою кицьку? — спитав він, відкладаючи книжку.

— Її там уже немає.

— Цікаво, де ж вона поділася, — сказав він, даючи очам перепочити від читання.

Вона сіла на ліжко.

— А мені так хотілося її взяти, — мовила тихо. — Навіть сама не знаю чому. Так захотілося взяти бідолашну кицю. Це ж таки невесело бути такою бідолашною кицею на дощі.

Та Джордж уже знову читав.

Вона перейшла кімнату, сіла перед туалетним дзеркалом і, взявши ручне дзеркальце, почала роздивлятися себе. Подивилася в профіль, спочатку з одного боку, потім з другого. Тоді взялася розглядати потилицю й шию.

— Як ти гадаєш, чи не відпустити мені довші коси? — спитала вона, знову дивлячись на себе в профіль.

Джордж звів очі й побачив її потилицю та коротко, по-хлоп'ячому підстрижене волосся.

— Мені подобається так, як є.

— А мені набридло, — сказала вона. — Набрідло бути схожою на хлопчика.

Джордж повернувся на ліжку. Відколи вона заговорила, він не спускав з неї очей.

— Ти в мене справжня красуня, — мовив він.

Вона поклала дзеркальце на туалетний столик, пішла до вікна й визирнула надвір. Уже сутеніло.

— Мені хочеться гладенько й туго зачесати коси назад і стягти їх у великий вузол на потилиці, щоб відчувати його, — сказала вона. — І хочеться посадити на коліна кицю і щоб вона муркотіла, коли я гладитиму її.

— Он як? — обізвався з ліжка Джордж.

— А ще хочу їсти за своїм столом, і мати своє столове срібло, і щоб горіли свічки. Хочу, щоб була весна, і хочу розчісувати коси перед дзеркалом, і хочу кицю, і хочу мати нові сукні.

— Ну, годі вже. Візьми щось почитай, — сказав Джордж.

Він знову читав.

Його дружина дивилась у вікно. Надворі вже зовсім посутеніло, і дощ так само поливав пальми.

— А я все одно хочу кішку, — сказала вона. — Хочу кішку, і край. Зараз же. Коли вже не можна відпустити коси чи якось розважитись, то хоч кішку можна.

Джордж не слухав її. Він читав книжку. Його дружина дивилась у вікно, на площу, де вже засвітилися ліхтарі.

У двері хтось постукав.

— Avanti¹, — мовив Джордж і підвів очі від книжки.

¹Заходьте (італ.).

На порозі стояла покоївка. Вона міцно притискала до себе велику плямисту кішку, що звисала в неї з рук.

— Пробачте, — сказала вона. — Радгоне звелів віднести її синьйорі.

Хемінгуей Е. Твори в 4-х томах. Т. 1 / пер. В. Митрофанова. Київ : Дніпро, 1979.

Запитання та завдання

1. Уявіть, ніби ви проживаєте в тому ж готелі, що й герої оповідання Хемінгуея. Що ви дізналися про подружжя американців і їхні стосунки?
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте відеоінформацію про Хемінгуея.
3. Як би ви вчинили, побачивши, що на вулиці під дощем сидить кішка?
4. Побудуйте «дерево рішень»: запропонуйте різні варіанти поведінки в ситуації, в якій опинилася героїня оповідання.
5. Складіть асоціативне гроно «Мої враження від оповідання “Кішка на дощі” Ернеста Хемінгуея».

Тобі буде цікаво! Враження від війни Ернест Хемінгуей описав у автобіографічному романі «Прощавай, зброє» та романі «По кому подзвін». Майстер короткої прози. Лаконічний і насичений стиль оповіді вирізняє твори письменника серед інших. Повість-притча «Старий і море», роман «Фієста. І сонце сходить», оповідання «Сніги Кіліманджаро», книга спогадів «Свято, яке завжди з тобою» — тільки незначна частина творчого доробку автора.

Агата Крісті

1890—1976

Англійська письменниця. Повне ім'я — Агата Мері Кларісса Крісті. Її батьки були переселенцями із США. У Першу світову війну працювала медсестрою в госпіталі, потім — фармацевткою в аптеці. Багато мандрувала. Перший її детектив був надрукований із сьомої спроби зацікавити видавництво. Потім уже видавці змагалися за співпрацю з нею. За основу сюжетів брала випадки із життя, спостереження за людьми, кримінальну й судову хроніку. Її твори змушують думати, в них є загадка, сильна інтрига, але не знайти сцен насилля, крові й бруталних патологій. Твори перекладені понад ста мовами, їх сумарний наклад — два мільярди примірників. Це третій показник у світі після Біблії й творів Вільяма Шекспіра; п'есам належить рекорд за кількістю театральних постановок.

Роман «Таємниця Індіанського острова» виходив із назвами «І не лишилося жодного», «Десять негреньят». Його авторка вважала найкращим. Десять осіб хтось невідомий запрошує погостювати на відрізаному від материка острові. Вони за незбагненною послідовністю гинуть, а перед тим завжди зі столу зникає одна з десяти статуеток.

Таємниця Індіанського острова («Десять негреньят»)

(Уривки)

Розділ 1

1

Містер Уоргрейв, суддя, який зовсім недавно вийшов у відставку, сидів у купе м'якого вагона для курців і, пихкаючи сигарою, уважно переглядав «Таймс», вибираючи переважно політичні новини. Потому відклав газету й

глянув у вікно. Поїзд якраз проїжджав повз Сомерсет. Містер Уоргрейв поглянув на годинника — їхати ще дві години. Вмостившись зручніше, почав пригадувати все, що друкувалося в газетах про Індіанський острів: спочатку писалося, що його придбав якийсь американський мільйонер — заповзятий яхтсмен; повідомлялося й про розкішну віллу в стилі модерн, збудовану ним на цьому маленькому острівці біля узбережжя Девону. На жаль, виявилось, що остання — вже третя — мільйонерова дружина у незгоді з морем, тому той надумав продати віллу й весь острів. У газетах з'явилися численні рекламні об'яви, одна спокусливіша за іншу. Десь на газетному задвір'ї промайнуло повідомлення: острів з віллою продано містерові Оуену. А далі почали поширюватись теревені світської хроніки. Мовляв, насправді Індіанський острів придбала міс Габріель Терл — голлівудська кінозірка. Їй закортіло перебути там кілька місяців самотньо, позбутися надокучливої публіки. Репортер на прізвисько Метушняк делікатно натякав: острів має стати резиденцією однієї королівської родини (?!). Іншому ж репортерові хтось шепнув на вухо, нібито під секретом, звичайно, що острів придбано для молодого лорда А., який поступився нарешті купідоновим домаганням і має провести там медовий місяць (!). Третій достеменно знав: острів придбало Адміралтейство, щоби проводити там якісь надзвичайно таємні дослідження (?!). Індіанський острів справді був невичерпним джерелом різних чуток і пліток!

Суддя Уоргрейв витягнув із кишені лист. Нерозбірлива рука автора позбавляла можливості прочитати його, проте окремі слова відзначалися несподівано чітко:

«Любий Лоуренсе... вже стільки років нічого не чула про Вас... мусите приїхати на Індіанський острів... чарівнішого місця не знайти... багато про що треба побалакати... згадати старі часи... єднання з природою... поніжитися на сонечку... о 12.40 з Падінгтонського вокзалу... зустрічатимуть в Оукбриджі...»

І розгонистий підпис: *«Завжди Ваша Констанс Калмінгтон».*

Суддя Уоргрейв подумки заглибився у минуле, намагаючись пригадати, коли ж це він востаннє бачив леді Констанс Калмінгтон. Певно — сім, ні — вісім років тому.

Вона тоді виїжджала до Італії — ніжитися на сонечку, єднатися з природою, спілкуватися з селянами. Пізніше чув, вона рушила далі, до Сирії, де збиралася ніжитися на ще палючішому сонечку, поєднатися з природою та з бедуїнами.

Констанс Калмінгтон, прикинув у думці Уоргрейв, належала якраз до типу жінок, що не завагались би придбати острів і оповитися атмосферою таємничості! Підморгнувши самому собі на ознаку схвалення логічного ходу своєї думки, суддя Уоргрейв заспокоївся і невдовзі почав куняти...

2

Віра Клейторн, сидючи в купе вагона третього класу, де, oprіч неї, було ще п'ять пасажирів, відкинулася на бильце сидіння й примружила очі. Як задушливо сьогодні в поїзді! Зовсім непогано буде потрапити до моря! Ні, їй таки справді пощастило, що одержала цю роботу! Коли шукаєш місця на час канікул, то напевне можеш розраховувати — доглядатимеш ораву дітей; знайти в цю пору

місце секретарки майже неможливо. Навіть агентство нічого не обіцяло. І раптом надійшов лист:

«Мені порекомендувало Вас агентство "Вмілі жінки". Як я зрозуміла, вони знають Вас особисто. Я охоче платитиму Вам, скільки Ви самі визначите, і сподіваюсь, Ви станете до роботи 8 серпня. Вам необхідно сісти на поїзд, що відходить о 12.40 з Падінгтонського вокзалу. На станції Оукбридж вас зустрінуть. Додаю чек на п'ять фунтів для витрат.

З пошаною,

Анна Ненсі Оуен».

А вище проставлено адресу: «Індіанський острів. Стикльхевен, Девон».

Індіанський острів! Останнім часом газети про нього писали різні плітки та непевні чутки. Хоч, відомо, таким чуткам здебільшого йняти віри не слід, втім, віллу, мабуть, справді збудовано якимось мільйонером, ще й подекуди — за останнім словом розкоші.

Втомлена напруженим навчальним роком, Віра Клейторн з тугою міркувала: «Бути вчителькою молодших класів у якійсь занедбаній школі — не бозна-яке щастя... От коли б знайти роботу в добрій школі. Ні, ні, мені таки пощастило — хоч це маю. Адже люди з упередженням ставляться до тих, хто був замішаний у справу, пов'язану з раптовою смертю, хоч слідство й відхилило будь-які обвинувачення проти мене!».

І вона пригадала, що слідчий у своєму висновку навіть похвалив її за мужність і цілковите самовладання. Годі й бажати їй успішнішого завершення слідства. І місис Хемілтон дуже добре, з великим душевним теплом поставилася до неї... Ось тільки Х'юго... Ні, ні, вона не стане згадувати Х'юго...

Раптом, незважаючи на задуху у вагоні, вона затремтіла і пожалкувала, що їде до моря. Перед її очима виразно постала картина: Сіріл пливе до скель — його голова то з'являється на поверхні, то зникає під водою... Все частіше зникає... А вона, впевненими змахами розсікаючи хвилі, пливе слідом за ним — пливе, надто добре знаючи, що не встигне...

Щоранку пеститися на піщаному березі моря — вбирати в себе його глибоку, теплу блакить... Й звертатися думками до Х'юго, який сказав, що кохає її... Ні, ні, вона не повинна згадувати Х'юго!

Віра Клейторн розплющила очі й похмуро глянула на чоловіка, що сидів напроти. Високий на зріст, із засмаглим обличчям, світлими, близько посадженими очима й самовпевненим, майже жорстким ротом. «Ладна побитися об заклад — він чимало помандрував по світу і багато цікавого побачив...» — подумала.

3

Філіп Ломбард, оцінююче глянувши своїми рухливими очима на дівчину, що сиділа навпроти, подумав: «Вродлива, але надто скидається на вчительку... Обачлива істота, — вже не так впевнено міркував далі. — Либонь, із тих, що не дадуть себе скривдити — і в коханні, і в зненависті... Варто б позалицятися до неї...».

Та ні, насупився. Геть усі ці недоречні думки. Рік на роботі. Він має зосередитися тільки на роботі.

Але що то за робота конкретно? Цей Морріс був страшенно таємничим:

— Воля ваша, капітане Ломбард, дати згоду чи відмовитися від доручення.

Філіп розважливо спитав:

— Ви пропонуєте сотню гіней, так?

Це вимовлено з такою байдужістю, наче сто гіней для нього — суцця дурниця. Цілих сто гіней! Це тоді, коли в нього й ламаного шеляга не залишилося, коли він уже й не пам'ятав, як востаннє сито пообідав! Втім, він вважав, що й Морріс не програв на цьому, — така вже в нього вдача, — кого-кого, а цього Морріса в грошових справах не обдуриш — це він знав напевно!

Та він додав тим же байдужим тоном:

— І ви не можете подати мені додаткової інформації?

Містер Айзек Морріс заперечливо похитав своєю маленькою лисою голівкою.

— Ні, капітане Ломбард, справа з'ясується на місці. Моєму клієнтові відомо, що ви маєте репутацію спритної людини, котра не розгубиться в будь-якій скрутній ситуації. Мені наказано вручити вам сто гіней з тим, щоб ви приїхали до Стикльхевена, в Девоні. Найближча залізнична станція — Оукбридж. Там вас зустрінуть і доставлять машиною до Стикльхевена, а звідти моторним човном на Індіанський острів. Там ви віддастесь в розпорядження мого клієнта.

— На який строк? — відрубав Ломбард.

— Щонайбільше — на тиждень.

Підкручуючи свої вусики, капітан Ломбард промовив:

— Сподіваюсь, ви розумієте, що я не згоджусь чинити якісь протизаконні дії?

Вимовляючи цю фразу, він кинув на співбесідника пронизливий погляд. На товстих губах містера Морріса промайнуло щось подібне до посмішки, коли той поважно відповідав:

— Якщо вам запропонують щось протизаконне, ви, звичайно, матимете цілковите право вийти з гри.

Ач ти, миршава, прилизана тварюка! Він ще й посміхався! Посміхався так, начебто достеменно знав, що в Ломбардових діях законність не завжди обов'язкова...

Ломбард, у свою чергу, теж посміхнувся самими вустами. Тільки Бог знає, що раз чи двічі йому вже доводилось опинятися на самій межі закону! Та він завше виходив сухим із води! Ні, він не дозволить собі зайти надто далеко. І він подумав, що на Індіанському острові, певно, нудьгувати йому не доведеться...

4

Міс Емілі Brent урочисто сиділа у вагоні для некурців, як завше, струнко, наче аршин проковтнула. Їй уже виповнилося шістьдесят п'ять, і вона не схвалювала сучасної недбалості манер. Її небіжчик батько — полковник старого гарту — був надто вимогливим до цього. То нинішнє покоління поводить себе безсоромно, розбещено — варто лиш подивитися, як вони сидять, та й по всьому видно...

Оповита ореолом праведності і непорушних моральних принципів, міс Brent, сидячи в переповненому вагоні третього класу, зловтішалася з приводу задухи в ньому і незручностей для пасажирів. Ач, як вони звикли до пестошів?!

Їм, бачте, обов'язково потрібний знеболюючий укол перед видаленням зуба; вони вживають спеціальні ліки, щоб заснути; сидіти вони можуть не інакше, як на м'яких, зручних стільцях та канапах, а молоді дівчата дозволяють собі зодягатися казна-як, влітку ж на пляжі валяються зовсім напівголі...

Міс Брент міцно стулила губи. Своїм прикладом хотіла вона показати, як слід поводитися особам певного кола...

Вона згадала, як провела минуле літо. Ні, цього року все буде по-іншому. Індіанський острів...

5

Генерал Макартур визирнув з вікна вагона. Поїзд якраз підходив до станції Ексетер, де в нього мала бути пересадка. Під три чорти ці забарливі поїзди на другорядних залізничних вітках! Адже навпростець цей Індіанський острів зовсім поряд.

Він так і не второпав, хто такий, власне, був цей тип Оуен. Начебто приятель Спуфа Легарда і Джонні Дайера. «Приїде дехто з ваших армійських друзів... хотілося б згадати про старі часи».

Що ж, і він з охотою згадає старі часи в колі друзів. А то в нього почало створюватися враження, наче друзі цураються його. І все через оту проклятушу плітку! Їй-богу, це дуже несправедливо — адже минуло близько тридцяти років! Либонь, Армітидж вибовкнув, — здогадувався генерал. Нахабне цуценя! Він-то що знав про все це? Так, невеселі роздуми викликають ці спомини! До того ж, багато що просто ввижається, інколи ніби ловиш на собі чийсь підозрілий погляд.

Цікаво буде подивитися, який він, оцей Індіанський острів. Немало чуток витає довкола нього. І такі чутки, буцімто Адміралтейство, чи то воєнне міністерство, чи військово-повітряні сили заволоділи цим островом — не такі вже й далекі від дійсності.

А може, правда, що Елмер Робсон, молодий американський мільйонер, забудував його з усією розкішшю, на яку тільки здатна людина, сотні тисяч доларів втратив?..

Аж ось і Ексетер! Тепер цілу годину чекати! А він не хотів чекати. Йому кортіло якнайшвидше дістатися на острів...

6

Доктор Армстронг вів свого «морріса» крізь Солсберійську рівнину й дуже втомився... Успіх має і свій зворотний бік. Був час, коли він цілими днями просиджував у своєму новенькому, розкішно мебльованому кабінеті на Харлі-стріт, убраний як на весілля, оточений найновішими приладами, — просиджував у хвилюючому чеканні: виграє він свою ставку чи програє...

Ну що ж, він виграв! Він виявився щасливим! Щасливим і, звичайно, вправним. Він був обізнаним фахівцем своєї справи — та цього ще не досить для успіху. Потрібно, щоб і поталанило. І йому таки пощастило! Точний діагноз, кілька вдячних клієнток — жіночок з грошима та з відповідним становищем у суспільстві — й пішов поголос: «Вам слід звернутися до Армстронга — зовсім молодий,

але вже такий обізнаний. Візьміть бідолашну Пем: роками ходила до різних лікарів, а варто було звернутися до Армстронга, і він одразу ж поставив правильний діагноз».

Машина успіху почала свої оберти. І наслідки не забарилися — доктор Армстронг став популярним лікарем.

Тепер дні його були насичені по саме нікуди. В нього не лишалося й вільної хвилини. Тому цього серпневого ранку, залишаючи Лондон, він щиро радів, що їде на кілька днів на якийсь острів біля узбережжя Девону. Ні, це не був відпочинок у повному розумінні слова. Лист, якого він одержав, складали досить розпливчасті вирази, та зовсім не розпливчастим виявився чек, доданий до листа. Цілком пристойний гонорар. У цих Оуенів, певно, грошима хоч греблю гати. Либонь, чоловік занепокоєний здоров'ям дружини і хоче мати кваліфікований висновок лікаря так, щоб дружина й гадки про це не мала. Вона й слухати не хоче, щоби показатися лікареві, а з її нервами...

7

Тоні Марстон мчав шляхом на Міер і мовчки розмірковував: «Кількість машин, що сяк-так пересуваються по шляхах, жахлива, завжди хтось стирчить на твоєму шляху, перешкоджає. До того ж, воліє тягтися обов'язково посеред дороги! Ні, на наших англійських шляхах не розженешся... Інше діло — Франція, там ти можеш-таки дати собі волю...».

Зупинитися в цій глушині, вихилити скляночку чи поспішити далі? Ще є час! Лишилася якась сотня миль — і все. Ні, він таки замовить тут склянку джину з імбирним лимонадом. Дуже палючий день!

А на цьому островці, либонь, можна буде як слід порозважатися, якщо буде гарна погода, звичайно. Цікаво, хто такі ці Оуени? Певно, смердючі вискочки, яким нікуди гроші дівати. От у кого нюх на людей такого сорту, так це в Борсука. А що ж йому, бідоласі, робити: адже своїх грошей у нього ані шеляга...

Розділ 2

6

Віра сходами зійшла нагору слідом за місіс Роджерс. Служниця навстіж розчинила двері в кінці коридора, й Віра увійшла до чарівливої спальні з величезним вікном у бік моря та ще одним, що дивилось на схід. У Віри мимоволі вихопився вигук захоплення.

Місіс Роджерс між тим сказала:

— Сподіваюсь, тут усе, що вам може бути потрібно.

Віра огледілася. Її багаж уже було внесено до кімнати й навіть розпаковано. Зі спальні, крізь прочинені двері, видно було ванну кімнату, стіни якої викладено блідо-блакитним кахлем. Вона швидко відповіла:

— Так. Я вважаю, все гаразд.

— Якщо вам щось потрібне буде, міс, ось дзвоник.

Місіс Роджерс розмовляла одноманітним безбарвним голосом. Віра з цікавістю подивилася на неї. Не жива істота, а якийсь блідий безплотний дух жінки! У темній сукні, із зачесаним назад волоссям, вона мала цілком пристойний вигляд. Тільки неспокійні сірі очі були якись дивні — їх погляд весь час перебігав з місця на місце.

«Вона виглядає так, наче боїться своєї тіні. Саме так — боїться! Вона має вигляд жінки, що постійно перебуває під страхом смерті... — подумала Віра, і в неї на спині проступили сироти. — Що ж лякає її, цю жінку?» Та вголос Віра сказала люб'язним тоном:

— Я — нова секретарка місіс Оуен. Певно, це вам відомо?

— Ні, міс, — відповіла місіс Роджерс, — мені нічого не відомо. Я одержала тільки список гостей із зазначенням, які кому призначені кімнати.

— І місіс Оуен навіть не згадувала про мене? — здивувалася Віра.

У місіс Роджерс затріпотіли вії.

— Я не бачила місіс Оуен — ще не бачила. Ми прибули сюди тільки два дні тому.

«Якісь дивні люди ці Оуени», — подумала Віра. А вголос промовила:

— І великий тут штат обслуги?

— Лише я та Роджерс, міс.

Віра насупилася. Вісім гостей. Десять чоловік з господарями, а обслуга для них — тільки одне подружжя... Місіс Роджерс, мовби прочитавши її думки, сказала:

— Я досвідчена куховарка, а Роджерс у домашніх справах — на всі руки майстер. Звичайно, ми не знали, що має зібратися така велика компанія...

— Але ж ви впораєтеся?

— Так, міс, ми впораємося. Коли ж такий гурт гостей збиратиметься часто, місіс Оуен, напевно, згодить ще когось нам на допомогу.

— І я так вважаю, — мовила Віра.

Місіс Роджерс повернулася, щоб піти. Її ноги безшумно ковзали по паркету. Вона випливла з кімнати, наче тінь.

Віра сіла на стілець біля вікна. Занепокоєння не минало. Буквально в усьому тут відчувалось щось незвичне. Відсутність господарів. Бліда, схожа на привид місіс Роджерс. І гості! Так, гості теж були якись дивні. Незрозуміло, за якою ознакою добирали цю чудну компанію. «Краще було б заздалегідь познайомитися з Оуенами... Воліла б я знати, що вони собою являють...» — міркувала Віра, занепокоєно походжаючи по кімнаті.

То була чудова спальня, в ультрасучасному стилі. Кремові килимці на блискучому паркеті, блідаво пофарбовані, непевного кольору стіни, високе дзеркало, що освітлювалося двома бра. На камінній полиці ніяких прикрас, крім величезної шматуряки білого мармуру, що зображувала ведмедя, — зразок сучасної скульптури, в яку вставлено годинник. А над годинником у блискучій хромованій рамці висів великий, квадратної форми аркуш пергаменту з якимись віршами.

Віра зупинилась перед каміном, прочитала ці вірші. То була давня дитяча лічилка, яку вона пам'ятала ще з дитинства:

Десять індійчат пообідать сіли;
Захлинулося одне — дев'ять залишилось.

Дев'ять індійчат по обіді спали;
Не прокинулось одне — вісім їх зосталось.
Вісім індійчат Девоном блукали;
Повернулись сім назад — одного не стало.
Індійчаток семеро дрівця заготовляли;
Зарубали одне з них — шестеро зосталось.
Шість вже індійчат на пасіці зібрались;
Так одне там вжалив джміль, що їх п'ять зосталось.
П'ять веселих індійчат слідство учинили;
Вирок винесли одному — четверо лишилось.
Вдень четвірко індійчат в морі пустувало;
На гачок одне спіймалось — то вже троє стало.
Троє індійчат у звіринці стрілись;
Пригорнув ведмідь одне — двоє залишилось.
Двоє індійчат на осонні грілись;
Раптом постріл пролунав — вмиль одне лишилось.
Тут самотнє індійчатко гірко заридало;
Шию зашморгом стягнуло — й нікого не стало.

Віра посміхнулась. Аякже! Адже це Індіанський острів! Вона знову підійшла до вікна й присіла, милуючись морем. Яке воно безкрає! З жодного боку звідси не побачиш суші — самий тільки велетенський блакитний простір водної гладі, покритої легкими брижами, що яскріються в променях призахідного сонця.

Море... Сьогодні зовсім мирне, а інколи таке жорстоке... Море, що принаджує тебе, затуляє в безодню. Потонув... Знайдений на дні... Потонув у морі... Потонув — потонув — потонув... Ні, вона не згадуватиме... Вона не бажає думати про це! Все це давно минуло.

Розділ 3

1

Обід наближався до кінця. Страви були смачні, вина чудові. Роджерси прислужували чудово.

Всі були в доброму гуморі. Застільна бесіда набрала вже рис невимушеності й дружельюбності. Суддя Уоргрейв, захмелілий від випитого портвейну, оповідав якусь забавну історію у властивій йому саркастичній манері. Доктор Армстронг і Тоні Марстон з інтересом прислухалися до нього. Міс Brent невимушено перемовлялася з генералом Макартуром; у них виявилися спільні знайомі. Віра Клейторн ставила містерові Девісу розсудливі запитання щодо життя в Південній Африці. Містер Девіс досить жваво базикав на цю тему. До його розповіді уважно прислухався Ломбард, час від часу кидаючи на Девіса пильний, глузливий погляд примружених очей. Одночасно Ломбард нишпорив очима довкола, вивчаючи своїх співтрапезників. Нараз Ентоні Марстон вигукнув:

— Глядіть, які дивні фігурки!

У центрі стола, на круглій скляній підставці, стояли маленькі фарфорові статуетки.

— Це американські індіјці, — сказав Тоні. — Ми ж на Індіанському острові. У цьому, вважаю, є сенс.

Віра нахилилася до столу, хотіла роздивитись фігурки.

— Цікаво, скільки їх тут? Десять?

— Так, рівно десять.

— Які кумедні, — вигукнула Віра. — Це ж, мабуть, ті самі десять індіјчат із дитячої лічилки. В моїй кімнаті вона висить у рамці над каміном.

— У моїй кімнаті теж, — сказав Ломбард.

— І в моїй.

— І в моїй, — одногосно ствердили всі.

— Оригінальна витівка, — сказала Віра, — хіба ні?

— Більше всього, дитяча, — гмукнув суддя Уоргрейв, підливаючи собі портвейну.

Емілі Brent і Віра Клейторн презирнулися. Жінки разом підвелися й вишли. У вітальні величезні, на всю стінку, вікна, що виходили на терасу, були розчинені навстіж, тому долинав шум моря, що билосся хвилями об скелі.

— Люблю гуркіт моря, — мовила Емілі Brent.

— А я його ненавиджу, — відрубала Віра.

Міс Brent з подивом зиркнула на неї. Віра зашарілася й уже стриманіше додала:

— Під час шторму навряд чи тут приємно.

Емілі Brent згодилась.

— Втім, я певна, що взимку тут не живуть, — сказала вона. — Либонь, не знайти обслуги, що погодилась би зостатися тут на зиму.

— Взагалі знайти підхожу обслугу — справа нелегка, — промурмотіла Віра.

— Місіс Олівер пощастило з обсергою, — відзначила Емілі Brent. — У всякому разі, ця місіс Роджерс — добра куховарка.

Віра подумала: «Кумедно, як оці літні люди завжди плутають прізвища». А вголос:

— Я з вами згодна — місіс Оуен справді пощастило.

Емілі Brent, що вже витягнула із сумочки незакінчене вишивання, з яким ніколи не розлучалася, просиливши нитку в голку, нараз завмерла.

— Оуен? Ви сказали «Оуен»? — різко спитала.

— Так.

— За своє життя я ніколи не зустрічала людини на прізвище Оуен, — сухо сказала Емілі Brent.

Віра вражено скинула брови:

— Так це ж...

Вона не встигла докінчити фразу. Прочинилися двері, й до них приєдналися чоловіки. Слідом за ними прямував Роджерс, несучи піднос із кавою.

Суддя, ввійшовши до кімнати, сів поруч Емілі Brent. Армстронг присів біля Віри. Тоні Марстон почвалав до відчиненого вікна. Блор зі щирим подивом вивчав мідну статуетку — мабуть, розмірковуючи, чи можна вважати, що ці вайлуваті риси належать жіночій статі. Генерал Макартур, прихилившись спи-

ною до каміна, злегка погладжував свої сиві вуса. Обід був смачний, нічого не скажеш; настрої генерала явно йшов на піднесення. Ломбард гортав сторінки гумористичного журналу «Панч», що разом з іншими газетами й журналами лежав на столику біля стіни.

Роджерс обійшов усіх із кофейним підносом. Кава була добряча — справжня чорна кава і, як годиться, гаряча. Стрілки годинника показували двадцять хвилин на десяту. Настала тиша — відчуття комфорту, пересиченості спонукало всіх до вмиротвореного мовчання. І раптом цю тишу порушив голос. Він увірвався в кімнату зненацька, без попередження — нелюдський, пронизливий, жахливий:

— Леді й джентльмени! Прошу уваги!

Всі були приголомшені. Вони очманіло дивилися одне на одного, на стіни, навкруги. Хто б це міг бути?

Між тим голос продовжував — різкий, чіткий голос:

— Ви обвинувачуєтеся:

Едвард Джордж Армстронг — у тому, що чотирнадцятого дня березня місяця 1925 року ви заподіяли смерть Луїзі Мері Кліз.

Емілі Кароліна Brent — у тому, що п'ятого дня листопада місяця 1931 року з вашої вини настала смерть Беатрис Тейлор.

Уільям Генрі Блор — у тому, що ви спричинили смерть Джеймса Стівена Ландора, яка настала десятого жовтня 1928 року.

Віра Елізабет Клейторн — у тому, що одинадцятого серпня 1935 року ви вбили Сіріла Огільві Хемілтона.

Філіп Ломбард — у тому, що в лютому 1932 року ви обрekli на смерть двадцять одного чоловіка зі східноафриканського племені.

Джон Гордон Макартур — у тому, що четвертого січня 1917 року зловмисно послали на неминучу загибель коханця вашої дружини Артура Річмонда.

Ентоні Джеймс Марстон — у тому, що чотирнадцятого дня листопада місяця минулого року з вашої вини загинули Джон та Люсі Комбес.

Томас Роджерс і Етель Роджерс — у тому, що шостого дня травня місяця 1929 року ви вбили Дженніфер Брейді.

Лоуренс Джон Уоргрейв — у тому, що ви винні в смерті Едварда Сетона, яка сталася десятого червня 1930 року.

Обвинувачені, чи маєте ви що сказати у свій захист?

2

Голос змовк. На якусь мить настала могильна тиша, а затим розлягся приголомшливий грюкіт: Роджерс упустив тацю. Тієї ж миті в коридорі хтось зойкнув, і почувся глухий звук падаючого тіла.

Ломбард кинувся до дверей і навстіж розчинив їх: по той бік дверей безформною купою лежала знепритомніла місіс Роджерс.

— Марстон! — владно покликав Ломбард.

Ентоні кинувся йому на допомогу. Вдвох вони підняли жінку й занесли до вітальні. Хутко втрутився доктор Армстронг. Він допоміг умотити непритомну жінку на канапу й схилився над нею.

- Нічого серйозного, — невдовзі сповістив. — Вона зомліла. От і все. За хвилину опритомніє.
- Принесіть брендї, — наказав Роджерсові Ломбард.
- Слухаю, сер, — промурмотів Роджерс і миттю вислизнув з кімнати.
- Віра вигукнула в нестямі:
- Хто, хто це там говорив? Де ховається ця людина? Цей голос... він схожий... схожий...

Розділ 7

2

Доктор Армстронг, вийшовши з їдальні, знову опинився на терасі. Суддя сидів у кріслі й безтурботно споглядав море. Ліворуч улаштувалися Блор і Ломбард. Мовчки курили. Як і раніше, доктор якусь мить вагався. Оцінююче глянув на суддю Уоргрейва. Необхідно було з кимось порадитися. Найбільше підходив для цього суддя. Армстронг високо цінував його гострий розум, залізну логіку. І все ж його охоплювали сумніви. Містер Уоргрейв, безперечно, дуже розумна людина, та вже в літах. А за такої халепи потрібна скоріше людина дії.

І він зробив вибір.

— Ломбарде, можна вас на хвильку?

Філіп скочив.

— Прошу.

Вони спустилися з тераси схилом до води. Коли були досить далеко, щоб їх не могли почути, Армстронг промовив:

— Я мушу порадитися з вами.

Ломбард підвів брови.

— Але ж я зовсім не розуміюсь на медицині, друже.

— Ні, я хочу радитися про наше становище.

— То інша справа.

— Скажіть відверто, якої ви думки про цю халепу?

Ломбард замислився.

— Складна ситуація. Доводиться розкидати розумом.

— Якої ви гадки про смерть місіс Роджерс? Поділяєте думку Блора?

Філіп випустив кільце диму.

— Цілком імовірно, якщо, звичайно, розглядати цей випадок окремо.

— Авжеж, — полегшено зітхнув Армстронг, тепер він упевнився, що Філіп Ломбард таки не дурень. А Філіп тим часом вів далі:

— Тобто коли виходити з того, що містер і місіс Роджерси свого часу безкарно вбили й вийшли сухими з води. Як ви гадаєте, що саме вони зробили? Отруїли стару?

— Напевно, все було набагато простіше, — задумливо відповів Армстронг. — Я спитав сьогодні вранці Роджерса, на що хворіла міс Брейді. Його відповідь пролила світло на цю подію. Не вдаватимуся до медичних тонкощів, скажу

тільки — при деяких серцевих захворюваннях вживають амлінітрит. Коли починається приступ, необхідно розбити ампулу й дати хворому подихати. Якщо не зробити цього вчасно, може настати фатальна хвилина.

— Напрочуд просто, — замислено сказав Ломбард, — але ж і спокуса, либонь, неабияка.

Доктор кивнув:

— Так. Жодних активних дій, не треба хитрувати з миш'яком — роздобувати, досипати в їжу... До того ж, Роджерс таки побіг уночі за лікарем. Звідси цілковита впевненість, що ніхто не дізнається.

— А коли й дізнається, то ніколи не зможе довести їх провину, — додав Філіп Ломбард. — Дійсно, це багато що прояснює, — насупився він.

— Пробачте, про що ви? — висловив подив Армстронг.

— Я маю на увазі — це прояснює обставини нашої появи на Індіанському острові. За деякі злочини винних неможливо притягти до карної відповідальності. Приклад — випадок з Роджерсами. Або дії старого Уоргрейва. Він убив, не переступаючи закону.

— Ви повірили в це обвинувачення? — спитав Армстронг.

— Ще б пак! — посміхнувся Ломбард. — Авжеж, повірив. Він убив Едварда Сетона так само, наче штрикнув його ножем! Але ж у нього достало розуму, щоб зробити це із суддівського крісла, прикрившись париком і мантією. Тепер його звичайним шляхом не притягнеш до карної відповідальності.

В Армстронговому мозку блискавкою майнула думка: «Вбивство в лікарні. На операційному столі. Безпечно й надійно — надійно, як у банку...».

Армстронг глибоко зітхнув:

— Так, але чого нас тут зібрано?

— А ви як вважаєте? — перепитав Ломбард.

— Повернемося на хвилику до смерті місіс Роджерс, — сказав Армстронг. — Які можуть бути припущення? Перше: її вбив Роджерс — страхався, що вона розколеться. Друге: вона не дала собі ради й знайшла такий вихід зі становища.

— Інакше кажучи, це — самогубство?

— Що ви на це скажете?

— Я сказав би, що згодний, коли б не смерть Марстона, — відповів Ломбард. — Два самогубства за дванадцять годин — це вже занадто! Якщо ж ви скажете мені, що Ентоні Марстон, цей здоровезний бугай із залізними нервами й цілковитою відсутністю емоцій, заподіяв собі смерть од розкаяння, усвідомивши свою провину в загибелі двох малюків, яких переїхав, то я зареочу вам просто у вічі! До того ж, де він міг роздобути отруту? Наскільки я знаю, ціаністий калій не так уже й часто носять у жилетній кишені. Хоч тут я не авторитет — це по вашій лінії.

— Жодна нормальна людина не триматиме при собі ціаністого калію, якщо тільки їй по роду діяльності не доводиться знищувати ос, — сказав Армстронг.

— Тобто якщо вона не садівник чи не фермер? А це робота не для Марстона. Безперечно, наявність у нього ціаністого калію так одразу не поясниш. Або Ентоні Марстон ще перед тим, як їхав сюди, надумав покінчити самогубством й тому прихопив отруту, або...

— Або? — поквапив його Армстронг.

— Ви хочете, щоб я сказав у голос? — осміхнувся Філіп Ломбард. — Адже відповідь у вас на язичку?.. Звісно, Ентоні Марстона було вбито!

Крісті Агата. Три повісті: Запізніла розплата. Таємниця Індіанського острова. П'ятеро поросят / пер. В. Хазіна. Київ : Радянський письменник, 1971. 491 с.

Запитання та завдання

1. Складіть «художнє досьє» на кожного з героїв твору.
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, перегляньте трейлер англomовного фiльму за мотивами роману.
3. Чи вiдтворено в ньому епiзоди, про якi ви прочитали?
4. Уявіть, що ви детектив: хто насправдi мiг бути вбивцею запрошених гостей?
5. Обговоріть у групах, чи можна в такий спосiб, як у романi, чинити правосуддя.

Тобі буде цікаво! Найбільшу славу Агаті Крісті принесли детективи «Убивство Роджера Екройда», «Убивство за абеткою», «І не лишилось жодного», «Кривий будиночок», «Убивство у «Східному експресі»», п'єса «Мишоловка», створена на основі однойменного оповідання.

ФАНТАСТИКА В ЛІТЕРАТУРІ

Герберт Джордж Веллс

1866—1946

Англійський письменник, один із засновників сучасної наукової фантастики. Народився в передмісті Лондона. Навчався у школі й педагогічному коледжі Лондонського університету. Торгував тканинами, працював в аптеці, вчителював, потім був журналістом. Подорожував, виступав із лекціями. Мав сильний дар передбачати майбутнє. У його творах є ідеї чотиривимірної реальності й паралельних світів, описані лазери, атомна бомба задовго до їх винаходу, польоти на Місяць.

Роман «Машина часу» — розповідь про подорож у майбутнє, яка відкрила кричущу деградацію людства, поділеного на два види ворожих істот, протистояння між якими загрожує їм знищенням.

Машина часу

(Уривки)

Мандрівник у Часі (так найслухніше його назвати) розказував нам якісь дивовижні речі. Його сірі очі спалахували й блищали, а обличчя, звичайно бліде, порожевіло й світилося збудженням. У каміні яскраво палахкотів вогонь. М'яке світло електричних лампочок під срібними дашками переливалося в наших склянках. Крісла — оригінальний винахід господаря — скоріше обіймали та пестили нас, аніж були просто місцем для сидіння. У товаристві панувала та чудова пообідня атмосфера, коли думки, не зв'язані путами фактів і точності, вільно линуць. Господар викладав нам свої теорії, позначаючи рухом тонкого вказівного пальця найголовніші твердження, а ми, посідавши в крісла, недбало прислухалися до цих, як ми вважали, парадоксів, захоплюючись невичерпно багатою фантазією оповідача. ...

Подорож у часі

— Минулого четверга я розповів декому з вас про принципи, на яких побудована моя Машина Часу, і навіть демонстрував апарат, тоді ще не зовсім за-

кінчений. Там же стоїть він і тепер, щоправда, трохи попсований: під час подорожі в ньому зламався один прут із слонової кості й зігнулася бронзова штаба. Решта деталей приладу — непошкоджена. Я думав закінчити роботу до минулої п'ятниці, але, змонтувавши Машину майже повністю, помітив, що один з нікелевих брусів на палець коротший за інші. Довелося переробляти його, і це забрало ще трохи часу. Сьогодні, о десятій годині ранку, перша з усіх Машин Часу була остаточно готова до мандрів. Я востаннє оглянув її, перевірів ще раз усі гвинти, змастив кварцеву вісь і сів у сідло. Гадаю, що тільки самогубець, підносячи револьвер до скроні, чекає наступної миті з такою ж непевністю, як чекав її я. Однією рукою я взявся за пусковий важіль, другою — за гальмовий. Я натиснув на перший і майже одразу ж на другий. У мене запаморочилося в голові, і я відчув, що падаю, як буває інколи падаєш уві сні. Озираючись навкруги, я побачив свою лабораторію точнісінько в такому стані, як і перед тим. Чи й справді щось сталося?

На мить у мене майнула думка, чи не втратив я, бува, розум? Я глянув на годинника. Мені здавалося, що тільки секунду тому він показував одну чи дві хвилини на одинадцятку. Тепер стрілка показувала пів на четверту.

Я набрав повні груди повітря, стиснув зуби й обіруч схопився за пусковий важіль. Щось загуло, і я полинув у невідоме. Лабораторія повилася туманом, зникаючи в темряві. Увійшла місіс Вочет і, очевидно, не помітивши мене, попрямувала до дверей у сад. Щоб перейти кімнату, їй, гадаю, потрібно було близько хвилини, — мені ж здалося, ніби вона промайнула зі швидкістю ракети. Я пересунув важіль до граничної точки. Впала ніч — немов загасили лампу — і за секунду настало завтра. Туман дедалі більше вкривав лабораторію. Опустилася чорна-чорна ніч, потім знову настав день; знову ніч — знову день, і чергувалися вони чимраз швидше. У вухах моїх гуло, мозок онімів від безперервного падіння. Боюся, що не зумію описати дивне відчуття від подорожування в Часі. Воно — надзвичайно неприємне. Так, ніби ви стрімголов мчите кудись, знаючи, що неминуче маєте розбитися. А ночі тим часом змінювалися на дні, немов помахи чорних крил. Нарешті лабораторія, здалося мені, завалилася, і над собою я побачив сонце, яке кружляло на небі, відзначаючи щохвилини добу. Я вирішив, що лабораторію зруйновано і що я опинився просто неба. Навколо мене наче поставали якісь будівлі, але я мчав так швидко, що не міг розгледіти деталі. Найповільніший у світі равлик плазував занадто швидко для мене. Поперемінне мерехтіння світла й мороку різало мені очі. В проміжок темряви я бачив місяць, фази якого мигтіли переді мною, бачив, як, линуци за місяцем, спалахували і гаснули зорі. Швидкість мого руху дедалі збільшувалась, і мигтіння дня та ночі нарешті перетворилося на безперервні сірі сутінки. Небо забарвилось тою чудовою глибокою блакиттю, як то буває, коли тільки починає сутеніти. Миготливе сонце стало вогненною смугою, блискучою аркою, перекинutoю у просторі; місяць — блідою, мерехтливою стьожкою. Зірок я вже не бачив, лише подеколи блимали в блакиті яскраві кружальця.

Усе навкруги оповив туман. Я був усе ще на пагорку, де оце стоїть мій будинок, і схил височів збоку сіро й тьмяно. Я бачив, як дерева змінювали свої форми, наче клубки пари то брунатного, то зеленого кольору, як вони росли, більшали і, тремтячи, зникали. Я бачив, як підіймалися розкішні величезні будівлі і танули одразу ж, наче сновиддя. Поверхня землі змінювалась у мене на очах. Маленькі стрілки на циферблаті, що показували швидкість руху, крутилися

дедалі швидше. Я помітив, що вогненна смуга, яка заміняла сонце, відхилилася то на північ, то на південь, від літнього сонцестояння до зимового. Значить, протягом хвилини я пролітав більше одного року. Землю то засипало снігом, то сніг зникав, і натомість з'являлась свіжа весняна зелень.

Неприємне почуття, що його я зазнав, починаючи свою подорож, було вже не таке болісне й нарешті змінилося якимось істерично-веселим захопленням. Я помітив, що Машину дивно похитує, але не міг пояснити собі, чому саме. Думки плутались у мене в голові, і в нападі безумства я линув у майбутнє. Спершу я майже не пам'ятав про можливість зупинки, захоплений новими відчуттями. Далі в мене пробудилася цікавість впереміш зі страхом.

Який дивний розвиток людства в порівнянні з нашою первісною цивілізацією, думав я, розгорнеться переді мною, коли я зможу ближче придивитися до таємничого світу, що мчить і змінюється довкола мене. Я бачив величні будівлі, споруджені наче з мерехтливого туману, набагато розкішніші за найкращі палаци наших часів. На пагорку я бачив рослинність, буйнішу, ніж наша, і вона не в'янула й зимової пори. Навіть крізь туманний серпанок земля здавалася мені прекрасною. Я почав міркувати, як би зупинитися.

Найбільший ризик зупинки полягав у тому, що простір, необхідний для мого тіла чи моєї Машини, міг уже бути зайнятий. Доки я пересувався в Часі з такою неймовірною швидкістю, це не загрожувало мені небезпекою. Я, так би мовити, перебував у розрідженому стані і, немов пара, ковзав крізь проміжки зустрічних речей. У разі ж зупинки все моє єство, молекула за молекулою, мусило б проникнути в те, що трапилося б мені на шляху. Атоми мого тіла повинні були б увійти між атоми довколишнього середовища; від того сталася б хімічна реакція, можливо, страшний вибух, який спроводив би мене разом із друзками мого апарата по той бік усяких можливих вимірів — у Невідоме. Така можливість не раз спадала мені на думку, ще коли я будував свій прилад, але тоді я ставився до неї з веселою байдужістю, вважаючи її за ризик, пов'язаний з кожним таким винаходом. Тепер же, коли небезпека здавалася неминучою, я вже не дивився на неї так безтурботно. До того ж незвичайність всього, що зі мною відбувалося, безперестанне тремтіння й хитання Машини, а найбільше — неприємне відчуття падіння в безодню, болісно діяло мені на нерви. Я казав собі, що ніколи не зможу спинитися, і раптом, всупереч здоровому глузду, вирішив спинитися зараз же. Забувши про небезпеку, я щосили натиснув на важіль, Машина вмить перекинулася, і я шкереберть полетів у простір.

У голові в мене наче загуркотів грім. На якусь секунду я ніби знепритомнів, а, отямившись, побачив, що сиджу на м'якому дерні, коло мене — моя перевернута Машина, і нас січе град. Усе навкруг було ще сірим, але шум у вухах припинився. Я сидів на галявині в садку, серед кущів рододендрона, і дивився, як під ударами граду падають з них багряні та лілові квіти. Градинки відскакували від землі й утворювали навколо моєї Машини щось ніби серпанок з диму. Я вмить змок до рубця.

— Чудова гостинність! — промовив я. — І це так зустрічають людину, яка промандрувала крізь безліч років.

Збагнувши, що так далі мокнути безглуздо, я встав і оглянувся довкола. Велетенська фігура, вирізьблена, очевидно, з якогось білого каменю, маячила в тумані позаду рододендронових кущів. Крім неї, я не помітив нічого.

Важко описати мої почуття. Коли градова завіса стала прозоріша, я побачив статую виразніше. Вона була величезна, бо срібляста тополя, що росла поруч, ледве сягала їй до плеча. Вирізьблена з білого мармуру статуя була схожою на крилатого Сфінкса. Тільки крила його були не притиснені до тулуба, а розгорнені, так наче він збирався злетіти в повітря. П'єдестал здався мені вилитим з бронзи, вкритої грубим шаром міді. Обличчя Сфінкса було повернуте до мене: незрячі очі ніби стежили за мною, на устах бриніла ледве помітна усмішка. Він був побитий негодами і справляв прикре враження хворої істоти. Деякий час — не знаю, півхвилини чи півгодини — я стояв перед Сфінксом і розглядав його. Залежно від густоти граду Сфінкс, здавалось, то наближався, то віддалявся. Нарешті, на мить відвівши від нього очі, я побачив, що градова завіса потоншала і небо проясніло, як буває перед появою сонця.

Я знову глянув на білу фігуру Сфінкса і раптом зрозумів одчайдушну сміливість свого подорожування. Що постане переді мною, коли мрячна завіса остаточно розвіється? Які тільки зміни могли статися з людьми за такий тривалий час! А може, вони вже втратили свою людяність і обернулись на жорстоку, звірячу й всемогутню силу? В їхніх очах я можу набрати вигляду потворної дикої тварини, яку треба зараз же знищити, бо вона тим огидніша, що подобою схожа на них!

Тепер я бачив уже й інші предмети: якісь величезні будівлі з химерними поручнями та високими колонами, порослі лісом схили пагорба, що насувались на мене крізь поріділий туман. Мене охопив панічний жах. Я мерщій кинувся до своєї Мащини й заходився лагодити її. Тим часом з-за грозових хмар пробилися промені сонця. Сірі випари розтанули й зникли. Над моєю головою в густоблакитному літньому небі розпливалися останні темні хмарини. Круг мене здіймалися угору величезні будинки. Мокрі від дощу, вони яскраво вилискували проти сонця, а на виступах стін я помітив купки білих градин, які ще не розтанули. У цьому дивному світі я почував себе цілком безпорадним. Такого почуття, напевно, зазнає пташка, коли в повітрі над нею шугає шуліка. Мій страх зріс мало не до безумства. Зібравшись з духом, я зціпив зуби й, упершись руками й ногами, заходився піднімати Машину. Нарешті мені пощастило перевернути її, при цьому, правда, я боляче вдарився підборіддям. Важко дихаючи, я поклав одну руку на сідельце, а другу — на важіль і так стояв коло Мащини, збираючись сісти на неї.

Разом із надією на відступ до мене повернулася й відвага, і я вже з більшою цікавістю й з меншим острахом почав роздивлятися світ такого далекого майбутнього. У круглому отворі стіни найближчого будинку, високо над моєю головою, я помітив кілька постатей у багатих яскравих убраннях. Вони побачили мене, і голови їхні обернулися в мій бік.

Потім я почув голоси, що лунали чимраз ближче. Крізь кущі навколо Білого Сфінкса видно було голови та плечі людей, що бігли до мене. Один з них вискочив на стежку, що вела до галявини, де стояв я зі своєю Машиною. То було невеличке створіння, — футів чотирьох на зріст, — убане в пурпурову туніку, підперезану шкіряним паском. На ногах у нього були сандалії чи капці, — що саме, я не міг як слід розібрати; вище, до колін, ноги були голі, голова — непокрита. Тільки помітивши все це, я вперше відчув, яке тепле там повітря.

Чоловічок цей здався мені істотою дуже гарною й чепурною, але надзвичайно тендітною. Рум'янець на його щоках нагадав мені вроду сухотників, про яку часто доводиться чути. Глянувши на нього, я відразу заспокоївся й зняв руки з Мащини.

У Золотій добі

За якийсь момент ми стояли вже лице в лице, я — і тендітне створіння далекого майбутнього. Воно підійшло ближче й засміялося мені просто у вічі. Найбільше вразила мене цілковита відсутність страху. Відтак воно обернулося до своїх двох супутників, що надійшли слідом, і заговорило з ними якоюсь дивною, надзвичайно ніжною й милозвучною мовою.

Незабаром до них приєдналися й інші, і мене оточила невеличка група з восьми чи десяти граціозних створінь. Одне з них звернулося до мене. Мені спало чогось на думку, що мій голос має видатися їм занадто низьким і грубим. Отже, у відповідь я тільки похитав головою, показав на свої вуха й знову похитав головою. Воно ступило на крок уперед і, завагавшись, торкнулося моєї руки. Водночас я відчув такий самий ніжний дотик на плечах і на спині. Вони хотіли переконатися, що я справді жива істота. В усьому цьому я не вбачав нічого загрозливого. Навпаки — в цих маленьких, гарненьких створіннях було щось заспокійливе, якесь лагідне благородство, якась дитяча невимушеність. До того ж вони виглядали такими тендітними, що я вільно міг би порозкидати їх, наче кеглі, цілий десяток за одним махом. Проте, побачивши, як їхні маленькі рожеві руки мацають мою Машину, я мимохіть зробив застережливий жест. Я згадав, що вона може блискавично зникнути, перехилився через пруть, відгвинтив маленькі важелі, що пускали Машину в рух, і поклав їх собі в кишеню. Тоді я знову обернувся до цих людей і замислився, в який спосіб порозумітися з ними.

Приглядаючись пильніше до їхніх постатей, я дедалі більше помічав, що вони нагадували дрезденські порцелянові статуєтки, їхнє однаково кучеряве у всіх волосся доходило лише до шиї й до щік. На обличчях не було й сліду порості. Вуха в них були надзвичайно маленькі. Невеличкими були рот із яскраво-червоними, досить тонкими губами та гостре підборіддя. Очі — великі й лагідні, але — не вважайте це за марнославство — мені здалося, що вони цікавилися мною набагато менше, ніж я мав право сподіватися.

Вони не шукали способу якось порозумітися зі мною, а лише, усміхаючись, стояли навколо та щебетали поміж себе, і я почав розмову перший. Я показав на свою Машину й на себе, а тоді, не знаючи, як висловити поняття про Час, показав на сонце. Тої ж миті одна маленька постать, чепурно вбрана в білий і пурпуровий одяг, повторила мій жест і, немало здивувавши мене, спробувала ротом імітувати звуки грому.

На мить я здивувався, дарма що значення жесту було досить зрозуміле. Невже ж ці створіння такі нетямущі? — постало в мене питання. Навряд чи ви спроможні уявити собі, як вразила мене їхня поведінка. Я думав, що люди епохи вісімсот другої тисячі років безмірно випередять нас у галузі науки, мистецтва і взагалі в усьому. А тут один з них раптом ставить мені запитання, що личило б хіба п'ятилітній дитині. Адже він спитав, чи не звалився я з сонця під час грози! Та й ці їхні вбрання, їхні кволі тіла і тендітні постаті... Хвиля розчарування пройняла мене. Був момент, коли я навіть пожалкував, що створив свою Машину Часу.

Кивнувши головою, я показав на сонце й так майстерно зімітував грім, що вони аж здригнулися, відскочили назад і поприсідали. Але зразу ж, осмілівши й посміхаючись, одне із них підійшло до мене з гірляндою якихось невідомих

гарних квітів і одягло її мені на шию. Інші мелодійними голосами схвалили його вчинок, і всі заметушилися, почали рвати квіти і зі сміхом прикрашати мене, аж я зрештою мало не задихнувся від пахощів. Хто на власні очі не бачив тих квітів, ніколи не може й уявити собі, які чудові, ніжні сорти утворило культивування рослин протягом незліченної кількості років. Тоді хтось запропонував виставити прибульця — тобто мене — в найближчому будинку, і мене повели до величезної сірої споруди з потрісканого каміння. Коли ми проходили повз мармурового Сфінкса, здавалося, що він усміхається з мого подиву. Ідучи з ними, я пригадав свої колишні переконання щодо серйозності та розумової вищості наших нащадків і ледве стримався від сміху.

Вхід до будинку вражав своїми велетенськими розмірами, та й весь той палац був неймовірно великий. Я з цікавістю розглядав цих дрібненьких ніжних людей, яких ставало дедалі більше, і двері, що розкривали переді мною свій таємничий чорний вхід. Довколишній світ, наскільки я міг його роздивитися, здавався мені вкритим хащами з квітів і кущів, неначе це був занедбаний, але все ще прекрасний сад. Я бачив на високих стеблах дивовижні білі квіти з напівпрозорими пелюстками; вони були близько фута в діаметрі й росли в дикому стані серед різноманітних кущів, та тоді я не мав часу розглядати їх: моя Машина залишалася без нагляду серед рододендронів.

Склепіння входу було вкрите горельєфами, але я не встиг усе як слід роздивитися, хоч і помітив, що вони нагадують стародавні фінікійські оздоби. Здивувало мене, що горельєфи ті сильно потерпіли від негоди, а подекуди й зовсім стерлися. Біля дверей нас зустріла ціла юрба у ще світліших убраннях. У своєму темному, заквітчаному гірляндами костюмі дев'ятнадцятого століття я мав досить кумедний вигляд серед цієї метушливої маси тунік ніжних кольорів, серед сліпучої білизни рук, співучої мови й мелодійного сміху. Пройшовши через великі двері, ми опинилися в просторій залі зі стінами, завішаними брунотною тканиною. Стеля була в тіні, а крізь вікна із подекуди повибиваними кольоровими шибками пробивалося приємне м'яке світло. Підлога була зроблена з величезних брил якогось дуже твердого білого металу; і її так зачовгали ноги багатьох поколінь, що в деяких місцях утворилися виямки. Упоперек зали стояло безліч низьких, не більше фута від землі, столів, зроблених із брил відполірованого каменю. На столах купами лежали плоди. Між ними я розпізнав щось подібне до малини величезних розмірів та апельсинів, але більшість плодів були мені невідомі.

Між столами порозкидувано було багато подушок. Мої супутники посідали на них і на мигах запропонували й мені зробити те саме. З приємною невимушеністю почали вони їсти плоди, беручи їх руками і викидаючи лушпиння та кісточки в круглі отвори біля столів. Мене не треба було довго запрошувати, бо я таки зголоднів і хотів пити. Попоївши, я став розглядати залу.

Найбільше вразила мене занедбаність, що панувала навкруги. Кольорові шибки у формі геометричних фігур у багатьох вікнах були повибивані, а завіски, що звисали до самої підлоги, вкрилися грубим шаром пилу. Мою увагу привернуло й те, що ріг столу, за яким я сидів, був одбитий. Та все ж зала була навдивовижу мальовничою. За столами сиділо сотні зо дві людей, і більшість з них намагалися якнайближче присунутися до мене; вони їли плоди і не зводили з мене своїх блискучих очей. Всі були в убраннях з ніжної, але міцної шовковистої тканини.

До речі сказати, фрукти — єдина їхня їжа. Ці люди далекого майбутнього були виключно вегетаріанцями, і я, зважаючи на свою потребу в м'ясі, мусив бути в їхньому товаристві також вегетаріанцем. Далі я дізнався, що на той час позникали коні, рогата худоба, вівці й собаки, як колись вимерли іхтіозаври. Проте плоди були надзвичайно смачні, а надто один з них (що, здавалося, достиг під час мого перебування там), із борошністою м'якоттю у тригранній шкаралупі, яким я надалі й харчувався. Спершу мене дивували всі ці незвичайні квіти та незвичайні овочі, і лише згодом я почав розуміти, звідки вони беруться.

Такий був мій перший обід у далекому майбутньому. Трохи попоївши, я вирішив за всяку ціну вивчити мову цих нових для мене людей. Ясна річ, це було необхідно. Плоди здалися мені найкращим об'єктом для початку; узявши один із них, я за допомогою звуків і жестів поставив цілу низку запитань. Примусити господарів зрозуміти мене було дуже важко. Жестикулювання моє викликало здивовані погляди та вибухи сміху, але нарешті якесь біляве створіння нібито збагнуло, чого я хочу, і кілька разів повторило одне слово. Тоді вони взяли мене, перешіптуючись одне з одним, і на перші мої спроби відтворити ніжні звуки їхньої мови вибухали щирим сміхом. А втім, я почував себе, як учитель серед учнів, і тому настирливо домагався свого. Незабаром у моєму розпорядженні було вже щось із двадцять іменників. Далі я дійшов до займенників і навіть до дієслова «їсти». Та посувалися ми дуже повільно; вони потомилися й стали всіляко ухилятися від моїх запитань. Отже, я мимоволі вирішив навчитися в них потроху і лише тоді, коли вони самі цього забажають. Але таке траплялося нечасто, і невдовзі я переконався, що мої нові знайомі надзвичайно легковажні й до того ж швидко втомлюються.

Занепад людства

Одну характерну рису вдачі цих маленьких людей я спостеріг з перших же годин життя серед них. Їм бракувало цікавості. Вони, неначе діти, з вигуками щирого подиву оточували та розглядали мене, але, немов ті ж такі діти, одразу і втікали, захоплені якоюсь новою забавкою. Тільки пообідавши й закінчивши нашу першу розмову, я помітив, що майже всі, хто був зі мною спочатку, зникли. Мушу, проте, сказати, що й сам я дуже швидко втратив інтерес до них. Втамувавши свій голод, я знову вийшов на ясне сонячне світло. По дорозі я зустрічав багато цих маленьких людей майбутнього. Вони якусь хвилину бігли за мною слідом, лопотіли щось і сміялися з мене, а тоді, насміявшись, привітно махали руками і розходились у своїх справах.

Коли я вийшов із зали, була вже тиха надвечірня пора. Тепле проміння призахідного сонця освітлювало все навкруги. Спершу мені дуже важко було зорієнтуватися. Все тут було таке відмінне від звичного для мене світу; все — навіть квіти. Великий будинок, з якого я вийшов, стояв на узбіччі широкої долини, а Темза відійшла щонайменше на милю від свого теперішнього річища. Я вирішив піднятися на пагорок милі за півтори від мене, щоб звідти подивитись, як виглядає наша планета у вісімсот дві тисячі сімсот першому році. Принаймні таку дату було відзначено на маленькому циферблаті моєї Машини Часу. До-

рогою я пильно придивлявся до всього, шукаючи пояснень тому занепадові, в якому перебували розкоші тогочасного світу, бо й справді скрізь були ознаки занепаду. На шляху до вершини пагорка, наприклад, я натрапив на величезну купу гранітних уламків, скріплених смугами алюмінію, — просторий лабіринт стрімких мурів і розколотих брил. Між ними росли цілі хащі дуже гарної рослини, — мабуть, кропиви, — з надзвичайно красиво забарвленим брунатним листям, яке, однак, не жалилось. Очевидно, поблизу були залишки якоїсь великої споруди, невідомо для чого збудованої. Тут трохи згодом зі мною трапилася одна дивна пригода, що була першим натяком на дальші, ще дивніші відкриття, про які я розповім свого часу.

Зупинившись на схилі пагорба перевести дух і розглянувшись навколо, я побачив, що ніде немає маленьких будинків. Напевне, приватних будинків, а може, і приватних господарств, уже не існувало. Тут і там поміж зеленню височіли якісь палаци, але невеличкі будиночки й котеджі, такі характерні для англійського краєвиду, зникли.

— Комунізм, — сказав я сам до себе.

Слідом за цією думкою постала й інша. Я глянув на кілька постатей, які йшли за мною, і раптом помітив, що всі вони одягнені в однакову одягу, у всіх були ніжні незарослі обличчя і якісь занадто округлі дівочі форми. Може здатися дивним, що я не звернув на це увагу раніше. Але ж довкола усе було незвичайне! Тепер це впало мені у вічі. Щодо фасонів одягу, сортів тканин, поводження, тобто всього того, що за наших часів відрізняє чоловіка від жінки, люди майбутнього були абсолютно однакові. Діти, — всі, кого мені довелося зустріти, — були мініатюрними копіями своїх батьків. Я подумав, що тогочасна молодь розвивається надзвичайно швидко, принаймні фізично, і потім я не раз переконувався, що мав рацію.

Побачивши загальний добробут і безпеку, що їх мали ці люди, я зрозумів, що схожість обох статей є звичайним наслідком умов, у яких вони живуть. Адже чоловіча сила й жіноча ніжність, сім'я і диференціація праці були тільки жорстокою необхідністю віку, яким керувала фізична сила. Але там, де населення багаточисельне й досягло рівноваги, де насильство — явище виняткове і де добробут забезпечений, існування родини, особливо багатодітної, зовсім зайва річ. Разом із тим зникає й потреба в розподілі праці між статями, а значить — і різниця у вихованні хлопців та дівчат. Перші ознаки цього процесу можна бачити і в наш час, але в майбутньому він повністю завершиться. Так, кажу вам, думав я тоді, але пізніше мусив визнати, що страшенно помилявся.

Міркуючи про все це, я звернув увагу на якусь невеличку гарненьку споруду, що нагадувала колодязь під куполом. Мені здалося трохи дивним, що колодязі існують ще й досі, але незабаром я забув про нього. До самої вершини пагорка ніяких будівель більше не було, а що я ходжу швидко, то мої маленькі супутники відстали від мене, і я вперше опинився сам. З приємним почуттям волі і свого незвичайного становища прямував я на вершину пагорка.

Зійшовши на саму верхівку, я побачив лаву з якогось жовтого металу. Подекуди вона взялася червонуватою іржею і поросла м'яким мохом. Поручні її були вилиті у формі голів грифонів. Я сів на лаву й замилувався обширом, який відкривався переді мною в променях вечірнього сонця. Кращої картини я не бачив ніколи. Сонце спустилося вже за обрій, і захід палав золотистим полум'ям,

яке перетинали горизонтальні червоні та багряні смуги. Внизу лежала долина Темзи, і річка здавалася смугою блискучої криці. Великі старі палаці, про які я згадував, височіли серед зелені, — одні вже стали руїнами, інші були й досі заселені. То тут, то там із просторого саду, що на нього стала схожою земля, вивищувались білі та сріблясті статуї, вирізнялися гострі лінії обелісків або обриси куполів. Парканів ніде не було, не було й ніяких ознак власності, жодного натяку на хліборобство. Уся земля перетворилася на сад.

Спостерігаючи це, я силкувався зрозуміти все, що побачив, і дійшов певних висновків. (Пізніше я пересвідчився, що були вони однобічні й містили тільки половину правди.)

Я вирішив, що бачу людство в добу його занепаду. Червона смуга на заході навела мене на думку про захід людства. Вперше я замислився над прикрими наслідками нашого соціального ладу. Зрештою, думав я, ці наслідки цілком закономірні. Силу породжує потреба. Добробут призводить до розманіженості. Прагнення поліпшити умови життя, — а справжня цивілізація — це процес дедалі більшої безпеки існування, — неминуче досягне колись своєї кінцевої мети. Одна перемога над природою об'єднаного спільними зусиллями людства веде за собою іншу. Те, що ми вважаємо за химери, буде реалізоване, мрії справдяться. І ось я бачу перед собою наслідки.

Уеллс Герберт. Машина часу. Війна світів / пер. М. Іванов. Київ : Дніпро, 1967. 499 с.

Запитання та завдання

1. Створіть колаж думок Мандрівника, використовуючи цитати з твору.
2. Як ви уявляєте Машину часу?
3. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте фільм, знятий за мотивами роману «Машина часу» Герберта Веллса. Порівнявши його з текстом, подумайте, яка версія більш оптимістична.
4. Якщо у вас була б Машина часу, куди б ви помандрували? В якому році та з якою метою хотіли б опинитися?
5. Подискутуйте: людство виживе чи загине? Використайте висновки Мандрівника.

Тобі буде цікаво! «Машина часу», «Острів доктора Моро», «Людина-невидимка», «Війна світів», «Перші люди на Місяці», «Їжа богів» — науково-фантастичні твори Герберта Веллса. У його доробку є й реалістичні твори про життя і проблеми його сучасників, автобіографічний роман.

Клайв Стейплз Льюїс

1898—1963

Англійський письменник, автор фентезійної прози. Народився в Белфасті (Північна Ірландія). Його дитинство — ніби сюжет із повісті: батько й мати читають книги, занурившись у м'які крісла, а йому з братом читають няні. Захоплювався казковими звірами, малював їх, писав про них оповідання. З часом зрозумів, що життя — не тільки світ чарівних уявлень, а й жорстокої правди. Клайв тяжко переживав загибель під колесами авто улюбленого собаки, а через кілька років ще один удар — смерть матері. Після закінчення школи вступив до коледжу. У війну пішов добровольцем на фронт. Далі — ще один коледж, викладання філології, дебют поетичної книжки й слава прозаїка, яку приніс йому цикл повістей «Хроніки Нарнії». Він незвично висловлювався й діяв: слова космонавта Юрія Гагаріна, що в космосі він не побачив Бога, прокоментував, що з таким же успіхом Гамлет міг би шукати на горищі власного замку Шекспіра.

На головних героїв роману-фентезі «Подорож Досвітнього мандрівника» — Едмунда та Люсі Певенс, їхнього двоюрідного брата Юстеса Скрабба, які кораблем «Досвітній мандрівник» вирушають на пошуки семи лордів, — чекають цікаві пригоди.

Подорож Досвітнього мандрівника

(Уривки)

Картина у спальні

Був собі хлопчик на ім'я Юстас Клеренс Скрабб — і на це він таки заслуговував. Батьки кликали його Юстасом Клеренсом, а вчителі — просто Скраббом. Друзі до нього не звертались, бо він їх не мав. Маму й тата він називав не «мамою» й «татом», а Гарольдом та Альбертою. То були дуже сучасні й прогресивні люди: вони не вживали алкоголю, не курили, були вегетаріанцями і носили особливу білизну. Вдома вони мали зовсім небагато меблів, кілька простирадел на ліжках, а вікна завжди тримали прочиненими.

Юстас Клеренс любив тварин, особливо жуків, якщо ті були мертвими й пришпиленими до карток. Йому подобались інформативні книжки, а ще він мав картинки з елеваторами для зерна та іноземними дітьми-товстунами, котрі робили вправи у зразкових школах.

Кого Юстас Клеренс не любив, то це своїх кузенів, чотирьох Певенсів: Пітера, Сьюзан, Едмунда та Люсі. Однак він майже зрадив, почувши, що Едмунд та Люсі приїдуть погостювати. Глибоко всередині він полюбляв командувати й зачіпатись; і, хоча й був хирлявим малюком, котрий не міг протистояти у бійці навіть Люсі, не кажучи вже про Едмунда, він знав десятки способів, як зіпсувати життя своїм гостям у власному домі.

Едмунд та Люсі анітрохи не хотіли їхати до дядька Гарольда й тітки Альберти. Та вибору не було. Того літа тата запросили на чотири місяці до Америки читати лекції, і мама збиралася з ним, оскільки вже десять років не мала справжньої відпустки. Пітер щосили готувався до екзаменів — на канікулах його мав тренувати старий професор Кірк, у чиєму будинку колись, у роки війни, діти пережили дивовижні пригоди. Якби професор і надалі жив у тому будинку, то запросив би до себе всіх чотирьох. Та відтоді він збіднів і жив у малому котеджі лише з однією додатковою спальнею. Брати усіх до Америки було б надто дорого, тож поїхала тільки Сьюзан.

Дорослі вважали її найвродливішою, до того ж вона не хапала зірок у навчанні (хоча в іншому й була зрілою як на свій вік), тож мама сказала, що Сьюзан «візьме набагато більше від подорожі до Америки, ніж молодші». Едмунд та Люсі намагались не заздрити талану Сьюзан, проте канікули у родичів видавалися їм жахіттям. «Для мене все ще гірше, — сказав Едмунд, — ти принаймні матимеш власну кімнату, а я ділитиму спальню з тим останнім смердюхом Юстасом».

Ця історія починається певного пообіддя, коли Едмундові та Люсі вдалося викрасти кілька цінних хвилин на самоті. Звісно, розмовляли вони про Нарнію — свою власну таємну країну. Гадаю, у більшості з нас є власна таємна країна, та майже у всіх вона уявна. У цьому відношенні Едмундові та Люсі пощастило більше. Їхня таємна країна була справжньою. Вони вже двічі побували там: і не граючи або мріючи, а насправді. Безперечно, потрапити туди вдалося завдяки магії — це єдиний шлях до Нарнії. І там їм було обіцяно, — чи майже обіцяно, — що певного дня вони повернуться знову. Можете собі уявити, скільки вони про це говорили при кожній нагоді.

Діти сиділи на краю ліжка в кімнаті Люсі і дивилися на картину на стіні навпроти. Це була єдина картина у всьому будинку, яка їм подобалась. Натомість зовсім не подобалась тітці Альберті (ось чому її повісили у крихітній кімнатці нагорі), але позбутись її вона не могла, бо це був весільний подарунок від когось, кого не варто було ображати.

На картині було зображено корабель, що плив просто на вас. Він мав позолочений ніс у формі драконячої голови з роззявленою пащею, лише одну щоглу і одне велике квадратне вітрило яскраво-пурпурового кольору. Там, де закінчувались позолочені крила дракона, можна було розгледіти зелені боки корабля. Він щойно опинився на вершечку дивовижної блакитної хвилі, яка, сходячи піною та бульбашками, котилася на вас. Корабель, вочевидь чимдуж гнаний уперед веселим вітром, ледь кренився на лівий борт. (До речі, якщо ви взагалі

збираєтесь читати цю історію і якщо досі цього не знали, зятяйте собі: лівий бік корабля — якщо дивитися спереду — це лівий борт, а правий бік — правий борт). Саме з цього боку й падало на корабель сонячне світло, тож вода тут мінилась зеленим і пурпуровим. З протилежного боку тінь вітрильника робила воду темно-синьою.

— Питання в тому, — мовив Едмунд, — чи не стає тобі ще гірше, коли дивишся на Нарнійський корабель і не можеш туди потрапити.

— Це краще, ніж нічого, — відповіла Люсі. — А Нарнійський корабель такий гарний.

— Продовжуєте бавитися в стару гру? — запитав Юстас Клеренс, котрий підслуховував під дверима, а тепер увійшов, гигочучи.

Минулоріч, гостюючи у Певенсів, він підслухав розмови дітей про Нарнію — і тепер запопадливо їх дражнив. Звісно, він думав, що то все вигадки, а оскільки сам був надто тупим, аби щось вигадати, то й не схвалював цього.

— Тебе не запрошували, — коротко кинув Едмунд.

— Я намагаюсь вигадати лімерик, — сказав Юстас. — Щось типу:

Певні діти, що гралися в Нарнію,
Дурнуватими стали і марними...

— Ну, почнемо з того, що «Нарнія» і «марними» не римується, — сказала Люсі.

— Це асонанс, — мовив Юстас.

— Не питай його, що таке ассі-як-там-його, — сказав Едмунд. — Він аж пищить, так хоче, щоб його запитали. Мовчи — і, може, він забереться звідси.

Більшість хлопчаків, зустрівши такий прийом, або вимелися б геть, або оскаженіли. Тільки не Юстас. Він продовжував стояти і шкіритись, а тоді знову заговорив.

— Вам подобається ця картина? — запитав він.

— Заради Бога, нехай він не заводить свою пісню про мистецтво і все таке, — покvapливо сказав Едмунд, та щиріша за нього Люсі вже мовила:

— Атож. Вона мені дуже подобається.

— Це огидна картина, — оголосив Юстас.

— Згинь — і не бачитимеш її, — відрізав Едмунд.

— Чим вона тобі подобається? — запитав Юстас у Люсі.

— Ну, по-перше, — мовила Люсі, — тим, що здається, ніби корабель посправжньому рухається. А вода виглядає дійсно вологою. А хвилі такі, наче опускаються й піднімаються.

Звісно, Юстас мав, що на це відповісти, та промовчав — з тієї простої причини, що, глянувши на хвилі, він побачив, ніби ті справді опускаються та піднімаються. Хлопець лише раз плавав на кораблі (та й то не далі Острова Вайт) і пережив страшнючу морську хворобу. Від хвиль на картині йому знову зробилось недобре. Він позеленів і глянув ще раз. І тут вся трійця, пороззявлявши роти, витріщилась на картину.

У те, що вони побачили, доволі важко повірити, навіть читаючи про це, однак майже так само складно для наших героїв було повірити власним очам. Зображення рухалось. Та це не скидалося на кіно — надто справжніми й чистими були барви, — немов простонеба. Ніс корабля врзався у хвилю, знявши цілу зливу бризок. А тоді позаду судна здійнялась хвиля, уперше відкриваючи корму

та палубу, які одразу й зникли з наступною хвилею, і знову вгору зринув ніс. Тієї ж миті підручник, що лежав на ліжку обіч Едмунда, зашелестів сторінками і полетів у стіну позаду нього, а Люсі відчула, як навколо її обличчя затріпотіло волосся, наче вітряного дня. То й був вітряний день — тільки вітер дмухав із картини. І раптом цей вітер приніс звуки — шурхіт і плюскіт хвиль довкола корабля, і рипіння, і всеохопний безперервний шум повітря та води. Проте лише запах — дикий, солоний запах — переконав Люсі в тому, що це не сон.

— Припиніть, — почувся писклявий від страху і роздратування голос Юстаса. — Ви, двоє, що за дурнуватий фокус. Припиніть. Я розкажу Альберті — ой!

Двоє інших дітей були набагато більше придиваєні до пригод, але, щойно Юстас Клеренс вигукнув «ой», вони також вигукнули «ой». А все тому, що з рами вирвався великий фонтан холодної солоної води і дітлахам перехопило подих від його удару, до того ж вони ущерть змокли.

— Я розтрощу цю огидну штуку, — закричав Юстас.

А тоді одночасно трапилося кілька речей. Юстас кинувся до картини. Едмунд, котрий трохи знався на магії, стрибнув за ним, застерігаючи бути обережним і не коїти дурниць. Люсі вчепилася в нього з іншого боку, і її потягнуло вперед. І тоді ж чи то вони стрімко зменшилися, чи збільшилась картина. Юстас підскочив, щоб зняти її зі стіни, й усвідомив, що стоїть на рамі. Перед ним було не скло, а справжнє море, вітер і хвилі бились об раму, наче об скелю. Знетямившись, він вчепився в дітей, котрі разом з ним повистрибували на раму. Якусь мить вони борюкалися й кричали, та щойно їм здалося, ніби рівновагу відновлено, як велетенський блакитний вал накотився, збив гурт з ніг і потяг у море. Відчайдушне волання Юстаса обірвалося, коли він сьорбнув води.

Люсі дякувала своїй щасливій зірці за минуле півріччя, коли вона так старанно вчилася плавати. Щоправда, було б краще, якби вона повільніше гребла, до того ж вода виявилася набагато холоднішою, ніж здавалась, коли була просто намальованою. Та все ж дівчинка високо тримала голову і скинула взуття — саме так мусить робити кожен, хто в одязі потрапляє у глибоку воду. Вона навіть тримала рот закритим, а очі розплющеними. Корабель був зовсім поруч: дівчинка бачила його зелений борт, що височів над ними, і людей, котрі дивились униз з палуби. А тоді, як і слід було сподіватись, Юстас в паніці вчепився за неї, і обоє гулькнули під воду.

Коли вони знову виринули, Люсі побачила, що з борту пірнає у воду біла фігура. Едмунд, розтинаючи воду, підплив уже зовсім близько: навіть вхопив за руки верескливого Юстаса. А тоді хтось інший, чие обличчя видавалося непевно знайомим, підтримав її за руку з протилежного боку. З корабля лунали голосні крики, з-понад фальшборту видніли чийсь голови, додолу скинули канати. Едмунд та незнайомиць обв'язали дівчину канатом. Після цього, як їй здавалось, настала довжелезна пауза, протягом якої обличчя її посиніло, а зуби заклацали. Насправді ж часу сплигло небагато: довелося чекати моменту, коли дівчину можна буде підняти на корабель, не вдаривши об борт. Попри всі їхні намагання, коли мокра й тремтяча Люсі нарешті опинилася на палубі, її коліно виявилось розбитим. Потім підняли Едмунда і нарешті нещасного Юстаса. Останнім витягнули незнайомця — золотоволосого хлопця, на кілька років старшого від Люсі.

— Ка-Ка-Каспіяне! — вигукнула Люсі, щойно змогла нормально дихати.

І це таки був він — хлопчик-король Нарнії, якому протягом своїх останніх відвідин діти допомогли посісти трон. Тієї ж миті Едмунд також упізнав його. Всі троє з неабиякою радістю потиснули руки і поплескали одне одного по спині.

— А хто ж ваш друг? — несподівано запитав Касп'ян, обернувшись до Юстаса з привітною посмішкою.

А Юстас ридав, ридав набагато гучніше, ніж має право плакати хлопець його віку, всього лише трохи змокнувши, і кричав:

— Відпустіть. Відпустіть мене назад. Мені тут не подобається.

— Відпустити? — здивувався Касп'ян. — Але куди?

Юстас кинувся до борту корабля, сподіваючись побачити над морем раму картини і, можливо, частину спальні Люсі. Та побачив лише блакитні, поплямовані піною хвилі та блякло-синє небо — і все це простягалося аж до виднокола. Мабуть, не варто звинувачувати його за те, що його серце впало у п'яти. Бідолаху тут таки й знудило.

— Агов, Райнельфе, — гукнув Касп'ян до одного з моряків. — Принеси їхнім величностям вина зі спеціями. Після такої купелі треба зігрітись.

Він називав Едмунда та Люсі їхніми величностями, бо колись, задовго до його власного часу, вони, разом із Пітером та Сьюзан, були королями та королевами Нарнії. Нарнійський час плине інакше, ніж наш. Провівши у Нарнії сто років, ви повернетесь до нашого світу в ту ж годину того ж дня, коли покинули його. А тоді, опинившись у Нарнії, через тиждень у нас виявите, що там минула тисяча років — або лише день, або жодної миті. Доки не потрапите — не довідаєтесь. Ось чому, коли діти Певенсі вдруге повернулися до Нарнії, для нарнійців це було так, наче до Британії повернувся король Артур (кажуть, колись так воно й станеться. А я б додав: чим швидше, тим краще). ...

Два неймовірні порятунки

Як же всі на «Досвітньому мандрівникові» раділи, покидаючи Острів Дракона! Щойно вони випливли з затоки, подув попутній вітер — тож наступного ранку корабель прибув до незнаній землі, яку дехто з них бачив, літаючи над горами, коли Юстас ще був драконом. Це був зелений рівнинний острів, населений самими кролями й кількома козами, однак, судячи з руїн кам'яних будиночків та чорних плям по колишніх ватрах, стало зрозуміло, що люди жили тут ще зовсім недавно. Навколо також було повно кісток та поламаної зброї.

— Робота піратів, — сказав Касп'ян.

— Або драконів, — додав Едмунд.

Єдине, що друзі знайшли тут, — це маленький рибальський човник, який стояв на піску. Зроблений зі шкури, напнутої на плетену раму, човник був зовсім крихітний — якихось чотири фути завдовжки, — і весло, що лежало всередині, відповідало його пропорціям. Товариству відразу спало на думку, що суденце або було зроблене для дитини, або той край населяли гноми. Рипічип вирішив зберегти човен, адже той якраз пасував йому за розміром, тож знахідку взяли на борт. Землю вони назвали Спаленим Островом — і ще до полудня відчалили від нього.

Днів п'ять їх гнав південно-східний вітер, і навколо не видно було ні землі, ні риби, ні чайок. Одного дня аж до самого вечора лив дощ. Юстас програв дві партії в шахи Рипічипові і знову став схожим на себе старого й невдоволеного, а Едмунд сказав, що їм варто було їхати разом із Сьюзан до Америки. І тут Люсі поглянула крізь вікно на палубі та мовила:

— Агов! Здається, він припиняється. Але що це таке?

Всі мерщій кинулися на корму і побачили, що дощ припинився і Дриніян, котрий саме стояв на варті, пильно вдивляється у щось попереду. Чи, радше, у кілька об'єктів, які скидалися на гладенькі кругляки, вишикувані в лінію з інтервалами приблизно у сорок футів.

— Проте це не можуть бути камені, — сказав Дриніян, — бо п'ять хвилин тому їх тут ще не було.

— А один щойно знову зник, — додала Люсі.

— Так, а он іще один з'являється, — мовив Едмунд.

— І ближче до нас, — зауважив Юстас.

— Оце так! — вигукнув Каспіян. — Ця штукенція рухається у наш бік.

— І рухається набагато швидше, ніж ми, пане, — сказав Дриніян. — Воно буде тут уже за хвилину.

Вони стежили, тамуючи подих, — адже не так уже й приємно, коли тебе переслідує хтось невідомий, на суходолі чи на морі. Але те, чим виявився цей переслідувач, було набагато гірше, ніж будь-хто міг очікувати. Несподівано, на відстані крикетного удару від борту, з води виринула потворна голова. Зелено-червона, з пурпуровими плямами — якщо не враховувати місць, де попрічіплялись молюски, — формою вона була схожа на кінську, тільки без вух. З велетенськими очима, створеними для того, щоб дивитись крізь темні океанські глибини, з подвійним рядом гострих риб'ячих зубів у роззявленій пащі. Те, на чому стриміла голова, мандрівники спершу прийняли за шию, однак істота дедалі більше виринала з води, і стало зрозуміло: то не шия, то її тіло, а створіння, що з'явилося перед ними, — це Морський Змій, якого легковажно мріє зустріти так багато шукачів пригод. Вигини гігантського хвоста, що здіймалися над поверхнею води, було видно здалеку. А голова стирчала вище верхівки щогли.

Усі схопилися за зброю, однак нічого вдіяти не могли, монстр був недосяжний.

— Стріляйте! Стріляйте! — закричав головний лучник — і кілька чоловіків скорилися, проте стріли відскочили від шкури Морського Змія, наче вона була залізною.

А тоді — і та мить була жахливою — усі завмерли, роздивляючись його очі й рот та мізкуючи, куди ж ударить чудовисько.

Та чудовисько не вдарило. Воно витягнуло голову аж до самого кошика на верхечку щогли. Однак його шия і далі видовжувалась, аж доки голова не доторкнулась правого фальшборту, а тоді почала опускатися вниз, але не на залюднену палубу, а у воду, тож корабель опинився під аркою з тіла змії. Ця арка одразу ж почала стрімко зменшуватись: Морський Змій тепер справді майже торкався правого борту «Досвітнього мандрівника».

Юстас, який дуже старався поводитися добре (поки дощ та шахи не вибили його з колії), несподівано здійснив перший у житті сміливий вчинок. Він мав при собі меч, позиченого Каспіяном. Щойно змієве тіло опинилось достатньо

близько до правого борту, він стрибнув на фальшборт і щосили заходився рубати. Звісно, хлопець нічого не досягнув, хіба що розламав другий найкращий меч Каспіяна на друзки, проте як на початківця це був чудовий вчинок.

Всі інші також були готові долучитися, коли це раптом почувся голос Рипічипа:
— Не бийтеся! Штовхайте!

Це було настільки незвично для мишака — просити всіх не битись, що попри напружений момент, усі погляди зосередилися на ньому. Тоді малюк вистрибнув на фальшборт і вперся всім своїм пухнастим тільцем у велетенську лускату і слизьку спину, а тоді почав щосили штовхати — і багато хто зрозумів його задум: люди кинулися до обох бортів корабля, щоб робити те саме. А коли за кілька секунд голова Морського Змія виринула знову, цього разу ліворуч по борту, повернута потилицею — ось тоді все стало зрозуміло.

Монстр скрутився навколо «Досвітнього мандрівника» петлею і почав туго її затягувати. Щойно петля затягнеться як слід — хресь! — і там, де був корабель, плаватимуть уламки, тож змієві залишиться повиловлювати їх один по одному. Єдиний шанс — штовхати петлю, аж поки вона не зіслизне з корми. Або (те саме, тільки в інший спосіб) — виштовхати корабель з петлі.

Звісно, самотужки Рипічип мав такі ж шанси зробити це, як зрушити собор, і він мало не прикінчив себе, докладаючи всіх зусиль, поки його не відсторонили. Невдовзі геть усі з корабля, крім Люсі та мишака (котрий лежав непритомний), стояли двома рядами вздовж фальшбортів, кожен наступний щосили штовхав грудьми попереднього, тож вага усієї ланки переходила на тих, що були скраю. Кілька страшних секунд (що спливали ніби години) здавалось, ніби нічого не відбувається. Тріщали суглоби, котився піт, замість дихання чулося гарчання та гучне сапання. А тоді всі відчули, що корабель рухається, — і побачили, як зміїна петля поволі віддаляється від мачти. Та водночас петля вужчала. Небезпека була зовсім поруч. Чи зможуть вони перетягнути її через корму, чи вона вже надто вузька? Звісно. Вони одного розміру. Петля лежить на поручнях корми. Десяток чоловіків вистрибнули туди. Так було набагато краще. Тіло Морського Змія лежало тепер так низько, що люди змогли вишикуватися вздовж корми рядком і штовхати. Надія дужчала, аж раптом усі згадали про різьблену фігуру на кормі «Досвітнього мандрівника», драконячий хвіст. Перетягнути хвіст чудовиська через неї неможливо.

— Сокиру! — хрипким голосом закричав Каспіян. — І штовхайте далі.

Люсі, яка стояла на головній палубі і дивилася на корму, почула його. Вона знала, де що лежить, тож притьмом кинулася вниз, вхопила сокиру і злетіла на гору до ляди, котра вела на корму. На самому вершечку драбини Люсі почула гучний тріск, наче падало дерево, — корабель захитався і стрімко рушив уперед. А сталося це тому, що в цю мить різьблена фігурка на кормі відламалась (або тому, що Морського Змія штовхали особливо сильно, або через те, що він по-дурному вирішив тугіше затягнути аркан) — і корабель знову був вільний.

Усі були надто виснаженими, щоб побачити те, що бачила Люсі. Кількома ярдами позаду петля Морського Змія різко зменшилась і зникла у фонтані води. Люсі завжди повторювала (хоча тієї миті вона була настільки збудженою, що то могла спрацювати її уява), наче бачила на морді істоти вираз ідіотського задоволення. Безсумнівно, то була неймовірно тупа тварина: замість того, щоб погнатися за кораблем, вона повернула голову і почала нюхати своє власне тіло, наче намагалася знайти там уламки «Досвітнього мандрівника». А «Мандрівник» був

уже далеко, мчав уперед, гнаний свіжим вітерцем, члени його команди сиділи та лежали на палубі, тяжко дихаючи та стогнучи. Та невдовзі вони вже могли розмовляти про пригоду — і навіть сміятися з неї. А коли принесли трохи рому, всі збадьорилися ще дужче, всі вихваляли відвагу Юстаса (хоча вона користі не принесла) та Рипічипа.

Наступних три дні було видно лише море та небо. Четвертого дня вітер змінився на північний і море занепокоїлось. Пообіді почало збиратись на бурю. Проте тоді ж ліворуч за бортом забовваніла земля.

Льюїс Клайв Стейплз. Хроніки Нарнії [Кн. 5]:
Подорож Досвітнього мандрівника / пер. з англ. С. Андрухович.
Дніпропетровськ: Проспект, 2008. 239 с.

Запитання
та завдання

1. Складіть піраміду твору «Подорож Досвітнього мандрівника».

2. За покликанням перегляньте трейлер екранізації роману «Хроніки Нарнії: Підкорювач Світанку».
3. Чи є картини, які справили на вас таке ж враження, як картина у кімнаті Люсі на героїв твору?
4. Продовжіть речення: «Я б хотів / хотіла мандрувати Досвітнім мандрівником з Каспіаном та іншими героями твору, щоб...».
5. Підготуйте відеоролик «Чому я рекомендую (чи не рекомендую) прочитати «Хроніки Нарнії»?».

Тобі буде цікаво! До серії «Хроніки Нарнії» Клайва Стейплза Льюїса входять сім романів: «Небіж чорнокнижника», «Лев, Біла Відьма та шафа», «Кінь та його хлопчик», «Принц Каспіан: Повернення в Нарнію», «Подорож Досвітнього мандрівника», «Срібне крісло», «Остання битва».

Анна Філіппа Пірс

1920—2006

Англійська письменниця. Народилася в сім'ї мірошника поблизу Кембриджа. Працювала сценаристкою та продюсеркою шкільного радіомовлення «Бі-бі-сі», редакторкою у видавництві, читала лекції з історії. У літературі дебютувала віршами, писала для дітей оповідання, а визнання і славу їй приніс роман «Том і опівнічний сад», що кілька десятиліть був бестселером. За його сюжетом знято фільми, написано й поставлено на сцені п'єсу.

Роман «Том і опівнічний сад» називають класикою казок про час. Його головний герой Том Лонг щонаочі потрапляє в минуле, що переплітається із сучасним, він знайомиться з Хетті, яка показує йому дивовижний сад.

Том і опівнічний сад

(Уривки)

Крізь двері

Щонаочі Том спускався сходами до дверей у сад. Спочатку він дуже боявся, що колись двері відчинить, а саду нема. Одного разу, наблизивши руку до клямки, він так злякався тієї думки, що втік до себе у спальню. Але пізніше, тієї ж ночі, таки змусив себе спуститися знову та прочинив двері — сад непорушно стояв на своєму місці.

Том бачив сад безліч разів — у різний час дня, в різні пори року, та найулюбленішою порою для нього було сонячне літо. На початку літа ще цвіли на клумбах-півмісяцях гіацинти, а на круглих царювала жовтофіоль¹. Коли гіацинти схилили свої голівки і в'яли, а жовтофіоль уже викопали, на їхньому місці розцвітали левкої та айстри. Самшитовий бордюр біля теплиці був пострижений так, що ніша збоку нагадувала великий зелений роззявлений рот, заставлений горщиками з геранню. Біля стіни із сонячним годинником було багато троянд і темно-червоних маків, а в західній напівтіні, біля доріжки, поблискували, як

¹Жовтофіоль — вид декоративних садових рослин.

маленькі місяці, золотисті квіти примули вечірньої. Груші пізнього літа одягали у спеціальні мішечки, щоб плоди збереглися цілими й непошкодженими.

Звісно ж, Том не був садівником, його, як і Пітера, найбільше приваблювала можливість полазити по деревах. О, він назавжди запам'ятав своє перше дерево в цьому саду — один із тисів¹ на краю галявини. Він ніколи до цього не лазив на тиси, але відтоді вони стали для Тома улюбленими деревами.

Нижні гілки росли невисоко, а стовбур мав безліч виступів і тріщин. Тримуючись пальцями лівої ноги за один із таких виступів, Том міцно обплів руками гілку прямісінько над головою, відштовхнувся, підтягнувся на руках — ноги висять у повітрі, спочатку гілка на рівні грудей, потім — живота. Він підтягався вище й вище, звиваючись, як змія. Нарешті Том сидів на гілці, на висоті з людський зріст.

Далі було легше й цікавіше. Том то дерся по гілках, то тулився до стовбура. Хлопчикові подобалося торкатися сухої кори. Там, де кора відпала, стовбур був темно-рожевим.

Вгору, вгору і знову вгору. І ось замість напівтемної крони — золотава блискуче сонце в чистому небі. Навколо, куди не глянь — безмежний килим зелені. Том сидів на одній висоті з верхівками інших тисів, що ростуть довкола галявини, — майже врівень з південною стіною.

На тій самій висоті, зовсім недалеко, по інший бік галявини, були вікна верхнього поверху. В одному з вікон хлопчик помітив якийсь рух — схоже, покоївка прибирає у спальні. Вона відчинила вікно, щоб витрусити ганчірку, й кинула на дерева погляд, як вона це часто робила. Том помахав їй рукою — марно. Схоже на гру в піжмурки — ведучий тебе все одно не бачить.

Покоївка відійшла від вікна і знову взялася за прибирання. Вікно не зачинила, і тепер Том міг заглянути в кімнату. Там була ще якась людина. Вона стояла біля стіни в глибині кімнати обличчям до вікна і розмовляла з покоївкою — до Тома долинали приглушені голоси. Том не міг добре роздивитися, хто це був, бачив тільки нерухому фігуру та білий овал обличчя, повернутого в його бік. Така картина збентежила Тома, тож він інстинктивно почав спускатися вниз і зовсім зник у листі.

Том ще не раз бачив у саду різних людей. Він підглядав за ними з обережністю, але, пам'ятаючи, що покоївка його так і не помітила, врешті-решт осмілів.

Хлопчик знав, що бачив не всіх, хто буває в саду. Але йому часто здавалося, що хтось біля нього є. А ще гірше — хоч скільки він себе переконував, що це йому тільки здається, було відчуття, ніби цей хтось тут, невидимий, спостерігає за ним, Томом. Куди приємніше самому стежити за людьми, навіть якщо вони не звертають на тебе уваги. Він бачив служницю, садівника, сувору на вигляд даму в довгій сукні, що шелестіла пурпуровим шовком — з нею Том віч-на-віч зіткнувся, повернувши за ріг. Але вона навіть оком не повела.

Видимий... невидимий... Навіть якщо люди в саду його і не бачать, то про інших мешканців саду цього не скажеш. Упевненим у цьому він, звісно, не міг бути, але птахи повертали до нього свої голівки і зривалися з місця, тільки-но Том підходив.

¹Тис — рід хвойних рослин родини тисові; вічнозелене дерево.

Та чи залишає він сліди? Мабуть, ні. Піднімаючись на тиси, Том помічав, що під його вагою гілки не ламаються. Трохи згодом хлопчик був дуже розчарований тим, що йому не піддавалися жодні двері в саду, хоч як він намагався їх відчинити: ні двері теплиці, ні двері маленької котельні, де була піч, що обігріває теплицю, ні дверцята в південній стіні біля сонячного годинника.

Ці зачинені двері розпалювали цікавість. Хлопчику спало на думку, що можна спробувати проскочити туди слідом за садівником. Той часто заходив у теплицю і в котельню, ще частіше відчиняв двері в південній стіні. Тому найбільше хотілося пробратися саме туди, це мало бути легко — садівник раз у раз ішов і повертався з різним садовим інвентарем. Там, мабуть, був сарай з інструментами.

Садівник зазвичай заходив дуже швидко й відразу ж зачиняв за собою двері — ніяк не прослизнути за ним. Але з тачкою він точно буде повільнішим, вирішив Том і почав терпляче чекати, коли випаде нагода. Однак садівник і тут примудрився миттєво витягнути руку, відчинити двері, блискавично вкрити тачку й ногою зачинити їх прямо перед носом у Тома.

Хлопчик стояв і дивився на двері, що знову стали неприступною фортецею. Без будь-якої надії взявся за клямку. Як завжди, вона не зрушила з місця, ніби пальці Тома були невагомі. Розлютившись, він натиснув на клямку що є сили, всім тілом наліг на неї — і раптом щось сталося. Так-так, його пальці пройшли крізь залізну клямку, немов у ній, а не в пальцях, більше не було ваги. Рука пройшла наскрізь і знову повернулася на місце.

Том витріщився на праву руку, немов це не рука, а казна-що. Легенько торкнувся її лівою рукою, перевірили, чи вона не зламана, не забита. Ні, все в порядку — все як завжди, точно так, як було до того. Він глянув на клямку, в ній теж нічого незвичайного — клямка як клямка, така ж, як усі клямки.

Тоді Тома осяяла думка: а якщо двері не такі міцні, як клямка, треба тільки постаратись. Він з усією силою навалився на двері, натиснув плечем, стегном, п'ятою. Спочатку нічого не відбувалося — ні з ним, ні з дверима. Він продовжував тиснути дедалі сильніше, рішучіше. І тут його охопило дивне відчуття, ніби в нього онімів бік. Ні, справа зовсім не в цьому.

— Я проходжу наскрізь, — із захопленням і панікою видихнув Том.

З іншого боку стіни садівник щойно вивалив на землю повну тачку бур'янів і сів на тачку пообідати, якраз навпроти сарайчика. Якщо б він міг побачити Тома, то дуже здивувався б — маленька частина хлопчика проходила крізь дерев'яні двері. Спочатку плечі й ноги рухалися синхронно, тоді верхня частина тулуба сповільнилася, а ноги пройшли повністю. Потім з'явилася одна рука, слідом за нею — інша, тепер по цей бік дверей опинилося все тіло, крім голови.

Правда в тім, що на більше Тому просто не вистачало сміливості. Проштовхнути все тіло крізь дерев'яні двері потребує надзвичайних зусиль, та й за відчуттями, якщо вже говорити про них, річ доволі своєрідна, навіть неприємна. «От перепочину хвилинку і все», — звучало в Тома в голові, яка залишилася по інший бік дверей. А сам він чудово розумів, що не рухається далі від страху. У животі, коли той проштовхувався крізь двері, було жахливо неприємне відчуття, а як буде голові, очам, вухам?

Наступна думка здалася куди страшнішою від попередньої: а якщо від цього зволікання він, немов паровоз, у якого вже немає пари, втратив і силу, і мож-

ливість просуватися далі? А якщо він не зможе рушити ні назад, ні вперед? Раптом він застряг шиєю в дереві? Раптом прямо зараз, за нещасним збігом обставин, з'явиться той, хто його може помітити? Чи ще гірше — ціла компанія прийде і побачить беззахисне тіло, яке стирчить із дверей і напрошується на глузування.

Зібравши волю в кулак, заплющивши очі, стиснувши губи, Том протягнув голову крізь двері, приголомшений, вражений, але цілий опинився з іншого боку. Коли в голові проясніло, він зрозумів, що стоїть перед сарайчиком, віч-на-віч із садівником. Том ніколи раніше так близько не стикався із садівником — молодим широкоплечим хлопцем з обвітrenим від роботи на свіжому повітрі обличчям і небесно-блакитними очима. Він дивився прямо на Тома, точніше крізь нього, кудись у далечінь. Садівник засунув у рот останній шматок товстого бутерброда з беконом, дожував, заплющив очі й голосно сказав: «За все блага дякую Господу, Він береже мене від справ диявольських, щоб не було мені шкоди».

Садівник говорив, ковтаючи приголосні й розтягуючи голосні¹, Тому довелося уважно прислухатися, щоб розібрати слова молитви. Хлопець знову розплющив очі й потягнувся за другим бутербродом. Том здивувався — невже садівник читатиме молитву після кожного шматка хліба? Може, він просто не знає, скільки йому захочеться з'їсти.

Він продовжував жувати, а Том озирнувся навколо. Плодові дерева, дощатий курник, мотузки для білизни, купа хмизу на багаття. Далі простягалися поля, а за деревами збоку червоніли дахи — там, напевно, було село.

Том усе-таки не зводив очей із садівника. Тільки-но той закінчив їсти останній бутерброд і взявся за ручки тачки, збираючись повернутися в сад, Том був уже тут як тут. Проходити через замкнені двері — задоволення не з приємних, і Томові зовсім не хотілося займатися цим вдруге. Цього разу повернутися в сад можна було в інший спосіб: Том швидко стрибнув у порожню тачку й спокійно проїхав через двері.

Мине немало часу, перш ніж Том знову зважиться протягнути себе — в прямому сенсі цього слова — через замкнені двері. Фруктовий сад він уже побачив, та й нічого особливого там не було, а інші двері можуть почекати. Він видерся на невисоку стіну, за якою ріс лісок. З третього боку сад був обрамлений живо-плотом, Том вужем проліз між кущами, перетнув зелений луг. Там, на дальній межі, несподівано з'явилася річка, чиста, некваплива, із зеленуватою від очерету і водоростей водою.

Ні сад, ні околиці самі по собі не здавалися Томові дивними, навіть власні незвичайні здібності його не насторожували. Але щось усе-таки не давало йому спокою. Ця думка поверталась до Тома знов і знов. Чому в саду завжди прекрасна погода, чому пори року і час доби так швидко змінюються, чому в нього постійне відчуття, що хтось за ним стежить?

Раптом усі його побоювання зійшлися до купи. Тієї ночі він, як завжди, виліз із ліжка в кімнаті на другому поверсі, зійшов униз близько опівночі й відчинив двері в сад. Перший раз за весь час у саду теж була ніч. Місяць уже зійшов, але його постійно закривали хмари. Вони мчали із жахливою швидкістю, але тут, біля землі, повітря було абсолютно нерухоме — стояла неймовірна задуха, і

¹Типова британська вимова осіб, які належать до нижчих класів суспільства.

було значно гарячіше, ніж удень. Том розстебнув піжамну куртку — можливо, це трішки допоможе. Пахло грозою. Не встиг Том спуститися вглиб саду, як місяць зник у хмарах. Замість місячного світла сад осяяла блискавка, миттєво розколола небо на дві половини, і через секунду почувся гуркіт грому.

* * *

Хетті

Том не часто бачив тих хлопчиків у саду. Іноді вони приходили з духовими трубками¹ або по фрукти. Вдруге Том побачив їх через кілька днів — вони прийшли нарвати яблук.

Троє хлопчиків із цуцням, яке крутилося в них під ногами, вискочили з дому і буцім без будь-якої мети побігли доріжкою до теплиці й фруктового саду. Зупинилися біля молодої яблунки, на якій уже дозрівали плоди.

— Нам заборонили рвати яблука з дерева, — сказав Х'юберт. — Тому давайте потрусимо дерево, і вони самі попадають.

Х'юберт і Джеймс раз-другий гарненько потрясли деревце. Впало яблуко, за ним друге, третє... Едгар, який збирав плоди, раптом завмер, роззирнувся на всі боки і вигукнув:

— Шпигунка!

За кущем стояла дівчинка — Хетті. Зрозумівши, що її схованку викрили, вона підійшла до хлопчиків.

— Дайте мені, будь ласка, яблучко.

— А як ні, то що? Поскаржишся, так? — розсердився Едгар. — Шпигунка і донощиця!

— Дай їй яблуко, вона не буде скаржитися, — заступився за дівчинку Джеймс.

Едгар знехотя кинув Хетті яблуко, яке та піймала в поділ фартуха.

— Тільки не кидай огризок на галявині, як минулого разу, бо сама в біду потрапиш і нас підведеш.

Вона кивнула і почала гризти яблуко, підсуваючись ближче і ближче до хлопчиків. Вони жували кожен своє яблуко і квапливо відступали, човгаючи по землі ногами: у такий спосіб намагалися приховати сліди злочину.

Усі четверо зупинилися недалеко від Тома. Маленький тер'єр крутився під ногами, обнюхуючи траву, поки не опинився поруч з Томом — так близько пес до нього ще не підбирався. Він наче відчув хлопчика, бо поглядав у його бік і гавкав не перестаючи. Шерсть на загривку у пса встала дибки.

— Що з тобою, Пінчере? — здивувався Х'юберт і глянув прямо на Тома, та, звісно, нічого не побачив.

Пес несамовито гавкав у порожнечу. Х'юберт втупився прямо на Тома, але нічого не побачив. Едгар уважно дивився в той самий бік, але і його погляд пройшов повз Тома. Тоді обернувся Джеймс, останньою — Хетті. Усі четверо дивилися на місце, де стояв Том, а песик продовжував лементувати.

¹Духова трубка — метальна зброя у вигляді порожнього циліндра, виготовленого з легких матеріалів.

Томові було дуже образливо: його не помічали. І дуже неввічливо й нерозумно — принаймні так йому здавалося. Зрештою йому увірвався терпець — що ж, він віддячить їм. Навіть якщо грубо, то й що — все одно ніхто не побачить. Хлопчик показав їм язика. У відповідь Хетті теж показала язика.

Спершу Том дуже здивувався і вирішив, що йому це здалося. Але ж ні, дівчинка й справді висунула язика. Вона його бачить!

— Кому це ти показуєш язика, Хетті? — підозріливо запитав Едгар, який усе зауважував.

— Та нікому, просто язика спекотно в роті, — винахідливість Хетті неабияк здивувала Тома. — Нехай трохи охолоне, свіже повітря йому не зашкодить.

— Не бреші і не груби!

— Залиш її в спокої, Едгаре, — як завжди, втрутився Джеймс.

Хлопчики швидко втратили інтерес і до дивної поведінки песика, і до Хетті. Вони вирушили назад до будинку. Все ще глухо гарчачи і намагаючись триматися подалі від Тома, тер'єр побіг слідом за хлопчиками. Дівчинка йшла першою. Том, тремтячи від хвилювання, крокував слідом — тепер вона від нього нікуди не подінеться.

Один за іншим вони ступили на доріжку між теплицею і заростями самшиту — спочатку Хетті, за нею троє хлопчиків, останнім Том. Але, діставшись до галявини, він побачив тільки трьох хлопчаків.

— Куди Хетті поділася? — запитав Джеймс, що йшов останнім.

— Утекла кудись, — Едгара дівчинка зовсім не обходила.

Хлопці зайшли в будинок, а Том, сердито озируючись на всі боки, залишився на галявині. Мабуть, вона думає, що може так просто сховатися і все. О ні, він її з-під землі дістане. І Том взявся шукати дівчинку. Він шукав скрізь і всюди, заглянув під живопліт, глянув під деревами, пошукав за котельнею, понишпорив у ліщині, між грядками, біля альтанки, подивився під кущами агрусу, коло решіток з горохом...

Ні... ні... ні. Нема... Вона що — крізь землю провалилася? Раптом із-за спину долинуло протяжне «ку-ку». Він озирнувся й побачив Хетті. По хвилі мовчання, майже не сподіваючись, що його почують, Том почав:

— Я здогадався, що ти сховалася і за мною стежиш. ...

— Здогадався! — зневажливо кинула вона. — Та я вже сто разів ховалася — і в кущах, і за живоплотом, коли ти мій таємний лаз виявив. І за тобою стежила. Я тебе навіть з вікна разок бачила, коли Сюзанна прибирала, а ти на верхівці дерева сидів! Я навіть бачила, як ти у дверях застряг.

Вона зробила паузу, немов засмутившись від цього спогаду.

— Я тебе стільки разів уже бачила, багато-багато разів, а ти й не знав!

...Так ось хто стояв у глибині кімнати! Тепер зрозуміло, чому його так часто охоплювало це дивне відчуття — ніби за ним хтось стежить. Тепер усе зрозуміло.

— Як для дівчинки, ти непогано ховаєшся, — він мимоволі відчував до цієї малявки щось на зразок поваги.

Том зрозумів, що вона розсердилася, і поспішив відрекомендуватися:

— Мене звуть Том Лонг.

Вона не відповіла, всім виглядом демонструючи, що це ім'я не справило на неї ніякогісінького враження.

— Ну й мовчи, твоє ім'я я знаю, — зверху кинув хлопчик, вирішивши відплатити їй тією ж монетою, — ти Хетті. Хетті Як-тебе-там.

«Так їй і треба», — подумав.

Не загаявшись ні на мить, дівчинка манірно вклонилася і представилася:

— Принцеса Хетті, до ваших послуг. Я принцеса.

Переклад Марти Гулей.

Tom's midnight garden, This edition published in 1958 by HarperCollins in New York. Hardcover, 229 p.

Запитання та завдання

1. Якби Том вів щоденникові записи, про що б вони були, на вашу думку? Розкажіть чи напишіть про це.
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте трейлер фільму «Таємничий сад».
3. Визначте, що спільного у цієї екранізації з прочитаним фрагментом твору Анни Філіппи Пірс «Том і опівнічний сад».
4. Уявіть, що ви потрапили у дивовижний сад Тома. Опишіть його. Кого б ви хотіли там зустріти?
5. Якщо ви були б режисером фільму «Том і опівнічний сад», які сцени обов'язково запропонували б для зйомок?

Тобі буде цікаво! Анна Філіппа Пірс написала понад 30 книг, які ще не перекладені українською мовою, але їх можна прочитати в оригіналі: «Собака такий маленький», «Маленький джентльмен», «Привид у кімнаті Енні» та ін.

Філіп Пуллман

1946 р. н.

Англійський письменник. Народився в м. Норидж (графство Норфолк, Англія) в сім'ї пілота, яка часто переїжджала, що давало йому змогу бачити світ. Батько загинув, коли йому було сім років; із одинадцяти років жив із дідом. Навчався в коледжі, вчителював, а потім цілком віддався літературній праці. Щодня пише тисячу сто слів кульковою ручкою у спеціальному блокноті.

Роман *«Магічний ніж»* — дивовижна казка для дітей і дорослих. Головні герої, перетнувши кордон світів і потрапивши в місто покинутих дітей, зустрічаються з привидами, відьмами, ангелами, наражаються на небезпечні пригоди, натрапляють на магічний ніж, яким можна «вирізати вікна» в інші світи.

Магічний ніж

(Уривки)

Віл вийшов на велике перехрестя, де шлях на північ перетинав оксфордську кільцеву дорогу, яка пролягала зі сходу на захід. О такій пізній порі машин було обмаль, і в місці, де він стояв, панувала тиша — обабіч за широкою смугою трави виднілися охайні будинки. Уздовж дороги вишикувалися дві шереги грабів — дивних дерев із досконало симетричною кроною; вони були схожі радше на деревця з дитячих малюнків, ніж на справжні рослини. Світло ліхтарів надавало пейзажу дещо штучного вигляду — ніби це була якась сцена. Віл майже падав від втоми, але ішов далі на північ, хоча залюбки ліг би на траву під одним із цих дерев. Та коли він стояв, намагаючись вигнати туман із голови, то побачив кішку.

Як і Моксі, вона була смугастою. Вона вислизнула з саду однієї з осель, біля яких стояв Віл. Хлопець поставив торбу та простяг руку, і кішка підійшла, щоб потертися об його пальці — так само, як це робила Моксі. Звичайно, так поводитися кожна кішка, але Віл усе одно відчув таке гостре бажання повернути назад, додому, що на його очах з'явилися сльози.

Нарешті кішка відвернулася. Стояла ніч, і їй слід було оглянути свою територію, перевірити, чи не з'явилися миші. Вона м'якою ходою перетнула дорогу, прямуючи до кущів, що росли відразу за грабами, і там зупинилася.

Віл, який усе ще спостерігав за кішкою, побачив, що вона робить щось вельми цікаве.

Вона простягла лапу, щоб, здавалося, написати у повітрі щось невидиме Вілові. Потім вона стрибнула назад, вигнула спину та підняла хвіст, шерсть її стала сторчма. Віл добре знав кішок, а тому почав уважно дивитися, як тварина знову наближається до того самого місця — клаптика трави між грабами та кущами, що слугували живою огорожею для саду, — і ще раз ніби пошкрябала лапою повітря.

Вона знову відстрибнула, але цього разу не так далеко, і було видно, що її тривога минає. Минуло ще декілька секунд фиркання, ворущіння вусами та дотиків лапою, і цікавість пододала обережність.

Кішка ступнула вперед і зникла.

Віл протер очі. Він усе ще нерухомо стояв біля стовбура найближчого до нього дерева, коли з-за повороту виїхала вантажівка та ковзнула по ньому світлом фар. Коли вона зникла, хлопець перейшов дорогу, не відриваючи очей від місця, яке досліджувала кішка. Це було нелегко — там не було нічого, на чому можна було б зупинити око, але коли він підійшов ближче та оглянув це місце, то щось побачив.

Принаймні він бачив щось під деякими кутами. Це виглядало так, ніби хтось вирізав шматок повітря над травою, що росла приблизно за два метри від узбіччя дороги. Шматок був майже квадратним за формою, сторона квадрата становила приблизно метр. Якщо стояти збоку від цього місця, майже нічого не можна було розгледіти, ззаду ж не було видно й зовсім нічого. Місце здавалося незвичайним, лише якщо стояти прямо перед ним, тобто з боку дороги — та й тоді звернути на нього увагу було не дуже-то й легко, бо крізь нього Віл побачив абсолютно те саме, що було довкола: ділянку трави, освітлену ліхтарем.

Але Віл не мав щонайменших сумнівів у тому, що клаптик трави по той бік належав до іншого світу.

Він не зміг би сказати, чому він так вважає. Знання цього прийшло до нього відразу, і він знав це так само певно, як знав, що вогонь горить, а доброта — це гарно. Він дивився на щось зовсім чуже для нашого світу.

І вже це захопило його нахилитися та роздивитися цю річ уважніше. Від того, що він побачив, у нього в голові запаморочилося, а серце закалатало ще дужче, але він анітрохи не вагався: просунув свою торбу крізь цю діру в матерії нашого світу, а потім і сам проліз туди.

Він стояв під шерогою дерев, але це були не граби, а високі пальми, й росли вони, як і дерева в Оксфорді, — низкою на траві. Але вона пролягала серединою широкого бульвару, на узбіччі котрого одне за одним стояли кафе й невеличкі крамнички. Усі вони були яскраво освітлені, всі відчинені, але порожні та мовчазні — ніби вони розглядали небо, густо засіяне зірками. Гаряча ніч пахла миртами та сіллю моря.

Віл уважно оглянув усе довкола. У нього за спиною повний місяць заливав білим сяйвом нескінченну низку великих зелених пагорбів, біля підніжжя яких стояли численні будинки з пишними садами довкола. Маєтки, як здалося Вілові, були оточені парком — невеличкими окремими галями, серед котрих він розгледів білі стіни якогось храму.

Поруч із ним у повітрі висіло те віконце, крізь яке він тільки-но пройшов, — побачити його з цього боку було так само складно, як і з того, але воно, без сумніву, існувало. Він нахилився, аби подивитися крізь нього, і побачив оксфордську

дорогу — його власний світ. Відчувши, як по спині побігли мурашки, хлопець відвернувся: хоч яким є цей світ, він все одно буде кращим від того. Відчуваючи легке запаморочення в голові, ніби він водночас спить і не спить, він випростався та пошукав очима кішку — свою проводирку.

Її не було. Без сумніву, вона вже досліджувала вузькі вулиці та садочки за цими кафе, світло яких так приваблювало. Віл підняв свою пошарпану торбу та, рухаючись дуже обережно на той випадок, якщо все це кудись зникне, повільно пішов дорогою до кафе.

* * *

Віл рушив праворуч, повз готелі з навісами над залитими світлом входами та неодмінними бугенвіліями, що цвіли поруч, і врешті-решт зайшов у сад, розташований на невеличкому миску. Будівля з освітленим прожекторами вигадливим фасадом, що стояла серед дерев, мабуть, являла собою казино або навіть оперу. Під обвішаними лампами олеандрами пролягали в усіх напрямках доріжки, але жоден живий звук так і не досяг вух Віла: птахи не співали, не дзижчали комахи, лунали лише його власні кроки.

Він чув тільки постійний тихий шум невеличких хвиль з пляжу за пальмами, котрі огорожували сад. Хлопець пішов туди і побачив, що на білому піску стоять декілька катамаранів, винесених туди припливом. Кожні декілька секунд у морі народжувалася маленька хвилька, щоб набігти на берег і відкотитися, поступившись місцем іншій. Приблизно за п'ятдесят метрів від берега у спокійній воді височіла платформа для нирців.

Віл присів на один із катамаранів і скинув взуття — дешеві кросівки, котрі вже майже розвалилися та безжально стискали його натруджені ноги. За кросівками полетіли і шкарпетки. Хлопець занурив пальці ніг у пісок. Минуло ще кілька секунд, і він скинув решту одягу та пішов у море.

Вода була якраз на межі між прохолодною та теплою, і це було чудово. Віл, здіймаючи бризки, поплив до платформи для нирців, виліз на неї, сів на м'яку дерев'яну обшивку та подивився на місто.

Праворуч від нього, огорожена молотом, лежала гавань. За нею, приблизно на відстані милі, височів смугастий біло-червоний маяк, за яким із темряви виднілися стрімчаки, а за ними, вже ледь помітні — ті великі пагорби, котрі він бачив з того місця, звідки потрапив у цей світ.

За смугою пляжу стояли осяяні лампочками дерева саду, що оточував казино, а за ними — вулиці міста та набережна зі своїми готелями, кафе та м'яко освітленими магазинами. І все це було порожнім і мовчазним.

І безпечним. Ніхто не знайде його тут: чоловік, що обшукував його будинок, ніяк не дізнається, куди він подівся, так само як і поліція. У нього був цілий світ, аби сховатися в ньому.

Уперше з тієї миті, коли він уранці вибіг із дому, Віл почувався безпечно.

До нього повернулася спрага, а з нею й голод — врешті-решт, востаннє він їв у іншому світі. Він зісковзнув у воду та повільно поплив до берега. Вийшовши на пісок, він натяг труси та, несучи в руці решту одягу й торбу, пішов садом у напрямку набережної. Там він кинув порожню пляшку в кошик для сміття і, босий, поплентався до гавані.

Коли його шкіра трохи підсохла, він натягнув джинси та почав розглядати місто, шукаючи, де можна дістати їжу. Готелі були надто величними; він зазирнув у перший з них, але той був зсередини таким великим, що хлопець відчув себе незатишно. Отже, він пішов далі й невдовзі знайшов невеличке кафе, що припало йому до вподоби. Він не міг би пояснити, звідки в нього виникло це відчуття: адже воно було таким самим, як десяток інших, з верандою, заставленою горщиками з квітами, та столами і стільцями, що стояли просто на тротуарі, але йому припало до душі саме це.

Там була стійка з фотографіями боксерів на стіні та постер усміненого акордеоніста з його автографом. Віл пройшов на кухню та вийшов у двері, що вели в коридор із вузькими сходами, застеленими яскравим квітчастим килимом.

Потім тихо піднявся на другий поверх і відчинив перші двері, на які впав його погляд. Вікна кімнати виходили на набережну. У приміщенні було спекотно й задушливо, і Віл відчинив двері балкона, щоби впустити прохолодне нічне повітря. Сама кімната була невеликою, і меблі в ній явно призначалися для більшого приміщення. Вони були вельми пошарпаними, але загалом у кімнаті було чисто й затишно: схоже, тут мешкали гостинні люди. На стіні висіла маленька полиця із книжками, на столі лежав журнал і стояли декілька фотографій у рамках.

Віл вийшов й оглянув інші кімнати — невелику ванну та спальню з двоспальним ліжком.

Коли він уже збирався відчинити останні двері, по його шкірі чомусь побігли мурашки, а серце шалено закалатало. І річ була не в тому, що він почув зсередини якийсь звук — просто щось підказало йому, що кімната не порожня. У нього промайнула думка: яке все-таки дивне життя — його день розпочався з того, що хтось ходив ззовні темної кімнати, а сам він чекав усередині, наразі ж усе відбувається навпаки...

І поки він стояв у роздумах, двері несподівано відчинилися й щось кинулося на нього, мов дикий звір.

Але власна пам'ять попередила його: він стояв не біля самих дверей і його не збили з ніг. Він не збирався здаватися без бою — пустив у хід коліно, голову, кулак, лікті, намагаючись поцілити супротивника, хай там ким він був...

Це була дівчинка одного з ним віку, розлючена до нестями й одягнена в подерту брудну сукню, з якої виглядали тонкі голі руки й ноги.

Вона усвідомила, хто він такий, тієї миті, коли він розгледів її, відштовхнулася від його оголених грудей і, як загнана в кут кішка, зіщулилася в темному закутку коридору. І, на його великий подив, поруч із нею дійсно з'явилася кішка: величезний дикий звір, що наїжився, вищирив зуби та підняв хвіст.

Дівчинка поклала долоню кішці на спину та облизнула губи, уважно стежачи за кожним його рухом.

Віл повільно випростувався.

— Хто ти така?

— Ліра Красномовна, — відповіла дівчинка.

— Ти тут живеш?

— Ні! — рішуче відказала вона.

— А скажи мені, що це за місце? Я маю на увазі місто.

— Не знаю.

— Звідки ж ти?

— Зі свого світу, він поєднаний з цим. А де твій деймон?

Віл витріщив очі. Потім він побачив, як із кішкою відбувається щось незвичайне: вона стрибнула на руки дівчинці й змінилася на очак. Наразі це був червоно-коричневий горностаї із шиєю та черевом кремового кольору, і він подивився на хлопця так само люто, як дівчинка до того. Але раптом Віл зрозумів, що й дівча, й горностаї дуже його бояться — немовби він привид.

— У мене немає демона, — відповів він. — Я навіть не знаю, про що ти. А! Чи це твій демон?

Дівчинка неквапливо підвелася. Горностаї, немов комірець, огорнув її шию, його чорні очі не відривалися від обличчя хлопця.

— Але ж ти живий, — недовірливо сказала Ліра Красномовна. — Ти не... Ти не був...

— Мене звать Віл, Вільям Пері, — назвався Віл. — Я не розумію, що ти мені кажеш про демонів. У моєму світі демон — це... Це диявол, щось зле.

— Не демон, а деймон... У твоєму світі? Ти хочеш сказати, що це не твій світ?

— Ні. Я просто... просто знайшов вхід. Я гадаю, він, як і твій світ, поєднаний із цим.

Дівчинка дещо розслабилася, але все одно пильно стежила за ним, а він залишався спокійним і нерухомим, ніби вона була незнайомою кішкою, з якою він хотів потоваришувати.

— Окрім мене, ти когось бачила в цьому місті? — продовжив розпитувати її Віл.

— Ні.

— А давно ти тут?

— Не знаю. Декілька днів. Я не пам'ятаю.

— То навіщо ти сюди прийшла?

— Я шукаю Пил.

— Шукаєш пил? Золотий, чи що? Який пил?

Ліра звузила очі й промовчала.

* * *

Прямо на сонці лежав на ліжку старий чоловік із білим як сніг волоссям. Його обличчя було вкрите синцями і ранами, одне око було заплющене, а коли Віл з Лірою наблизилися до нього, то побачили, що його руки зв'язані за спиною.

Чоловік почув їхні кроки, і його обличчя спотворив страх. Він знову застогнав та спробував перевернутися на живіт.

— Усе гаразд, — тихо промовив Віл. — Ми не завдаватимемо вам болю. Це хлопець з ножом мордував вас?

Старий щось нерозбірливо промукав.

— Розплутаймо мотузку, — звернувся Віл до Ліри. — Вона зав'язана не надто міцно.

Вузли дійсно були ледь затягнуті — наче той, хто їх в'язав, дуже поспішав, — і незабаром мотузка впала на свинець. Віл допоміг чоловіку підвестися та відвів його в тінь парапету.

— Хто ви? — спитав він. — Ми не знали, що в бант двоє людей — ми гадали, що тут лише один.

— Джакомо Парадізі, — крізь розбиті зуби невиразно проговорив старий. — Я і лише я є хранителем. Той юнак украв його в мене. Завжди знаходяться дурні, що заради цього ножа наражаються на ризик, але цей зовсім безголовий. Він збирається мене вбити...

— Він не вб'є вас, — сказала Ліра. — А як це — хранитель? Що це означає?

— Я зберігаю цей магічний ніж за дорученням Гільдії... Де він?

— Він унизу, — відповів Віл, — ми пройшли повз нього. Він нас не бачив, бо махав ножем у повітрі.

— Він намагається очистити собі шлях, але йому це не вдасться. Коли він...

— Обережно! — вигукнула Ліра.

Віл повернувся й побачив, що по драбині лізе той юнак. Він ще не помітив їх, але сховатися було ніде, і коли Віл із Лірою підвелися, він відчув рух і різко повернувся обличчям до них.

Пантелеймон миттєво став ведмедем і підвівся на лапи. Лише Ліра знала, що він ніколи не торкнеться іншої людини, але хоча очі юнака на мить округлилися, Віл побачив, що насправді той майже не помітив звіра. Парубок дійсно був геть божевільним: його кучеряве руде волосся було скуйовдженим, підборіддя забризкане слиною, а білки очей, здавалося, починалися від самих зіниць.

До того ж у нього був ніж, а вони зовсім не мали зброї. Віл на декілька кроків відійшов від старого та став, напруживши усе тіло, готовий кинутися на ворога чи відскочити вбік.

Юнак підскачовив ближче та хрест-навхрест замахав ножем, роблячи невеликі кроки вперед і змушуючи Віла задкувати, доки не загнав його в кут, утворений двома банями башти.

Віл побачив, що Ліра, тримаючи в руках мотузку, підкрадається до юнака ззаду, і раптом кинувся на нього — так, як він це зробив у себе вдома. Ефект був аналогічним — його супротивник від несподіванки відступив, зачепився за Ліру та впав на свинцевий дах. Усе відбулося надто швидко, щоб Віл устиг злякатися, але він таки побачив, як ніж вилітає з руки юнака та за декілька футів від нього вістря уперед входить у свинець — це виглядало так, ніби дах був зроблений із масла. Ніж встряв по саму рукоятку й застиг так.

Юнак відразу вивернувся й потягнувся до зброї, але Віл кинувся йому на спину та схопив за волосся. Битися він навчився у школі — для цього виникало безліч нагод, адже інші діти завжди відчували, що з його матір'ю щось негаразд. І в таких сутичках він добре засвоїв просте правило: бали тобі дає не манера, в якій ти провадиш бій, а те, чи змусив ти свого ворога поступитися, тобто чи завдав ти йому більшого болю, ніж він тобі. Він також знав, що слід бути готовим зробити іншому боляче й що чимало людей на це не здатні — але він це вмів!

Отже, мистецтво бою не було для нього незнайомим предметом, але до того йому не доводилося битися з майже дорослим чоловіком, озброєним ножем, отож, слід було за будь-яку ціну не дозволяти йому знову заволодіти зброєю.

Він занурив пальці в густе вогке волосся юнака та з усієї сили смикнув за нього. Юнак мукнув та кинувся вбік, але Віл учепився в нього ще дужче, і його супротивник заревів від болю та люті. Проте він таки скочив на ноги й відразу перекинувся на спину, вдаривши Віла об парапет. Хлопець відчув, що цього для нього забагато — у нього перехопило дух, і хватка його пальців послабшала. Певна річ, юнак умить вирвався.

Віл упав на коліна в ринву та почав хапати ротом повітря, але залишатися тут не можна було, й він підтягнув ноги та спробував підвестися — однак його ліва нога проскочила в один з отворів для стоку води. Цілу жахливу секунду йому здавалося, що за ним нічого немає, і його пальці відчайдушно вп'ялися у свинець, але нічого не сталося — його нога висіла у повітрі, проте решта його тіла була в безпеці.

Хлопець втягнув ногу всередину та підвівся. Юнак же знову дістався до ножа, однак йому не вистачило часу висмикнути зброю зі свинцю — Ліра стрибнула йому на спину, дряпаючись і кусаючись, мов дика кішка. На жаль, їй не вдалося схопити його за волосся, і він віджбурнув її, як мале кошеня. А коли він став на ноги, в його руці вже був ніж.

Ліра впала на бік, поруч із нею, наїжачивши шерсть та вишкіривши ікла, з'явився кіт — Пантелеймон. Віл подивився юнакові просто в обличчя й уперше розглянув його як слід. Сумнівів не могло бути — це був брат Анжеліки, у нього були лихі наміри, і вони стосувалися Віла.

І хоча в юнака, на відміну від Віла, був ніж, хлопець не збирався стати безсловесною жертвою.

Він підібрав з даху мотузку, що її впустила Ліра, та встиг обмотати її довкола лівої руки — це давало йому деякий захист від ножа. Він перемістився так, аби стати між сонцем та своїм супротивником, і той змушений був мружитися та моргати. До того ж скляна конструкція кинула юнакові в очі з десятків сонячних зайчиків, і Віл побачив, що той, осліплений, водить перед собою руками.

Тоді він, підвівши догори ліву руку, стрибнув ліворуч, подалі від ножа, та щосили буцнув по коліну юнака. Удар прийшовся саме в ціль, і ворог з гучним стогоном упав та скорчився на свинці, але за мить знову підскочив.

Віл стрибнув на нього та пустив у хід обидві руки й ноги, знов і знов б'ючи, куди влучить, та відганяючи юнака в бік скляної споруди. Якби лише вдалося наблизити його до верху драбини...

Цього разу юнак упав якимось важче, і його права рука з ножем опинилася на свинці якраз під ногами Віла.

Хлопець відразу стрибнув на неї обома ногами й почув, як хруснули пальці юнака, затиснуті між дахом і рукояткою. Тоді він щільніше намотав на руку мотузку та стрибнув на кисть ще раз. Юнак завив і випустив ніж. Віл віджбурнув його ногою, і, на щастя, це йому вдалося — ніж прослизнув по свинцю та опустився у ринву саме поруч зі зливальним отвором. Мотузка в нього на руці знов ослабла, до того ж він із подивом помітив, що на свинці в нього під ногами та на його взутті невідомо звідки з'явилися великі плями крові. Тим часом юнак, похитуючись, підводився на ноги.

— Обережно! — гукнула Ліра, але Віл був насторожі.

Тієї миті, коли юнак утратив рівновагу, хлопець кинувся на нього та врізався йому в сонячне сплетіння. Юнак упав на скло, котре вмить розлетілося на сотню осколків. Стара дерев'яна рама також не витримала. Юнак ще мить висів над сходовим колодязем, відчайдушно намагаючись схопитися за одвірок, але його рука зісковзнула, і він у водоспаді скла звалився вниз.

Віл підбіг до ринви та схопив ніж. Бій скінчився: юнак, весь у порізах і синцях, знову з'явився вгорі сходів, але, побачивши над собою Віла з ножем у руках, у безсилій люті подивився на нього, повернувся та зник униз.

— Фух, — вимовив Віл, сідаючи на свинець. — Фух.

Цієї миті він відчув різкий біль у лівій руці, кинув ніж та притиснув руку до тулуба. Намотана на руку мотузка була просочена кров'ю, а коли він стягнув її...

— Пальці! — різко видихнула Ліра. — О Віле...

Мізінець та підмізинний палець упали на дах разом із мотузкою.

Перед очима у хлопця все попливло. В обрубках, які колись були його пальцями, запульсував разючий біль, а його джинси та кросівки вже були мокрими від крові. Віл ліг на спину та заплющив очі, але відразу розплющив їх. Біль був не таким уже й нестерпним, і частина його свідомості з тупим подивом відзначила це: він більше нагадував приглушені потужні удари молота, ніж той різкий гострий біль, що супроводжує неглибокий поріз.

* * *

— Щоб зупинити кров, ви маєте перетягнути руку чимось, — сказала вона. — Інакше вона ніколи не зупиниться.

— Так, я знаю, — якось сумно відповів старий.

Поки вони накладали джгут, Віл дивився вбік і ковток за ковтком пив слив'янку. Врешті-решт у нього з'явилося відчуття, ніби він поїхав кудись, хоча його рука, як і раніше, дуже боліла.

— От і все, — промовив Джакомо Парадізі. — Візьми ніж, він твій.

— Мені він не потрібен, — сказав Віл. — Я не хочу, щоб він був моїм.

— У тебе немає вибору, — відповів старий. — Тепер ти — хранитель.

— Але, здається, ви казали, що хранитель — ви сам? — спитала Ліра.

— Мій час сплив, — була відповідь. — Ніж сам знає, коли йому слід поміняти хранителя, і цей час настав, я знаю це достеменно. Ви не вірите мені? Дивіться!

Старий підняв ліву руку. Мізінець та підмізинний палець на ній були відсутні — так само, як у Віла.

— Так, я також бився та втратив ті самі пальці, — сказав він. — Це ознака хранителя. Між іншим, я також не знав усього цього заздалегідь.

Вражена побаченням, Ліра опустила на стілець. Віл здоровою рукою обперся об запилений стіл і спробував щось вимовити, але слова не йшли до нього. Нарешті він сказав:

— Алея... ми прийшли сюди лише тому, що... що один чоловік украв у Ліри одну річ. Йому був потрібен цей ніж, і він сказав, що коли ми принесемо його, він...

— Я знаю того чоловіка. Він брехун, ошуканець. Він нічого вам не віддасть, тож не припускайтеся помилки. Він дуже хоче отримати цей ніж, і щойно той буде в нього, він зрадить вас. Він ніколи не буде хранителем — ніж мій по праву.

Відчуваючи, як усередині нього щось опирається тому, що він робить, Віл підсунув ніж ближче до себе. Це був нічим не примітний на вигляд кинджал з лезом із тьмяного металу завдовжки десь вісім дюймів, короткою поперечиною з того самого металу та рукояттю з деревини палісандра. Придивившись, хлопечко побачив, що по рукоятці пролягають золоті смужки, утворюючи орнамент, котрий він упізнав, лише повернувши ніж догори ногами — на ньому був зображений ангел зі складеними крилами. На другому боці також був ангел, але з розправленими крилами. Золоті смужки трохи виступали над поверхнею, й

це вможливило краще зчеплення кинджала з долонею. Коли Віл узяв його в руку, то відчув, що він легкий, міцний і чудово збалансований, а лезо зовсім не було тьмяним. Насправді відразу під поверхнею металу, здається, невпинно вирували хмурі холодні кольори: відтінки темно-фіолетового, темно-синього, коричневого, темно-сірого та того похмурого зеленого, що його можна побачити під деревами з густою кроною. У голові Віла чомусь відразу виникла картина занедбаного цвинтаря, на могили котрого падають перші вечірні тіні. Якщо існувала така річ, як відтінки тіні, то саме такий колір мало лезо магічного ножа.

Але крайки леза були іншими — насправді вони навіть відрізнялися одна від одної. Одна була з ясної яскравої сталі, що поступово переходила в кольори тіні, і неймовірно гострою. Настільки великою була ця гострота, що Вілові очі її навіть не витримали. Інша крайка була не менш гострою, але сріблястого кольору. Ліра, котра з-за плеча Віла також розглядала ніж, сказала:

— Я вже бачила цей колір. Таким було лезо, яким мене збиралися відрізати від Пантелеймона — достеменно таким!

— Це лезо, — промовив Джакомо Парадізі, торкнувшись сталі рукояткою ложки, — розріже будь-яку речовину на світі. Дивіться.

Він натиснув срібною ложкою на лезо. Віл, що тримав ніж у руці, відчув лише легку протидію, але верхівка рукоятки ложки впала на стіл, відрізана начисто.

— Інша крайка, — продовжив старий, — має ще витонченіші властивості. Нею ти можеш навіть створити прохід до іншого світу. Спробуй це зробити. Роби, що я тобі кажу, — тепер ти хранитель. Ніхто, крім мене, не навчить тебе, а часу в нас залишилось обмаль. Підведися та слухай мене.

Віл відштовхнув стілець та став, тримаючи ніж двома пальцями. Він відчував нудоту та запаморочення, а також небажання слухатися старого.

— Я не хочу... — почав він, але Джакомо Парадізі похитав головою.

— Не розмовляй! «Я не хочу, я не хочу...» Ти не маєш вибору. Слухай мене, бо час спливає. Тримай ніж перед собою — ось так. Різати має не лише ніж, а й твій розум. Ти повинен різати й ножем, і думкою. Тепер зроби ось що: спрямуй розум на самісінький кінчик ножа. Зосередься, хлопче, сконцентруйся. Не думай про свою рану — вона загоїться. Думай про кінчик ножа. Наразі ти перебуваєш саме там. Відчуй його, відчуй себе в тій точці. Тобі потрібна щілинка, така маленька, що очима ти її ніколи не побачиш, але кінчик ножа відшукає її — якщо ти помістиш туди свій розум. Обмацуй повітря, і ти відчуєш найменшу щілинку в світі...

Віл спробував зробити це, але його голова гуділа, а ліва рука жакливо пульсувала. Він побачив свої пальці, що лежали на даху, і подумав про матір, свою бідолашну матінку. Що вона сказала б? Як вона втішила б його? Чи зможе він коли-небудь утішити її? Він поклав ніж на стіл, зігнувся, охопивши свою поранену руку, та заплакав. Усього цього було забагато, щоб він це витримав... Ридання роздирали йому горло та груди, а сльози затьмарювали очі — він плакав через неї, свою бідолашну, налякану, нещасливу любу матусю. Він кинув її, кинув...

Його серце стиснула самотність. Але потім він відчув щось дивовижне, протер очі тильним боком долоні та побачив, що голова Пантелеймона лежить у нього на коліні. Деймон, набувши вигляду вовкодава, ніжно дивився на нього сумними очима. Потім він знову лизнув поранену руку хлопця та ще раз поклав голову йому на коліно.

Віл і гадки не мав про існування у Ліриному світі табу, що забороняє будь-кому торкатися деймона іншої людини, і він досі не торкався Пантелеймона лише з увічливості, а не з якоїсь іншої причини. Ліра від подиву скам'яніла: її деймон зробив це за власною ініціативою. За мить він відсунувся та вже у вигляді дрібнісінької молі сів їй на плече. Старий з цікавістю, але досить спокійно спостерігав за цією сценою: очевидно, він уже подорожував між світами та бачив деймонів.

Пантелеймонів учинок допоміг: Віл зробив ковтальний рух, знову підвівся на ноги та витер сльози з очей.

— Добре, я спробую ще, — сказав він. — Розкажіть мені, що робити.

Цього разу він, стиснувши зуби, трусячись від зусилля та стікаючи потом, примушував свій розум зробити те, що йому сказав Джакомо Парадізі.

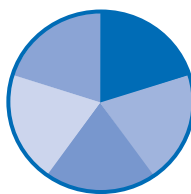
Філіп Пуллман. Магічний ніж / пер. з англ. Сергія Савченка.
Харків : КСД, 2004. 352 с.

Запитання та завдання

1. Створіть сюжетну схему подій твору, орієнтуючись на запитання:
  - Де і за яких обставин зустрілися Віл і Ліра?
  - Хто такий Джакомо Парадізі? Яку місію він виконував?
  - З ким боровся Віл і чим завершився їхній двобій?
  - Як Джакомо Парадізі встановив, що Віл є наступним хранителем магічного ножа?
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте англomовний трейлер до фільму, знятого за мотивами романів Філіпа Пуллмана.
3. Пригадайте твори, в яких головні герої, як і Віл, успадковують чарівні предмети і силу.
4. Попрацюйте в групах. Заповніть «Чарівне колесо», назвавши казкові мотиви, використані у романі «Магічний ніж».

5. Проведіть опитування у соцмережі й дізнайтеся, чи подобаються вашим ровесникам фантастичні твори. Узагальніть та представте висновки на сайті шкільної бібліотеки.

Тобі буде цікаво! Філіп Пуллман — автор фантастичної трилогії «Темні матерії», до якої входять романи «Північне сяйво», «Магічний ніж», «Янтарне скло», трилогії «Книга пилу», тетралогії «Таємниця Саллі Локгарт».

Йон Колфер

1965 р. н.

Ірландський письменник. Народився в м. Вексфордї, де й тепер живе, в сім'ї вчителя історії та актриси. Завдяки батькові, який весело проводив уроки історії, «стріляючи» по дітях із водяного пістолета, став учителем, а завдяки талантові й зосередженій наполегливості — письменником: коли його ровесники розважалися, він створював п'єски та комікси. Після закінчення педагогічного коледжу вчителював, багато подорожував. У 1998 р. дебютував як прозаїк.

Романи серії «Артемїс Фаул» запрошують у світи людей («багноїдів») і підземних чарівних істот — ельфів, спрайтів, гномів, гоблінів, тролів та ін.

Артемїс Фаул. Місія в Арктику

(Уривки)

Артемїс Фаул: ПСИХОЛОГІЧНИЙ НАЧЕРК

Витяг із опису його підліткових років

Уже в тринадцять років об'єкт нашого дослідження, себто Артемїс Фаул, демонстрував ознаки такого високого інтелекту, якого не траплялося поміж людей від часів Вольфганга Амадея Моцарта. В онлайнівому турнірі з шахів Артемїс легко взяв гору над чемпіоном Європи Еваном Кашогі, запатентував понад двадцять сім винаходів і здобув перемогу в конкурсі на найкращий архітектурний проект нового оперного театру в Дубліні. Й це далеко не все. Бо ще він створив таку комп'ютерну програму, за допомогою якої перевів кілька мільйонів доларів з рахунків одного швейцарського банку на свій власний рахунок, підробив добрий десяток імпресіоністських полотен і видури в Чарівного Народу чималу кількість золота.

Але тут постає цілком закономірне запитання: звідки все це? Що саме штовхнуло Артемїса на злочинні витівки? Відповідь слід шукати в долі, що спіткала його батька.

Артеміс Фаул-старший очолював справжню злочинну імперію, що простиралася від дублінських доків до токійських завулків, але останнім часом він заповзвся утвердитись як законослухняний підприємець. Тож він купив собі вантажний корабель, повантажив на нього 250 000 барил кока-коли й узяв курс на Мурманськ, порт на півночі Росії. Оборудка, яку він уклав, обіцяла чималі прибутки, й не на одне десятиріччя.

Однак, йому на лихо, російська мафія не зраділа появі такого конкурента. Вона ж бо зовсім не бажала втрачати через якогось там ірландського магната добрячий шмат свого власного ринку. І вона взяла й потопила «Фаул-зорю» з її кока-колою в Кольській затоці. Оголосили, ніби Артеміс Фаул Перший пропав безвісти, а насправді вважалося, що він загинув.

Отак Артеміс-менший опинився на чолі імперії, що відчутно підупала. Аби якось відновити родинні статки, він обрав собі такий злочинний шлях, котрий менше ніж за два роки приніс йому понад п'ятнадцять мільйонів фунтів прибутку.

Утім, більшу частину цього здобутку він витратив на спорядження рятувальних експедицій, котрі мали розшукати й врятувати загубленого в Росії батька. Артеміс відмовлявся вірити в його загибель, хоча кожний новий день дедалі переконливіше свідчив, що так воно й сталося.

Артеміс уникав спілкування зі своїми однолітками й страх як не любив ходити до школи, воліючи збувати час за розробками нових і нових підступних задумів.

Отож, хоча його участь — на чотирнадцятому році життя — у придушенні гоблінського повстання і виявилася жахливим, небезпечним досвідом, що міг згубно відбитися на незміцнілому отроцькому розумі, це, можливо, було й краще з усього, що могло трапитися. Принаймні Артеміс не пронибив того часу за робочим столом, розважився й дістав змогу з деким познайомитися.

Шкода тільки, що майже всі ці нові знайомці намагалися його знищити...

Звіт склав: доктор психнаук Ж. Аргон.

Для архіву Академії Легіону Підземної поліції.

* * *

Західний берег, місто Гавань, Нижні Рівні

Згідно з традиційними людськими уявленнями, лепрекон — це малесеньке чортенятко в зеленому вбранні. Але ще раз нагадаємо: так малюють лепреконів люди. А от Чарівний Народ має власні про це уявлення. На Нижніх Рівнях лепрекон — це офіцер елітного підрозділу, який називається ЛеППРКОН (Легіон Підземної Поліції, Рухомий Корпус Особливих Напрямів). Тут лепрекона зазвичай уявляють як опасистого гнома або як ельфа з напомпованими м'язами, взятого до поліції просто з хрустбольної команди коледжу.

Капітан Холлі Куць не підпадала під жоден із цих описів. Будь-хто більше скидався на офіцера спецкорпусу, ніж ця ельфиня. Коли б ви взялися вгадувати її фах за зовнішнім виглядом, то котяча граційність, дужі, але не розпомповані м'язи могли б підказати, що то, певне, якась гімнастка чи, скажімо, любителька-

спелеологиня, котра мріє стати професіоналкою. А придивіться-но до неї пильніше, не звертаючи уваги на гарненьке личко, вгляньтеся в її очі, й ви побачите там таку полум'яну рішучість, що здатна запалити свічку на відстані десяти кроків. А ще — гострий, проникливий розум, завдяки якому вона й стала одним із найшанованіших офіцерів Корпусу.

Хоча формально Холлі вже не належала до Легіону. Після справи з Артемісом Фаулом (де їй довелося стати заручницею й де саме за її голову Артеміс призначив величезний викуп) Рада все намагалася переглянути й скасувати її статус першої жінки-офіцера Корпусу. Якби командувач Корч не пригрозив Раді: або й він також здає свого значка, або Холлі залишається в елітній поліції, — вона б уже давно сиділа вдома й поливала свою папороть. Адже Корч знав, хоч і не зміг переконати в цьому Відділ внутрішніх справ, що викрадення Холлі сталося зовсім не з її вини й тільки завдяки її швидкому розуму пощастило обійтися без жертв у тій складнощій операції.

Втім, члени Ради не особливо переймалися можливими втратами людських життів. Куди дужче їх хвилювало те, що Чарівний Народ позбувся купи такого дорогоцінного золота. На їхню думку, Холлі майже вичерпала на себе викупний фонд Корпусу. І, хоча капітан Куць так і поривалася на поверхню, аби схопити капосного Артеміса Фаула за карк і витрясти з нього решту видуреного золота, цього їй ніхто б не дозволив. Бо Книга, ця біблія Чарівного Народу, проголошувала, що коли вже котрась людина зуміла забрати в ельфа (чи іншого представника Народу) такий любий ельфійському серцю метал, тоді те золото вже тій людині й належить і вона може робити з ним що завгодно.

Отож, зрештою Відділ внутрішніх справ, хоч і не забрав Холліного поліційного значка, приткнув її до найнуднішої роботи: хай сидить собі десь чимдалі, де вже точно не наробить жодної шкоди. Себто куди? А в засідки. Спочатку її зіпхнули в митний відділ, а митне начальство послало стежити за одним із пневматичних підйомників. Цілими днями сиди в капсулі та й спостерігай, що робиться в шахті.

Хоча слід визнати, що контрабанда становила серйозну проблему для поліції Нижніх Рівнів. Причому не сама контрабанда як така, бо складалася вона переважно із нешкідливого мотлоху: сонцезахисних окулярів, дисків БУБ, кавоварок і всякої такої всячини. Загрозу являв собою сам спосіб добування перелічених вище товарів.

Троє гоблінських племен, що називалися Б'ва Кел, захопили ринок контрабанди й з кожним вдалим набігом на поверхню дедалі дужче нахабніли. Ходили навіть чутки, буцімто гобліни, аби не платити данини продажним митникам, склепали собі власного вантажного шатла.

І найбільша біда тут була та, що гобліни ж тупі, як сибірський валянок. Рано чи пізно котрийсь із них забуде прикритись захисним екраном, і гоблінські фото так і посиплються з супутників на наземні агенції новин, а звіди — по газетах та телепрограмах... І тоді не встигне Чарівний Народ оком моргнути, як багноїди (так підземні мешканці називають людей) відкриють для себе Нижні Рівні, цю останню вільну від багноїдів зону планети. А що потім? Людська природа відомо яка. Багноїди швидко підкорять собі Чарівний Народ і почнуть його нещадно експлуатувати, по-хижацьки видобуваючи корисні копалини й забруднюючи при цьому підземний світ...

* * *

Корч замислився. Якщо й справді за всім цим стоїть Артеміс Фаул, ситуація може дуже ускладнитися, і то вкрай швидко.

— І що ти пропонуєш? Допитати Фаула на його території? Мені така ідея зовсім не подобається. І доправити його сюди ми теж не можемо. Такий перепад тиску вб'є будь-якого багноїда.

— Не вб'є, — заперечила Холлі, — якщо ми створимо йому безпечні умови. Тиск у нашому місті підтримується на рівні атмосферного. І ми ж його повезем не в капсулі, а в шатлі. Так що ніякий грець його не візьме.

— Ну добре, — неохоче погодився нарешті командувач. — Привези його сюди, побесідуємо з ним трохи. А заодно прихопи й того здоровила.

— Лаккея?

— Атож, Лаккея. — Корч трохи помовчав. — Але зятя: ми тільки проскануємо їм мізки — і все, хай собі повертаються з миром. Я не хочу, щоб ти скористалася з цієї нагоди для особистих поракунків.

— Слухаюсь, пане. Я неухильно дотримуватимусь ділових рамок.

— Даєш слово?

— Так, пане, слово честі!

Корч розтоптав каблуком недокурок своєї сигари.

— Сьогодні я не хочу, щоб бодай хтось постраждав. Навіть Артеміс Фаул. Так що сили не застосовувати.

— Слухаюсь, пане.

— Ну хіба що у випадку крайньої необхідності можеш застосувати зброю, — додав командувач.

Ідемо під Землю

Школа імені святого Бартлбі

Лаккей служив Артемісові Фаулу, відколи той з'явився на світ. Першу ніч життя свого підопічного він пропилнував, охороняючи пологове відділення лікарні, де народився Артеміс. Понад десять років Лаккей був учителем, наставником і захисником юного спадкоємця родини Фаулів. До останнього часу вони ніколи не розлучалися на довше, ніж на тиждень. Та Лаккей знав, що йому не слід цим перейматися. Згідно з неписаним кодексом тілоохоронець не повинен прихилитися до того, кого йому випало охороняти, адже це могло вплинути на його дії в критичній ситуації. Однак, залишаючись іноді наодинці з самим собою, Лаккей не міг не думати про спадкоємця Фаулів як про сина чи меншого братика, тим паче, що ні меншого брата, ні сина тілоохоронець не мав.

Лаккей припаркував шикарний «бентлі-арнидж-ред-лейбл» на вулиці навпроти коледжу. За минулий семестр цей слуга-євразієць ще дужче розрісся на всі боки — якщо таке взагалі було можливе. Після того, як Артеміса запропорили до закритої школи, його тілоохоронцеві тільки й лишилося, що дедалі

більше часу проводити у спортзалі. Сказати правду, воно вже й добряче набридло Лаккеєві помпувати м'язи, тягаючи заліззячя, але ж керівництво коледжу категорично відмовилося поставити для нього койку в Артемісовій кімнаті. А після того, як садівник виявив схованку вірного тілоохоронця, викопану тим біля сімнадцятої ямки для гри в гольф, Лаккеєві взагалі заборонили з'являтися на території коледжу.

Артеміс прослизнув у ворота, все ще пережовуючи подумки зауваження доктора По.

— Щось негаразд, пане? — співчутливо запитав Лаккей, завваживши кислий вираз обличчя у господаря.

Артеміс пірнув у бордовий шкіряний салон «бентлі» й налив собі склянку негасованої води з бару.

— Та не те щоб негаразди, Лаккею. Просто ще один психошарлатан зі своєю психобелькотнею на мою голову.

— Може, я скажу йому пару слів? — рівним голосом запитав слуга.

— Забудь про нього — не це нині головне. Що там за вісті про «Фаулзорю»?

— Вранці ми отримали електронною поштою листа. Це MPEG.

Артеміс насупився. Аббревіатура MPEG означала, що лист містить якусь відеоінформацію, а такі файли він не міг переглядати на своєму мобільному телефоні.

Лаккей дістав зі скриньки ноутбук.

— Я подумав, пане, що вам захочеться ознайомитися з листом негайно, то й переписав його сюди.

Слуга передав ноутбук через спинку сидіння, й Артеміс, відкинувши плаский кольоровий екран, відразу ввімкнув портативний комп'ютер. Екран увесь покrywся білим. Спочатку Артеміс подумав, чи не сів акумулятор, але потім збагнув, що бачить перед собою засніжене поле. Сама тільки біла білина, й лиш ледь помітні тіні там, де були невеличкі виїмки й кучугури.

Артемісові стало моторошно. Дивно, що така невинна картина могла викликати почуття тривоги.

Потім камера задивилася вгору, показавши похмуре сутінкове небо, після чого вихопила якийсь темний предмет удалині. З мініатюрних комп'ютерних динаміків почулося ритмічне рипіння снігу: оператор рушив по снігу до того предмета. Предмет ставав дедалі більший, виразніший. Так, то була людина — чоловік, що сидів... ні, був прив'язаний до стільця. Кубики льоду задзенькали в Артемісовій склянці. Його руки тремтіли.

Чоловік був одягнений у рештки хорошого — колись — костюма. Рубці, схожі на блискавки, зорали йому обличчя, а ще йому, здається, бракувало однієї ноги, хоча напевне цього не можна було сказати. Артемісове дихання зробилось тяжке, уривчасте, мов у бігуна, що долав довгу дистанцію.

На шиї в чоловіка висіла табличка. Картонка і шмат шпагату. Жирними чорними літерами на картонці було виведено: «Zdravstvuy, syn». Камера взяла напис широким планом, потримала так декілька секунд, а тоді зображення зникло.

— Це все?

Лаккей кивнув головою:

— Тільки той чоловік і табличка. Більш нічого.

— Здравствуй, син, — пробурмотів Артеміс.

Вимова його була бездоганна. Він почав вивчати російську відразу після того, як зник батько.

— Вам перекласти, пане? — запитав Лаккей, що також знав російську мову.

В другій половині вісімдесятих він п'ять років пропрацював у спецслужбі, яка займалася шпигунством. Утім, його вимова була зовсім не така досконала, як у його юного хазяїна.

— Не треба. Я знаю, що це означає. «Привіт, сину!»

Лаккей звернув на двосмугову дорогу. Протягом кількох хвилин обидва мовчали, а тоді тілоохоронець усе-таки не втерпів:

— Пане, ви гадаєте, що то він? Невже той чоловік — ваш батько?

Перемотавши файл трохи назад, Артеміс зупинив його на картинці, де обличчя того загадкового чоловіка було показане найбільшим планом. Він торкнувся рукою екрана, від чого по поверхні побігли веселкові хвилі.

— Так, Лаккею, я гадаю, то він. Але якість картинки вкрай низька. Тож цілковитої певності не може бути.

Лаккей розумів, які почуття боролися в грудях його юного підопічного. Він бо також утратив близьку людину на борту «Фаул-зорі». В тій фатальній подорожі Артемісового батька супроводжував Лаккеїв дядечко, Лаккей-старший. Але тут достеменно сталося непоправне: дядечкове тіло хвилі викинули на берег, а потім воно опинилось в одному з мурманських моргів.

Зусиллям волі Артеміс поновив самовладання.

— Ми не можемо, Лаккею, залишити це послання без уваги.

— А ви здогадуєтесь, який буде їхній наступний крок?

— Авжеж. Далі нам надішлють вимогу заплатити викуп. Цей лист був потрібен лиш для того, щоб привернути мою увагу. Доведеться перевести в готівку частину золота, отриманого від Чарівного Народу. Негайно законтрактуй із Цюрихом, дай Ларсові всі необхідні інструкції.

Лаккей вправно перевів машину на швидкісну смугу.

— Пане Артемісе, знаєте, я маю певний досвід у подібних справах...

Артеміс не став уривати свого слугу. Лаккеєве життя до того, як народився його підопічний, було, м'яко кажучи, вельми розмаїте.

— Викрадачі людей завжди дотримуються певної схеми. Спочатку вони усувають усіх свідків свого злочину. Потім вони, зазвичай, намагаються усунути один одного, аби ні з ким не ділити викупу.

— І що ти цим хочеш сказати?

— Хочу те сказати, що виплачений викуп аж ніяк не гарантує вашому батькові безпеки. Якщо той чоловік і справді ваш батько. Існує велика ймовірність того, що викрадачі одержать ваші гроші, а тоді всіх нас переб'ють.

Артеміс замислено дивився на екран ноутбука.

— Ти, як завжди, маєш слухність. Доведеться мені розробити відповідний план дій.

Лаккей зробив судомний ковток. Він добре пам'ятав останній господарів план. Тоді вони самі ледь не загинули, а могли ще й втягнути планету в міжвидову війну. Нелегко було злякати таку людину, як Лаккей, але цієї хвилини, вгледівши блиск в очах Артеміса Фаула, слуга відчув, як йому спину мов морозом обсіпало.

Ірландія, дорогою зі школи святого Бартлі до маєтку Фаул-Менор

А тим часом Артеміс вивіряв на Лаккеєві деякі свої ідеї. Він часто вдавався до такого методу, коли розробляв який-небудь план. Зрештою, ніхто не знався на таємних операціях краще за Лаккея.

— А можемо ми простежити, звідки прийшов MPEG?

— Ні, пане Артемісе. Я був спробував. Вони ввели в послання якийсь невідомий вірус, що мав його знищити. Я тільки встиг переписати відео на жорсткий диск, як оригінал листа сам собою стерся.

— А якби проаналізувати саме зображення? Чи можна б через супутники визначити, де це знімали?

Лаккей усміхнувся. Його юний господар починав мислити, як справжній солдат.

— Нічого не вийде. Я вже надіслав файл одному своєму приятелеві з НАСА. Але він не став навіть вводити це в комп'ютер. Надто невиразне зображення.

Артеміс помовчав хвилю.

— А як швидко ми можемо потрапити до Росії?

Лаккей побарабанив пальцями по керму.

— Ну, це залежить від...

— Від чого?

— Від того, як ми будемо діставатися туди — легально чи нелегально.

— А як буде швидше?

Лаккей засміявся. Такі запитання ставляться не часто.

— Зазвичай нелегальні способи швидші. Але все одно дорога забере багато часу. Бо літаком летіти нам ніяк не можна, це напевне. Мафія розставить своїх бійців на кожній злітно-посадковій смузі.

— А ми певні, що маємо справу з мафією?

Лаккей зиркнув у дзеркало заднього огляду.

— Боюсь, що так. Усяке викрадення людей контролює мафія. Навіть якщо простому злочинцеві поталанило захопити вашого батька, мафія все одно раніше чи пізніше про це довідається й візьме справу в свої руки.

— Я так і думав, — кивнув головою Артеміс. — Отже, нам доведеться вирушати до Росії морем, а на це піде щонайменше тиждень. І до того ж нам у дорозі потрібне буде якесь прикриття, аби мафія нас не вирахувала. Як у нас справи з документами?

— Жодних проблем. Мабуть, краще буде, якщо нас вважатимуть за росіян. Так виникне менше підозр. Я вже маю паспорти й візи.

— Атлічна. І ким ми будемо цього разу?

— А чим погані все ті самі Степан Башкир та його дядечко Костянтин?

— Чудово. Геніальний шахіст і його наставник.

Вони вже кілька разів використовували це прикриття — під час попередніх пошукових експедицій до Росії. Щоправда, одного разу сталося так, що митник на контрольно-пропускному пункті сам виявився шаховим гросмейстером і за-

сумнівався в їхній історії. Однак Артеміс дуже швидко — за шість переможних ходів — розвіяв його сумніви. До речі, тактика, яку застосував Артеміс у тій партії, дістала назву Башкирового маневру.

— А як швидко ми можемо виїхати?

— Практично негайно. Пані Фаул із Джульєттою зараз у Ніцці, так що ми маємо вісім днів. А до школи можна надіслати листа з яким-небудь переконливим виправданням.

— Мені навіть здається, що «Святий Бартлбі» сам радий буде здихатися мене на певний час, — посміхнувся Артеміс.

— Із маєтку ми могли б відразу вирушити до аеропорту. Літак уже на нас чекатиме. Долетимо хоча б до Скандинавії, а там спробуємо пересісти на якусь посудину. Ми могли б просто зараз майнути до аеропорту, але мені треба прихопити дещо вдома.

Артеміс чудово знав, що саме хотів прихопити його тілоохоронець. Те «дещо» стріляло й вибухало.

— Гаразд. Що швидше, то краще. Ми повинні виявити викрадачів раніше, ніж вони здогадаються, що ми їх шукаємо. Дорогою час від часу перевірятимемо електронну пошту: раптом нам іще підкинуть яке послання.

Лаккей звернув на дорогу, що вела до Фаул-Менору.

— Знаєте, пане, — заговорив він, знову глянувши у дзеркало, — це ж ми збираємося виступити проти самої російської мафії. Мені вже доводилося мати справу з цими людьми. Вони не ведуть жодних переговорів. Якщо ми беремось за цих головорізів, то може й пролитися кров. Можуть постраждати люди. І найімовірніше, цими людьми станемо ми.

Артеміс неухважливо кивнув головою, дивлячись на своє віддзеркалення в бічному склі. Терміново потрібен був план. Що-небудь зухвале й геніальне. Щось таке, до чого досі ніхто ще не вдавався. Втім, щодо цього Артеміс був спокійний. Інтелект іще ніколи його не підводив.

Горішній термінал, Тара, Ірландія

Горішній термінал Тари справляв грандіозне враження. Простір завбільшки з десять тисяч кубічних метрів ховався під чималим пагорбом, що поріс чагарником. Лежав той пагорб посеред угідь фермера МакҐрейні.

Протягом сторіч члени родини МакҐрейні свято шанували, оберігали межі чарівного пагорба, й протягом сторіч їм таланило, як нікому. Трапиться кому-небудь із них захворіти, так за ніч хвороба й щезне, мов і не було. З неймовірною регулярністю МакҐрейні знаходили в своїй землі казкові скарби, а коров'ячий сказ обминав їхні череди.

Здобувши нарешті свою візу, Холлі легко пройшла службу безпеки й прослизнула крізь голографічний камуфляж на земну поверхню. У штаб-квартирі їй пощастило розжитися на комплект крил «Кобой-подвой». У цій новинці була не тільки удосконалена сонячна батарея, замкнена на супутник, а ще й використано революційну технологію розташування крил. Їх тут було дві пари: одна призначалася для плавного польоту, а друга, меншого розміру, для

маневрування. Ельфіні вже так давно кортіло випробувати «Кобой-подвой», але до поліції надійшло лише кілька комплектів таких крил, і О'Гир украй неохоче видавав їх — адже то була не його розробка. Професійна заздрість. Та цього разу кентавра в лабораторії якраз не було, і Холлі цим скористалася — прихопила з поліції комплект «Кобою-подвою».

Вона легко відірвалася від землі й полетіла на висоті п'ятнадцяти метрів, вдихнувши на повні легені нефільтрованого земного повітря. Попри значну концентрацію забруднювачів, повітря смакувало солодше, ніж той його різновид, що, пройшовши через численні фільтри, наповнював глибинні тунелі. Кілька хвилин ельфиня тішилася вільним ширянням у небесах, а тоді вже зосередилася на виконанні свого завдання: викрасти Артеміса Фаула.

Але годі й думати про те, щоб викрасти його з дому, з Фаул-Менору. Коли б капітан Куць проникла в Артемісову оселю без його запрошення, вона тим самим потрапила б на вельми непевний юридичний ґрунт. Хоча сяке-таке формальне виправдання вона мала, бо, викравши її торік, хлопець тим самим начебто запросив ельфиню до себе. Але небагато знайшлося б адвокатів, котрі взялися б захищати її в суді, маючи такі хисткі аргументи. А з іншого боку, спробуй ще туди проникнути! Фаулівський маєток був справжньою фортецею, яку торік не зміг здобути цілий рій Швидкого реагування (чи то ЗПОПу — Загону Поліції Особливого Призначення). Хіба капітан Куць дужча за цілий підрозділ ЗПОПівців?

Ситуацію ускладнювало ще й те, що Артеміс мав усі підстави сподіватися гостей, особливо якщо Холліна теорія слушна й він справді торгує з Б'ва Кел. Ельфиню аж ніяк не тішила перспектива знову опинитися в пастці. Якось-то вона вже побула бранкою в Артеміса Фаула, з неї досить. Безперечно, та камера, де її тримали в полоні, повсякчас готова прийняти нових гостей.

Холлі увімкнула навігаційну комп'ютерну програму й вивела на шоломове забороло зображення Фаул-Менору. Поруч із тривимірною картинкою особняка відразу ж замиготів червоний індикатор. Отже, лепрекони позначили цей будинок «червоним прапорцем» — знаком небезпеки. Холлі аж застогнала з досади. Зараз її пригостять відеозасторогою, зробленою, певне, на той випадок, якщо десь у підземному світі знайдеться бодай один офіцер Корпусу, котрий не чув про Артеміса Фаула.

На екрані з'явилось гарненьке личко капрала Ділі Фронди. Ну звісно, кого ж іще могли вони вибрати на цю роль! Цяця-дівчинка Легіону, аякже! Дискримінація за статевою ознакою процвітала у штаб-квартирі поліції на Поліційній площі. Подейкували, нібито стрімкий кар'єрний злет отої Фронди пояснюється лише тим, що вона нащадок самого Фронда, першого короля ельфів.

— Ви обрали Фаул-Менор, родовий маєток злочинного сімейства Фаулів, — заговорив Фрондин образ, хляпаючи довжелезними віями. — На цьому будинку стоїть знак небезпеки. Несанкціоноване наближення до нього суворо заборонене! Забороняється навіть пролітати над цією територією. Пам'ятайте: Артеміс Фаул являє собою серйозну загрозу самому існуванню Чарівного Народу.

Поруч із Фрондою з'явилось обличчя Артеміса Фаула з посмішкою, яку легіонські комп'ютерники постаралися зробити якомога лиховіснішою.

— Фаулів поплічник, більш відомий під ім'ям Лаккей, скрізь супроводжує свого господаря. В жодному разі, за жодних обставин не слід навіть наближатися до нього! Як правило, він озброєний до зубів і надзвичайно небезпечний.

Поруч із першими двома зображеннями на екрані виникла й масивна голова Лаккея. «Озброєний до зубів і надзвичайно небезпечний» — це ще м'яко сказано. Лаккей — то єдина за всю історію людина, котра вийшла на герць із тролем і перемогла жажливу звірюку.

Холлі ввела координати в комп'ютер, яким були оснащені крила: хай вони самі понесуть її до цілі. Внизу швидко-швидко замиготіли поля, річки, ліси. Схоже було, що відколи вона побувала тут востаннє, багноїди спромоглися ще дужче занастити довкілля. Чи не кожну латку землі обліпили десятки людських осель, чиї мешканці невгамовно довбалися в ґрунті, а береги річок густо обросли фабриками, які скидали свої отруйні відходи у воду.

Сонце нарешті сховалося за обрій, і Холлі підняла забороло. Все йшло чудово: час працював на неї, вона мала цілу ніч, аби виробити й здійснити який-небудь план викрадення Артеміса...

* * *

Фаул-Менор, Дублін, Ірландія

Першу будівлю замку Фаулів спорудив ще в п'ятнадцятому сторіччі лорд Г'ю Фаул. Вирослий на вершині пагорба Фаул-Менор височів над довколишньою рівниною. Місце його розташування було обрано не випадково. Цю мудрість: ніколи не дозволяй ворогам непомітно підкрастися до тебе — лорд Г'ю Фаул перейняв у норманських завойовників. Протягом сторіч замок як тільки не перебудовували, і вздовж, і впоперек, аж поки він перетворився на опасистий особняк, що розсівся, розплився на всі боки, але був такий самий неприступний, як і колись. Мур метрової товщини, оснащений найсучаснішою системою безпеки, оперізував цей родовий маєток.

З'їхавши з шосе, Лаккей відчинив ворота пультом дистанційного керування. Покрадьки глянув у дзеркало заднього огляду на задумане обличчя господаря. Іноді, як оце тепер, Лаккеєві здавалося, що Артеміс Фаул, попри те, що йому доводилося спілкуватись з безліччю людей, — найсамотніший хлопчик у світі.

— Чом би нам не прихопити з собою пару отих ельфійських бластерів? — запропонував Лаккей, уриваючи Артемісову задуму.

Під час торішньої облоги маєтку Лаккей сам-один роззброїв цілий рій Швидкого реагування (ЗПОПу).

Артеміс кивнув головою.

— Добра думка. Тільки повиймай атомні батареї й кинь у торбу до бластерів трохи старих ігор та книжок. Якщо попадемося, то удаватимем, ніби то прості цяцьки.

— Авжеж, пане. Чудова ідея.

«Бентлі-ред-лейбл» захрумтів гравієм на під'їзній доріжці — й увімкнув своєю появою охоронне освітлення. Світло горіло і в кількох вікнах особняка. Спеціальні таймери вмикали лампи то в одній, то в іншій кімнаті, аби склалося враження, начебто завжди хтось є вдома.

Лаккей розщепнув свій ремінь безпеки й зграбно висів з машини.

— Вам узяти чогось такого особливого, пане Артемісе?

Хлопець кивнув головою.

— Захопи трохи кав'яру в кухні. Ти не уявляєш, якою гидотою годують нас у школі. Й це за десять тисяч, які ми виплачуємо щосеместра.

Лаккей не стримав усмішки. Хлопчик просить кав'яру, себто ікри, а не цукерок чи морозива. Як можна до цього звикнути?

Однак на півдорозі до нещодавно перебудованого ґанку посмішка щезла з його вуст. Серце тріпнулося. Він добре знав це відчуття. Мати зазвичай говорила в таких випадках: це хтось переступив через твою майбутню могилу... Шосте чуття. Вроджений інстинкт. Десь поруч зачалася небезпека. Невидима, але близька.

Холлі помітила: десь за милю від неї фари розтяли світляним мечем нічне небо. Але самої машини ще довго не було видно. Та навіть коли показалось авто, годі було розгледіти, хто там сидить у салоні: затемнене лобове скло було майже чорне. І все ж коли ельфіня загледіла Артемісову машину, серце її забилось дужче.

«Бентлі» замелькав, петляючи по під'їзній доріжці поміж рядів верб і каштанів. Холлі інстинктивно пригнулася, хоча вона була цілковито захищена від людських очей екраном. Але яка могла бути певність, коли маєш справу зі слугою Артеміса Фаула? Торік Артеміс був розібрав її ельфійський шолом і сконструював із заборолу окуляри, які дали змогу Лаккеєві виявити й нейтралізувати цілий рій Швидкого реагування (ЗПОПу). Навряд чи тепер Лаккей мав на своїй голові той пристрій, що дозволяє бачити крізь захисні екрани Чарівного Народу, але, як переконалися на своєму гіркому досвіді Клопіт Келп та його бійці, не варто недооцінювати Артеміса Фаула і його тілоохоронця.

Холлі посунула перемикач свого «Нейтрино», встановивши потужність бластера трохи вище середньої. Тепер супротивник буде не просто оглушений, а напевне нейтралізований (чи то «нейтринізований»). Звісно, кілька Лаккеєвих мозкових клітин підсмажаться, але безсоння її не мучитиме з такої дріб'язкової причини.

Авто звернуло до будинку, смаковито захрумтівши гравієм. Ось воно зупинилось, і з нього висів Лаккей. Холлі скреготнула кутніми зубами. Якось — було таке діло — вона врятувала цьому багноїдові життя, зцілила після його фатальної сутички з тролем. Чи зробила б вона таке ще раз? Ельфіня не була певна.

Затамувавши подих, капітан Корпусу Особливих Напрямів Холлі Куць перемкнула крила на режим плавного спуску, безшелесно ковзнула вниз повз вікна будинку й націлила свою зброю на Лаккеєві груди. Влучити в таку широченну ціль зумів би навіть засліплений сонцем гном.

Чоловік аж ніяк не міг виявити її присутність. У жодному разі. Тоді що ж змусило його зупинитись? Бо він таки зупинився й понюхав повітря. Цей багноїд — як пес! Ні, не як пес, а як вовк. Великий вовцюган із великим «піф-паф-ой-ой-ой».

Холлі сфотографувала пістолет установленою в шоломі відеокамерою і послала запит до комп'ютерної бази даних. За мить у куточку заборолу з'явилося тривимірне обертове зображення пістолета. Картинка була настільки чітка, що можна було розрізнити найдрібніші деталі.

— «Зіг Зауер», — почула вона О'Гирів коментар. — Калібр — дев'ять міліметрів. Тринадцять набоїв в обоймі. Чималі кулі. Одна така запростяка відірве тобі довбешку так, що ніякі чари не пришиють назад. При влученні в інші частини тіла все може обійтися, якщо ти, звісно, не забув (не забула) одягти обов'язковий для вилазок на поверхню мікрОВОЛОКОННИЙ комбінезон, нещодавно запатентований мною. Але ж ти справжній ЗПОПівець (справжня ЗПОПівка), то й навіщо тобі якийсь там нікчемний комбі?

Холлі насупилась. Найдужче О'Гир дратував саме тоді, коли мав слухність. Вона й справді вскочила у перший-ліпший шатл, навіть не подумавши перевдягтися у комбінезон для наземних мандрівок.

Холліні очі порівнялися з Лаккеєвими очима, хоча вона все ще на метр не діставала до землі. Натиснувши на кнопку, щоб підняти забороло, Холлі роздосадувано скривилася: ну чому ця пневматика так гучно сичить?

Лаккей також почув сичання вивільненого газу й миттєво навів «Зіг Зауер» на джерело звуку.

— Ельфє! — сказав він. — Я знаю, що ти тут. Негайно знімай захисний екран, або я починаю стріляти.

Тактичної переваги над супротивником як не було. Забороло її шолома піднято, а охоронців палець лежить на спусковому гачку. Ельфіня зробила глибокий вдих і прибрала захисний екран.

— Привіт, Лаккею, — рівним голосом сказала вона.

Лаккей підняв дуло «Зіг Зауера» догори.

— Привіт і тобі, капітане. Тепер повільно опускайся на землю і не здумай...

— Опустити пістолета! — звеліла Холлі голосом, багатим на гіпнотичні модуляції.

Рука з пістолетом затремтіла, але не опустилась. Лаккей щосили опирався гіпнотичним чарам.

— Опустити пістолета, Лаккею! А то я підсмажу твої мізки. Не змушуй мене це робити.

На Лаккеєвій скроні запульсувала жилка.

«Дива та й годі, — подумала Холлі. — Зроду не бачила такої стійкості перед чарами!»

— Не опирайся мені, людино. Підкорись!

Лаккей розтулив рота. Ага, щоб крикнути, остерегти Артеміса. Холлі ще дужче зосередилась, вивергаючи на упертюха цілі шквали магії.

— Я сказала: опустити пістолет!

Краплина поту скотилася по щоці тілоохоронця.

— ОПУСТИ ПІСТОЛЕТ!

І Лаккей нарешті опустив свою зброю — поволі, знехотя.

— Чудово, багноїде! — усміхнулася Холлі. — А тепер повертайся до автомобіля й поведься так, ніби нічого не сталось.

Охоронцеві ноги скорилися чужій волі, нехтуючи сигнали, які посилав їм господарів мозок.

Холлі знову закрилась захисним екраном. Це вже їй подобалося дужче.

Артеміс тим часом складав на ноутбуку електронного листа.

«Шановний пане директоре Гвіні! — було в тому листі. — Абсолютно безтактний допит, що його вчинив ваш шкільний психолог моєму синочкові Арті, змусив

мене забрати його з вашого навчального закладу, аби відправити до швейцарської клініки "Мон-Гаспар" для проходження курсу терапії у справжніх фахівців. А ще я обмірковую питання про притягнення вас до суду. Але ви навіть не намагайтесь законтактувати зі мною, бо я можу розсердитися ще дужче, а в таких випадках я негайно подаю позов.

*Щиро ваша
Ангеліна Фаул».*

Артемій відіслав листа й дозволив собі розкіш — ледь осміхнутись. Цікаво, який буде вираз обличчя в директора Гвіні, коли той отримає листа? Шкода, що мініатюрна відеокамера, яку він, Артемій, установив у директорському кабінеті, посилає сигнал не далі, ніж на милю.

Лаккей відчинив передні двері й, ніби повагавшись мить, важко плюхнувся на сидіння.

Артемій зачохлив свій телефон.

— Чи не капітан Куць завітали до нас? Може, ви б перестали вібрувати й пейрейшли у видимий спектр? Так нам було б зручніше спілкуватись.

Холлі тут і стала видимою. В її руці тьмяно мерехтів бластер. Здогадайтесь, на кого він був спрямований.

— Прошу вас, Холлі, припиніть. Невже в цьому є необхідність?

— Чи є в цьому необхідність? — презирливо пирхнула ельфіня. — Ану погляньмо! Викрадення представника Чарівного Народу, завдані йому тілесні ушкодження, вимагання викупу, та ще й ціною життя згаданого представника, — чи ж цього не досить? Тож, гадаю, необхідність у цьому є.

— Ви вже пробачте, капітане Куць, — усміхнувся Артемій. — Я був такий юний і корисливий. Хочете вірте, хочете ні, але нині я навіть трохи розкакуюсь у тому, що зважився тоді на таку ризиковану затію.

— Невже аж настільки розкаювся, що ладен повернути золото його законним власникам?

— Ні, — признався Артемій, — не настільки.

— А як ти здогадався про мою присутність?

Артемій стулив пальці пірамідкою.

— Ключів до розгадки було декілька. По-перше, Лаккей не зазирнув під авто, щоб перевірити, чи немає там бомби, а зазвичай він завжди так робить. По-друге, він повернувся з порожніми руками, а мав узяти з дому дещо. По-третє, двері машини лишалися відчиненими протягом кількох секунд, а така недбалість неприпустима для справжнього фахівця з питань безпеки. І, по-четверте, я розгледів легеньке мерехтіння, коли ви проникли в салон. Усе елементарно.

— А ти спостережливе багноїденя! — похмуро осміхнулася Холлі.

— Стараюсь. А тепер, капітане Куць, чи не були б ви такі ласкаві сказати, що привело вас сюди?

— Наче ти й сам не знаєш!

Артемій на мить замислився.

— Цікаво! Здогадуюся: щось скоїлось. І за це «щось», безперечно, вважають відповідальним мене. Отже... — він ледь повів бровою, що мовою емоцій Артеміса Фаула означало найбільший подив. — Отже, хтось із людей веде торгівлю з Чарівним Народом.

— Разюче! — похвалила Холлі. — Точніше, було б разюче, коли б ми не знали, що за цим стоїш ти. Тож викладай усю правду-матку. Віднікуватись нема сенсу: якщо ти не скажеш правди, ми добудемо з файлів твого комп'ютера. Я певна, там знайдеться вся потрібна нам інформація.

Йон Колфер. Артеміс Фаул. Місія в Арктику /
пер. О. Мокровольський. Київ : Школа, 2006. 320 с.

Запитання та завдання

1. Знайдіть у тексті речення, в яких розповідається про:
  - історію Артеміса Фаула;
  - історію Холлі;
  - зустріч Фаула із Холлі.Скомпонуйте з них анотацію до прочитаного твору.
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, перегляньте трейлер до фільму за мотивами серії романів Й. Колфера.
3. До яких роздумів підштовхнув вас вигаданий Фаулом світ?
4. Побудуйте карту художнього простору, місць, де відбувається дія роману.
5. Продовжіть речення: «Прочитаний текст запам'ятався мені тим, що...».

Тобі буде цікаво! Йон Колфер — автор книжок-картинок, легенд, науково-фентезійної серії «Артеміс Фаул», до якої ввійшло вісім романів: «Артеміс Фаул», «Місія в Арктику», «Код вічності», «Зрада Опал», «Втрачена колонія», «Парадокс часу», «Поклик Атлантиди», «Останній хранитель».

Література національних меншин

Кримськотатарська література

Мамут Дібаг. Концерт

Аюдаг (казка)

Молдовська література

Іон Ватаману. Мама Марія

Польська література

Марія Домбровська. Марцін Козера

Мацей Войтишко. Бромба та інші

Російська література

Рувім Фраєрман. Дикий собака динго,
або Повість про перше кохання

Румунська література

Іммануель Вайсглас. Круки

Тудор Аргезі. Псалом

Угорська література

Гашпар Хельгаї. Байки (Фабули)

Кальман Мікшат. Два студенти-жебраки

КРИМСЬКОТАТАРСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Мамут Дібаг

1905—1942

Кримськотатарський прозаїк, драматург. Народився в Бахчисараї. Працював у редакціях газет і журналів. На війну пішов добровольцем; загинув у бою за Севастополь.

Оповідання «Концерт» — зворушлива розповідь про свято душі, яке подарували селянам юні музиканти.

Концерт

Ереджеп і Марія сіли на пофарбовану в зелений колір лавку із залізними ніжками, прилаштовану під стіною. У класі звучала музика. Гості, уважно вслухаючись, не впізнавали в ній знайомої мелодії.

Незабаром двері відчинилися, й звідти вийшов пухкенький дідок із сріблястим волоссям. Він спритно вчепив на ніс окуляри, які звисали на чорній мотузці, зачепленій за вуха, і підійшов до гостей.

— Ви, здається, когось шукаєте? — спитав.

Марія тут же звелася на ноги й відповіла:

— Тут навчається наша дочка Фатма Кокче, ми приїхали до неї.

Дідок, зрадівши, зняв окуляри і поклав до кишені жилетки, немов промовляючи: «О, тепер я вас упізнав».

— Фатма Кокче — це моя учениця... ходімо, покажу. Я сам вам покажу, — кивнув головою й пішов.

Подружжя Кокче поспішило за сивочолим енергійним дідком. Він пересік майданчик двору і, наблизившись до будинку з терасою, постукав у двері, на яких у рамці, що мала форму ромба, під склом виднілася цифра «14».

— Фатма, я привів гостей — виходь, зустрічай! — покликав голосно.

Фатма, відчинивши двері, побачила батька з матір'ю і, виблискуючи білосніжними зубами, вигукнула:

— Вай, ласкаво просимо! — кинулася матері на шию.

— Ми приїхали, щоб купити тобі піаніно, дочко. Йдемо і разом виберемо, — статечно мовив батько.

Фатма радісно обняла й поцілувала його. А сивочолий дідок, ніби не зрозумівши почутого, здивовано глянув на Ереджепа, чи не жартує він, й начепив окуляри. Фатма взяла дідка під руку й сказала з повагою:

— Мій учитель, професор Платон Павлович, — і знову білосніжно всміхнулася.

Ереджеп і Марія кивнули головами, висловлюючи професорові свою повагу. Тим часом до них підійшли кучерява скрипалька Зейнеп і худий довготелесий віолончеліст Андрій. Після привітань вони з Фатмою зайшли в чотирнадцяту кімнату збиратися в дорогу. Їх чекала відповідальна справа, адже вони — троє найкращих учнів професора — погодилися, на його прохання, організувати концерт у колгоспі. Фатма заходилася складати у валізу речі, Зейнеп і Андрій шукали ноти. Після обіду всі розмістилися на підводі, половину якої займало піаніно, і вирушили в дорогу.

Час у дорозі пролетів швидко. Уже сховалося за горизонтом сонце і навколо почало темніти. Нарешті в'їхали в село й звернули з кам'яної дороги в провулок. Біля клубу підвода зупинилася, її одразу оточила сільська молодь, з цікавістю розглядаючи нове піаніно. Після веселого знайомства хлопці взяли піаніно, ніби велику порожню коробку, й легко занесли в будинок. Їздовий, кульгавий хлопець, поспішив розпрягати коней. Тим часом почали збиратися люди — молоді, дорослі й похилого віку. Чотирикутна кімната, де було встановлено піаніно, була заповнена, що ніде й голці впасти.

II

Листоноша, якого затиснули в кут, попросив хрипким голосом:

— Фатма, давай зіграй вже щось, а ми послухаємо.

За ним й інші люди, набравшись сміливості, загомоніли:

— Грай, Фатма, зіграй, що вмієш. Чекаємо.

Фатма усміхнулася, подивилася на своїх товаришів, потім підійшла до піаніно і почала грати вальс Шопена. Селяни чули цю мелодію вперше, але вона настільки зачарувала їх, що вони сиділи незворушно й не відводили очей від пальців Фатми, які торкалися клавішів. Коли звучання вальсу стихло, всі зааплодували.

— Молодець, Фатма! — хвалили її.

Фатма зраділа, що люди так зацікавлено слухали класичну музику, і грала ще з більшим натхненням. Знову пролунали оплески. Літня жіночка, яка сиділа біля вікна, попросила тихим голосом:

— Фатма, зіграй ще раз оту мелодію, яку ти грала першою, мені вона дуже сподобалася.

Серед оплесків і багатоголосся її ніхто не почув.

Кучерява Зейнеп дістала скрипку, торкнулася пальцями струн, трішки підкрутила одне вушко, взяла смичок — і кімнату заповнила ніжна солодка мелодія.

У кімнату якимось чином протиснулося ще з десятеро людей. Там уже не було місця ні сісти, ні стати. Хтось із тих, що були в кімнаті поруч, сказав:

— Цей концерт потрібно було робити в клубі, тут дуже тісно.

Марія увійшла в кімнату з наповненим водою графіном й оголосила:

— Завтра ввечері концерт буде в клубі, і будуть звучати ще кращі мелодії.

Андрій зняв з віолончелі каштановий парусиновий чохол, і бабусі, які бачили цей інструмент уперше, вигукнули здивовано:

— Ва-а-а-й, що це за така велика скрипка?

Андрій опустил голову до шиї віолончелі, пробіг пальцями по її товстих струнах і загравав. Знову в кімнаті звучала музика. А люди продовжували сходитися, що і в сусідній кімнаті стало тісно. Раптом високий чоловік, звівшись навшпиньки, глянув через голови тих, хто стояв у дверях, і вигукнув:

— А що це за інструмент?

І всі почали його вгамовувати:

— Т-с-с-с, тихо, це — віолончель, ти що, не знаєш?

Троє молодих музикантів зіграли багато мелодій різних композиторів і «Кримські наспіви» Спендіарова. Було вже дуже пізно. Музиканти, обмінявшись поглядами й пошепки порадившись, кивнули в бік Фатми, яка від імені їх усіх сказала:

— Зараз ми зіграємо мелодію Чайковського «Баркарола». Якщо ви не втомилися, слухайте.

— Ні, ні, ми не втомилися. Грайте, ми послухаємо.

Фатма знову сіла за піаніно. Зейнеп і Андрій взяли свої інструменти і приготувалися. Будинок затих, немов там нікого не було. Знову солодко зазвучали скрипка, віолончель і піаніно. У відкриті вікна дув прохолодний і тихий вітерець.

Переклад Таміли Сеітяг'євої.

Велиулаева А., Алиева Л. Къырымтатар эдебияты.
7 сыныф. Симферополь : Крымчупедгиз, 1993. 192 с.

Запитання та завдання

1. Відтворіть правильну послідовність епізодів оповідання.
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, прослухайте композицію, про яку йдеться у творі, — вальс Шопена.
3. Знайдіть вірші, в яких згадується музика Шопена чи інших композиторів-класиків.
4. Зробіть пост у соцмережах «Музика у моєму житті».
5. Яка музика ілюструвала б ваше враження від прочитаного твору? Чому?

Тобі буде цікаво! Мамут Дібаг — автор оповідань «Концерт», «Слідами гостя», «Бджоли», «Ферат», «Кам'яна невістка», п'єси «Таємне сватання».

«Аюдаг» – народна казка про створення Ведмідь-гори (Аюдагу).

Аюдаг

Казка

Давним-давно, коли ще на землі не було людей, на морському березі Криму жило плем'я духів. У дикій гірській країні їхнє життя було тяжким, а праця копіткою. Вони були вірні волі Аллаха і дотримувалися посланого їм шаріату¹, щоб висвітлювати свої душі. Вони жили з надією, що Аллах і пророки полегшать їх життя.

Завдяки невтомній праці плем'я духів перетворило непрохідні ліси на сади, прорило канали для поливу землі, виростило родючі виноградники й городи. У праці воно налагодило своє життя, і з року в рік його багатство зростало.

Усі добре розуміли: щоб жити гідно, вони повинні працювати. Якщо не працювати і не заробляти на хліб своєю працею, Аллах не допоможе.

Це плем'я духів було розумніше від людей. З часом в їх серця закрався сумнів, що Аллах єдиний і шаріат правильний. Вони почали рідко відвідувати будівлю Аллаха, менше молитися. З року в рік зменшували милостиню і жертви на честь Аллаха.

Диявол, прогнаний з раю за те, що повстав проти Аллаха, чекав цього. Він чекав можливості, щоб ще більше зіпсувати плем'я духів, яке вийшло з-під покори Аллаху. А потім диявол представив себе племені духів як пророка. Відтоді вони відріклися від Аллаха і стали поклонятися дияволу – своєму найбільшому ворогові, стали шукати від нього допомоги. Диявол давно плекав ненависть до Аллаха, який прогнав його з раю і, користуючись будь-якою нагодою, намагався робити зло, виводячи рабів Аллаха з покори йому. Він дуже радів, коли зіпсував плем'я духів, які вірили в Аллаха і були його найвірнішими рабами. Диявол закликав їх жити в веселощах. Він дозволив їм робити з винограду вино і відкрито розгулювати їх дружинам.

Аллах, дивлячись на диявола, послав до племені, яке зійшло з правильного шляху, пророка, щоб привести його до покори. Пророк, щоб відвести плем'я духів від неправильної дороги і нагадати йому, що Аллах – один, читав багато проповідей і повчань, але нічого не допомагало. Він лякав тих, хто вийшов із покори, муками пекла, але не зміг переконати їх у неправедності. Духи не вважали його пророком, насміхалися над його настановами, обзивали його набридливим дідком. Плем'я духів, що стало на шлях веселощів, на який підштовхнув його диявол, прогнало пророка зі своєї країни, позбавило їжі, води, кидало в нього каміння.

Пророк, посланий Аллахом, насилу врятувався від диявольського племені й втік у гори. Його душа дуже страждала від мук, він вийшов на вершину високої гори, сорок днів і сорок ночей здійснював там молитву і просив Аллаха жорстоко покарати невірне плем'я духів, яке його прогнало, послати йому тисячу й одну біду, щоб коріння цих духів зникло з лиця землі.

– Аллах мій, покарай цих невірних такою бідою, нехай вона стане для них повчальним уроком, – молився він.

¹**Шаріат** (правильний шлях, спосіб дії) – комплекс приписів, що регламентують переконання, релігійну і світську поведінку, моральні цінності мусульман.

Аллах, який дуже далеко від того місця займався своїми рабами, не чув це прохання і молитву пророка. На сорок перший день він нарешті почув його гучний голос і почав думати, яке покарання послати на плем'я духів. У нього був великий ведмідь, пов'язаний ланцюгами і покритий вічними льодами. Для того, щоб покарати рабів, які зійшли з правильного шляху, Аллах звільнив ведмедя з льодяного панцира, розбив кайдани й наказав йому піти на плем'я духів, яке забуло про шаріат. Великий ведмідь, звільнений від льоду і ланцюгів, месник Аллаха, подолавши річки і моря, прийшов на Кримський берег, де жило плем'я духів. Коли Великий ведмідь наблизився до мису Сарич-бурун, біля якого знаходилося село Форос, в якому жило плем'я духів, він вийшов з моря і ступив на сушу. Він, немов гора, був великим і страшним. Його шерсть була схожа на густий сосняк.

Вийшовши з моря, Великий ведмідь підняв такі хвилі, такі бурі, що багато прибережних сіл було змито в море. Месник-біда Аллаха — Великий ведмідь, ступивши на сушу, почав йти берегом, і все, що зустрічав, він руйнував, трощив і ламав гори, своїми гострими кігтями розривав землю, і там з'являлися великі річки. Під вагою ведмедя земля зривалася в море і ставала схожою на вола, у якого залишилися тільки ребра, а м'ясо було з'їдено. Кам'яні скелі під цією вагою перетворювалися на шматки і з гулом розліталися, привалюючи села племені духів.

Під вагою ведмедя берег стогнав, тремтів, села й міста руйнувалися, зникали. Гори змінювали своє розташування, несподівано з'явилися прірви, обривисті скелі. Земля гнулася зморшками, залягала незвичайними пластами. У племені духів гинули старі й малі. Великий ведмідь — жахлива кара Аллаха — кігтями розривав місця, які були центрами племені, що піддалося дияволу, забувши шаріат Аллаха. Він видобував човни з глибин суші, руйнував їх й утворював величезні кам'яні купи. Так в Ореанді, Алупці, Сімеїзі, в селі Кучук під залізними кігтями ведмедя з'явилися великі скелясті насипи.

Ні сльози матерів, батьків, ні вмовляння всього племені духів — нічого не змогло зупинити месника — Великого ведмедя. Руйнуючи, він хотів ще більше руйнувати, почуття помсти ще сильніше розгоралося в ньому. У тому місці, де знаходиться Ялта, був молитовний будинок племені духів, найстарші священики там поклонялися золотому образу диявола. Коли Великий ведмідь підійшов до цього місця, його гнів став ще більшим, почуття помсти досягло своєї межі. Він замислив зруйнувати вщент лігвище тих, хто не вірив в Аллаха. Ведмідь стер землю і каміння тих місць, а посередині відкрив глибокий яр.

Натужившись, він підпер гори з двох боків і так їх штовхнув, що вони віддалилися від берега моря на п'ять верст. Тоді ж на місці високих гір з'явилися яри і водоспади. Не залишилося і сліду від відомих на весь світ величних молитовних будинків диявола.

Великий ведмідь, який зник до води і мерз серед вічної криги, важко волочив ноги по землі. Після того, як він зрівняв із землею молитовні будинки диявольського народу, його гнів трохи вщух. Обламуючи береги й продовжуючи свій похід, він натрапив на квітучу рівнину Партеніту. Її красиві вершини, багаті ошатні ліси, веселі дзюркотливі річки, бурштинові виноградники, смарагдові луки пом'якшили навіть тверде серце ведмедя. Народ Партеніту, бачачи, що йде месник-ведмідь, затремтів перед наближенням смерті й, схилившись перед ним, зустрів його з плачем. Щоб здобути його милосердя, матері просягали перед ним своїх дітей, хлопці ховали наречених, які тремтіли від страху

смертельного покарання. Кровожерливе серце месника пом'якшало, побачивши це, він згадав, що багато зробив в ім'я Аллаха, знищивши плем'я духів, і зупинився. Великий ведмідь обійшов весь берег і втомився, захотів змочити своє горло, висохле від втоми. Він повернув голову до моря й увійшов у холодну морську воду. Нахилився і сім раз вклонився своєму Аллаху. Занурих голову і довго пив воду. Море під його пащею хлюпалося і пінилося, в його горло текли води. Ведмідь пив роками і не міг напитися. Аллах, гнів якого до племені духів ще не заспокоївся, наказав Великому ведмедеві вийти з води і, продовжуючи свій шлях, зруйнувати села на Партенітській рівнині та знищити народ. Великий ведмідь не звертав уваги на цей наказ Аллаха і далі пив воду. Аллах прокляв ведмедя через те, що той не пішов негайно виконувати його священний наказ.

— Ти був моїм великим месником, тепер стань моїм найбільшим проклятим рабом! Застигни на місці, щоб бути повчальним уроком для тих, хто сюди прийде, — сказав він.

Прокляття Аллаха перетворило Великого ведмедя на камінь, а його потужні сідниці — на обриви. Його висока спина стала просторою вершиною, величезна голова — різкими обривами, густа шерсть — гілками дубів, які не зрізати. Великий ведмідь став ведмідь-горою і застиг навіки. У його широкій пащі шумить тільки Чорне море. І навіть тепер здається, що він знову немов п'є воду, тому рибалки бояться пропливати біля його пащі близько, обережно обходять те місце.

Тільки через багато сотень років берег моря заспокоївся і відпочив від страшного приходу Великого ведмедя. Виросли гори, розплодилися різні тварини, з'явилися люди. В околицях Аюдага утворилися села: Гурзуф, Кизилташ, Куркулет, Дерменкой, Партеніт. Одного разу якісь люди захотіли жити на Аюдазі й зібралися побудувати там велику церкву і фортецю, але, як з'ясувалося, їхні справи були погані. Ніхто не зміг жити на Аюдазі, тому що його прокляв Аллах.

Переклад Тамілі Сеітяг'євої.

Къырымтатар халкъ агъыз яратыджылыгъы : хрестоматия / пед. институтнынъ филология факультети къырымтатар тили ве эдебияты болугининъ студентлери ичюн ; тертип этиджи Дж. Бекиров. Ташкент : Укитувчи, 1991. 248 с.

Запитання та завдання

1. Підготуйте «Послання для нащадків», у якому коротко передайте зміст прочитаної казки.
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, розгляньте зображення гори Аюдаг. Чи так ви уявляли її, читаючи опис цієї місцевості?
3. Перечитайте описи природи Кримського узбережжя і Ведмідь-гори. Підберіть ілюстрації до тексту.
4. Підготуйте скрайбінг «Велична гора Аюдаг», використовуючи цитати з казки та підібрані ілюстрації.

Тобі буде цікаво! Казки й легенди, у яких фантастичні образи і сюжети розгортаються на основі спостереження за природою, замилювання контурами скель, гір та глибоких ущелин, таємничих печер, — поширені у кримськотатарському фольклорі: «Аюдаг», «Легенда про гору Кішка, скелі Дива та Монах у Сімеїзі», «Легенда про Демерджі», «Кара-Даг — Чорна гора», «Курбан-кая — жертвна скала» та ін.

Молдовська література

Іон Ватаману

1937–1993

Поет, перекладач, науковець, журналіст. Народився в Новоселицькому районі Чернівецької області. Закінчив хімічний факультет Кишинівського університету. Працював і жив у Кишиневі. З 1990 року писав свої твори латинською графікою.

Поезія в прозі «Мама Марія» – діалогічний спогад ліричного героя, який звертається до матері, схилиючись перед її жертвовною любов'ю.

Мама Марія

Пере мама шмаття, двері бо закриті,
Щоб чистіше було, мне що сил в кориті.
По траві стелила на сонці тканину,
Пряла із куделі, ткала в злу годину.

Полотно білила і сама білила,
Усмішок не знала, їх в сльозах топила.
Днями і ночами думами повита
Про важкі нестатки, горем була вбита.

Коли кликав голод нас усіх до хати,
До вечері бідної, тоді наша мати
Поглядом тривожним оглядала нас.
Любувалась нами й щось радила в цей час.

До їжі, як та бджілка, торкалася легенько,
Шанувала хліб наш і крихточку маленьку,
Щоб був хліб і на завтра, а потім ще на раз,
І в образі хлібини в уяві був і час.

Таких як ми нещасних було немало в світі,
Які трудилися важко й бували рідко ситі.
Оточували хату тини з лози високі
І тишу поглинали зорі ясноокі.

На дощаті ліжка спати ми лягали,
Нас сучки кололи, до кісток сягали.
Засинали зразу, спали, як убиті,
Нам події снились, ті, що вже прожиті.

Не спалось лише мамі в темноті тривожній,
Зорили її очі добрі і побожні.
На сина поглядала, ждала чоловіка,
Війна іде у світі, чи доживе він віку.

До зорі вставали, по досвітній росі
Ми вирушали в поле голодні й босі всі,
Зважували землю, міряли сапою.
Один кантар зі спрагою, а другий із водою.

Трудилась усе літо, де сили тільки брала,
Ці труднощі великі усі вона долала;
Воює з бур'янами, землю очищає,
Як та людина світла про думи чисті дбає.

Що коштує це поле? Який же сенс в сапанні?
Це теж, що і народження, що й вічне сподівання.
Скільки в світі горя, та з часом все минає,
Тільки погляд мамин його все ж зберігає.

В полі відпочинок просто на піску
Під кущиком маленьким, що має тінь рідку.
Здавалось, що над нею і вітерець не дише,
Щоб хоч на мить заснула, кущика колише.

Та сон не йшов до неї, немає відпочинку,
Думки не полишали її хоч на хвилинку —
То сина наче баче, думки про чоловіка,
Війна іде у світі, чи ж доживе він віку.

Пейзаж такий чарівний, хвата за очі даль,
Думки її печальні ховали все в печаль.
Всі кольори під вечір у сутінки ховались,
Як доля материнська з Вітчизною єдналась.

Молилась на колінах, молилась, як могла.
Благала вона Бога, з ним бесіду вела,
Молилася за сина й за свого чоловіка,
Війна іде у світі, чи доживе він віку.

Переклад В. Пянти.

Vatamanu Ion. Nimic nu-i zero (Bibl. școlarului, serie nouă / col. iniț. și coord. / Anatol și Dan Vidrașcu; conc. gr. col. și cop. / Vladimir Zmeev; nr. 455). B.: Litera Internațional; Ch.: Litera, 2003 (Comb. Poligr.). 472 p. p. 160–162.

Запитання та завдання

1. Створіть художній калейдоскоп слів, які характеризують образ матері у вірші.
2. Прочитайте рядки, в яких ідеться про материнську жертвність.
3. За покликанням, закодованим у QR-коді, розгляньте картину М. Івасюка «Мати». Які емоції вона у вас викликає?
4. Проаналізуйте поезію Іона Ватаману, відповідаючи на запитання:
  - Яка тема та основна думка поезії?
  - Які події з дитинства згадує ліричний герой?
  - Яким чином автор зафіксував час, про який ідеться?
  - Які художні засоби використано у творі?
  - Про кого думає мати, коли дивиться на сина?
  - Які асоціації викликає назва поезії?
5. Попрацюйте у групах. Складіть міні-сценарій «Свято матері», використовуючи цитати з поезії Іона Ватаману та інших авторів.

Тобі буде цікаво! Іон Ватаману — автор оповідань для дітей і юнацтва «Пригоди Атома», збірок віршів для дітей «Життя слова» і «Зелено-оке джерело». За поезіями Іона Ватаману Кишинівський молодіжний театр здійснив постановку «Ранок яблуні».

Польська література

Марія Домбровська

1889—1965

Народилася в родині збіднілого шляхтича. Вивчала економіку, природничі науки та соціологію в Лозанському та Брюссельському університетах. Працювала на державній службі. Прихильно ставилася до української культури, її родина приятелювала з українським поетом Євгеном Маланюком. Авторка новел, романів, історичних драм та дитячих оповідань. На початках творчості віддавала перевагу публіцистиці як суспільно впливовішому жанрові.

Юний герой оповідання зі збірки «Марцін Козера», усвідомлюючи свою національну належність, проймається глибокою любов'ю до рідної країни.

Марцін Козера

(Уривок)

Марцін пізнає себе

Марцін то пустував, то вчився. Але під сподом веселого життя нуртували складні питання, на які не було відповідей. Сердився через це.

— Чому, — питав себе, — у всіх все так просто? Кожен знає від початку, ким він є. А я мушу так мучитися.

Якось вранці, на уроці географії в англійській школі, сидів неуважний, поринувши в думки. Навіть не підозрював, що відповіді на всі ці питання просто-таки насуваються на нього, стаючи щохвилини ближче.

Усвідомив тоді, коли вчитель заговорив:

— З Німеччиною межують тут Росія, а тут Австрія. Колись тут були польські землі. Була Польща. А тепер її вже давно нема.

Незрозуміло як, але Марцін, попри неуважність, добре почув ці слова. Здавалося, ніби кожне з них влучило йому просто в серце. Так, ніби ці слова не стосувалися нікого у світі. А були сказані саме до нього, до Марціна Козери.

Ах! Так і є! Він вагається і не знає, хто він — англієць чи поляк. Він так мучиться, а інші кажуть, що просто ці землі більше не польські. Як це? Немає того, що в його серцю місяцями здійсмає таку бурю?

Почув, що його викликали. І що треба негайно відповідати.

Усі слова, які говорила вчителька польської, усі мрії батька увірвалися несподівано в його серце. І тепер серце Марціна нагадувало дзвін, що б'є на сполох.

Уже усвідомив, що означає: «Будь мужньою людиною». Уже зрозумів, що це значить, коли твій край в неволі. Тоді немає друзів. Є такі, що говорять: «А тепер Польщі більше нема». Це означає, що її діти добровільно вбираються в чужі одежі.

Слова вчителя були останньою краплею, що впала в давно переповнене Марцінове серце. Крапля впала — і серце вийшло з берегів, як річка навесні.

Переповнений почуттями встав, тремтячи. І знову сів, переляканий. Боявся шалено. Але подолав страх і встав вдруге. Голосно сказав:

— Польща є, перепрошую. Я поляк.

Ці слова були настільки чіткими, що всі учні повернулися до Марціна. Можете уявити, що всі зраділи неочікуваній перерві.

Від несподіванки вчитель замовк.

— Я поляк. Перепрошую, Ви не чуєте?

— Чую. Не підвищуй голосу, мій хлопче. Ніколи цього не казав. Я навіть не знав, що вмієш говорити польською мовою.

Марцін відступив.

— Я вчу її, — заледве вимовив. Але за мить невідома сила ніби підштовхнула його, і він заговорив: — Зрештою, це тим більше свідчить, що Польща є. Якщо її визнають такі, як я. Я погано знаю польську і можу бути англійцем. Люблю Англію. Але мій батько поляк. І я не відмовлюсь від Польщі в її нещасті. І навіть повернуся до неї. А вона потім буде вільна і могутня, як Англія. І я матиму право пишатися нею. Я люблю її. Люблю.

Цілу промову Марцін виголосив на єдиному подиху. Натхненно. Не знав, звідки це взялося. Учитель мовчав, та й хлопці не галасували.

Здавалося, ніби Марцін відгорнув поли якогось плаща й несподівано вперше показався перед ними в усій красі. Були засліплені блиском.

Лише через хвилину вчитель промовив:

— Дякую тобі. Сідай. Ти мужня людина.

І звернувся до всього класу:

— Хлопці! Народ, який має таких синів, заслуговує щонайменше на повагу. Хлопці! Тричі «ура» для Марціна Козери і за благополуччя його вітчизни.

І хлопці тричі вигукнули:

— Гіп! Гіп! Гіп! Ура!

Марцін вертався зі школи окрилений.

— Люблю її! — повторював невпопад. — Люблю її! Люблю її!

Вдома обійняв батька за шию, повторюючи:

— Татусю! Татусю! Я щасливий! Я щасливий! Поїхали до Стшалкова! Поїхали до Стшалкова!

— А що, може, виграв у лотерею? — засміявся батько.

— Виграв! Виграв! Виграв, татусю! Довго ще до вечора?

Часу було ще багато, але Марцін не міг витримати. Задовго до відкриття Польського Дому чекав перед ним на лавці, насвистуючи.

Під час уроку сказав Крисі:

— Уже знаю, хто я. Чи зможу одружитися з тобою, коли виросту?

— Звичайно, — відповіла, не задумуючись.

— Так, — буркнув зарозуміло. — Але ти, мабуть, сказала б так само, якби я був англійцем.

— А ось і ні. Ми скоро виїжджаємо до Ловича. А значить, взагалі б тебе не знала, якби був англійцем.

Марцін зблід. Заговорив поспішно:

— Попрошу батька, щоб ми теж поїхали до Стшалкова. Чи це далеко від Ловича?

— Марціне-Марціне! Що знову сталося? Що це за розмови? Іде урок, — вражено перервала їх вчителька. — Підійди сюди. Покажи те, що мав написати.

Марцін вийшов і показав своє завдання.

Вчителька подивилася на годинник і сказала дітям:

— Можете йти. Вже сьома, — сама схилилася над вправою Козери.

Стояв галас. Тож Марцін наблизився до вчительки і прошепотів:

— Бо я, перепрошую, вже знаю, хто я... Бо сьогодні в англійській школі... Якщо ви дозволите, то розповім. Бо я вже знаю.

Вчителька поклала йому руку на плече.

— Марціне, я вже давно була в цьому переконана.

— Ви знаєте? Ви ж не дозволяєте мені розповісти. Ви точно знаєте, хто я?

Вчителька нахилилася до нього і так само довірливо прошепотіла:

— Точно знаю.

Переклад Олени Рижко.

Dombrowska Maria. Marcin Kozera i inne opowiadania.

Wydawnictwo : Nasza Księgarnia. 2010. 112 s.

Запитання та завдання

1. Створіть ментальну карту образу Марціна. Порівняйте її з картами своїх однокласників.
2. За покликанням, закодованим у QR-коді, прочитайте про всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»). Чи є така гра у вашій школі?
3. Напишіть коротке есе «Марцін — патріот своєї країни».
4. Організуйте коло спілкування і обговоріть питання «Що означає бути патріотом?».

Тобі буде цікаво! Марія Домбровська — авторка збірок оповідань «Діти Вітчизни», присвячених історичному минулому, національним героям Польщі, та «Усмішка дитинства», в яких відтворено дитячі враження; повчальних текстів «Гілка черешні». Автобіографічними спогадами позначені оповідання збірки «Люди звідусіль», переживаннями під час війни — «Ранкова зоря». Життя у його повсякденній буденності, без вигадки, без прикрас Марія Домбровська змальовує у тетралогії романів «Ночі і дні».

Мацей Войтишко

1946 р. н.

Прозаїк, сценарист, режисер, актор, продюсер. Народився у Варшаві, закінчив кіношколу в Лодзі. Автор казок і коміксів для дітей. Підтримує тісні зв'язки з Україною, учасник проєкту «Майдан: усна історія». Його п'єса «Хто подолає Дракона?» – в репертуарі Дніпровського академічного молодіжного театру.

Персонажі повісті «Бромба та інші» – істоти з надзвичайними здібностями, для яких немає майже нічого неможливого.

Бромба та інші

(Уривок)

Шановні читачі!

Розумію, що, пропонуючи вам кілька оповідань, присвячених істотам незвичайним і рідко баченим, можу наразитися на докори.

Можете висловити мені претензію, що ви особисто ніколи не зустрічали Фума або Пштимукла, вже не кажучи про Гждача чи Пцюха.

Але думаю, що краще довідатись щось із книжки, ніж не знати про це взагалі. Зрештою, те, що назване, перестає бути незваним.

І навпаки.

Хочу вас запевнити, дорогі читачі, що й ви самі почувалися б дуже погано, якби не мали імен.

Сподіваюсь, що завдяки моєму поясненню ви зрозуміли, що ці оповідання неодмінно мали з'явитися.

З повагою, Автор.

Пцюх

Пцюх мешкає в часі. Це значить, що його можна побачити лише тоді, коли він живе в якийсь інший час.

Їжака, скажімо, можна побачити сьогодні. Пцюха винятково завтра або вчора. А все тому, що він – надзвичайно швидке, новочасне створіння: випереджає наш час завдяки власному ракетному двигуну.

Пцюхів небагато, близько тридцяти. А наша історія розповідає про одного хороброго молодого Пцюха під номером двадцять чотири.

За традицією, всі молоді Пцюхи працюють на пошті, оскільки саме там вони найбільше потрібні. Крім того, Пцюх двадцять четвертий займався відправленнями, що спізнюються.

Ось буває, що до віконечка на пошті мчить хтось дуже стомлений від швидкого бігу і гукає від самих дверей:

— Будь ласка, пані, будь ласка, хочу дуже швидко надіслати повідомлення!

— То прошу! — відповідає пані у віконечку. — Ось є бланки для термінових телеграм. Коли потрібно доставити повідомлення?

— Ще вчора, — сміється цей хтось заклопотаний. — Зовсім забув про іменини тітки Патриції Тромбальської, Кошикова 12, помешкання 5.

— Ще вчора? — запитує пані у віконечку. — Добре, зробимо все, що зможемо.

І тоді начальник пошти залучає Пцюха зі служби Спеціальних Завдань.

— Пцюха двадцять четвертого до мене! — каже начальник.

— Слухаю, пане начальнику! — доповідає Пцюх.

Але насправді його не видно, бо зазвичай говорить із завтра або навіть із післязавтра.

— Прощу вручити ці сердечні побажання!

— Коли потрібно це зробити, пане начальнику? — питає Пцюх двадцять четвертий. Адже він дуже акуратний і все записує у блокнот.

— Зараз, — бурмоче начальник, — сьогодні у нас вівторок, вчора був понеділок, а значить, хай буде, скажімо, минула субота.

— Гаразд, — відповідає Пцюх.

— Зможете? — запитує начальник.

— Звісно, пане начальнику, — відповідає незламний Пцюх двадцять четвертий зі своїм ракетним двигуном. А тоді гордо декламує:

Оскільки я профі вищого класу,
То мандрувати можу і в часі.
І не складна це для Пцюха робота,
Щоб повернутись з вівторка в суботу.

— Я розраховую на вас, — підсумовує начальник і береться за іншу важливу справу.

Але Пцюх двадцять четвертий не був настільки досвідченим листоношею, як інші старші Пцюхи. Хоча б і його батьки. Тато Пцюха, приміром, отримував дуже важливі повідомлення, що спізнилися. І часом траплялося, що мусив по-дорожувати велосипедом, щоб встигнути вчасно.

А молодий Пцюх отримав щойно від тата з мамою самокат. Батьки попереджали, щоб не брав його для роботи. Але він усе-таки вирішив спробувати доставляти повідомлення на самокаті і подивитися, що з того вийде. А тоді скочив на самокат — раз-два — і швиденько поїхав на вулицю Кошикова 12, помешкання 5, до тітки Патриції Тромбальської.

А коли вже був під дверима, згадав, що має перевірити термін доставки.

— На коли це має бути? — запитав сам себе і зазирнув у блокнот. — Ах, на суботу! А який сьогодні день? — на жаль, зовсім забув, що самокат не має такого лічильника, як татусів велосипед.

— Це нічого, — заспокоював себе Пцюх, — пошукаю когось, хто мені допоможе.

Внизу сидів охоронець.

— Пробачте, пане, — гукнув Пцюх, — скажіть, будь ласка, який сьогодні день.

— А хто запитує? — здивувався охоронець.

— Листоноша Пцюх двадцять четвертий.

— А чому ж ви не знаєте, пане поштарю?

— Тому що я тут вчора, — гукнув Пцюх і продекламував:

Оскільки я профі вищого класу,
То мандрувати можу і в часі.
І не складна це для Пцюха робота,
Щоб повернутись з вівторка в суботу.

— Ага, чудово! — втішився охоронець. — А значить, якщо в мене вівторок, то у вас зараз субота, пане поштарю.

— Дуже дякую! Мені й потрібна субота, — пояснив Пцюх і вкинув телеграму: «З сердечними привітаннями з нагоди іменин любій тітоньці Патриції від племінника Адася», — до поштової скриньки.

Потім подзвонив у квартиру і поїхав на самокаті геть.

Тьотя Патриція одягла окуляри й прочитала телеграму.

— Дивний цей Адася, — сказала. — До моїх іменин ще цілий місяць, а він уже прислав вітання терміновою телеграмою. Дуже дивний цей мій племінник. Але це й дуже мило — отримати сердечні вітання настільки заздалегідь. Одразу видно, що він думає про мене і що любить свою стару тітку.

А Пцюх двадцять четвертий так ніколи й не довідався про свою помилку. І про те, що заїхав на своєму самокаті на місяць наперед.

Зрештою такої помилки ніколи більше з ним не траплялося. Бо тато поставив на його самокат лічильник.

Переклад Олени Рижко.

Maciej Wojtyszko. Bromba i inni. Nasza Księgarnia, 1984. 128 s.

Запитання та завдання

1. Розкажіть про головного героя твору. Якби вам довелося знімати фільм про нього, хто б міг зіграти його роль? Чому?
2. Створіть колекцію кумедних ситуацій з твору.
3. За покликанням, закодованим у QR-кодi, прослухайте читання книги Мацея Войтишка в оригіналі. Чи впізнали ви епізоди з прочитаного твору?
4. Опишіть кумедні випадки зі свого життя через невчасне виконання важливих справ.
5. Спробуйте створити мальований скрайбінг, уявляючи героїв прочитаного твору та їхні дії.

Тобі буде цікаво! Популярними є книги Мацея Войтишка «Бромба та інші», «Антиципонек», «Тринадцяте перо Євфимії», «Таємниця шифру Марабут», «Синтеза».

Російська література

Рувім Фраєрман

1891—1972

Прозаїк, журналіст. Народився в Могилеві (Білорусь), закінчив Харківський технологічний інститут. До зосередження на літературній творчості працював рахівником, помічником кочегара, в риболовецькому колективі, креслярем, учителем, журналістом, на фронті — військовим кореспондентом. Помер у Москві. Писав оповідання й повісті переважно для дітей.

Повість «Дикий собака динго, або Повесть про перше кохання» розкриває переживання підлітків на порозі в дивний світ першого кохання, у стосунках із батьками і складних перипетіях із ровесниками.

Дикий собака динго, або Повесть про перше кохання

(Уривки)

Тонку волосінь було спущено у воду під товстий корінь, що похитувався від кожної хвилі.

Дівчинка ловила форель.

Вона нерухомо сиділа на камені, і ріка огортала її шумом.

Дівчинка дивилася вниз. Але погляд її очей, втомлений розсіяним над водою блиском, не був пильний. Вона часто позирала навколо, вдивлялася вдалину, де понад самісінькою річкою височіли стрімкі гори, покриті лісом.

Повітря було ще прозоре, і небо, стиснуте між горами, здавалося серед них рівниною, трохи освітленою сонцем, що схиялося на захід.

Та ні це повітря, знайоме їй з перших днів життя, ані це небо зараз не приваблювали її.

Широко розплющеними очима стежила дівчинка за вічно рухомою водою, прагнучи відтворити в своїй уяві ті незвідані далі, куди і звідкіля бігла річка. Дівчинці кортіло побачити інші країни, інший світ, наприклад, дикого собаку динго. Крім того, вона хотіла ще бути пілотом, хотіла трохи співати.

І вона заспівала. Спочатку тихо, потім голосніше.

Дівчинка мала приємний голос. Але навколо було безлюдно. Тільки водяний щур, наляканий співом, хлюпнувся недалеко від кореня і поплив до комишів,

тягнувши за собою в нору зелену очеретинку. Очеретинка була довга, і щур даремно старався. Протягнути її крізь густу річкову траву не вистачало сили.

Дівчинка співчутливо подивилась на щура й увірвала спів. Потім підвелась і висмикнула волосінь з води.

Від помаху її руки щур шмигонув у комиш, а темна плямиста форель, що доти нерухомо стояла на світлій течії, підстрибнула і зникла в глибині.

Дівчинка лишилася сама. Вона глянула на сонце, що, схиляючись до заходу, вже торкнулося вершини ялинової гори. І, хоча було пізно, дівчинка не квапилася. Вона поволі повернулася на камені і тихенько пішла стежкою вгору, де назустріч їй пологим схилом спускався високий ліс.

Вона сміливо заглибилась у нього.

Шум води, що бігла між камінням, лишився позаду, і дівчинка ступила в тишу.

В цій одвічній тиші вона раптом почула звук піонерської сурми. Цей звук покотився луною по просіці, де завмерли старі ялиці, і просурмив їй у вуха, нагадавши, що треба поспішати.

Проте дівчинка ходи не прискорила. Обійшовши кругле болітце, де росли жовті лілії, вона нахилилась і гострим сучком викопала з землі разом з корінцями кілька блідих квіток. У неї вже було їх чимало, коли ззаду почувлися тихі кроки і хтось гукнув:

— Таню!

Вона обернулася. На просіці, біля високої мурашиної купи, стояв нанайський хлопчик Філько і манив її рукою до себе. Дівчинка підійшла, дружелюбно усміхнувшись йому.

Коло Філька на широкій колоді вона побачила казанок, повний брусниць. А сам Філько вузьким мисливським ножем з якутської сталі зчищав кору з свіжої березової гілочки.

— Хіба ти не чула сурму? — спитав він. — Чому ж ти не поспішаєш?

Вона відповіла:

— Сьогодні батьківський день. Мати моя не зможе приїхати — вона чергує в лікарні, і в таборі мене ніхто не жде. А чому ти не поспішаєш? — додала вона, всміхаючись.

— Сьогодні батьківський день, — відповів він так само, як і вона. — І до мене приїхав із стійбища батько, я проводжав його до ялинової сопки.

— І ти вже провів його? Це ж далеко.

— Ні, — з гідністю відповів Філько. — Навіщо я його проводжатиму, адже він ночуватиме поблизу нашого табору, біля річки! Я викупався за Великим камінням і пішов шукати тебе. Я чув, як ти голосно співала.

Дівчинка глянула на нього і засміялась. А Фількове смугляве обличчя потемніло ще більше.

— Але якщо ти нікуди не поспішаєш, — сказав він, — то постіймо трохи тут. Я почащую тебе мурашиним соком.

— Ти вже частував мене вранці сирією рибою.

— Так, але то була риба, а це вже зовсім інше. Покуштуй! — сказав Філько і встромив гілку в самісіньку середину мурашиної купи.

І, схилившись разом над нею, вони почекали, аж поки тоненьку обчищену гілку обліпили мурашки. Тоді Філько струсив мурах, злегенька вдаривши гілкою по кедру, і показав її Тані. На блискучій заболоні було видно краплі мурашиної

кислоти. Хлопчик лизнув гілку і дав покуштувати Тані. Вона також лизнула і сказала:

— Це дуже смачно. Я завжди любила мурашиний сік.

Дівчинка пішла далі, а Філько простував з нею поряд, не відстаючи ні на крок.

Обоє мовчали. Таня — тому, що любила думати про все потроху і замовкала щоразу, коли входила в цей мовчазний ліс. А Філько не хотів розмовляти про таку дрібницю, як мурашиний сік. Адже це був тільки сік, який Таня могла добувати й сама.

Так вони минули просіку, не сказавши одне одному жодного слова, і вийшли на протилежний схил гори. І тут, зовсім близько, під кам'яним урвищем, знову-таки біля тієї річки, яка невтомно поспішала до моря, побачили свій табір — просторі намети, що вишикувалися на галявині.

З табору долинав шум. Дорослі, мабуть, уже поїхали, і гомоніли тільки діти. Але їхні голоси були такі гучні, що тут, нагорі, серед мовчання сірого зморшкуватого каміння, Тані здалося, ніби десь далеко гуде і хитається ліс.

— А там, либонь, уже збираються на лінійку, — сказала вона. — Тобі, Філько, краще повернутися б до табору раніше за мене, а то глузуватимуть, що ми так часто приходимо разом.

«Оцього їй не варто було казати», — засмучено подумав Філько.

І, вхопившись за чіпкий куц, який звисав над урвищем, хлопчик стрибнув униз на стежку так далеко, що Тані стало страшно.

* * *

Ох, цей табір! Таня в ньому вже п'яте літо. І сьогодні він чомусь видався їй не таким веселим, як раніше. А вона завжди так любила прокидатися в наметі на світанку, коли з тонких колючок ожини капає на землю роса! Любила в лісі почути сурму, що ревіла, немов ізюбр, і стукіт барабаних паличок, любила кислий мурашиний сік і спів біля багаття, яке вміла розпалювати краще за всіх у загоні.

Що ж сталося сьогодні? Невже ця річка, що біжить до моря, навіяла їй такі чудернацькі думки? З яким невиразним передчуттям стежила вона за нею! Куди хотілось їй плисти? Навіщо знадобився їй австралійський собака динго?

Навіщо він їй? Чи, може, це йде від неї дитинство? Хто відає, коли минає воно!

Таня здивовано міркувала про це, стоячи струнко на лінійці, думала про це й пізніше, сидячи за вечерею в їдальні. І тільки біля багаття, яке доручили їй розпалити, дівчинка опанувала себе.

Вона принесла з лісу тонку берізку, що висохла на землі після бурі, і поставила її посеред багаття, а навколо майстерно розклала вогонь.

Філько обкопав його і зачекав, поки зайнялися суччя.

Берізка горіла без іскор, але з легким шумом, з усіх боків оповита сутінню.

Діти з інших ланок приходили милуватись багаттям. Приходив вожатий Костя, і лікар з поголеною головою, і навіть начальник табору. Він запитав дітей, чому вони не співають і не грають, якщо в них таке красиве багаття.

Діти проспівали одну пісню, потім другу.

А Тані не хотілося співати.

Як раніше на воду в річці, так тепер, широко розплющивши очі, вона дивилася на вогонь, що завжди прагне вгору, і так само, як і вода, вічно рухомий. І він шумів про щось, навіваючи серцю неясні передчуття.

Філько, який не в силі був бачити Таню сумною, приніс до багаття свій казанок з брусницею, намагаючись порадувати її тією дешницею, що була в нього. Він почастивав усіх товаришів з ланки, але для Тані вибрав найбільші ягоди. Вони були достиглі й холоднуваті, і дівчинка з насолодою з'їла їх.

А Філько, побачивши її знову веселою, почав оповідати про ведмедів, адже батько його мисливець. Хто ж іще міг так добре розповісти про них.

Але Таня спинила його.

— Я народилася тут, у цій місцевості, в цьому місті, і ніде більше не була, — сказала вона, — проте завжди дивувалася, чому в нас так багато розповідають про ведмедів. Завжди про ведмедів...

— Тому, що навколо тайга, а в тайзі багато ведмедів, — відповіла дебела дівчинка Женя, що не мала ніякої фантазії, але вміла на все дати правильну відповідь.

Таня задумливо подивилася на неї і спитала Філька, чи не може він щось розповісти про австралійського собаку динго.

Та про дикого собаку динго Філько нічого не знав. Він міг би розповісти про злих нартових собак, про лайок, але про австралійського собаку йому нічого не було відомо. Не знали про нього й інші діти.

І дебела дівчинка Женя спитала:

— А скажи, будь ласка, Таню, навіщо тобі австралійський собака динго?

Але Таня не відповіла, бо й справді їй не було чого сказати. Вона тільки зітхнула.

Неначе від цього тихого зітхання берізка, що досі горіла яскраво і рівно, раптом похитнулася, мов жива, і впала, розсипалася на попіл. У колі, де сиділа Таня, стало темно. Морок обступив дітей. Всі загомоніли. І одразу з темряви пролунав голос, якого ніхто не знав. Це не був голос вожатого Кості.

Незнайомий сказав:

— Ай-яй, друга, чого кричиш?

Чиясь темна велика рука пронесла над головою Філька великий оберемок суччя і кинула його у багаття. Це були ялинові лапи, від яких буває багато світла та іскор, що з гуготінням злітають угору. І там, нагорі, вони гаснуть не скоро, вони горять і блимають, немов купки зірок.

Діти схопилися на ноги, а до багаття сів чоловік. Він був невеликий на зріст, носив шкіряні наколінники, а на голові — берестяний капелюх.

— Це Фільків батько, мисливець! — закричала Таня. — Він сьогодні ночує тут, поблизу нашого табору. Я його добре знаю.

Мисливець присунувся ближче до Тані, кивнув головою до неї і всміхнувся. Усміхнувся й до інших дітей, показавши свої широкі зуби, сточені довгим мундштуком мідної люлечки, яку він тримав у руці. Щохвилини він підносить жаринку до своєї люлечки і сопів нею, нікому нічого не кажучи.

Проте це сопіння, цей тихий і мирний звук говорив усім, хто хотів його слухати, що в голові цього чудного мисливця немає ніяких поганих думок.

І тому, коли підійшов до багаття вожатий Костя і спитав, чому в їхньому таборі стороння людина, то діти всі разом закричали:

— Не займай його, Костю, це Фільків батько, нехай посидить з нами біля багаття! Нам добре з ним!

— Ага, так це Фільків батько, — зрадів Костя. — Чудово! Я впізнав його. Мушу сказати вам, товаришу мисливець, що ваш син Філько завжди їсть сиру рибу і частує нею інших, наприклад Сабанєєву Таню. Це раз. А по-друге, він перетворює свій піонерський галстук на плавки, купується біля Великого каміння, що категорично було йому заборонено.

Сказавши це, Костя пішов до іншого багаття, що яскраво палало на галявині. А мисливець, який зрозумів далеко не все з того, що казав Костя, з повагою подивився услід вожатому і про всяк випадок похитав головою.

— Філько, — мовив він, — я живу у стійбищі, полюю на звіра і плачу гроші для того, щоб ти жив у місті, вчився і був завжди ситий. Але ким ти станеш, якщо ти тільки протягом одного дня накоїв так багато поганого, що на тебе скаржаться начальники? Ось візьми мій ремінь, піди в ліс і приведи сюди мого оленя. Він пасеться десь недалеко. Я ночуватиму біля вашого вогнища.

І він дав Фількові ремінь, зроблений з лосиної шкіри, такий довгий, що його можна було закинути на верхівку найвищого кедра.

Філько підвівся, глянув на товаришів: чи не поділить з ним хто-небудь його кару? Тані стало шкода хлопця: адже це її вранці він частував сирою рибою, а ввечері мурашиним соком і, можливо, заради неї купався біля Великого каміння.

Вона скочила з землі і сказала:

— Ходімо, Філько. Ми впіймаємо оленя і приведемо його твоєму батькові.

І вони побігли до лісу, що зустрів їх мовчазно, як і раніше. Схрещені тіні лягли на мох між ялинами, а вовчі ягоди на кущах виблискували од світла зірок. Олень стояв недалеко, під ялицею, і ласував мохом, що звисав з гілок. Олень був такий лагідний, що Фількові навіть не довелося розмотувати аркан, щоб накинути його на роги. Таня взяла оленя за налігач і по росяній траві привела на узлісся, а Філько привів до батька.

* * *

Вода лилася з бочки в жерстяну поливальницю так гучно, немов це була зовсім і не застоювала вода, налита в трухляву бочку, а маленький водопад, який щойно народився високо в горах під камінням.

Голос його був свіжий, сповнений дяки цій дівчинці, яка одним порухом руки визволила його і надала можливість бігти куди завгодно. Він гучно дзвенів їй у вуха і так гарно скручував у повітрі свій струмінь, мабуть, тільки для того, щоб привернути її увагу.

А Таня зовсім не слухала, не помічала його.

Тримаючи дерев'яну затичку у руці, вона думала про батька. Розмова з Фільком дуже стривожила її пам'ять.

Але важко думати про людину, якої ніколи не бачила і про яку нічого не пам'ятаєш, крім того, що ця людина твій батько і живе десь далеко, в Москві, на Маросейці, будинок номер сорок, квартира п'ятдесят три. В такому разі можна думати лише про себе. А щодо себе, то Таня вже давно зробила висновки, що вона не любить його, не може любити, та й не повинна. Ох, вона

чудово все розуміє! Він закохався в іншу жінку, він покинув матір, пішов од них багато років тому, і, можливо, в нього є тепер інша дочка, інші діти. Хто ж він тоді для Тані? І нехай мати не каже про нього тільки хороше. Адже це гордість, не більше. Проте це почуття властиве і їй, Тані. Хіба не тому вона завжди мовчить про батька? А якщо й доводиться вимовити кілька слів, то хіба серце в неї у цей час не крається?

Так міркувала Таня, а вода з бочки текла й текла, маленький водопад шумів і плигав, залишений без будь-якої уваги. Давно він наповнив Танину жерстяну поливальницю і тепер біг по землі, нікого не боячись. Добігши до Тані, при-торкнувся до її ніг.

Але й після цього дівчинка не звернула на нього уваги. Тоді струмінь побіг далі, до грядки з квітами, гніваючись і шелестячи по-зміїному між чорними камінцями, що були порозкидані на доріжці.

І тільки няньчині крики вивели Таню з роздумів.

Старенька стояла на ганку й гукала:

— Чого пустуєш? Геть уся вода вилилась! І сама змокла. Подивись лишень на себе! Чи тобі не шкода маминих грошей? Ми ж за воду гроші платимо!

Таня глянула на себе. Справді, руки в неї були забруднені землею, тапочки подерті об каміння, панчохи мокрі.

Дівчинка показала їх няні. Стара перестала кричати, а тільки сплеснула руками. Потім принесла Тані з колодязя свіжої води, щоб помилася.

Вода була холодна. І, поки Таня змивала порошок і бруд, нянька потихеньку бурчала.

— Ростеш ти, дивлюся, швидко. Ось уже п'ятнадцятий минає, — казала вона, — а й досі не знайдеш своєї стежки. Задумана дуже.

— А що це значить? — спитала Таня. — Розумна?

— Та не розумна, а багато думаєш, а від того й коли-не-коли дурієш... Іди, йди, сухі панчохи надінь.

У неї була своя особлива мова, в цієї старої з жилавою спиною і твердими, жилавими руками, якими вона так часто умивала Таню в дитинстві.

Лишивши на порозі мокре взуття, Таня ввійшла в хату босоніж.

Дівчинка погріла ноги на маминому килимі, на дешевому килимчиківі з оленячої шкіри, витертої в кількох місцях, і засунула руки під подушку, щоб і вони нагрілися. Вода з колодязя була справді холодна. Та ще холоднішим здався Тані цупкий папір, що захрустів під її пальцями.

Вона вийняла з-під подушки листа. Він був трохи пом'ятий, з подертим краєм — його вже кілька разів читали.

— Що це?

Мати ніколи не ховала листів під подушку.

Таня подивилася на конверт. Цей лист до матері був од батька. Таня догадалася про це тому, що в неї сильно заколотилося серце, і ще тому, що внизу вона прочитала батькову адресу. Мабуть, він дуже непокоївся, що лист десь загубиться, і тому на краєчку старанно вивів: «Маросейка, будинок № 40, квартира 53».

Таня поклала листа на ліжко і босоніж пройшлася по кімнаті. Потім заховала його назад під подушку і знову пройшлася по кімнаті. А тоді взяла і прочитала.

«Дорога Машо, я писав тобі вже кілька разів, та, мабуть, листи мої не доходять: адже ви так далеко живете — зовсім на іншому кінці світу. Моя давня

мрія нарешті здійснюється — мене призначили на Далекий Схід. Служитиму якраз у вашому місті. Вирушаємо літаком утрьох — зі мною Надія Петрівна і Коля. Його вже прийняли у вашу школу, в той самий клас, де вчиться Таня. Ти ж знаєш, який дорогий для нас із Надією цей хлопчик. У Владивостоці сядемо на пароплав. Чекайте нас першого числа. Підготуй, прошу тебе, Таню. Мені страшно тобі признатися, Машо, як я перед нею завинив. Не в тому, що ми розійшлися з тобою, що все так сталось у житті: у тебе, у мене, у Наді, — не в цьому я винен перед Танею. Хоч я завжди турбувався про неї, з першого дня її народження, але так рідко писав їй, так часто забував про неї. Та й вона мені теж дуже рідко писала. І навіть у тих нечастих листах, коли вона тільки навчилася писати, коли її рука ледве виводила по три слова на одній сторінці, навіть там я знаходив ніби осуд собі. Вона мене зовсім не знає. Як ми з нею зустрінемося — ось що мене трохи лякає. Адже їй було тільки вісім місяців, коли ми розлучилися. В неї були такі безпомічні ноженята, і пальці на них не більші від горошин, і рученята з червоними долонями. Я так добре це пам'ятаю...»

А Таня нічого не пам'ятала. Вона глянула на свої босі ноги, засмагли аж до колін, з гладенькою шкірою, з крутим вигином, що підпірав легку ступню. На них так зручно стояти! Подивилась на руки, ще тонкі в кисті, але з міцними пальцями і долонею. Та хто, крім матері, радів їх зростанню й силі? Адже навіть посіявши край дороги горох, людина приходив уранці подивитися на нього й радіє, коли бачить, що сходи хоч трохи піднялися.

Таня гірко заплакала.

А поплакавши, відчула, що заспокоїлась, і радість прийшла до неї сама, як приходять голод і спрага.

Приїздить батько!

Таня плигнула на ліжко, поскидала на підлогу подушки. Потім лягла долілиць і так лежала довго, тихенько плачучи і сміючись, аж поки пригадала раптово, що зовсім не любить батька.

Куди поділась її гордість? Чи ж не цей хлопчисько Коля позбавив її батькової любові?

— Все-таки я ненавиджу їх, — сказала вона.

І знову, то виникаючи, то зникаючи, її серце ятрила кривда.

Таня звелася на коліна і щосили вдарила кулаком по рамі.

Вікно розчинилося, і дівчинка побачила Філька — втретє за цей день.

Немає, видно, в його серці ні туману, ані образи, яку відчувала вона.

Хлопчик сидів на призбї, тримав на колінах атлас.

— Немає такої країни Маросейки, — промовив він. — Є далека країна Марокко, є острів Майорка. А Маросейка — це не острів, не півострів, не материк. Навіщо ти дуриш мене?

Таня дивилася на Філька і ніби не бачила його, ніби дивилася на пісок крізь нього.

— Мовчи, мовчи, Філько, — сказала вона. — Однаково не люблю.

— Хіба я чимось образив тебе? — спитав хлопчик.

Він помітив на Таниних віях сльози, які ще не прохололи, і опустив руки. Душевна кволість охопила його. А оскільки для Філька так само легко було збрехати, як і сказати правду, то він ляснув долонею по атласу і крикнув:

— Є така країна Маросейка! Є! Цей проклятий атлас нічого не вартий. Він зовсім неповний. Я навіть чудово пам'ятаю, що вчитель казав нам про неї.

Таня ніби тільки зараз почула Філька. І його простодушна неправда повернула їй спокій.

«Ось хто мій справжній друг, — вирішила вона. — Ні на кого я не промінюю його. Хіба не ділиться він зі мною усім, що має, навіть найменшим?»

— Філько, — сказала вона, — я кажу не про тебе. Я сказала про іншого хлопчика, якого звать Коля. Ти вибач мені.

Та Філько вже давно вибачив, ще тоді, коли з її губ злетіло перше слово, вимовлене ласкавіше, ніж інші.

— Якщо це про іншого, — сказав він, — то ти можеш його не любити. Мені це байдуже. Але все-таки чому ти його не любиш?

Таня відповіла не одразу. Вона трохи помовчала і спитала:

— Як ти вважаєш, Філько, людина повинна бути гордою чи ні?

— Повинна, — відповів Філько твердо. — Але якщо гордість не в тебе, а в Колі, то це зовсім інша справа. Тоді згадай про мене, якщо тобі буде потрібна міцна рука, чи аркан, яким ловлять оленів, або палиця, якою я навчився добре володіти, полюючи в тайзі на дикуш.

— Але ти його зовсім не знаєш, за віщо ж битимеш?

— Я знаю тебе, — відказав Філько.

І думка про те, щоб розплачуватися за кривду не слізьми, а стусаном, здалася їй у цю мить не безглуздою, а цілком зрозумілою, позбавленою тієї неясності, яку вона відчувала. Дівчинка й сама вміла добре збивати з дерев дикуш, влучно кидаючи в цих смирних птахів каміння та суччя.

Але за хвилину вона подумала: «Я, здається, стаю злою».

Раптом Філько ступив од вікна ліворуч, соромливо подивився поверх Таниного плеча і, притиснувши ліктем свій атлас, несподівано побіг з двору.

Позаду Тані стояла мати. Вона тихенько зайшла до кімнати. У дощовику, в білому лікарському халаті, вона здалася Тані зовсім іншою, ніж була місяць тому. Так річ, яку підносиш близько до очей, раптом втрачає свою знайому форму. І Таня, ще не отямившись, секунду-дві нерухомо дивилася на матір. Вона побачила в неї дві ледве помітні зморшки, що розбігалися від куточків носа, і худі ноги в туфлях, надто просторих для неї — мати ніколи не вміла дбати про себе, — і худі, слабкі руки, що так вправно лікували хворих. Тільки погляд у неї лишився незмінний. Таким завжди його пам'ятала Таня. Мати дивилася на неї сірими очима. І в них, наче жменька солі, кинута в море, вмить розтанули всі Танині образи. Вона поцілувала матір обережно, не торкаючись очей, ніби боялася своїм рухом погасити їхній погляд.

— Мамо, — прошепотіла Таня.

Мати пригорнула її до себе.

— Я поспішала додому, — сказала вона. — Я скучила за тобою, Танюшо.

Вона окинула доньку довгим, уважним поглядом. Спочатку глянула на волосся — воно дуже вицвіло, набрало кольору сталі; потім подивилася в обличчя — воно пашіло, а на шкірі темнів загар.

«Йй було в таборі добре», — подумала мати.

Потім глянула на ноги і здивувалася, що Таня боса. Тільки тепер побачила безладдя: розкидані на підлозі подушки, поміяту постіль — на ліжку лист, вийнятий з конверта.

І погляд її очей, який Таня боялася потривожити своїми пестощами, згас. В погляді матері з'явилися занепокоєння, непевність, тривога. Навіть нещирість знайшла в ньому Таня. Бо чого ж так поволі мати піднімає з підлоги подушки і прибирає ліжко?

— Ти прочитала без мене, Таню? — тихо спитала мати.

Таня мовчки схилила голову.

— Ти повинна радіти, Таню.

Але й цього разу дівчинка не зронила й слова.

А мати терпляче ждала.

— Мамо, цей хлопчик мені брат? — запитала Таня.

— Ні, — відповіла мати. — Він чужий. Він тільки небіж Надії Петрівни. Але він виріс у них, і тато любить його й жаліє, бо в хлопчика немає ні батька, ні матері. Тато — добра людина. Я завжди казала тобі про це.

— Виходить, він мені чужий, цей хлопчик, навіть не брат, — сказала Таня і ще нижче схилила голову.

Мати поволі підвела її обличчя і двічі поцілувала.

— Танюшо, рідна, ми з тобою поговоримо. Ми про все поговоримо. Ти їх зустрінеш, Таню, і побачиш сама. Батько радітиме. Адже ти підеш на пристань, правда?

— А ти, мамо?

Мати одвернулася, уникаючи її пильних очей.

— Я, Таню, не можу. Ти ж знаєш, мені завжди ніколи.

І, відвернувшись, вона не побачила, а тільки відчула, як Таня сховала голову під її слабку руку і щільно притулилася до неї.

— Мамо, я люблю тільки тебе. Я буду завжди з тобою. Ні з ким ніколи, ніхто мені не потрібен. Я не піду зустрічати їх.

* * *

Коли в школі Таню спитали, чи не двоюрідним братом їй доводиться Коля Сабанєєв, що прийшов до них у клас, то одним вона відповіла — так, іншим сказала — ні, а оскільки багатьом це було байдуже, незабаром її перестали запитувати.

А Філько, вклавши стільки марних зусиль у розшуки країни Маросейки, теж більше ні про що не питав Таню.

Зате він сидів на парті якраз за Танею і міг скільки завгодно дивитися на її потилицю. Адже й потилиця може дещо розповісти. Вона може бути холодною і жорсткою, мов камінь, з якого Філько викресував у лісі вогонь. Вона може бути ніжною, як самотна стеблина трави.

Потилиця в Тані була і такою й іншою, найчастіше виражаючи одне бажання дівчини — не думати про те, що робиться позаду неї.

А позаду на лаві сиділи Філько і Коля.

Кого ж з них стосується це вперте бажання Тані?

Та оскільки Філько розглядав речі завжди з хорошого боку, то він вирішив, що це стосується насамперед не його. Коли ж говорити про Колю, то Філько повинен був визнати, що Таня даремно назвала його тоді гордим. Він вважав, що це помилка. Хлопець, можливо, дещо хворобливий, у нього дуже вузькі руки, надто бліде лице, але він не гордий — це бачили всі.

* * *

Кожного вихідного дня Таня обідала в батька.

Вона минала міський гайок, що розкинувся недалеко від будинку, де вона жила з мамою, і виходила на дорогу, яка вела до фортеці. Дорога була не пряма. Вона бігла берегом, повертаючи то праворуч, то ліворуч, ніби щохвилини озиралася на річку, яка, розіпхнувши гори, стелилася далеко вниз.

Таня йшла не поспішаючи і теж часто озиралася на річку. Якщо на дорозі було тихо, то було чути сичання глиняних брил, котрі під берегом осідали у воду. Собака теж прислухався до цього звуку. Він ходив з дівчинкою скрізь.

Так за півгодини вони підходили до батькового будинку. Цей будинок був з тих, де жили командири. Побілені вапном камінці вистеляли доріжки, але й крізь вапно пробивалася трава, ледь побілена зверху.

Тут було тихо. Скляні двері були завжди відчинені.

Через ці скляні двері Таня заходила в будинок, а собака лишався біля дверей. Як часто хотілося Тані самій лишитися біля дверей, а собака хай би зайшов у будинок!

А втім, усі в цьому домі ставилися до неї приязно.

Надія Петрівна перша зустрічала Таню на порозі. Тиха, лагідна, з милим обличчям, вона плескала Таню по плечу або цілувала в голову, щоразу повторюючи одне й те саме:

— А ось і Таня прийшла!

І хоча при цьому голос її був м'який, але Танине серце мимоволі сповнювалося недовірою.

«Чому вона поглядає на батька, коли цілує мене? — думала Таня. — Чи не тому, що хоче показати йому: “Ось бачиш, я пещу твою доньку, і тепер ти не можеш мені дорікнути, і вона також нічого не може сказати”».

Від цієї неприємної думки у Тані важчав язик, очі переставали коритися — вона не могла глянути батькові в обличчя.

І, тільки наблизившись до нього, відчуваючи його руку в своїй, дівчинка почувала себе спокійніше.

Вона тоді могла й Колі сказати:

— Здрастуй!

— Здрастуй, Таню! — привітно відповідав хлопчик, але не раніше і не пізніше тієї хвилини, коли вона кивне йому головою.

Батько не казав нічого. Він тільки торкався легенько її щоки і потім квапив до столу.

Обідали весело. Їли картоплю з олениною, яку купували в проїжджих евенків. Сварилися з-за кращих шматків, сміялися з Колі, який засовував цілу картоплину в рота, і лаяли його за це, а іноді батько навіть давав йому такого щигля по носі, що ніс трохи припухав.

— Тату, — казав тоді Коля, суплячись, — кинь ці дурні жарти! Я вже не маленький!

— Це правда, ти, шалапут, не маленький, — сміявся батько. — Всі ви дуже великі. Так просто не перестрибнеш через вас. Ось тільки побачимо, якої ви заспіваєте, коли подадуть пиріжки з черемхою.

Батько лукаво поглядав на Таню.

А Таня думала: «Чого варті пиріжки з черемхою, коли я знаю, що він мене ніколи не любитиме так, як Колю, ніколи не назве мене шалапутом, не вдасть по носі, не відніме зайвий шматок! Та й сама я ніколи не назву його “таточком”, як цей нікчемний підлабузник. Невже пиріжками з черемхою можна мене ошукати!»

І серце в неї знову починало потроху нити, сповнюватись образою.

А в той же час усе тут її приваблювало. І голос жінки, що лунав у кімнатах, її стрункий стан, добре обличчя, завжди звернене привітно до Тані, і велика постаць батька, його ремінь з товстої коров'ячої шкіри, що завжди валявся на дивані, і маленький китайський більярд, на якому вони грали, подзвонюючи залізною кулькою по цвяхах. І навіть Коля, завжди спокійний, з упертим поглядом чистих очей, вабив її до себе. Він ніколи не забував залишити кістку для її собаки.

Але про неї саму — здавалося Тані — він ніколи не пам'ятав, хоч і ходив разом з нею до школи, і обідав, і грав на більярді. І все-таки він не утруднював себе думками про неї хоча б протягом однієї хвилини в день, хоч би тільки для того, щоб ненавидіти її так, як вона ненавиділа його.

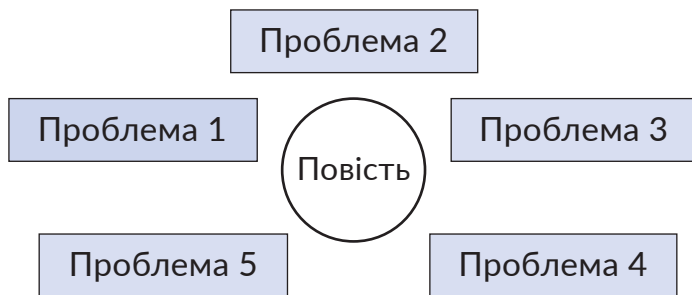
Так чому ж вона погодилася піти з ним ловити рибу і показати місце, де клюють линці?

Фраєрман Рувім. Дикий собака динго / пер. В. Лапій. Київ : Школа, 2005. 174 с.

Запитання
та завдання

1. Заповніть коло проблем художнього тексту.

2. Розлучення батьків — це проблема дорослих чи дітей?
3. Як ви оцінюєте поведінку Тані щодо батька і Коли? Як ви діяли б у таких ситуаціях?
4. Укладіть топ-10 творів про перше кохання різних авторів. Поділіться цим списком з ровесниками.
5. Підготуйте відеовідгук про прочитаний твір.

Тобі буде цікаво! Рувім Фраєрман — автор оповідань і повістей, адресованих дітям та юнацтву: «Буран», «Васька-гиляк», «Друга весна», «Шпiон», «Повість про Далекий Схід», «Дикий собака динго, або Повість про перше кохання». Військова тематика присутня в оповіданнях-нарисі «Подвиг у травневу ніч», повісті «Далеке плавання».

Румунська література

Іммануель Вайсглас

1929–1979

Німецькомовний поет, перекладач. Народився в Чернівцях, уже школярем виявив талант до музики, поезії, здружився з Паулем Целаном – видатним австрійським поетом ХХ ст. У Другу світову війну був депортований у концентраційний табір, більшість життя провів у Бухаресті (Румунія). Працював музикантом, коректором, редактором. Переклав сонети В. Шекспіра, «Фауста» Й.-В. Гете, «Успіх» Л. Фейхтвангера. Твори підписував псевдонімом Іон Йордан.

Поезія «Круки» передає драматизм випробувань людини війнами, голодом та іншими бідами.

Круки

Майбутнім не живем, його немає
Та, може, наостанок осягнем,
За що нас небо гнівно поливає
Цим градом чорних круків, мов вогнем.

А круків тих без ліку і без міри,
Летять зі свистом, моторош пройма.
Нема прихистку і немає сили,
Свист в голові триває, не вгава.

На цих шляхах зостанемось навіки,
Де мертві не довіряться живим,
Поляжем всі, розімкнуться повіки,
І зграї круків, і клубами дим.

Руками захиститися несила.
Нехай у нас була б і сотня рук.
Туман спадає, ось – наступна хвиля,
І скоро смерть ухопить нас, мов крук.

Переклад Ігоря Папуші.

Джерело: <https://dovidka.biz.ua/kruki-vaysglas-i/>

Запитання та завдання

1. Складіть паспорт твору:
  - автор;
  - назва;
  - жанр;
  - тема;
  - ідея;
  - образи;
  - художні засоби.
2. За покликанням, закодованим у QR-кодi, прослухайте поезію «Крук» Едгара По. Порівняйте цей твір із прочитаною поезією Іммануеля Вайсгласа.
3. У чому полягає символізм образу крука?
4. Що б ви розповіли про ліричного героя людині, яка не читала поезію «Круки»? Запишіть свої міркування.
5. Які враження викликала у вас поезія Іммануеля Вайсгласа?

Тобі буде цікаво! Іммануель Вайсглас – автор поетичних збірок «Каменоломня над Бугом», «Останній рубіж», «Господні жорна в Берліні».

Тудор Аргезі

1880—1967

Поет, прозаїк, перекладач. Народився й жив у Бухаресті. Справжнє його ім'я — Іон Теодореску. Шукаючи себе в житті, змінив багато професій, навіть на якийсь час постригся в ченці. Автор поетичних збірок, прозових творів і перекладів з французької та російської мов.

Поезія «Псалом» — каяття ліричного героя, який усвідомлює неправильність свого шляху, на якому грабував, прагнучи багатства.

Псалом

Бажав багатства, благ усіх —
У цьому мій великий гріх.
Жадав усе добро собі забрати.
У місто прокрадався ночами грабувати
І обкрадав його вві сні,
І руки були навісні,
А ноги в ту хвилину
Ступали, наче в глину.
А прапор ночі в зоряній заграві
Був прихистком у моїй справі.
І спала варта, що стомилаь
Та на списи схилилась,
Коли з трофеєм мчав я на коні.
Бувало, жінку крав тоді
З брунатною косою,
З тугими персами, що сяють білизою.
А зваби узвичаєні земні —
Вони не до душі мені.
В естві моїм, у помислах, у всьому
Отруйний смак зродивсь на зло самому.

Переклад Володимира Пяти.
Пяте В. В. Відлуння : поезії / пер. з румун. [молд. та румун. поетів-класиків].
Київ : Пульсари, 2015. 212 с. С. 81

Запитання та завдання

1. Випишіть ключові рядки поезії, які виражають тему та ідею твору, емоції героя.
2. Поміркуйте, чому автор назвав вірш «Псалом».
3. Послухайте поезію із циклу «Покаянні псалми» Дмитра Павличка за покликанням, закодованим у QR-коді. Зіставте зміст прочитаного та почутого творів.
4. Напишіть твір-мініатюру «Світ починається з добра», заперечуючи або стверджуючи позицію ліричного героя.
5. Попрацюйте в групах. Проаналізуйте вірш, заповнюючи таблицю.

Поетичні рядки	
Реальні образи	
Вигадані образи	
Художні засоби	

Тобі буде цікаво! Тудор Аргезі – автор поетичних збірок «Потрібні слова», «Квіти плісняви», «Вечірня книжка», «Хороводи», «Сто одна поема», «1907 рік», «Строкаті вірші», «Листя», філософської поеми «Пісня людині», романів, прозових творів і перекладів з французької, російської. Дітям адресував збірку віршів «Пасіка».

Угорська література

Гашпар Хельтаї

1520—1574

Прозаїк, богослов, видавець. Народився в м. Хельтау, тепер — Чеснедіє (Румунія), навчався у Віттенберзькому університеті. Був священником, видавав богословську літературу. Брав участь у перекладі Біблії угорською мовою. Автор історичної прози та байок (фабул), в яких критикував владу й порядки в державі.

«Сто байок» — повчальні історії, сюжети яких розгортаються на межі реального й вигаданого світів.

Байки (Фабули)

(Уривки)

Друга фабула

Вовк та ягня

Виснажений спрагою вовк підійшов до струмка напиться води. Не встиг зробити перший ковток, як побачив ягня на протилежному березі, яке теж хотіло втамувати спрагу. Вовк одразу промовив до нього:

— Чому каламутиш воду? Чому не даєш мені напиться її?

Ягня відповідає:

— Як я, вовче, можу тобі воду каламутити, якщо я п'ю нижче від тебе за течією річки?

Вовк розлютився:

— Що? Як ти смієш зі мною сперечатися? Як ти можеш мене сварити?

Ягня пояснює злякано:

— Я не сварю, пане мій.

Вовк рішуче кричить ягняті:

— Ти — мій ворог, твої батьки й увесь твій рід є моїми ворогами! Шість місяців тому твій батько так само роздратував мене!

Ягня, ще більше злякавшись, пояснює:

— Але ж мене тоді на світі не було!

Вовк наполягає на своєму:

— Повсюди шкоди завдаєш! Навіть свої посіви не можу зберегти — все випасеш!

Ягня геть розгубилося:

— Як я можу пастися на твоїх посівах, якщо я не маю зубів?

Вовк уже розійшовся у своїй люті:

— У пеклі твоє місце за такі слова! Ти ще поплатишся за це!

Після цих слів розлючений вовк жорстоко роздер ягня.

Пояснення. У цій байці Езоп писав про фальш, жорстокість багатих і нещадних, що, не думаючи про Бога чи його істину, завдають страждань бідним і невинним. Вони дають собаці гнівне ім'я, щоб убити його. Винен хто чи ні, шукають для нього покарання.

Десята фабула

Дві миші

Одного разу домашня миша відправилася в подорож і зустріла польову мишу. Польова миша привітала домашню, запросила до себе й, нагодувавши жолудями, горіхами, ячменем і всім, що мала, відпустила її з миром додому.

Після того як домашня миша владнала свої справи, вона знову завітала до польової й уже запросила її до себе в гості. Домашня миша провела гостю до переповненої продуктами кімнати й промовила:

— Дорога подруго, пригощайся! Їж, ось бачиш — тут вдосталь всього! Я завжди живу в достатку.

Польова миша відповіла:

— Добре живеться тобі.

Під час частування, почувши брязкіт ключів, якими ключник відмикав двері, миші кинулися втікати. Домашня миша забігла в добре знайому їй щілину, а польова, не знаючи схованки, металася туди-сюди й, нарешті, теж сховалася.

Після того, як ключник зачинив за собою двері, вибралася домашня миша із своєї схованки, покликала польову й мовила:

— Чому тебе так налякала ця невеличка метушня? Не переймайся таким — частуйся досхочу всім, що бачиш тут.

Польова миша на це відповіла:

— Усю цю смакоту й панів залишу я тобі! Живи щасливо, якщо тебе не лякає щоденна небезпека. Я хочу додому: там хоч і немає стільки смачних страв, але я живу у спокої й без жодного страху. Їм, що маю, ніхто мене не тривожить, не переслідує. А ти завжди боїшся, серце твоє постійно в страху. Ось глянь: у кожному куточку розставлені мишоловки, котів — незліченна кількість, вони постійно переслідують тебе. Неспокійно тобі живеться тут, тому я прощаюся з тобою і йду туди, де була.

Пояснення. Фабула закликає людей, щоб вони були задоволеними тим, що Бог їм дав, і не прагнули великого багатства, бо за багатством слідом ідуть

страх, і неспокій. Якщо багатих бояться, то й вони мають кого боятися. Звісно, і бідний, і багатий можуть бути у спокої, якщо живуть за істинами Божими.

Переклад Вікторії Штець.

Heltai Gáspár. Száz fabula. Джерело: <http://mek.oszk.hu/00600/00668/html/>

Запитання та завдання

1. Що характерно для композиції байок Гашпара Хельтаї?
2. Про які морально-етичні якості йдеться в байках Гашпара Хельтаї?
3. Яку роль у байках Гашпара Хельтаї відіграють його пояснення?
4. За покликанням, закодованим у QR-кодї, прослухайте угорські народні казки. Чого вони вчать?
5. Що є спільного в байках Гашпара Хельтаї й українських авторів?
6. Чи відомі вам життєві історії приниження слабшого сильнішим або чесного життя в спокої на противагу нечесному в постійному страху й переслідуваннях?

Кальман Мікшат

1847–1910

Угорський прозаїк. Закінчив юридичний факультет Будапештського університету, працював у юриспруденції, був учасником політичного життя. Автор нарисів, оповідань, повістей і романів.

Повість «*Два студенти-жебраки*» — про долю двох хлопців-сиріт, яких забрала до себе тітонька Добош і дала їм прихисток.

Два студенти-жебраки

(Уривок)

1885

Як з'явилися в тітки Добош студенти-жебраки?

Ви навіть не знаєте, хто вони, а з цього й треба почати мою розповідь.

Колись тітка мала двох синів — старшого звали Пішта¹, а молодшого — Лоці². Бог так полюбив їх, що покликав до себе обох. Пані Добош так важко переживала втрату синів, що захворіла лихоманкою, і коли б не фельдшер пан Шопроніуш Габор, вона також пішла б у могилу.

Навіть після одужання її серце було переповнене болем втрати синів. Щоразу, коли вона бачила студентів, з її посірілих очей котилися сльози: «Боже-Боже, як їх багато, а моїх нема». Світ без її синів опустів для неї, хоч скільки молодих людей було б у дворі, він видавався їй пустою. Вона навіть збільшила кількість студентів-квартирантів з семи до десяти, але це нічого не змінило: пані Добошеву гнітила тиша, бо вона не чула голосів своїх синів. Ця тиша краяла її серце — так вона сумувала за синами. «Ой, коли ж то їхні імена — Пішта й Лоці — лунали у дворі...» — думала гірко.

Одного разу в пані Добош народилася думка: якщо б узяти до себе двох бідних студентів, які не платили б за харчування, то завдяки фантазії можна було

¹Пішта — пестлива форма імені Іштван. ²Лоці — пестлива форма імені Ласло.

б вважати, що це її сини. «Ти бачиш, — казала панові Добошеві, — гроші тільки псують все». Принаймні вони не залишали місця для ілюзії пані Добош.

Жив тоді в Ньїрі багатий пан Кручаї, відомий убивством своєї дружини. У нього пані Добош зазвичай купувала різні товари. Він володів лісами, в яких порсята досхочу наїдалися жолудями.

Усі в місті знали його жорстоке серце та злісний характер. Одного разу він так жорстоко побив свого кріпака, що той наступного дня помер від побоїв. На той час це не було чимось таким уже незвичайним. У повіті ніхто на це не звертав уваги й газети не розповідали, бо їх не було. Життя селянина нічого не вартувало, як і фундукові палички. Тоді всі звиклися з тим, що селянин обрізав фундукові гілки, а вони вкорочували життя селянам.

На смерть кріпака Вереша Яноша від побоїв звернули увагу тільки тому, що він мав двох синів, які дуже сумували за ним і після похорону батька попросилися до замку пана Кручаї.

Тітка Добош саме торгувалася з ним за ціну поросят, коли служник повідомив пана, що двоє хлопців-селян дванадцяти-тринадцяти років наполегливо просяться до нього.

— Сьогодні не Різдво, щоб ті щенята колядували, але грець з ними — впусти їх!

У двір ступили двоє світловолосих хлопчаків — у старшого очі почервонілі від плачу, в молодшого — голубі-голубі й чисті, як небо.

— Чиї ви діти? — питає Кручаї.

— Ми діти Вереша, — відповів старший.

— Так, я здогадався за кольором волосся на ваших головах. І що ви хочете від мене?

Раптом менший хлопчик підійшов зовсім близько-близько до страшного Кручаї й сказав:

— Ми прийшли до тебе, великий пане, тому що ти забив до смерті нашого батька.

— І-і-і... — розсміявся Кручаї, — хочете, щоб я його воскресив?

Тоді старший брат заговорив:

— Хочемо тобі сказати, щоб ти був обережним... Будь обережним!

Хлопець підняв угору вказівний палець і пригрозив «Королю Ньїршига»¹. Немов дзвіночок на похороні звучав його голос, а тінь на стіні від піднесеного в погрозі пальця нагадувала тремтяче лезо ножа.

Могутній і жорстокий Кручаї, який нікого й нічого не боявся в повіті, який не раз дивився смерті у вічі, несподівано здригнувся від погроз дитини.

— Ей ви, шибеники, прокляті ведмежата! — волав, посіпаючи. — Подумати тільки, вони сміють мені погрожувати! Бачите, Ваша милість пані Добош, які в того селяка нащадки! Гей, Матяше, Матяше! — крикнув служникові. — Вижени цих нахаб звідси! Геть із села, геть із нашої землі, геть з усіх моїх територій! Нехай згине навіть насіння таких, як той Вереш! А тепер кажіть, мила пані, остаточну ціну, яку можете дати за цих поросят, бо я дуже роздратований.

Тітка Добош сама не в жарт розхвилювалася, навіть сльози проступили в її очах, тому, не довго торгуючись, назвала ціну й того дня подалася додому з дебреценським перевізником Буйдошо Даніелем, який знав усе про замки й

¹Ньїршиг — так називається східна територія Угорщини.

маєтки від Ниредьгази¹ і до Ньїрі. Знав, чиї вони, хто в них господар, яка жінка в господаря, скільки в домі дітей і який кому припаде спадок. Як би не старався розважати перевізник пані Добошеву, вона тільки й думала про долю отих нещасливих двох хлопців: що з ними буде в цьому немилосердному світі, хто захистить їх, зігріє холодними ночами?

Її дорога додому пролягала через села, дим над оселями яких означав, що там турбуються про харч і тепло для всієї родини, а хто потурбується про отих нещасних хлопчат? З її очей і думок не сходили двоє втомлених і засмучених хлопчиків, на яких упала жорстокість цього світу. Тільки важкий віз, яким їхала пані Добош, повернув із Гадгаза, вона одразу побачила хлопчат, які сиділи біля живоплоту.

Старший брат тримав за руку молодшого і з любов'ю погладжував її:

— Ну досить, вставай і підемо ще хоч трохи. Пам'ятаєш, як ти малим бігав удома! Давай пограємося в коників: я буду коником, що йде зліва, а ти будеш коником справа!

Менший хлопчик втомлено опустив голову:

— Я голодний, не можу більше, — мало не розплакався. — Дай мені хоч щось з'їсти!

— Тут, при дорозі, не можна. Вставай — відійдемо трохи, й потім нам Боженько допоможе.

Сірі очі меншого брата округлилися від здивування.

— Далеко звідси живе Боженько?

— Бог живе всюди.

— Тож куди нам іти до нього? Чому він не дає нам поїсти тут?

— Ой, маленький мій ослику, це все не так...

У той момент заскрипіли колеса возу. Тітка Добош виглянула з-під навісу й упізнала дітей-Верешів.

— Гоп, стійте, кріпацькі діти! Те, що пан вигнав вас, — небачена несправедливість! Не знаю, чи залишить цей випадок без уваги Бог, бо в нього багато справ, але я точно не залишу без уваги вас. Гайда, хутчіш застрибуйте на віз!

Пані Добош допомогла сиротам забратися на віз, пригостила їх приправленою часником телятиною й погачем. Хлопці, вгамувавши голод, заснули, обійнявшись й не чуючи, як трясє на розбитій дорозі возом.

А пані Добошева, замилувавшись хлопцями, вже уявляла, як вона прихистить їх й опікуватиметься ними. «І все-таки Бог добрий, — думала. — Моїх синів Він забрав до себе, а натомість подарував цих двох хлопченят. Я піклуватимуся про них й любитиму їх — нехай буде свята воля Господа!»

У цей час, коли пані Добош наближалася до своєї домівки, мов «амінь» на її думки, пролунав дебреценський дзвін.

— Ми вдома, — сказала привітно, розбудивши хлопців. — Як тебе звати, хлопчику? — спитала меншого.

— Палі — моє ім'я.

— Твоє ім'я відтепер Ласло, не забудь, — усміхнулася йому. — А твоє? — звернулася до старшого.

— Я — Фері, — відповів той.

¹Ниредьгаза — населений пункт на сході Угорщини.

— Відтепер ти — Іштван, — і його обдарувала усмішкою, а потім окинула очима подвір'я. — Ей, Добоше, де ти? Що за непорядок: ти навіть не вийшов мене зустріти.

Немов ведмідь вибирався з будинку, повільно перебираючи ногами, старий Добош.

— Ну, що ти витріщився? Не бачиш, милий, що я дітей привезла? — не вгавала пані Добош.

— Яких дітей? — спитав зі здивуванням й острахом. — Студентів без плати?

— Та куди там, у них ні батька, ні матері! Одного назвемо Лоці, а іншого Пішта!

— О, це вже щось! — зрадів пан Добош і, підійшовши до хлопців, акуратно смикнув кожного за волосся. — Мають твердий череп, з них розумні люди будуть!

Ось так потрапили двоє малолітніх жебраків до тітки Добош, і знову стало чути в домі Добошів ласкаве: «Ей, Лоці, Пішта, де ви? Лоці, Пішта, ходіть сюди!»

Щонеділі пані Добош вдягала обох хлопчаків у найкращий одяг, зачісувала, готувала їм найсмачніші страви, куплені за гроші, які платили їй студенти, і все це робила заради вгамування в щоденних справах свого болю.

Переклад Вікторії Штець.

Mikszáth Kálmán. A két koldusdiák. Móra, Budapest, 1991. 134 oldal.

Запитання та завдання

1. Відтворіть історію пані Добошевої, використовуючи цитати з твору та візуалізуючи текст ілюстраціями.
2. Чи є, на вашу думку, вчинки пані Добошевої гідними наслідування? Чи радієте ви, коли допомагаєте іншим?
3. За покликанням, закодованим у QR-коді, дізнайтеся більше про угорського письменника Кальмана Міксата.
4. Створіть «Книгу добра» і заповніть її сторінки переліком добрих справ героїв твору.
5. Чого навчило вас оповідання Кальмана Міксата?

Тобі буде цікаво! Літературну славу Кальману Міксату принесли збірки новел про побут словацьких селян «Брати-словаки» та «Добрі Палоці», повісті «Розмовляючий кафтан», «Два студенти-жебраки», «Селіценські красуні», романи «Парасолька святого Петра», «Дивний шлюб» та ін.

Зміст

Світ меж і безмежних можливостей	3
----------------------------------	---

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Реальність у літературі

Степан Васильченко	Приблуда	7
Карпо Гулак	Перекличка	15
Михайло Стельмах	Щедрий вечір	19
Борис Харчук	Діана	25
Степан Процюк	Марійка і Костик	33

Фантастика в літературі

Василь Королів-Старий	Потороча Хрипка	38
Анатолій Дімаров	Друга планета	46
Наталія Дев'ятко	Легенда про юну Весну	56
Олександра Дорожовець	Старий будинок	65
Мія Марченко	Місто тіней	72
Марина Муляр	Гра. Рівень перший: Синій Коридор	80

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Реальність у літературі

Луїза Мей Олкот	Маленькі жінки	91
Люсі Мод Монтгомері	Енн із Зелених Дахів	100
Курт Воннегут	Брехня	108
Ернест Міллер Хемінгвей	Кішка на дощі	117
Агата Крісті	Таємниця Індіанського острова	121

Фантастика в літературі

Герберт Джордж Веллс	Машина часу	134
Клайв Стейплз Льюїс	Подорож Досвітнього мандрівника	143
Анна Філіппа Пірс	Том і опівнічний сад	151
Філіп Пулман	Магічний ніж	158
Йон Колфер	Артемід Фаул. Місія в Арктику	168

ЛІТЕРАТУРА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Кримськотатарська література

Мамут Дібаг	Концерт	185
	Аюдаг (казка)	188

Молдовська література

Іон Ватаману	Мама Марія	191
--------------	------------	-----

Польська література

Марія Домбровська	Марцін Козера	194
Мацей Войтишко	Бромба та інші	197

Російська література

Рувім Фраєрман	Дикий собака динго, або Повість про перше кохання	200
----------------	--	-----

Румунська література

Іммануель Вайсглас	Круки	211
Тудор Аргезі	Псалом	213

Угорська література

Гашпар Хельгаї	Байки (Фабули)	215
Кальман Мікшат	Два студенти-жебраки	218

Навчальне видання

АНТОЛОГІЯ

Фантастика й реальність

У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ЛІТЕРАТУРИ

Посібник серії «Шкільна бібліотека»
для 7 класу закладів загальної середньої освіти

Укладачки:

КАЧАК Тетяна Богданівна
ТЕБЕШЕВСЬКА Оксана Степанівна

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Редактор Г. Т. Сенькович
Коректор Г. А. Теремко
Комп'ютерна верстка Є. М. Байдюка
Дизайн-концепція, палітурка,
титольний аркуш В. М. Штогриня
Графічна робота П. Ю. Васильченка

Формат 70×100/16. Ум. друк. арк. 18,2.
Наклад 82 518 прим. Зам.

Видавничий центр «Академія»,
03057, м. Київ, вул. Олександра Довженка, б. 3.
Тел./факс: (044) 456-84-63.
E-mail: academia.book@gmail.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 7175 від 02.11.2020 р.

Видруковано у АТ
«Харківська книжкова фабрика “Глобус”
корпоративне підприємство
ДАК Укрвидавполіграфія»
вул. Різдяна, 11, м. Харків, 61052.
Свідоцтво серія ДК № 3985 від 22.02.2011 р.

Українська література

Степан Васильченко. Приблуда. **Карпо Гулак.** Перекличка.

Михайло Стельмах. Щедрий вечір. **Борис Харчук.** Діана. **Степан Процюк.**

Марійка і Костик. **Василь Королів-Старий.** Потороча Хрипка.

Анатолій Дімаров. Друга планета. **Наталія Дев'ятко.** Легенда про юну

Весну. **Олександра Дорожовець.** Старий будинок. **Мія Марченко.**

Місто тіней. **Марина Муляр.** Гра. Рівень перший: Синій Коридор.

Зарубіжна література

Луїза Мей Олкот. Маленькі жінки. **Люсі Мод Монтгомері.**

Енн із Зелених Дахів. **Курт Воннегут.** Брехня. **Ернест Міллер Хемінгуей.**

Кішка на дощі. **Агата Крісті.** Таємниця Індіанського острова. **Герберт**

Джордж Веллс. Машина часу. **Клайв Стейплз Льюїс.** Подорож

Досвітнього мандрівника. **Анна Філіппа Пірс.** Том і опівнічний сад.

Філіп Пуллман. Магічний ніж. **Йон Колфер.** Артеміс Фаул. Місія в Арктику.

Література національних меншин

Кримськотатарська література. **Мамут Дібаг.** Концерт. Аюдаг (казка).

Молдовська література. **Іон Ватаману.** Мама Марія.

Польська література. **Марія Домбровська.** Марцін Козера.

Мацей Войтишко. Бромба та інші. Російська література. **Рувім Фраєрман.**

Дикий собака динго, або Повість про перше кохання. Румунська література.

Іммануель Вайсглас. Круки. **Тудор Аргезі.** Псалом. Угорська література.

Гашпар Хельтаї. Байки (Фабули). **Кальман Мікшат.**

Два студенти-жебраки.